

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГЕЙЦ ОЛЕКСАНДР ОЛЕГОВИЧ

УДК 342.9:179

ДИСЕРТАЦІЯ
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора
філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О.О. Гейц

Науковий керівник

Лошицький Михайло Васильович,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2019

АНОТАЦІЯ

Гейц О.О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні. –
На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. – Дніпро, 2019.

Дисертацію присвячено аналізу законодавства України та узагальненню міжнародного та іноземного досвіду праворегулювання (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік, Республік Грузія та Молдова) з метою визначення змісту та особливостей публічно-правового механізму протидії корупції в Україні, а також окреслення шляхів його вдосконалення. Підкреслено важливість протидії корупції як особливого об'єкта адміністративно-правової охорони.

З цією метою автором досліджено історію інституту публічно-правового механізму протидії корупції, сучасну історіографію протидії корупції, стан протидії цьому негативному явищу в Україні, суть та поняття публічно-правового механізму протидії корупції, його місце, класифікацію та елементний склад, міжнародні стандарти, законодавче регулювання зазначеного механізму, а також стан його регулювання на тимчасово окупованих територіях України.

У роботі уточнено генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції в Україні, яку на відміну від відомих генез, представлено категоріями лінійного історичного часу – до та після здобуття незалежності Україною, інституалізацією суспільних відносин та систематизацією законодавства. Продовжено полеміку з приводу походження вказаного механізму та часу його виникнення, а також щодо джерел антикорупційного законодавства тощо.

Узагальнення та систематизація вітчизняної історіографії дисертаційних досліджень проблематики протидії корупції, дозволило виокремлювати її головні тенденції, зокрема, рух сучасної наукової думки від репресії до запобігання і

протидії. Висвітлено раніше не досліджений сегмент історіографії дисертаційних досліджень або з 2010 року по теперішній час. Виявлено, що український сегмент дисертацій збільшується, українська правова наука продовжує зосереджуватись на адміністративно-правових і кримінологічних аспектах протидії корупції.

Проведено оцінювання стану протидії корупції, у т.ч. з притягнення до адміністративної та дисциплінарної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Сучасна протидія корупції розцінена станами, як покращання, коли суттєво помітно позитивний прогрес антикорупційних заходів, так і погіршення.

Аналіз практики притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією, за останні п'яти років показав такі тенденції, як: щорічні покращання; розмір санкцій перевищує збитки; найбільша корумпованість представників виконавчої влади; переважання покараних посадових осіб місцевого самоврядування над державними службовцями та дрібними рангами службовців над вищими; суттєве ураження бюджетної сфери та сфери земельних відносин; поява «мертвих» статей у КУпАП. У результатах аналізу дисциплінарної відповідальності відображено збільшення кількості осіб притягнутих до відповідальності та переважання суб'єктів деліктів не високого службового щабля. Констатовано, що інтерпретацію дисциплінарної практики ускладнено не висвітленням реального стану справ антикорупційними органами та у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Сформульовано поняття публічно-правового механізму протидії корупції як різновиду антикорупційного механізму юридичної протидії, що здійснюється з метою підтримки нормального стану суспільних відносин за допомогою адміністративного права на основі поєднання його диспозитивних та імперативних методів з боку уповноважених суб'єктів такої протидії, яка може набувати форм – діяльності, правового інституту або інструменту, об'єднаних необхідністю дієвого протистояння механізму корупції у публічній та приватній

сфері, та мати у залежності від суті форм різний елементний склад.

У дисертації наголошено на тому, що за рахунок оновлення суспільних відносин відбулось розширення змісту адміністративно-правового механізму протидії корупції. Відтак виникла необхідність приведення термінології у відповідність до найбільш точних, етимологічних значень та конституційних положень, які свідчать на користь вживання терміну «публічно-правовий механізм протидії корупції».

Місце публічно-правового механізму протидії корупції визначено крізь призму правового інституту в системі адміністративного права, яке умовно знаходиться у його особливій частині та першочергово стосується адміністративно-політичної сфери державного управління.

Виділено різновиди механізмів публічно-правової протидії корупції залежно від таких критеріїв класифікації, як суб'єктна ознака; характер функції у протидії; природа норм права; інститут права; сфера інтересів; галузь державного управління.

Обґрунтовано положення щодо доцільності виділяти елементи публічно-правового механізму протидії корупції в залежності від механістичної ролі, ступені значимості та характеру призначення. Рекомендовано у якості джерела подальшої розробки питання елементів механізму даного виду розглядати питання врегулювання нормами адміністративного права впровадження штучного інтелекту з протидії корупції.

Ґрунтовно вивчено міжнародні стандарти правової протидії корупції та зарубіжний досвід, а також можливості їх адаптації для України.

Запропоновано під міжнародними стандартами публічно-правового механізму протидії корупції розуміти різновид міжнародних стандартів, до яких відносяться, як міжнародно-правові норми і принципи, якими з метою встановлення загальновизнаного належного рівня закріплено стандартизовані правила поведінки в механізмі протидії корупції, так і документи міжнародних організацій зі стандартизації в сфері протидії корупції. Виокремлено різновиди згаданих міжнародних стандартів. На переконання дослідника розроблена ним

класифікація стандартів публічно-правового механізму протидії корупції створює передумови їх осмислення, з'ясування потреби в них, планування та побудови законотворчої діяльності, прогнозування їх впровадження та упорядкування.

Звернута особлива увага на те, що в Україні порівняно з колишніми радянськими республіками, які є членами Європейського Союзу, або намагаються отримати членство в ньому, законодавче регулювання аналогів публічно-правового механізму протидії корупції, розпочато одночасно, проходило різновекторно, з меншим арсеналом механізмів і гіршим результатом. Лише наприкінці 2014 року завдяки українській політичній волі вказаний механізм підпорядковано ідеї запобігання корупції. Очевидно, що даний механізм все більше стає орієнтованим на виявлення корупційних ризиків та протидію хабарництву, купівлі голосів виборців, прихованому фінансуванню партій тощо.

Автор узагальнює, що одна з основних ідей законодавчого регулювання прибалтійських країн-членів Європейського Союзу полягає у запобіганні та боротьбі з корупцією (Латвійська Республіка), запобіганні корупції (Литовська Республіка) чи боротьбі з корупцією (Естонська Республіка). Акценти ідей зроблено в бік забезпечення запобігання впливу корупції та боротьби з нею (Латвійська Республіка), врегулювання приватних та публічних інтересів, а також стримування корупції (Литовська Республіка), а також суворої відповідальності та криміналізації діянь (Естонська Республіка). В Республіці Грузія виражено запобігання корупції, ідею несумісності інтересів та криміналізацію. Натомість у Республіці Молдова законодавство протиставляє корупції непідкупність публічного сектору та нульову толерантність до корупції.

Важливим об'єктом адміністративно-правової охорони кодифікованих актів законодавства є суспільні відносини у сферах: запобігання корупції (Латвійська Республіка), порядку управління (Литовська Республіка) або діяльності органів публічної влади (Республіка Молдова). Як і в Україні, у різних главах кодексів встановлено адміністративну відповідальність за

правопорушення, пов'язані з закупівлями та за так звану політичну корупцію, що не стосується Республіки Грузія та Естонської Республіки.

Вартими подальшої уваги визнано, як норми з регламентацією права декларанта додатково зазначати інформацію на свій розсуд (Латвійська Республіка), обов'язку декларування усіма громадянами доходів та майна (Литовська Республіка), поширення антикорупційних законів на фрілансерів (Естонська Республіка), ясності дії законодавства на анексованій території, одиниць вимірювання нерухомого майна при декларуванні, деталізації захисту інформаторів (Республіка Грузія), так і конструкції норм, де очевидно підпорядкування одній ідеї з високим теоретичним рівнем (Республіка Молдова).

Наприкінці дисертації детально висвітлено стан регулювання публічно-правового механізму протидії корупції на ТОТ України. Зазначається, що на цих територіях юридичне регулювання публічно-правового механізму протидії корупції поміж всього ускладнено правовим нігілізмом. Такому механізму характерно протиріччя де-факто та де-юре, суть якого у тому, що феномен корупції та механізм протидії їй формально розглядається за українськими законами, але фактично не реалізується за ними, а існує за шаблонами російського законодавця. Замовчування результатів протидії та формальність шаблонів схожі із ситуацією у Придністровській Молдавській Республіці, Республіках Південній Осетії та Абхазії.

У науковій сфері ситуація на зазначених територіях віддзеркалює її стан у Придністровській Молдавській Республіці, Республіках Південна Осетія та Абхазія – відсутність наукових рад з юридичних наук; факти визнання Російською Федерацією документів про науку та освіту; поодинокий інтерес до проблем корупції або його відсутність на рівні правових наук, за виключенням АРК.

Розроблено низку пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення антикорупційного законодавства, які стосуються КУпАП та Закону України «Про запобігання корупції».

Ключові слова: антикорупційний механізм, публічно-правовий механізм,

протидія корупції, корупційне правопорушення адміністративна та дисциплінарна відповідальність, міжнародні стандарти, правовий нігілізм, окупація, анексія.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гейц О.О. Законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських республік, республік Грузія та Молдова). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 284-289.

2. Гейц О.О. Нормативно-правове регулювання визначення публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 122-128.

3. Гейц О.О. Стан протидії в Україні адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, впродовж 2013 року – 1 півріччя 2018 року (за матеріалами відомчої та судової звітності). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 156-161.

4. Гейц А.О. Международные стандарты в публично-правовом механизме противодействия коррупции. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 121-127.

5. Гейц О.О. Державно-правовий, хронологічний та історіографічний підходи до вивчення інституту публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 160-164.

6. Гейц О.О. Систематизація наукових досліджень з протидії корупції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 118-122.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Гейц О.О. Місце спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в сферах державного управління (на прикладі НПУ). *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 125-128.

8. Гейц О.О. Правовий нігілізм і регулювання механізму публічно-правової протидії корупції на тимчасово окупованих територіях. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 272-275.

ANNOTATION

Heits O.O. Public-legal mechanism of combating corruption in Ukraine. -
On the rights of the manuscript.

The Dissertation is for candidate degree of legal sciences on specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law. – Dnipropetrovskiy State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2019.

The dissertation is devoted to the analysis of the Ukrainian legislation and the generalization of international and foreign lawful regulation experience (for example, the Latvian, Lithuanian and Estonian Republics, the Republic of Georgia and Moldova) in order to determine the content and peculiarities of the public-legal mechanism of combating corruption in Ukraine, as well as outline ways of its improvement. The importance of counteracting corruption as a special object of administrative and legal protection is emphasized.

For this purpose, the author studies the history of the institute of the public-legal mechanism for combating corruption, the current historiography of counteraction to corruption, the state of counteraction to this negative phenomenon in Ukraine, the

essence and concept of the public-legal mechanism of counteraction to corruption, its place, classification and elemental composition, international standards, legislative regulation the said mechanism, as well as the state of its regulation in the temporarily occupied territories of Ukraine.

The paper analyzes the genesis of the institute of the public-legal mechanism of combating corruption in Ukraine, which, unlike the known genesis, is represented by the categories of linear historical time – before and after gaining independence by Ukraine, institutionalization of social relations and systematization of legislation. Continued controversy over the origin of the mechanism and time of its occurrence, as well as sources of anti-corruption legislation, etc.

The generalization and systematization of the national historiography of the dissertation researches of the problem of counteraction to corruption allowed to distinguish its main tendencies, in particular, the movement of modern scientific thought from repression to prevention and counteraction. The segment of historiography of dissertation research, or from 2010 up to now, has been investigated. It is revealed that Ukrainian segment of theses is increasing, Ukrainian legal science continues to focus on administrative-legal and criminological aspects of counteraction to corruption.

An assessment of the state of counteraction to corruption, including from bringing to administrative and disciplinary responsibility for the commission of corruption offenses. Modern counteraction to corruption is viewed by the states as an improvement, when the significantly noticeable positive progress of anti-corruption measures and deterioration.

The analysis of the practice of bringing administrative perpetrators of corruption-related offenses over the past five years has shown such tendencies as: annual improvements; the amount of sanctions exceeds the damage; the largest corruptions of the executive branch; the prevalence of punishable local government officials over civil servants and small-scale employees of higher officials; significant damage to the budget sphere and the sphere of land relations; the appearance of "dead" articles in KUpAP. The results of the analysis of disciplinary responsibility show an

increase in the number of accused persons and the predominance of non-high-ranking officials. It is stated that the objective interpretation of the state of disciplinary practice is complicated not by illumination of the actual state of affairs by anti-corruption bodies and in the Unified State Register of persons who committed corruption or corruption-related offenses.

The concept of a public-legal mechanism for combating corruption as a kind of anticorruption mechanism of legal counteraction is formulated in order to support the normal state of social relations with the help of administrative law on the basis of a combination of its dispositive and imperative methods on the part of authorized subjects of such opposition, which can acquire forms – activity, legal institution or instrument, combined by the need for effective counteraction to the mechanism of corruption in the public and private sectors, and to be dependent. The essence of the forms is a different elemental composition.

The dissertation emphasizes that due to the renewal of public relations, the content of the administrative and legal mechanism of counteraction to corruption was expanded. Thus, there was a need to bring the terminology in line with the most precise, etymological values and constitutional provisions, which testify in favor of the use of the term "public-legal mechanism for combating corruption".

The place of the public-legal mechanism for combating corruption is determined through the prism of the legal institution in the system of administrative law, which is conditionally in its special part and primarily concerns the administrative-political sphere of public administration.

Different types of mechanisms of public-legal counteraction to corruption are distinguished depending on such criteria of classification as a subject's characteristic; character of the function in counteraction; the nature of the law; Institute of Law; sphere of interests; public administration.

The article on the expediency of allocating elements of the public-legal mechanism for combating corruption based on the mechanistic role, the degree of significance and the nature of the appointment is substantiated. It is recommended as a source of further development of the question of the elements of the mechanism of this

type to consider the issues of regulation of the administrative law implementing the artificial intelligence against corruption.

International standards of legal counteraction to corruption and foreign experience, as well as possibilities of their adaptation for Ukraine, were thoroughly studied.

It is proposed to understand the international standards of the public legal mechanism for combating corruption to understand a variety of international standards, which include international legal norms and principles that establish standardized rules of conduct in the anti-corruption mechanism and standardization documents of international organizations in order to establish a generally accepted level. in the field of counteraction to corruption. Varieties of the mentioned international standards are singled out. According to the researcher, the classification developed by him for the standards of the public-legal mechanism for combating corruption creates the preconditions for their comprehension, clarification of their needs, planning and construction of law-making activity, forecasting their implementation and streamlining.

Particular attention is paid to the fact that in Ukraine, compared with the former Soviet republics, which are members of the European Union, or are trying to become a member of it, the legislative regulation of analogues of the public-legal mechanism for combating corruption began simultaneously, proceeded in a multi-vector, with a smaller arsenal of mechanisms and worse the result. Only in the end of 2014, thanks to Ukrainian political will, this mechanism is subject to the idea of preventing corruption. Obviously, this mechanism is increasingly focused on identifying corruption risks and countering bribery, purchasing voters' votes etc.

The author summarizes that one of the main ideas of legislative regulation of the Baltic states of the European Union is the prevention and fight against corruption (the Republic of Latvia), the prevention of corruption (the Republic of Lithuania) or the fight against corruption (the Republic of Estonia). The emphasis was put on the prevention of the impact of corruption and the fight against it (the Republic of Latvia), the regulation of private and public interests, and the deterrence of corruption (the

Republic of Lithuania), as well as strict liability and criminalization of acts (Estonian Republic). The Republic of Georgia expresses the prevention of corruption, the idea of incompatibility of interests and criminalization. Instead, in the Republic of Moldova, the legislation opposes corruption to the integrity of the public sector and zero tolerance to corruption.

An important object of administrative and legal protection of codified acts of the legislation is social relations in the areas of: prevention of corruption (the Republic of Latvia), governance (Lithuanian Republic) or activities of public authorities (Republic of Moldova). As in Ukraine, various chapters of the codes establish administrative liability for offenses related to procurement and so-called political corruption. This does not apply to the Republic of Georgia and the Republic of Estonia with marked criminalization of acts.

Further attention is paid to the fact that the norms regulating the declarant's right additionally include information at their discretion (the Republic of Latvia), the obligation of declaration by all citizens of income and property (the Republic of Lithuania), the proliferation of anti-corruption laws for freelancers (the Republic of Estonia), clarity of legislation on aggregated territory, units of real estate measurement at declaration, details of the protection of informants (Republic of Georgia), and the design of norms, where it is obvious submission to one idea with a high retychnym level (Republic of Moldova).

At the end of the dissertation, the state of regulation of the public-legal mechanism of counteraction to corruption in the temporarily occupied territories of Ukraine is elucidated in detail. It is noted that in the temporarily occupied territories legal regulation of the public-legal mechanism of combating corruption is complicated by legal nihilism. Such a mechanism is characterized by contradictions *de facto* and *de jure*, the essence of which is that the phenomenon of corruption and the mechanism of counteraction to it is formally considered under Ukrainian laws, but is not actually implemented by them, but exists according to the patterns of the Russian legislator. The silencing of counteraction results and the formality of patterns is similar to the situation in the Pridnestrovskaja Moldavian Republic, the Republics of South Ossetia

and Abkhazia.

In the scientific sphere, the situation in the temporarily occupied territories reflects its state in the Pridnestrovskiaia Moldavian Republic, the Republics of South Ossetia and Abkhazia – the absence of scientific councils in legal sciences; facts of recognition by the Russian Federation of documents on science and education; a solitary interest in the problems of corruption or its absence at the level of legal sciences, except for the ARC.

A number of suggestions and recommendations aimed at improving anti-corruption legislation related to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» have been developed.

***Keywords:** anticorruption mechanism, public-legal mechanism, counteraction to corruption, corruption offense administrative and disciplinary responsibility, international standards, legal nihilism, occupation, annexation.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гейц О.О. Законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції (на прикладі латвійської, литовської та естонських республік, республік Грузія та Молдова). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 284-289.

2. Гейц О.О. Нормативно-правове регулювання визначення публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 122-128.

3. Гейц О.О. Стан протидії в Україні адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, впродовж 2013 року – 1 півріччя 2018 року (за матеріалами відомчої та судової звітності). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 156-161.

4. Гейц А.О. Международные стандарты в публично-правовом механизме противодействия коррупции. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 121-127.

5. Гейц О.О. Державно-правовий, хронологічний та історіографічний підходи до вивчення інституту публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 160-164.

6. Гейц О.О. Систематизація наукових досліджень з протидії корупції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 118-122.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Гейц О.О. Місце спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в сферах державного управління (на прикладі НПУ). *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 125-128.

8. Гейц О.О. Правовий нігілізм і регулювання механізму публічно-правової протидії корупції на тимчасово окупованих територіях. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 272-275.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	10
1.1. Генеза інституту публічно-правового механізму протидії корупції.....	10
1.2. Сучасна історіографія протидії корупції та роль в ній досліджень про механізм публічно-правової протидії корупції.....	29
1.3. Стан протидії корупції в Україні.....	45
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ, ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ.....	66
2.1. Поняття публічно-правового механізму протидії корупції.....	69
2.2. Місце та класифікація публічно-правового механізму протидії корупції.....	87
2.3. Елементний склад публічно-правового механізму протидії корупції....	103
Висновки до розділу 2	122
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	124
3.1. Міжнародні стандарти у публічно-правовому механізмі протидії корупції та їх види.....	124
3.2. Законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції в іноземних країнах (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік, Республік Грузія та Молдова).....	140
3.3. Стан регулювання публічно-правового механізму протидії корупції та правовий нігілізм на тимчасово окупованих територіях України	160
Висновки до розділу 3	176
ВИСНОВКИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	186
ДОДАТКИ.....	231

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК	- Автономна Республіка Крим
АТО	- антитерористична операція
ВВ	- внутрішні війська
ВКЛ	- Велике князівство Литовське
ВР	- Верховна Рада
ГПУ	- Генеральна прокуратура України
ДБР	- Державне бюро розслідувань
ДВБ	- Департамент внутрішньої безпеки
ДЗЕ	- Департамент захисту економіки
ДКВС	- Державна кримінально-виконавча служба
ДКНС	- Державний комітет з надзвичайного стану
ДНР	- Донецька народна республіка
ДПА	- Державна податкова адміністрація
ДПС	- Державна прикордонна служба
ДПтС	- Державна пенітенціарна служба
ДФС	- Державна фіскальна служба
ЄБРР	- Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄРСР	- Єдиний реєстр судових рішень
ЄС	- Європейський союз
ЗМІ	- засоби масової інформації
ЗСУ	- Збройні Сили України
ЗУНР	- Західно-Українська Народна Республіка
КДБ	- Комітет державної безпеки
КК	- Кримінальний Кодекс
КМУ	- Кабінет Міністрів України
КПРС	- Комуністична партія радянського союзу
КСУ	- Конституційний Суд України
КУпАП	- Кодекс України про адміністративні правопорушення

ЛНР	- Луганська народна республіка
МВС	- Міністерство внутрішніх справ України
НАБУ	- Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	- Національне агентство запобігання корупції
НКЮ РРФСР	Народний комісаріат юстиції Російської радянської Федеративної соціалістичної республіки
НПУ	- Національна поліція України
ОБСЕ	- Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВС	- органи внутрішніх справ
ООН	- Організація об'єднаних націй
ОРЗ	- оперативно-розшуковий захід
ПВС	- Пленум Верховного суду
ПМ	- податкова міліція
ПМР	- Придніпровська Молдавська республіка
РМ	- Рада Міністрів
РНК	- Рада народних комісарів
РФ	- Російська Федерація
САП	- Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	- Служба безпеки України
СНД	- Союз незалежних держав
СРСР	- Союз радянських соціалістичних республік
США	- Сполучені штати Америки
ТОТ	- тимчасово окупована територія
УНР	- Українська народна республіка
УРСР	- Українська радянська соціалістична республіка
УСРР	- Українська соціалістична радянська республіка
ЦК КП	- Центральний комітет комуністичної партії
ТІ	- Transparency International

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У процесі свого становлення та розвитку суспільство закономірно породжує низку проблем, які стають перепоною на шляху подальших змін і потребують вирішення, оскільки у протилежному випадку – занепад і зникнення. Однією із найважливіших проблем світової спільноти була та досі залишається корупція. Україна – не виняток, адже, на жаль, у нашій державі питання корупції є актуальним. Тривалий час корупція розглядалася як загроза національній безпеці, але на сьогодні ці підходи змінені, а запобігання згаданому негативному явищу зведено в ранг державної політики. Тому механізму корупції, з урахуванням світового та вітчизняного досвіду, протиставлено правовий механізм протидії корупції, останній з яких завдяки реформам все більше набуває рис публічного.

Прикро констатувати, але Україна у 2018 році, за даними Transparency International, не стала значно успішнішою порівняно з минулими роками. Статистика свідчить, що від моменту, коли ТІ почала з 2012 року застосовувати сучасну методику розрахунку, найнижчі СРІ для України були в 2013 році – 25 балів. Відтоді наші показники повільно покращилися до 32 балів, але все одно є гіршими порівняно із прибалтійськими країнами колишнього Радянського Союзу. Дещо подібне можна спостерігати і за рейтингом Control of Corruption, згідно з яким результати зросли: від 11 балів у 2013 році до 22 балів у 2018 році.

Під час дослідження ми звернули увагу на декілька парадоксів. Так, у прибалтійських країнах показники СРІ є кращими за українські, хоча кількість відповідних наукових доробок у них значно менша. Серед дисертацій, присвячених проблемі протидії корупції, питома вага досліджень згаданих країн становила всього 3,5 %, тоді як український сегмент виявився більшим – 31,2 %. Також парадоксально, що українська адміністративна правнича наука та правотворчість наразі налаштовані у бік механізмів запобігання корупції, виявлення й усунення корупційних ризиків, натомість правозастосування показало збільшення адміністративного тиску наряду з превенцією, а 95,2 %

опитаних респондентів схильні до посилення репресій.

Група правопорушень, пов'язаних із корупцією, все ще займає невелику питому вагу серед адміністративних правопорушень, менше 0,1 %, що може бути неоднозначним підтвердженням латентності та поширення корупції, хоча за результатами останніх досліджень простежується тенденція до збільшення кількості таких правопорушень, їх відсоток зріс майже вдвічі: з 0,04 % у 2013 році до 0,09 % у 2018 році.

У науковій літературі дослідженню правових механізмів протидії корупції неодноразово приділяли увагу відомі вчені-правознавці, зокрема В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, М.Ю. Бездольний, К.В. Бердникова, П.Й. Бернадський, В.Д. Гвоздецький, І.П. Голосніченко, О.М. Дрегулян, О.З. Захарчук, В.В. Іванцов, Т.С. Курило, В.І. Литвиненко, І.Є. Мезенцев, М.І. Мельник, А.М. Михненко, Е.С. Молдован, Г.О. Омельченко, О.О. Онищук, Я.Ю. Пилип, Ю.В. Рум'янцев, С.С. Серьогін, Д.М. Стародуб, Т.М. Супрун, В.А. Суханов, Ю.А. Тихомиров, М.Л. Хавронюк, С.О. Шатрава, О.С. Юнін, М.О. Ярошенко та ін.

Проте наразі постало питання перегляду усталених і пошуку нових підходів до розуміння суті та поняття механізму протидії корупції, публічних і правових напрямів його формування. При цьому спеціальних досліджень, спрямованих на вивчення саме таких особливостей згаданого механізму, майже не проводилося, а зазначена тематика в роботах з адміністративного права повноцінно не вивчалась. Також додаткової уваги та вивчення потребує генезис публічно-правового механізму протидії корупції, яка зазвичай розглядався неавтентично. Лише частково висвітленою є історіографія з 2011 року по теперішній час. З 2013 року не ідентифіковано тенденції притягнення до адміністративної та дисциплінарної відповідальності осіб за корупційні правопорушення. Не зроблено спроб дослідити ситуацію з врегулюванням протидії корупції на ТОТ України. Вчені, коли працюють з нормативним матеріалом, не завжди генерують інноваційні правові засоби, а переважно досліджують та пропонують зміни тих, які впроваджено законодавцем. Попри доступні технічні здобутки інформаційного сторіччя увагу наукового світу класично приділено шляхам

вдосконалення на основі досягнень адміністративного права, суміжних галузей правових знань, філософії, соціології, політології, економіки, психології чи кримінології, а не футурології чи технічних наук. Як наслідок, наприклад, державою на кошти платників податків було створено та монополізовано автоматизовані механізми перевірки декларанта, не передбачено його рівноправ'я з нею у самоконтролі.

Разом з тим доречно віддати належне дисертації О.Я. Коровяк «Механізм адміністративно-правового регулювання попередження та протидії корупції в Україні» (Львів, 2014), яка має вагомим теоретичне та практичне значення, проте її наукові положення стосуються адміністративно-правового механізму. А в роботі О.Г. Боднарчука «Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України» (Київ, 2016) досліджено теоретичні основи адміністративно-правового механізму протидії корупції в контексті діяльності лише одного державного органу. Дослідження С.М. Алфьорова «Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ» (Харків, 2011) та І.В. Корулі «Міліція в механізмі протидії корупції» (Київ, 2012) не менш цінні, але втрачають практичне значення через проведені реформи.

Доцільність нашого дослідження є цілком зрозумілою, адже від наукової та законодавчої дієвості механізму протидії корупції залежить, з одного боку, спроможність науки вирішити відповідні актуальні проблеми, а з іншого – нівелювання корупції.

Отже, досліджувана проблема може бути представлена трьома ключовими питаннями – як термінологічним протиріччям через розширення змісту суспільних відносин з правової протидії корупції, прогалиною у вирішенні розбіжностей юридичного та фактичного регулювання публічно-правового механізму протидії корупції в умовах окупації та анексії, так і стагнаціями репресивного підходу у протидії корупції.

Зазначені обставини обумовлюють актуальність та вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, схваленої Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 259.

Дисертацію виконано в межах загальноуніверситетської наукової теми «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (державний реєстраційний номер 0118U100436).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає в тому, щоб на підставі результатів аналізу законодавства України та узагальнення його правореалізації, міжнародного та іноземного досвіду праворегулювання визначити поняття, зміст та особливості публічно-правового механізму протидії корупції в Україні з виробленням пропозицій його удосконалення.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких *задач*:

- уточнити генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції в Україні;
- розглянути вітчизняну історіографію протидії корупції та з'ясувати роль у ній досліджень механізму публічно-правової протидії корупції;
- охарактеризувати стан протидії корупції в Україні;
- сформулювати поняття публічно-правового механізму протидії корупції;
- з'ясувати місце публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративному праві та розробити класифікацію останнього;
- розглянути елементний склад і визначити риси публічно-правового механізму протидії корупції;
- дати визначення міжнародним стандартам публічно-правового механізму протидії корупції та виробити їх класифікацію;
- вивчити законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції в іноземних країнах;
- визначити стан регулювання публічно-правового механізму протидії корупції на тимчасово окупованих територіях України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері публічно-правового механізму протидії корупції в Україні.

Предметом дослідження є публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що забезпечує отримання достовірних наукових результатів та всебічне висвітлення досліджуваної проблеми. Зокрема, *історико-правовий метод* дозволив уточнити генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції в Україні (підрозділ 1.1). *Методи історіографічного аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, традиційний (якісний) та формалізований (контент-аналіз) методи аналізу документів* застосовані при вивченні історіографії протидії корупції (підрозділи 1.2, 3.3). *Соціологічний та статистичний методи* використано для аналізу й узагальнення результатів проведеного опитування, а також емпіричних даних (підрозділи 1.3 та 2.3). *Лінгвістичний та логіко-семантичний методи* використано при розгляді термінологічних питань та формулюванні понятійного апарату (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2). *Порівняльно-правовий метод* покладено в основу аналізу законодавства у досліджуваній сфері в Україні (підрозділи 3.2, 3.3), а також компаративного аналізу відповідних норм вітчизняного та міжнародного права (підрозділ 3.1). *Аналітичний метод* надав можливість встановити необхідність вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує публічно-правовий механізм протидії корупції, а *логіко-юридичний* – виробити пропозиції та рекомендації у даному напрямку (підрозділи 1.3, 2.3, 3.2, 3.3). *Системно-структурний метод* застосовувався при встановленні місця досліджуваного механізму в системі адміністративного права, елементного складу вказаного механізму та при аналізі системи суб'єктів протидії корупції в Україні, а *формально-юридичний* – під час дослідження судової практики та нормативно-правових актів, що визначають їх функції та повноваження (підрозділи 2.2 та 3.1). *Методи класифікації та групування* використовувалися для дослідження

елементів публічно-правового механізму протидії корупції, його різновидів та стандартів (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1). За допомогою *метода дедукції* на основі знань про загальний стан і тенденції розвитку інститутів держави та права окреслено перспективні напрями удосконалення публічно-правового механізму протидії корупції (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.3). *Метод абстрагування* дозволив відійти від несуттєвих властивостей, зв'язків і відношень такого багатогранного явища, як корупція, й зосередитись на найважливіших, з точки зору цілей дослідження, рисах і закономірностях механізму протидії корупції (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.3, 3.2). Вимог формальної логіки щодо визначеності, послідовності, несуперечності й обґрунтованості суджень здобувач дотримувався у формулюванні висновків і пропозицій відповідно до мети дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації заклали фундаментальні напрацювання з мовознавства, філософії, теорії права та держави, історії держави та права України, адміністративного, кримінального права, державного управління й інших правових наук, теорії управління, економіки правопорушень тощо.

Нормативною основою дисертації є Конституція України, ратифіковані Україною міжнародні договори, КУпАП, чинні антикорупційні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти. Під час дослідження використано міжнародні акти та антикорупційне іноземне законодавство (Латвійська, Литовська, Естонська Республіки, Республіки Грузія та Молдова, РФ), практика якого може бути корисною для України.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять: звітність 1-КОР МВС України за 2013-2018 рр.; звіти НАБУ, НАЗК за 2016-2018 рр. та інших органів державної виконавчої влади; судова статистика за 2013-2018 рр.; судова практика розгляду адміністративних справ про корупційні правопорушення; рейтинги СРІ та Control of Corruption; пам'ятки права; довідкові й енциклопедичні видання, політико-правова публіцистика; бюджети ГПУ, НАБУ, НАЗК і НПУ; 5 державних реєстрів; статистика запитів Google Trends;

статистичні розрахунки Д.Г. Заброди, А.О. Зоткіна, О.В. Клок, І.В. Костенок, Д.О. Сіренко й О.В. Терещука. Наукове обґрунтування проблем дисертації підтверджено соціологічним опитуванням 437 респондентів та інтерв'юванням 10 працівників поліції. Також використано джерела з квазі-держав та особистий досвід роботи в органах МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень публічно-правового механізму протидії корупції в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них зводяться до таких положень:

уперше:

– сформульовано поняття публічно-правового механізму протидії корупції як різновиду антикорупційного механізму юридичної протидії, що характеризується: по-перше, його використанням уповноваженими суб'єктами у формі діяльності, правового інституту або інструменту з метою підтримки нормального стану суспільних відносин у поєднанні диспозитивних та імперативних методів адміністративного права; по-друге, специфічними суспільними відносинами; по-третє, суспільною необхідністю дієвого протистояння корупції у публічній і приватній сферах;

– обґрунтовано положення щодо доцільності виділення елементів публічно-правового механізму протидії корупції залежно від механістичної ролі, ступеня значимості та характеру призначення, а також запропоновано шляхи його вдосконалення на основі впровадження засобів штучного інтелекту;

– запропоновано під міжнародними стандартами публічно-правового механізму протидії корупції розуміти різновид міжнародних стандартів, до яких відносяться як міжнародно-правові норми і принципи, якими з метою встановлення загальноновизнаного належного рівня закріплено стандартизовані правила поведінки в механізмі протидії корупції, так і документи міжнародних організацій зі стандартизації у сфері протидії корупції;

удосконалено:

– вітчизняну історіографію дисертаційних досліджень проблематики протидії корупції з визначенням специфічних тенденцій її розвитку протягом останніх восьми років;

– класифікацію механізмів публічно-правової протидії корупції, яку представлено такими критеріями, як: суб'єктна ознака, характер функції у протидії, природа правових норм, сфера інтересів і галузь державного управління;

– класифікацію міжнародних стандартів публічно-правового механізму протидії корупції, для чого запропоновано їх поділяти залежно від характеру, природи норм права, предмета механізму протидії, функціонального призначення, запозичення, імперативності, авторства або інтересів;

– генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції, яка, на відміну від відомих, ґрунтується на лінійності історичного часу – до та після здобуття незалежності Україною, інституалізації суспільних відносин і систематизації законодавства;

– аргументацію щодо місця публічно-правового механізму у системі адміністративного права, яке умовно асоціюється з адміністративно-політичною сферою управління його особливої частини;

дістало подальшого розвитку:

– оцінювання стану протидії корупції, у т.ч. щодо притягнення до адміністративної та дисциплінарної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;

– регулювання публічно-правового механізму протидії корупції на тимчасово окупованих територіях України, стан якого охарактеризовано правовим нігілізмом і використанням практики російського антикорупційного законодавства;

– порівняльно-правове дослідження законодавчого регулювання публічно-правового механізму протидії корупції серед країн колишнього СРСР.

Практичне значення одержаних результатів зумовлено тим, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути

використані у:

– науковій діяльності – для подальшого дослідження проблем протидії корупції (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 17.05.2018);

– правотворчій діяльності – для вдосконалення Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про запобігання корупції» та ряду підзаконних нормативно-правових актів у сфері протидії корупції (довідка Науково-дослідного інституту публічного права від 17.05.2018);

– правозастосуванні – для вдосконалення діяльності у сфері протидії корупції та покращання практичної діяльності поліції;

– навчальному процесі – у викладанні студентам і курсантам вищих навчальних закладів дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», під час підготовки підрозділів підручників та навчальних посібників із відповідних навчальних курсів, а також статей і наукових повідомлень (акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 22.03.2018).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні рекомендації й висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 2017 р.), «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 2018 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 305 сторінок, у т.ч. основного тексту – 185 сторінок. Список використаних джерел налічує 425 найменувань та займає 45 сторінок. Додатки викладено на 58-и сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Генеза інституту публічно-правового механізму протидії корупції

Соціальні явища, перш ніж у звичній для нас формі стати буденністю, мали виникнути та трансформуватись. На цьому шляху рушійною силою їх розвитку виступала обумовлена потреба людини пристосуватись чи відшукати дієве або краще. Іншими словами, зародження правового явища ґрунтується на соціальних явищах, які мають виникнути. У житті людини повинні з'явитись незручності, а у її свідомості – думки та уявлення щодо причин та наслідків, добра та зла, гріха та протидії йому тощо. У християнстві корупція розуміється як прояв гріха сріблолобства, який пов'язаний з ще більшими гріхами – гнівом та смутком, породжує немилосердя, вбивство, недбальство тощо [1]. Протидіють гріху добровільно, спогадами про смертність людини, милосердям, непохитністю віри тощо. Подібних уявлень та їх наукового пізнання потребує і досліджуваний правовий інститут – протидія корупції; норми відповідного законодавства активно розвиваються, воно постійно перебуває у сфері інтересів української правової науки.

Наукові розвідки історії певних явищ у праві проводять крізь призму інституалізації права та систематизації законодавства, виділяючи їх риси у часово-просторових державно-правових формаціях. Не є винятком і характеристика інституту публічно-правового механізму протидії корупції. Нами узагальнено та виділено особливості існуючих поглядів та виявлено недосліджені або малодосліджені чи суперечливі кластери науки адміністративного права.

Наприклад, В.В. Іванцов історію норми права з протидії корупції переважно вивчав з точки зору існування державно-правових утворень, зазначаючи, що у контексті етапів розвитку правового регулювання залучення

громадськості до заходів із запобігання корупції можна виділити: 1) період Київської Русі та Речі Посполитої, коли починає формуватися усвідомлення корупції як негативного явища; законодавче регулювання протидії є формальним та епізодичним; 2) період існування Російської імперії – поява перших нормативно-правових актів, норми яких були спрямовані на протидію хабарництву. Участь громадськості зводиться до банального доносу на корупціонера; 3) період існування СРСР представлено поетапно, оскільки за весь час запобігання корупції носило досить формальний характер та скоріше нагадувало «полювання на відьом». Єдиним покаранням за хабарництво була смертна кара. Участь громадськості у запобіганні корупції – мінімальна; 4) період існування незалежної держави України, у свою чергу, можна поділити на чотири підетапи, що характеризують бурний розвиток антикорупційного законодавства [2, с. 37-38].

Також В.І. Литвиненко проаналізовано історіографію протидії корупції у декількох наукових спеціальностях, у результаті чого вчений вважає, що раніше дослідження проводилися залежно від історичних періодів розвитку державних утворень. Дослідник розвинув цей підхід, фокусуючись на ключових датах, визначивши основні блоки генезису адміністративно-правового забезпечення протидії корупції:

1) виникнення і становлення корупції у світі та протидія їй: 1.1) період до н.е.; 1.2) до IX ст. н.е.; 1.3) з IX до XIV ст.;

2) адміністративно-правове забезпечення протидії корупції на території українських земель: 2.1) у складі Російської та Австро-угорської імперій (XVI ст. – 1918 р.); 2.2) період радянської влади (1918-1991 рр.);

3) адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в незалежній Україні: 3.1) період проголошення незалежності (1991-1995 рр.); 3.2) становлення незалежності: початковий етап (1995-1998 рр.); кризовий етап (1998-2000 рр.); посткризовий (стан ствердження національного курсу) (2000-2004 рр.); 3.3) ствердження України як незалежної, самостійної правової держави (2004-2014 рр.); новітній (2014 р. – до сьогодні) [3, с. 62-63, 74-54].

Схожий підхід спостерігається і у Ю.В. Рум'янцева при вивченні явища корупції в органах місцевого самоврядування України, яким розглянуто історію від часів Вавилону та наших часів, спираючись на пам'ятки права та державний лад. Вчений переконаний, що у певні проміжки часу у різних країнах громадськість неоднаково ставилась до корупції, відповідно держава то створювала умови для укорінення та узаконення дій на благо певної особи (феодалний лад, земство тощо), то розробляла активні заходи для боротьби з корупцією (радянський період), подекуди факт існування корупції взагалі заперечувався. Усі періоди були об'єднані єдиною ознакою – конфліктом однієї особи і суспільства [4, с. 22-57, 191-192].

З іншого боку, К.В. Бердніковою в основу наукової розвідки покладено історичну хронологію, як-то античні часи, середньовіччя, новий час та новітні часи. Автором розглянуто історико-правові засади адміністративної відповідальності за порушення встановлених заборон та обмежень у сфері запобігання корупції. Розвиток адміністративно-деліктного законодавства новітнього часу поділено крізь призму базових нормативно-правових актів на п'ять періодів, а саме: 1917 р. – встановлення адміністративного арешту (декрет НКЮ РРФСР); 1918 р. – декрет РНК РРФСР «Про революційний трибунал»; 1927 р. – прийняття Адміністративного кодексу УРСР; 1980 р. – прийняття Основ законодавства СРСР про адміністративні правопорушення; 1984 р. – прийняття КУпАП (чинний) [5, с. 16-41, 76-79].

Подібний акцент на хронології зробив і С.В. Рівчаченко [6, с. 11].

Особливість підходу ще однієї групи вчених полягає в тому, що ними зроблено наголос безпосередньо на історіографію. Так, О.З. Захарчук сучасні тенденції становлення правового інституту протидії корупції репрезентував без періодизації. Дослідник дійшов висновку, що в Україні вчені, можливо через нещодавні зміни антикорупційного законодавства, під час розгляду цього питання зосереджують увагу здебільшого лише на заходах, які спрямовані на боротьбу з цим явищем, на відміну від їх зарубіжних колег, які все частіше вказують на необхідність проведення організаційно-правових заходів,

спрямованих на запобігання і протидію корупції [7]. Аналогічно підійшов до висвітлення генезису і О.Є. Панфілов, яким вивчено хід наукової думки у період з 1990-х років до 2013 року [8, с. 6-7].

Результат аналізу розглянутих матеріалів дав можливість говорити, що в адміністративно-правовій науці вони виступають єдиними у сфері дослідження періодизації, завдяки їм сформовано державно-правовий, хронологічний та історіографічний підхід до вивчення протидії корупції, кожний з яких доповнює один одного. Виникнення та протидія корупції в їх межах однаково пояснені необхідністю подолання корупції як негативного явища за допомогою права. З прикладів видно, що досліджень від початку перших згадувань про землі сучасної території України не проведено. До того ж, хід історії потребує подальшого переосмислення та вивчення. Зважаючи на все вказане та суперечливість різних точок зору щодо проблеми періодизації, вважаємо за доцільне поєднати та комплексно застосувати ці підходи, послідовно спираючись на розгляд пам'яток та джерел права.

Відомо, що у VIII ст. до н. е. – IV ст. н.е. північне Причорномор'я сучасної України заселяли скіфи, в яких єдиним відомим джерелом права були звичаї. Звернімось до історії Геродота, розповідей Гіппократа про життя і звичаї скіфів та природної історії Плінія Старшого. На жаль, з них не можна дійти однозначних висновків про стародавній механізм протидії корупції. Враховуючи дані щодо реакції скіфів у випадку зради інтересів племені, суворі військові традиції, звичай виготовлення чаш з черепу, неприйняття чужих звичаїв, інститут царського суду та проторозслідування пророками, можна припустити, що у разі вчинення корупційного діяння, наприклад зради, винний позбавлявся життя.

Вагоме значення для подальшого з'ясування часу виникнення досліджуваного інституту має випадок, зафіксований під час битви з саксонцями, який дає нам підстави стверджувати про факт та осуд слов'янами корупції на вищому рівні. У літописі 900 року зустрічаємо: «слов'ян, що розселилися аж до берегів північного моря-окіану і поселилися за річкою

Альбою ... цїсар Отто єдиною битвою змів ... через підступність одного єдиного вождя слов'янського, по імені Торгумир, котрий на щедрі дарунки та на великі посули ... поластився і заповів кесарю землю слов'янську його державі передати» [9, с. 881]. Якщо мораль вважати частиною права, то, власне, це один з перших документально підтверджених фактів корупції на українських землях, споріднений з політикою та зрадою, а також із суспільною реакцією у вигляді осуду.

Велесова книга (IX ст. н.е.) містить згадування про традиції збору та обрання Віче, найму, настанови з протидії корупції тощо. В ній вірменським, арабським та іншим купцям наказується чинити з податями чесно та «не творити несправедливо» (14 дощечка). У дощечці 9-Б записана згадка про корупцію князів готів, які «нечесні и двічі беруть данину» з купців [10]. Відтоді купці більше не намагались з'являтися в краях готів на шляху з Китаю до Європи. Здається, що бажані сьогодні явища невтручання у торгівельні справи чи вибори, чесноти, колегіальність у підборі фахівців ще у ті часи були затребуваними.

Договір Русі з Візантією 911 року у протидії корупції можливо міг використовуватись не лише для використання сторонами публічно наданих доказів, клятви та адекватності покарання у разі вчинення злочиння, але й для видачі порушника [11, с. 41], тобто для екстрадиції.

У номоканонах Київської Русі, у т.ч. редакціях Руської правди, зустрічаємо норми релігійно-наставницького характеру, які говорили про факти корупції та, можливо, заклали писану основу для подальшого формування інституту протидії корупції. Як приклад, у «Мірилі праведному» йдеться про застережні настанови з вирішення спорів князями та суддями. На обороті 18 аркушу зазначено для «емлющих мьзду и не в правду судящих», щоб такі не виправдовували винного ради матеріального збагачення, а на 31 аркуші – запозичення попереджувального характеру з релігійного повчального збірника «Пчела» – «От Бчелы избрано, о мьздоиманьи. Нач. Иже охвочь на взятие, аще не молвить, но лукавая мыслить, правды не смотрить, иманию работаеть» [12; 13, с. 76-77]. Практично тут йдеться про те, що вперше суддівській корупції протиставлено канонічні норми

застереження.

У нижченаведених джерелах можна відстежити подальше набуття рис інституалізації протидії корупції за рахунок не лише норм традицій, моралі та релігії, але й писаного права, характерного відповідним часам.

З тексту судебника Гоша Мхітара (XII ст.), що являв собою кодекс вірменського феодалного права, офіційно діяв для вірмен в іноетнічному середовищі [14, с. 178] – Києві, Львові, Луцьку тощо, стало відомо про заборону суддям брати подарунки та хабарі під загрозою покарання [15, с. 451].

У статуті генуезьких колоній на Чорному морі 1449 року містився ряд умов для здійснення повноважень консулом Кафи, характер яких нагадує сучасні елементи механізму протидії корупції. Наведемо декілька прикладів у цитатах: «не може, не сміє і думати і не повинен брати чи залишати в себе якийсь дар чи подарунок ... за винятком, коли він буде змушений прийняти на честь громади, бо буває, що [навколишні] намісники присилають коней чи щось подібне; але якби дар був надісланий йому, він повинен негайно відіслати його скарбниці» [16]. За цим статутом діяли різноманітні спеціалізовані комісії, які вирішували виниклі проблеми перед урядом. Членство в них відбувалося на електоральній основі, з ротацією їх членів, управління колегіальним, а деякі строки їх функціонування не перевищували і два місяці. Можливо, у такий спосіб зменшувались корупційні ризики.

Розглянуті приклади доводять, що серед джерел права середньовічних держав південної України існували пам'ятки, де були положення тогочасного зниження ризику корупції у вигляді різних застережень щодо занять будь-якою комерційною діяльністю, здирництв, зловживання службовим положенням тощо.

Також не є новиною, що судебники 1497 та 1550 рр., які діяли на Чернігово-Сіверських землях, містять заборону отримувати посули або хабарі [17, с. 54, 97-98].

У XV ст. серед козацької спільноти зародилась нова автентична модель регулювання суспільних відносин на основі звичаєвого права, яка тяжіла до мононормативного регулювання, переплетіння правових уявлень з моральними

та релігійними [18, с. 15]. За часів Запорізької Січі система джерел права складалася з усних джерел права, текстуальних джерел та правосвідомості [19, с. 26]. За таких обставин звичаї та правосвідомість, а потім і писане право мали лягти в основу протидії проявам корупції того часу. Поки що відповідних писаних норм ми не знаходимо, але козацькі електоральні звичаї та звичаєве право, а у подальшому – і практика доносів, ймовірно утворювали підґрунтя для протидії корупції.

За протекторатів різних імперій виникла, поширилась і закріпилась практика писаного права. Спробуємо навести приклади у договірних статях 1654 року, де зустрічаємо положення виборності чиновників (п. 3, 4, 6), а також збереження прав, які «надані з віків од князів та королів як духовним, так і мирським людям, щоб ні в чому не були порушені» [20]. Іншим прикладом є норма збереження цінностей, яку 1658 року закріплював Гадяцький трактат, укладений із станами Корони Польської та Великого князівства Литовського [21].

У період Гетьманщини в інструкціях і ордерах набули розвитку норми Литовських статутів з вказівками щодо справедливого правосуддя без хабарництва і за законом [22, с. 17].

Статути ВКЛ передбачали не лише вимоги до кандидатури деяких чиновників, виборний порядок призначення чиновників з декількох кандидатур, а й заборони зловживань, диспозиції хабарництва та інших службових деліктів. Так, у арт. 39 розд. 3 статуту ВКЛ 1566 року зафіксовано припис-заборону щодо отримання суддею винагороди та вирішення суті справи «по дружбі».

У XVI ст. послом ВКЛ в Кримському ханстві описані традиції звичаєвого права, які характеризували стан протидії корупції. У зв'язку з цим заслуговують на увагу цитати: «... у варваров сих, ни один богач не задыхается от алчности ... не часто [встречается] ... стяжатель чужого, ... Свято чтут они у себя мир и правосудие, возвращая каждому то, что принадлежит ему, неприкосновенным и не изъятым в пользу чиновников в качестве десятины или под каким-либо иным названием. Ибо не наживе, но справедливости служит занятие правосудием ...

Ведь оно у них не мирское, а священное ... А чтобы правосудие велось успешнее, судопроизводство свободно от проволочек крючкотворов и не зависит от наговоров клеветников» [23, с. 94]. Порівнюючи наведені цитати з попередніми, бачимо збереження релігійної специфіки правосуддя на території Кримського півострова.

У тому ж сторіччі для українських васальних князівств у складі ВКЛ було іноді природним, коли, як згадував Литвин Михалон одна людина могла обіймати декілька посад, що пояснювалось утриманням посадовця за рахунок місцевого бюджету в умовах відсутності централізованого фінансування, та є схожим із часами Кафи, але, як відомо, сьогодні сумісництво приховує в собі корупційні ризики.

1656 року запис у книзі Миргородської ратуші щодо хабаря лохвицькому війту та городовому отаманом за відпущення на волю злочинця [24, с. 86-87] дає підстави стверджувати про оскарження дій у ратушних містах з міським управлінням, що не користувалися магдебурзьким правом, на Лівобережжі періоду метрополії Росії.

1669 року у статтях, поданих посольством на чолі з генеральним обозним Петром Забілою, відправленим до Москви гетьманом Дем'яном Ігнатовичем (Многогрішним), порушувалась необхідність розгляду на гетьманській раді питань взяток з боку воєвод (п. 9) [25, с. 455-456].

1687 року у доносі Генеральної старшини та всього війська Малоросійського на Гетьмана Івана Самойловича йдеться, що гетьман «За уряди полковничіе и іншіе берет великіе басаринки и през тое допускает людем утискати» [26, с. 196]. З цього випливає, що сам факт доносу – це спосіб протидіяти корупції, який чимось нагадує сучасний інститут викривачів. Варто звернути увагу, що вже 1713 року російський цар Петро I видав відповідний указ, яким вперше закріпив подібну практику у протидії злочинності на українських землях [27]. До цього царем уперше заборонялись хабарі та 1711 року введено інститут фіскалів, які мали виявляти ряд специфічних складів злочинів серед чиновників, у т.ч. корупційні прояви, але й фіскали вже 1718 року

скомпрометували себе хабарями [28, с. 454-455].

Надзвичайно важливим в історико-правовому аспекті та публічній самокритиці влади є те, що 1710 року Конституцією Пилипа Орлика визнано факти корупції при формуванні урядовців чи на ярмарку або серед чиновників та козацтва. Як показав аналіз тексту, в ній закріплено повноваження «пильнування» здирства, своєрідний порядок призначення на старшинство, а також йдеться про способи протидії «здиравству» або іншим формам тогочасної корупції тощо [29].

1715 року у грамоті царя Петра I Гетьману Івану Скоропадському заборонялось обирати полкових урядників через «взятку», ввівши вимогу старшині представляти декілька кандидатур полкових урядників, заборонялося також і переобтяжування селян хабарями [30, с. 275-276].

Зі скарги від 2 лютого 1729 року сотника полкового стародубського Семена Галецького гетьману Данилові Апостолу на вдову генерального судді Івана Чарниша стає відомим, що скаржник просить гетьмана заступництва та розглядає можливість звернутись до Генерального суду. Автор скарги повідомляє, що коштовні речі та коні передано судді як хабар за розв'язання судової суперечки з погарцями, оскільки вирок Генерального суду був не на користь Галецького [31, с. 486].

«Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. також містили норми, суть яких стосувалась протидії проявам корупції. Окремо варто виділити норми, за якими: військовому керівництву за сприяння в уникненні проходженні військової служби шляхом залишення особи вдома, а не в поході, належало звільнити та позбавити чину (п. 2 арт. 10 глава 5); висувалася одна з вимог до обрання писаря судового – «во взятках не лакомний» (абз.1 арт. 6 глава 7) [32, с. 71, 87-90] тощо.

1775 року серед пам'яток права українських губерній Російської імперії зустрічаємо «Учреждения для управления губерний Всероссийской империи», за якою губернський прокурор та стряпчий наглядали за тим, щоб хабарів від людей ніхто не брав, у противному випадку вони мали про це доповідати

[33, с. 60].

У Пастирському листі Йосифа II 1783 року, який діяв на території українських регіонів у складі Австрійської (Австро-Угорської) монархії, окрім морально-етичних настанов, релігійної та національної толерантності тощо, сформульовано застереження від корупції [34].

1802 року в Російській імперії указом Олександра I фактично визнано, що серед осіб, які мали протидіяти здирству та хабарництву, існують ці явища та поширюються [35], одна з причин цього – недосконала законодавча база, через що Сенат мав переглянути її.

Сенат за царювання Миколи I у 1832 році видав Указ «Про заборону начальницьким особам приймати приношення від суспільства» [36, с. 57]. І вже 1836 року зустрічаємо ряд документів, де встановлювались заходи адміністративного, кримінального або іншого характеру при виявленні фактів здирництва чи зловживання владою. Наприклад, пп. 25 та 216 Загального наказу цивільним губернаторам передбачалось невідкладне звільнення з посади хабарників та судова тяжба, а щодо губернаторів – відповідальність перед Сенатом за непротидію лиходійству (п. 324) [37, с. 368, 410, 433].

1845 року в «Уложении о наказаниях уголовных и исправительных», окрім жорстких санкцій, розмежування провин та злочинів, зазначалась компетенція чиновників, підвищувались вимоги служби та дисципліни тощо [38]. Одначе, і до прийняття цього акта практикувалось за здирництво зняття з посади [39, с. 538].

1884 року Указом «О порядке совмещения государственной службы с участием в торговых и промышленных товариществах и компаниях» цивільну службу вищих посадових осіб визнано несумісною з участю в установах залізничних, пароплавних, страхових та інших торговельних промислових товариств, а також суспільних і приватних кредитних асоціацій [36, с. 57].

1918 року Декретом РНК «Про хабарництво» замах або дачу хабаря було віднесено до злочину. Наступного року цими та спорідненими злочинами вже активно займались революційні військові трибунали. Законодавство періоду

«воєнного комунізму» на українських землях отримувало кодифіковане підгрунття за родовим об'єктом та появою загального інституту спеціального звільнення від кримінальної відповідальності в разі вчинення особою закінченого злочину за умови вчинення нею суспільно корисних дій з самовикриття та викриття інших осіб, які вчинили цей злочин [40, с. 60-61].

1919 року одночасно з австрійським законодавством діяв «Розпорядок» Державного секретаріату внутрішніх справ ЗУНР про боротьбу з хабарництвом. У розпорядку не лише визначалось поняття хабарництва, але й відмежувалось від карного діяння. Також визначалось, що саме повітова політична влада мала виконувати штраф або арешт до шести місяців [41, с. 63].

Постанова Ради Міністрів Польської Республіки від 18.10.1921 про боротьбу зі злочинами, пов'язаними з хабарництвом урядовців [42, с. 224], була прикладом максималізму деліктного законодавства у протидії корупції, а точніше її прояву – хабарництва. За загальним правилом офіційну особу відповідно до статей 1 та 2 за розтрату (розкрадання) ввіреного майна або співучасть у ньому, шахрайство з цим майном або прийняття подарунку або іншої матеріальної вигоди тощо могли розстріляти.

Майже до аналогічних кроків того ж року вдався Раднарком України, який постановив за хабарництво застосувати покарання аж до смертної кари [43], а у серпні конкретизував і диспозицію хабаря, яка охоплювала дії посередника та хабар у будь-якому вигляді [44].

Згідно із проектом Інструкції з перевірки особового складу Наркомату державного контролю УСРР з метою боротьби з хабарництвом (січень 1923 року) пропонувались повноваження перевіряти особовий склад на підставі як зібраної або наявної службової інформації, так і повідомлень громадян. Наголошувалось, що відповідні комісії мали звертати увагу на місце, де фактично виконується робота, сторонні заробітки, використання службових приміщень або транспорту, надання консультацій тощо. На практиці така комісія, одночасно з виконанням функцій атестаційної комісії з розгляду анкет прийнятих на службу, задокументувала 40 осіб у 23 справах [45, с. 230-232].

Цікаво, що по суті це схоже із моніторингом способу сьогоденного життя держслужбовця.

1924 року Рада міністрів Румунії прийняла рішення про необхідність реформи державного апарату після отримання висновків урядової інспекції по українських землях королівської Румунії [46, с. 128], підставою для чого стала значна кількість небезпідставних скарг українського населення Бессарабії на зловживання та лиходійства. Рішення про створення інспекції на чолі з високопосадовцями було одним із способів перевірки фактів корупції, а для її подолання замислювались знов над реформою. Показово те, що у подальшому практика інспекцій буде зустрічатись не одноразово.

1927 року у КК УРСР введено розділ «Урядові (службові) злочини», де передбачено норми визначення, наприклад, хабарництва, урядової особи, звільнення від відповідальності як хабародавця, так і посередника тощо.

Досліджуючи 1939-1945 роки, помічаємо, що певну роль відіграв такий чинник, як воєнний час. Зустрічались факти, коли мінімум один день законодавство та влада не діяли ні фактично, ні юридично. Зауважимо на те, що 18 вересня 1941 р., коли радянські війська відступили з Києва, а фашисти його не зайняли, у м. Києві почався безлад. Звісно, лишилось підпілля, яке з часом могло підкупляти тодішніх чиновників чи виявляти зрадників інтересів підпілля.

1952 року XIX з'їздом ВКП(б) прийнято зміни до статуту комуністичної партії, невиконання положень яких тягнуло політичну практично антикорупційну санкцію: «л) на любом посту, порученном партией, неуклонно проводить указания партии о правильном подборе кадров по их политическим и деловым качествам. Нарушение этих указаний, подбор работников по признакам приятельских отношений, личной преданности, землячества и родства несовместимо с пребыванием в партии» [47, с. 30]. Прямий зв'язок суті цієї тези з УРСР тоді ж підтвердив О.І. Кириченко, 2-й секретар ЦК КП України.

Вказану санкцію з настанови партії було реалізовано постановою Політбюро ЦК КП України [48, с. 629-630]. Вона стосувалась голови виконкому, депутата Верховної Ради УРСР, якого притягнуто до кримінальної

відповідальності за протекціонізм та хабарництво в сфері торгівлі, освіти та охорони здоров'я.

1960 року у новому КК УРСР збільшено кількість статей з протидії корупції, а в деяких випадках застосовувалась смертна кара з конфіскацією.

1971 року ПВС УРСР почав звертати увагу на необхідність з'ясування судами причин, зиску, привілеїв та інших обставин корупційного механізму.

У 1986 році РМ УРСР на виконання аналогічного документа СРСР прийняла чинний і донині документ, яким розвинула інститут боротьби з нетрудовими доходами, одним із різновидів яких можна вважати хабарництво. В обов'язок міністерствам і відомствам УРСР, виконкомам місцевих Рад народних депутатів ставилось посилити боротьбу з розкраданням соціалістичної власності, хабарництвом, спекуляцією та іншими корисливими злочинами, які є джерелами нетрудових доходів, а також приділяти постійну увагу глибокому вивченню й усуненню умов, що їм сприяють. На окрему увагу заслуговує факт того, що передбачався комплекс заходів, серед яких були облік певних подій, безготівкові режими розрахунків, декларування громадянами джерел одержання коштів тощо [49].

1988 року в СРСР на XIX Всесоюзній конференції КПРС прозвучали тези про факт організованої злочинності у владі різного рівня. Йшлося про відповідальність керівників крупних республік, областей та міліціонерів-хабарників [50, с. 58]. Уперше пропонувалось при зміні Генерального секретаря суцільне оновлення Політичного бюро, у т.ч. комітету партійного контролю.

1989 року ВР УРСР підтримано звернення З'їзду народних депутатів СРСР до громадян, закликано суспільство та кожного його члена згуртуватись для подолання нагальних негативних проблем – злочинності, корупції, спекуляції тощо, центром чого мали б стати місцеві ради депутатів [51].

1990 року РМ УРСР зареєстровано статут громадсько-політичної організації – Спілки трудящих України за соціалістичну перебудову, одним із завдань якої вперше було сприяння у боротьбі із корупцією [52].

У листопаді того ж року ВР УРСР звернула увагу Міністрів УРСР,

місцевих органів влади, правоохоронних органів республіки на незадовільну організацію боротьби із злочинністю, насамперед з її організованими формами, спекуляцією, корупцією, нетрудовими доходами та іншими небезпечними злочинами [53]. Цим же документом приймалися конкретні заходи для протидії злочинності, наприклад, розробка нормативних документів, сфокусованих на проблемах злочинності в Україні, надавалось право ОВС та ВВ з метою припинення групових порушень громадського порядку, масових безпорядків застосувати спеціальні засоби тощо.

На рівні СРСР приймалися значно радикальніші документи. Яскравою ілюстрацією є випадок, коли 26.01.1991 міліції та КДБ дозволено під час оперативно-розшукових заходів безперешкодно входити до приміщень підприємств та проводити там огляд [54].

22.02.1991 ПВС України зазначено серед кола завдань судів, що в центрі уваги судів мали постійно перебувати питання неухильного виконання законодавства, спрямованого на «... боротьбу з організованими формами злочинності, спекуляцією, хабарництвом ...» [55].

На завершення характеристики першого періоду наведемо ще декілька прикладів. Зокрема, 19.08.1991 ДКНС в СРСР [56] постановив в умовах надзвичайного стану органам влади і управління, керівникам установ і підприємств рішуче вести боротьбу з тіньовою економікою, неминуче застосовувати заходи кримінальної й адміністративної відповідальності за фактами корупції, розкрадань, спекуляції (п. 9) та вважав несумісною роботу на постійній основі в структурах влади і управління із зайняттям підприємницькою діяльністю (п. 10). Наступного дня у заяві Президії ВР УРСР підтримано Кабінет Міністрів УРСР щодо посилення боротьби із злочинністю, корупцією та спекуляцією, але постанова ДКНС в Україні не набувала сили до вирішення питання надзвичайного стану по суті, яке згодом відпало із проголошенням незалежності України [57].

Отже, за часів УРСР розбудовано інститут протидії корупції переважно репресивної відповідальності. До та безпосередньо на зламі здобуття

незалежності приймалось принаймні декілька нормативно-правових актів та партійних документів із заходами протидії корупції. Тому ми не будемо категоричні, як Ю.В. Рум'янцев з приводу оцінки ролі постанови Секретаріату ЦК КПРС від 1991 року «Про необхідність посилення боротьби зі злочинністю в сфері економіки» як єдиного документа із абстрактно закріпленими заходами боротьби [4, с. 29], та доповнимо його названими нами вище документами. Ми не повністю поділяємо думку К.М. Зубова, С.С. Рогульського та інших вчених, які стверджують, що вперше лише у цій постанові прямо йшлося про корупцію та хабарництво. З огляду на події 1952 року точніше говорити, що масштаби замовчувались, але комплекс заходів з протидії корупції поступово збільшувався.

Узагальненим підсумком до сказаного є те, що усі зазначені нами характеристики можна віднести до першого періоду або часів виникнення та розвитку, який передував сучасності, за якого сучасна територія України перебувала в орбіті як власного державно-правового розвитку, так і інших держав. У цей період відбулася різнорідна інституалізація протидії корупції та вироблено перші механізми протидії. Недослідженою або малодослідженою вважаємо дію норм звичаїв, релігії, законодавства та права з джерел часів існування в Україні Запорізької Січі, злуки УНР та ЗУНР, гетьманату Скоропадського, Холодно-Ярської республіки, ОУН-УПА, партизанської війни, Рейху в Україні, а також сучасної України, територія якої анексована чи окупована.

Як другий період розглянемо часи здобуття незалежності та історію новітнього розвитку України. Під час розгляду акцентуємо лише на основних актах законодавства, враховуючи те, що, за нашими підрахунками, у період з 1991 року по 01.09.2018 органами державної влади України та міжнародними організаціями, відношення до яких вона має, актів законодавства та інших нормативних актів з контекстом у назві «корупц», обліковано значну кількість – 487, з них 215 – чинні (Додаток А). Межі аналізу охопили час з 1991 року та законодавство щодо боротьби, попередження та протидії корупції з причин їх однорідності, історичного зв'язку пануючої ідеології та існуючих концепцій, а

також норм з правонаступництва. Тепер поетапно розглянемо особливості сучасного розвитку, який ґрунтується на основних антикорупційних законах.

Перший етап (24.08.1991 – 05.10.1995). Україною прийнято частину законодавства УРСР за основу, а також підтверджено зобов'язання та правонаступництво за міжнародними договорами [58]. Виходячи з цього, було отримано переважно репресивне законодавство щодо протидії корупції, основу якого становило декілька статей КК УРСР 1961 року, перші нормативно-правові акти УРСР антикризового характеру та один з перших міжнародно-правових документів з нормами музейної етики антикорупційного спрямованості, про який йтиметься у підрозділі 3.1.

Перш за все, буде доречним зауважити, що загрозливі кількісні та якісні трансформації корупції, спроби відходу від суто політичних її оцінок, політична воля у 1992 році перших президентів країни, а також народних депутатів України першого скликання – В. Чорновола, Л. Скорика, І. Біласа [59, с. 277] та багатьох інших людей, породили перші форми правової інституалізації протидії корупції одразу з набуттям України незалежності.

Спочатку інституалізації набула суб'єктна складова. У 1993 році створено Координаційний комітет з питань боротьби з злочинністю на чолі з главою держави, одним із завдань якого була організація контролю за виконанням законодавства з питань боротьби зі злочинністю і корупцією [60]. З часом його назву змінено та конкретизовано напрямок боротьби саме з корупцією та організованою злочинністю [61].

Того ж року на законодавчому рівні визначено головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Наприклад, запобігання встановленню корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягненню їх у злочинну діяльність. Крім того, дозволялось використовувати такий різновид адміністративного метод примусу, як адміністративне затримання окремих осіб при перетині через державний кордон (п. б ч. 5 ст. 18) [63].

Наступного року прийнято два Укази Президента України. Перший з них

хоча і тяжів за змістом до кримінального процесу, але розвинув норми матеріально-технічного та фінансового забезпечення боротьби з корупцією (п. 2 [63]). Другий – регламентував питання координації заходів правоохоронних державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованих на посилення боротьби з бандитизмом, корупцією та іншими тяжкими злочинами. Наряду з координацією передбачались знов ж такі методи примусу. Як ілюстрацію наведемо їх форми: цільове використання сил і засобів правоохоронців, а також відповідний цьому порядок (здіяння курсантів для забезпечення правопорядку в громадських місцях; посилений варіант несення служби; спеціальні цільові операції; цільові обстеження гуртожитків тощо [64]).

Лише 1995 року уперше серед практичних та організаційних заходів щодо боротьби зі злочинністю використано декілька норм програмного характеру [65], які разом із продовженням політики кримінально-правового тиску на корупцію отримали новий адміністративно-правовий характер. В останньому випадку йдеться про виїзди державних діячів в області України або комплекс заходів із правового захисту підприємництва та реформування власності.

Наприкінці 1995 року суспільні відносини із нівелювання корупції за допомогою права набули явних рис інституту боротьби з корупцією, а у суспільстві дійшли висновку щодо необхідності законодавчого врегулювання боротьби шляхом прийняття антикорупційного закону, чим фактично завершувався даний етап розвитку. Прийняття першого в історії Закону України «Про боротьбу із корупцією» [66] оцінено нами як перша докорінна спроба систематизувати матеріальні (поняття корупції, суб'єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, органів, які ведуть боротьбу із корупцією, правопорушень тощо) та процесуальні (порядок фінансового контролю та спеціальних обмежень, окремі підстави і порядок адміністративного провадження у справах про корупційні діяння або інші правопорушення, пов'язані з корупцією тощо) норми права. У свою чергу, даний законодавчий акт породив зміни кодексів та законів, наприклад п. 4 ст. 43 вже нечинного Закону України «Про статус суддів» [67].

Підсумком до сказаного про перший етап є те, що тогочасний інститут протидії корупції вкладався у нехитру формулу – від поодиноких норм права до систематизації їх у законі. Від законодавчих норм правонаступництва – підзаконних норм діяльності (про суб'єктів діяльності – напрями та основи діяльності суб'єктів – координацію, режими, процеси, операції та методи діяльності – програмного характеру) – до систематизованого акту у вигляді закону. У цей етап усвідомлено масштаби корупції, проголошено та продовжено переважно репресивну ідеологію, у т.ч. з формування адміністративних деліктів, використання методів примусу тощо.

Зупинимось ще на оцінках цих часів низкою вчених [68-70]. Наше твердження про початок інституалізації у першому етапі другого періоду не збігається з існуючими поглядами. З точки зору Н.Ю. Задираки, початком був 1994 рік, коли прийнято проект антикорупційного закону [70, с. 274]. Ми обґрунтуємо нашу думку дією згаданих норм Закону України «Про правонаступництво» та розрізненими у нормативно-правових актах антикорупційними правовими нормами. З огляду на наведені нами норми вдається розширити антикорупційну нормативно-правову базу перших часів незалежності та доповнити М.О. Ярошенка [71], який стверджував, що у ці роки єдиною нормативно-правовою базою залишався КК УРСР. Крім того, ми поділяємо думку П.Й. Бернадського [72] у частині того, що антикорупційне законодавство почало формуватися з 1991 року.

Другий етап (05.10.1995 – 14.10.2014) ознаменований продовженням систематизації норм права, виокремленням з цивільного судочинства в адміністративне публічно-правових спорів, визначною ратифікацією ВРУ міжнародних документів у сфері протидії корупції, розширенням змісту інституту за рахунок нових відносин, у т.ч. з виявлення коштів, здобутих злочинним шляхом, зокрема, валютних, утворення підрозділів по боротьбі з корупцією не лише в СБУ, але й в МВС та ДПА тощо.

Задля наочного висвітлення рис цього етапу зупинимось на тому, що через тривалий час, а саме через 14 років, перший антикорупційний закон змінили нові

– а саме закони України від 11.06.2009 «Про засади запобігання та протидії корупції»[73] та від 07.04.2011 «Про засади запобігання і протидії корупції» [74]. Ними визначалось: основні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. При цьому лише третій з цих актів увів норми щодо поняття законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. Крім того, на законодавчому рівні було врегульовано суспільні відносини пов'язані з кримінальною відповідальністю юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень [75] та ратифіковано Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією [76], Кримінальну конвенції про боротьбу з корупцією [77], Конвенцію ООН проти корупції [78] тощо. Одним з наслідків цього стала криміналізація правопорушень, передбачених ст. 172² та 172³ КУпАП.

На відміну від законодавчого рівня підзаконними актами затверджено комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки, п. 46 якої передбачалась концентрація зусиль держави у сфері боротьби з корупцією [79], а також заходи з вирішення питань комплектування, матеріально-технічного, військового, фінансового та соціально-побутового забезпечення спеціальних підрозділів СБУ по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю [80].

У подальшому та в цілому для даного етапу характерним було прийняття або імплементація значної кількості документів, які для зручності можна згрупувати за функціональною ознакою: стратегічні, концептуальні, планові та програмні [81-87]; оціночні та звітні [88-92]; деліктні [93]; міжнародні, новаторські чи організаційно-реформаторські [76, 78, 94].

Головним і кінцевим результатом другого та передумовами третього етапу стало введення в дію четвертого антикорупційного закону [95], яким визначено правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних

механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Третій період (14.10.2014 – по теперішній час). З прийняттям четвертого антикорупційного закону у законодавстві систематизовано конкретні напрямки запобігання корупції, норми законів яких за ознакою функціональності можуть бути представлені як: стратегічні [96]; правового статусу або суб'єктні [97-99], люстраційні [100] та механістичні [101-104], галузеві [105] тощо.

Отже, на відміну від попередніх етапів новоутворена система законодавства у сфері запобігання корупції поповнилась безпрецедентною кількістю законів.

Насамкінець при характеристиці другого етапу зазначимо, що аналіз законодавства від здобуття незалежності дає підстави стверджувати та узагальнити таке: корупцію як делікт розглядали у структурі загальної злочинності, потім – безпосередньо в організованій та економічній і, нарешті, разом із деліктами адміністративної галузі; сформовано галузь антикорупційного законодавства; законодавчу складову розвинуто від боротьби з корупцією – заходів із запобігання та протидії до запобігання корупції. Логіка створення законодавства є непослідовною, через що вона не вкладається в еталон раціональності, який вдало схематично зображено П.Й. Бернадським: концепція – стратегія – закон – програма – підзаконні акти [72].

1.2. Сучасна історіографія протидії корупції та роль в ній досліджень про механізм публічно-правової протидії корупції

Є загальновизнаним, що історіографія допомагає визначати темпи та етапи розвитку історико-правової думки, її просторово-регіональну конфігурацію, надбання, дискретність відповідного науково-історичного процесу, стан та перспективи розробки проблеми тощо. Цей постулат методики та організації наукових досліджень стосується публічно-правового механізму протидії корупції. Багатогранна природа цього механізму була предметом не однієї науки.

Перші згадування про явище корупції находимо ще в працях філософів Вавилону, Єгипту, Месопотамії, Китаю, Індії, Давнього Риму та Греції. З приводу подальшого з'ясування як суті корупції, так і способів протидії їй, маємо завдячувати Ф. Аквінському, Н. Макіавеллі, Ш.Л. Монтеск'є та іншим видатним особистостям, а також їх послідовникам. Багато корисного можна знайти у працях С.І. Гесена, Е. Дюркгейма, А.Ф. Коні, М.М. Сперанського та ін., сучасників – С. Роуз-Аккермана та інших, а також новітніх філософів – С.Д. Саласа, В.В. Шаронова та ін.

У працях українських мислителів міститься безцінне надбання стосовно їх ставлення до корупції, описано норми звичаєвого та канонічного права, тісно переплетені із писаним правом. Наприклад, у пісні Г. Сковороди «Всякому місту – звичай і права» зустрічаємо викривальний пафос особистісних інтересів юриста, який повертає закони так, як вигідно, – «кладить юриста на смак свій права». У цьому ж музичному автор звертає увагу на те, що у ті часи для виживання при звичаювались, а не протидіяли здирництву – «Петр для чинов углы панскіи трет, Федька-купец при аршине, все лжет» [106]. Також І. Франко втілював у життя власну активну громадянську позицію – «треба активно втручатися у життя, не миритися з насильством, кривдою, аморальністю, не сприяти пануванню здирництва, сваволі, брехні власною байдужістю та невтручанням» [107, с. 676-683], Г. Квітка-Основ'яненко незлобливо осміював хабарників та здирників у «Козир-дівці», а І. Тобілевич висвітлював хабарництво і здирництво антрепренерів та чиновників у «Записці до з'їзду сценічних діячів», П. Могила розумів, що викриття хабарництва – це шлях подолання кризи для православ'я [108, с. 50], М. Грушевський у праці «Історія України-Руси» неодноразово згадував факти «здирництва» [109, с. 375, 393].

М. Коцюбинський, О. Ольжич, В. Пачовський, Т. Шевченко, Л. Українка та інші видатні особистості також у творах закладали духовну культуру українського народу з протидії злу, однією з форм якого була корупція. Не менш значний внесок у формування наукового бачення ідей протидії корупції в українському праві мали творчі доробки М. Володимирського-Буданова,

О. Кістяківського, М. Костомарова, П. Куліша, Ф. Леонтовича, А. Шептицького та ін.

У радянські часи теми протидії корупції торкались В.А. Владимиров, А.К. Квіцінія, М.І. Коржанський, А.Н. Трайнін та інші вчені-правники. Тема цікавила й наступні покоління вчених, серед яких можна назвати й українських вчених-адміністративістів, серед яких Ю.А. Ваньчик, С.С. Рогульський, О.В. Терещук, Р.М. Тучак, Д.І. Йосифович тощо.

І дотепер вивчення сучасних проблем механізму публічно-правової протидії корупції не втратило важливості, принаймні з таких причин:

– по-перше, актуальність з часом втрачається через застаріле, нечинне законодавство, іноді дослідження охоплюють декілька наукових спеціальностей чи не мають адміністративно-правову спеціалізацію. Як приклад, дослідження М.І. Мельника «Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)», який вважається спеціалістом у галузі 12.00.08. Крім того, навіть якщо проведено дослідження у галузі науки адміністративного права, то серед вчених розповсюдився розгляд історіографії без прискіпливого фокусу на здобутках адміністративного права. Наведемо кілька прикладів. Так, О.В. Терещуком 2000 року зазначено, що «загальні проблеми адміністративної відповідальності та процесуальної форми її реалізації достатньо висвітлені в юридичній літературі, зокрема у роботах О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка та багатьох інших авторів. За винятком Коментаря до Закону України «Про боротьбу з корупцією» (М.І. Мельник, Г.О. Омельченко, М.Л. Хавронюк) і декількох статей (І.П. Голосніченко, О.В. Терещук, С.М. Штефан), юридичні наукові аспекти особливостей адміністративної відповідальності за корупцію та її процесуальні форми реалізації практично не досліджені, а окремі питання зазначеної проблеми мають фрагментарне відображення» [110, с. 3-4]. За нашими спостереженнями В.І. Литвиненком при висвітленні ретроспективи протидії корупції, окрім відповідних праць з адміністративного права, розглядається монографія М.І. Мельника. Розглянуті приклади доводять, що йдеться про загальні значущі наукові праці не лише

вчених-адміністративістів, але й вчених-криміналістів та про декілька статей;

– по-друге, історіографічними розвідками з адміністративного права не охоплено комплексно досліджуваний нами інститут, вони є фрагментарними. Ми виходимо з тих засад, що дисертації, де вивчалась історіографія корупції, з'явилися уперше 2005 року [111], а набули поширення через сім років [2-5; 7; 8], та й лише за окремими напрямками, наприклад історія дослідження запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у вітчизняній юридичній науці та його нормативного закріплення у законодавстві України [112, с. 55-56];

– по-третє, висвітлення історіографії іноді відбувається в незначному обсязі. Аналіз вступів до дисертацій засвідчує, що цьому питанню однозначно приділено два-три абзаци при оцінюванні стану наукової розборки. Так, в одному з новітніх ґрунтовних досліджень охарактеризовано стан наукової розробки теми та теоретичне підґрунтя дослідженнями з організаційних питань забезпечення адміністративно-правового механізму протидії корупції, потім – з адміністративного права та інших галузей права, виокремлено групу вітчизняних та зарубіжних досліджень та вказані інші доробки як додаткове теоретичне підґрунтя [113, с. 6-8]. Виходячи з даного прикладу, можемо стверджувати, що автором застосовано конструкцію з послідовності викладення матеріалу від загального до конкретного, досліджувана галузь наук – суміжні, вітчизняні праці – зарубіжні. До речі, іноді такі конструкції представлено поділом на праці вітчизняних та зарубіжних вчених [114] або лише вітчизняними здобутками [115, с. 5]; вітчизняні – зарубіжні праці, основна – суміжна галузь науки [116, с. 4-5]; вітчизняні – зарубіжні праці з адміністративного права у сукупності з суміжними галузями науки [117, с. 15-16] чи окремими інститутами адміністративного права [118, с. 18; 119, с. 14]. У цілому наведена в останніх прикладах практика висвітлення історіографії є звичайним явищем для правових наук, особливо для дисертацій.

Насамперед, торкаючись проблеми, слід вивчити її предмет, який іноді цікавить інші науки. Показово те, що найбільш вдалою спробою розібратись у предметі дослідження є систематизація наукових робіт Д.Г. Забродою.

Зауважимо, що завдяки цьому в науці адміністративного права критично та глобально висвітлено період з 1991 до 2010 року. Вчений переконаний, що дослідження корупції та шляхів її подолання здійснювалось переважно у межах історичних, економічних, політичних, соціологічних, філософських та юридичних наук з домінуванням останніх; існувала тенденція щодо більшої активності російських науковців у дослідженні юридичних аспектів протидії корупції, вивченні регіональних особливостей її проявів та засобів протидії, встановленні факторів, що сприяють корумпуванню суспільних відносин у цій державі, тощо [120, с. 267].

Отже, наведені три групи причин свідчать про стан розробленості дилеми, говорять про різний масштаб досліджень та вказують на потребу вивчення сучасних проблем механізму публічно-правової протидії корупції. З урахуванням цього варто висвітлити період в історіографії після 2010 року. Для подальшого розв'язання аналізованої дилеми вважаємо за необхідне дотриматись рекомендацій НАПрН України з використання Інтернет-ресурсу «Правова наука» не лише при обранні теми дисертації [121, с. 5], а й при вивченні історіографії, а також оновити вивчення стану систематизації наукових досліджень за допомогою методів аналізу документів та контент-аналізу на основі підходу Д.Г. Заброди. Виходячи з цього, нами проаналізовано відомості щодо дисертацій в Україні, Молдові, Грузії, Естонській, Латвійській та Литовській республіках, а також у РФ, у т.ч. вивчено акценти тем та головні аспекти, зафіксовані в них, наукові ступені авторів, місце та рік виконання, шифри та назви спеціальностей, об'єкт, предмет та мету дослідження, теоретичну, емпіричну і нормативну базу, наукову новизну, теоретичне і науково-практичне значення дослідження. Аналізу підлягали електронні емпіричні дані (носіями досліджуваних документів виявилися ресурси мережі Інтернет, у т.ч. база даних «Правова наука») за допомогою пошукового браузера «Google». Усього піддано аналізу 140 дисертацій та їх авторефератів (80,1% – кандидатські, решта – докторські).

З огляду на місце виконання дисертацій, можемо стверджувати, що їх більшість виконано у РФ – 57,4 %; 31,2 % – в Україні; по 3,5 % – в Республіці

Молдова та Литовській Республіці; 2,8 % – Республіці Грузія; Естонській та Латвійській Республіці – 0,7 %. Подібну питому вагу, як і в період 1991-2011 років, можемо пояснити масштабами території, кількістю населення та наукових установ; різними порядками присудження наукових ступенів; соціально-політичним резонансом фактів корупції та активізацією громадських та політичних кіл. До того ж, різні за напрямком політичні вектори руху до міжнародних формацій однаково вплинули на ці дослідження. Варто звернути увагу, що український сегмент досліджень порівняно з періодом, який дослідив Д.Г. Заброта, зріс вдвічі.

Хронологія захисту дисертацій вказала на те, що переважну кількість з них захищено у 2011 р. – по 19,9%; 2012 р. – 14,9%; 2016 р. – 14,2 %; 2013 та 2017 рр. – 13,5%; 2014 р. – 11,3%; 2015 р. – 9,9%. Отже, на 2011 рік припало підвищення інтересу, втім з часом тренд говорить про зменшення.

Серед дисертаційних робіт переважають кандидатські дисертації з юридичних наук (63,7%); на другому місці – з політичних (10,6%), на третьому – з економічних (8,8%). Серед докторських дисертацій також переважають юридичні – 67,9% та у сфері державного управління – 10,7%. Звертає увагу на себе факт, що вперше або 2012 року зроблено спробу в галузі технічних наук провести математичне моделювання та застосувати числові методи, а також комплекси програм до феномену корупції (РФ).

У вітчизняних науковців перше місце посідає спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право – 39,5%; друге – 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право – 20,9%; 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність – 16,3%.

У російських вчених акцент також зроблено на юридичні спеціальності, але в іншій послідовності. Зокрема, перше місце належить спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (19,8 %), друге – 12.00.14 адміністративне право; адміністративний процес (14,8 %) та третє місце – 23.00.02 – політичні інститути, процеси та технології (13,6

%).

Молдавськими колегами акцент зроблено на спеціальності 554.01 – кримінальне та кримінально-виконавче право (60,0 %), 552.02 – адміністративне право та 551.01 – загальна теорія права (по 20,0 %), а грузинськими – кримінальне право та кримінологія (75,0 %) та соціальні науки (25,0 %).

Інші пріоритети виявлено у прибалтійських колег. Так, литовськими вченими перевагу надано управлінню та адміністрації (40,0 %), праву, політиці та історії (по 20,0 %), естонськими – філософії та латиськими – кримінальному праву (по 100,0%).

Тому вважаємо, що встановлено провідну роль юридичної науки. Здви́г у бік правових наук у 1991-2010 роках, який спостерігався Д.Г. Забродою, продовжує мати місце. Проте у геопозиції досліджень наш висновок про таку роль юридичної науки не можна визнати абсолютним, що підтверджено вказаними реаліями литовської та естонської науки. Щоправда, питання корупції в Латвійській Республіці знаходили місце в працях з інших наук. На відміну від латвійських колег Україна більше 27 років продовжує дивитись на корупцію крізь призму адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права, а грузинські, молдавські, латиські вчені протягом останніх 7 років – крізь кримінально-правові наукові спеціальності.

У результаті контент-аналізу акцентуацій проблематики у назвах досліджень можемо вважати, що більшість назв несе акцент форм корупції (12,8 %); у 8,5 % дисертацій були розглянуті питання деонтології, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності, а також питання протидії корупції та її попередження; 7,8 % акцент зробили на способах, заходах протидії корупції, їх реалізації та регулюванні; у 7,1 % робіт розкрито феномен корупції; у 5,7 % – розкрито питання документування розслідування та доказування окремих видів деліктів у сфері корупції; у 5,0 % йшлося про стан корупції, її сприйняття, проблему корупції та її характеристику; засади, у т.ч. з протидії корупції та розслідування відповідних деліктів, а також механізми протидії корупції – 4,3 %; види деліктів – 3,5 %; антикорупційна та кримінальна політика

– 2,8 %; антикорупційний моніторинг та нагляд за протидією корупції, діяльність державних органів з протидії корупції, модернізація та оптимізація протидії корупції, можливості, досвід у боротьбі та протидії корупції, управління процесами, у т.ч. протидією корупції, інститути протидії корупції, програма протидії, модель та програмний комплекс управління з урахуванням корупції, процедури, у т.ч. закупок, – 1,4%, антикорупційна ідеологія, антикорупційна експертиза, гарантії, забезпечення протидії корупції, концепція протидії корупції, координація протидії корупції, метод оцінки наслідків корупції, особистість хабарника, проблеми боротьби з корупцією, режим протидії корупції, соціальне партнерство, функціональний елемент та юрисдикційні відносини – по 0,7 % робіт.

Крім того, дисертантами аналізу піддано аспекти, на які наголошувалось у назвах дисертацій. Історико-правовий аспект склав 2,9 %; по 1,4 % увага була приділена адміністративно-правовим, кримінологічним та регіональним аспектам; по 0,7 % – теоретико-правовим, правовим та організаційним, інформаційно-правовим, соціокультурним, політичним та регіональним аспектам.

Отже, адміністративні, кримінальні, кримінологічні, історико-правові та взагалі правові аспекти мають перевагу над політичними, економічними та соціальними, за винятком інших аспектів у литовських та естонських дослідників.

У формулюванні об'єктів досліджень зустрічались наголоси, які можна узагальнити таким чином: у більшості досліджень або у 22,9% випадків акцентуації фігурували із суспільними відносинами протидії, на що прямо вказував відповідний термін; існування і поширеність корупційних проявів або вчинення корупційних злочинів – 13,6%; відповідальність за корупційні злочини або пов'язані з корупційними правопорушеннями, політична корупція, її форми, або протидія їй – по 11,4%; виявлення, розкриття та розслідування корупційних злочинів або їх окремих видів – 9,3%; корупція, як соціальна категорія, її сутність та властивості, корупція як економічна категорія, сутність і властивості корупції,

а також механізм протидії – по 5,0%; корупція як багатоаспектне явище та дисфункціональний феномен, корупція в процесі управління та під час модернізації процесів управління або управління протидією корупції – по 4,3 %; реалізація антикорупційної політики – 3,6%; формування корупції, механізм боротьби з нею – по 1,4%; правопорушення з ознаками корупції, корупція як соціально-економічна проблема, механізм протидії, важко ідентифікувати об'єкт дослідження – по 0,7% тощо.

Отже, за об'єктом досліджень в основному віддано перевагу протидії корупції.

Формулювання акцентів предмета дисертацій можна систематизувати за такими критеріями: предметом у 39,2% дисертацій були гарантії, засади, основи, способи, методи, система та функціональні механізми протидії корупції; у 30,7% – виділяється існування явища корупції та його різновиди, її характеристика; ідеологія та різновиди діяльності з протидії корупції – 10,0%; економічні, організаційні та управлінські відносини в процесі протидії корупції – 5%; сприйняття корупції, а також методика розслідування корупційних злочинів – по 4,3%; відповідальність та важко визначити предмет дослідження – по 2,1 % тощо.

При формулюванні мети дослідження акцент переважно зроблено на діяльність щодо корупції, у т.ч. з протидії їй; другу сходинку зайняла мета вивчення корупції як феномену; третю – розробка антикорупційної політики та програм.

Емпіричну базу досліджень становили статистичні дані неурядових організацій, які різною мірою наближені до моніторингу, вивчення або протидії корупції, серед яких позицію лідера зайняла ТІ. За нею розташувались інші міжнародні чи національні організації – ООН, Всесвітній Банк, ОБСЕ, ЄБРР, GRECO; серед українських організацій відповідної спрямованості пріоритети отримали фонд «Демократичні ініціативи», Інститут прикладних гуманітарних досліджень та Київський міжнародний інститут соціології, а серед російських – Левада-центр, Фонд «Інформатика для демократії» та Всеросійський центр

вивчення громадської думки. Активно вивчаються міжнародні судові рішення, правові джерела та законодавство близького зарубіжжя, а також документація у вигляді конвенцій чи пам'яток права. Переважну масу досліджень представлено всебічним вивченням чинних нормативно-правових актів антикорупційного законодавства. Проявлено інтерес до відповідних експертиз в кримінальному процесі, матеріалів про адміністративні правопорушення та дисциплінарної практики. Серед емпірики переважає використання статистики органів державної влади, результатів власних соціологічних досліджень та безпосереднього вивчення кримінальних проваджень (справ) або судових справ, матеріалів про адміністративні правопорушення чи дисциплінарної практики – відповідно 53,9, 43,9 та 19,1%.

Наукову новизну досліджень більшість (35 %) авторів вбачали у аналізі феномену корупції та протидії цьому явищу (кримінологічний, соціально-економічний, політологічний, адміністративний, історичний тощо); у 11,4% робіт вивчено правотворчу та правозастосовну практику оновленого законодавства та сформульовані пропозиції з його вдосконалення; 9,3 % дисертантів упорядковали понятійний апарат, класифікацію, визначили особливості інструментарію протидії корупції тощо; формуванню методології, виробленню концепцій, методик та моделей протидії корупції, а також вивченню результатів діяльності нових органів або вирішенню раніше не вирішених проблем присвятили свої праці по 6,4 % вчених; 5,7 % – намагалися зробити свій внесок у порівняльно-правові питання протидії корупції; 2,8 % – вперше запропонували методики розслідування, дослідження та запобігання корупції або окремих її форм; також 2,8 % – охарактеризували корупцію та протидію за нових умов; по 2,1 % – досліджень можна віднести до таких, що висвітлили зарубіжний та міжнародний досвід або ж пропонували нові шляхи вирішення; і лише 0,7 % висвітлено тему в контексті сучасної антикорупційної стратегії України, оснований на культурологічно-репресивній концепції, низці кримінологічних, кримінально-правових проблем протидії корупції тощо.

Результати аналізу наукової новизни дозволяють стверджувати, що до

явища корупції науковці мали різні підходи – від ретроспективного дослідження до вивчення ефективності чинного адміністративного та кримінального законодавства, від вивчення природи корупції, діяльності з протидії корупції до формулювання розробки шляхів впровадження міжнародного або зарубіжного досвіду у вітчизняну практику протидії корупційними деліктами та пов'язаними з нею правопорушеннями.

Аналіз теоретичного і науково-практичного значення дисертацій засвідчив, що більшість робіт несе теоретичний характер і містить наукові пропозиції для вирішення проблеми протидії корупції, а саме дістали подальшого розвитку існуючі інтерпретації, а також удосконалено уявлення про феномен корупції та протидії, згруповано та порівняно наукові розробки інших авторів, комплексно проведено аналіз проблематики.

Щодо практичного застосування положень дисертацій, які мали на увазі оцінювання, вироблення пропозицій, надання рекомендацій, розробку алгоритмів, програм, концепцій, моделей і методик, таких робіт виявилось 40,0%, що вдвічі менше дисертацій переважно теоретичного характеру. Треба зазначити, що уперше з'явилися дослідження питання протидії корупції у технічних науках та вироблено російське програмне забезпечення на науковій основі з оцінки корупційних ризиків.

Проведене нами дослідження дає можливість говорити про основні результати, серед яких доречно назвати такі. Вивчення проблем корупції та протидії їй здійснено переважно в межах юридичних наук, як і у попередній період (1991-2010 рр.); поява перших спроб застосування російськими вченими математичного моделювання для визначення ризиків корупції; український сегмент дисертацій збільшується; українська правова наука продовжує зосереджуватись на адміністративно-правових і кримінологічних аспектах тощо.

Спираючись на загальні тенденції у сучасній історіографії та результати систематизації наукових досліджень, зосередимось на здобутках наукової спеціальності 12.00.07. За нашими підрахунками, різним за контекстом та масштабом правовим аспектам корупції та її протидії присвячено значну

кількість дисертацій, з них 2000 року – 1 [110], 2002 – 1 [122], 2004 – 5 [123-127], 2005 – 2 [111; 128], 2006 – 1 [129], 2007 – 1 [130], 2008 – 1 [131], 2009 – 5 [132-136], 2010 – 1 [137], 2011 – 5 [138-142], 2012 – 3 [143-145], 2013 – 3 [8; 146; 147], 2014 – 2 [148; 149], 2015 – 9 [114; 150-157], 2016 – 4 [3;5; 158-159], 2017 – 8 [4; 6; 116-118];160-162], 2018 – 5 [2; 163-166] тощо. Серед цієї кількості робіт зустрічаємо як перші фундаментальні дослідження, так і зміну тематики досліджень. Рух наукової думки не зайво звести до певних етапів залежно від домінування інтересу до предмета досліджень, зокрема:

1) наслідування радянського репресивного підходу (2000-2004 рр.) як реакції на розгул злочинності, крізь призму якого в адміністративне законодавство вперше введено поняття корупційного правопорушення, розпочато формування адміністративно-правової матерії відповідальності за них та специфічних норм адміністративного процесу. Досліджено сегмент засад інституту правового нагляду за державними службовцями, їх правового статусу та статусу керівників державних підприємств, установ та організацій, а також посадових осіб, зокрема ОВС тощо;

2) розбудова засад, методів та взаємодії в боротьбі з корупцією (2005-2007 рр.), протягом якого здійснено перше комплексне осмислення засад боротьби з корупцією, ролі методу примусу та взаємодії, адміністративно-юрисдикційних питань та заходів;

3) відхід від репресивного підходу, зміна акценту з боротьби на протидію (2008-2011 рр.), під час якого все більше вживано термін «протидія», який почав займати провідне положення в розумінні суті супротиву корупції, протидія та запобігання розглядаються, як відносно окремі феномени. Розроблено підходи до розуміння механізму протидії корупції, адміністративно-правові засади протидії ОВС та митної служби, з'являється чітке розуміння протидії ОВС, як діяльності, а також уперше порушено питання взаємодії з громадськими організаціями, адміністративної відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння. Робляться спроби дослідження розробки адміністративних засад протидії організованій транснаціональній злочинності,

як одній із найнебезпечніших форм прояву корупції, що несе мережевий характер. Продовжено вивчення адміністративної відповідальності, протидії корупції при висвітленні питань державної служби, дотримання прав громадян, порушуються питання світової та євроінтеграції в протидії корупції тощо;

4) переосмислення боротьби, запобігання чи протидії корупції (2012-2014 рр.), пошук дієвого механізму та продовження досліджень питань механізму протидії, а також перші ґрунтовні спроби порівняльно-правового аналізу;

5) утвердження акценту протидії та запобігання над боротьбою з корупцією (2015 р. та до сьогодні), спроби їх осмислення як тотожних або різних за змістом понять, а також визначення співвідношення їх змісту. Уперше комплексно досліджено адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції, адміністративно-правові засади протидії корупції у ДКВС України, в сфері здійснення нотаріальної діяльності, а також концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування. Не згасає інтерес до компаративістики, активізовано інтерес до адміністративно-правового забезпечення участі громадськості у протидії корупції, засобів, заходів та способів протидії корупції, наряду з інтересом до діяльності спеціалізованих органів із запобігання та протидії корупції тощо.

Отже, в адміністративному праві напрям розвитку наукової думки відбувся від очевидно репресивного ставлення щодо корупції до запобігання та протидії. Безальтернативним виявився погляд на характер протидії як адміністративно-правовий. При цьому характерним став її розгляд через теорію адміністративно-правового механізму. Про власне публічно-правовий механізм протидії корупції не йшлося. Здається, що вагома кількість наукових надбань, одержаних під час досліджень, тотально не сприяла з різних причин законодавцю у концептуальному створенні ефективного публічно-правового механізму протидії корупції, адже не вплинула кардинально на рівень корупції. Парадоксально, що у прибалтійських країнах за меншої кількості наукових доробок індекси корупції є кращими.

Певну роль відіграє такий суттєвий чинник, як відсутність нових підходів до адміністративно-правової протидії корупції при значній кількості наукових робіт. У науці адміністративного права існує деяка автономність від інших галузей знань, якими активно досліджується явище корупції. Вчені з нормативним матеріалом працюють, не генеруючи інноваційні правові засоби, а лише досліджують та пропонують зміни тих, які законодавець впровадив. Виходячи з цього, цілком очікуваною виявилась ситуація, коли давно є вичерпаним ресурс для вдосконалення адміністративного закону в частині протидії корупційним правопорушенням за умови, що не з'явилися нові склади деліктів. Через декілька років подібне можемо спостерігати і стосовно досліджень нових антикорупційних державних інституцій або міжнародних стандартів. Серед досліджень останнім часом з'являються теми, де змінюється лише суб'єкт протидії корупції, наприклад міліція – поліція, що не важко виявити порівнюючи щорічні переліки затверджених тем дисертаційних досліджень.

Виникає питання, що буде перспективним для досліджень через 5-10-20 років, крім історії та подібних змін назв органів? Для відповіді на поставлене питання звернемось до футурології [167]. Наприклад, всесвітньовідомий Р. Курцвел на основі власного сприйняття інновацій прогнозує на 2022 рік, що у США і Європі будуть прийматися закони, що регулюють відносини людей і роботів, 2029 рік – комп'ютер зможе пройти тест Тьюрінга, доводячи наявність у нього розуму в людському розумінні цього слова, 2034 рік – відбудеться перше побачення людини зі штучним інтелектом тощо [168]. У зв'язку із цим особливе значення доречно приділити вивченню шляхів вдосконалення адміністративного права на основі досягнень технічних наук, філософії, соціології, політології, економіки, психології, кримінології тощо. Як вже згадувалось, в РФ інноваційний крок із створення комп'ютерної програми визначення ризиків зроблено. Тобто сьогодні це програма, а завтра – віртуальний помічник російського поліцейського. Звісно, футурологічні результати досліджень самі по собі не конкретизуються у відповідні норми права. Цей процес вимагає

наполегливості у залученні здобутків теорії юриспруденції наряду з використанням методологічного базису юридичної, щоб результат був гармонічним, пропорційним та максимально дієвим, побудований на основах правової системи.

На закінчення зазначимо, що дослідження історіографії було б не повним, якщо не враховувати наукову літературу, у т.ч. монографії, та ряд альтернативних джерел.

Насамперед вченими-адміністративістами тривалу роботу з дослідження питань протидії корупції завершено публікацією принаймні трьох фундаментальних монографій, а саме:

– «Адміністративно-правова діяльність щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ» (С.М. Алфьоров, 2001). У монографії надано загальну характеристику корупції як явища в українському суспільстві. Корупцію в правовому аспекті представлено як збірне поняття, яке охоплює усю сукупність правопорушень, що містять ознаки корупції. Разом з тим корупція як явище суспільне може пристосовуватися до змін в житті, приймати інші форми, які не є визначеними та закріпленими в законодавстві. Вдало виділено найбільш небезпечний негативний наслідок корупції в органах внутрішніх справ: підрив підвалин законності в державі, знищення закону та права як регулятора суспільних відносин, висування на перший план замість закону неформальних відносин та політики сили. Запропоновано шляхи забезпечення законності (адміністративне реформування системи ОВС; належне нормативно-правове забезпечення їх діяльності, чітке визначення правового статусу працівника ОВС, його прав та обов'язків; отримання службової дисципліни працівниками ОВС тощо);

– «Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні» (В.Д. Гвоздецький, 2011). У монографії досліджено проблеми організаційних та правових засад запобігання та протидії корупції в Україні, її витоків, дефініцій, типологій, механізмів проявів і загроз, принципів, методів і заходів запобігання, суб'єктів протидії тощо. Визначено структуроутворювальні елементи для

спеціальної програми декорупціонізації суспільних відносин. Наведено класифікацію найбільш уражених корупцією сфер суспільних відносин за ознаками: «види», «способи» та «суб'єкти» корупційних правопорушень. Описано особливості та ознаки об'єктивного аспекту вчинення корупційних деліктів, залежно від тих чи інших функціональних процедур, пов'язаних з організаційним, фіскальним, ліцензійним, реєстраційним, регулятивним, дозвільним супроводженням обігу речей, прав, дій. Запропоновано концептуальні засади запобігання і протидії корупції;

– «Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України» (О.Г. Боднарчук, 2015). Монографія присвячена розкриттю феномена корупції в Україні в цілому і у пенітенціарній системі зокрема. Актуальність теми монографічного дослідження визначено, з одного боку тим, що боротьба з корупцією у відомстві – один із пріоритетних напрямів діяльності, а з іншого – необхідністю формування ефективного адміністративно-правового механізму для реалізації антикорупційної політики держави [169]. Автором досліджено різні підходи до розуміння понять «корупція», «корупційні діяння», «корупційне правопорушення», «корупційні ризики», «конфлікт інтересів», «антикорупційні стандарти службової поведінки», «адміністративно-правовий механізм протидії корупції». Проаналізовано точки зору вчених, розглянуто особливості даних понять в різних джерелах: словниках, енциклопедіях, законодавстві, монографіях. Проведено аналіз відповідного законодавства країн пострадянського простору та сформульовано пропозиції для усунення прогалин у чинному законодавстві. Охарактеризовано юридичну відповідальність за вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією в механізмі протидії корупції.

Торкаючись питання монографій, доречно назвати дослідження комплексного характеру [170-171], а також з кримінального права [172-174], державного управління [175-176], економічних [177-178] та політичних наук [170-180].

Серед альтернативних джерел можемо навести ряд нових практичних та навчальних посібників [181-187], а також науково-практичні коментарі [181-188]. Особливу увагу привертає підручник «Публічно-правова протидія корупції» (2016) [189], який підготовлено на кафедрі кримінального права та кримінології Університету ДФС України. По суті, це один з перших підручників, де йдеться саме про публічно-правову протидію корупції. Автори не уточнюють дане поняття, але, судячи зі змісту підручника, його складають теми, в основному схожі з розділами чинних антикорупційних законів, за винятком деяких тем, як-то зарубіжний досвід антикорупційного законодавства та інших.

У свою чергу, в останні десятиріччя проведено вагомі дослідження міжнародними неурядовими чи урядовими організаціями. Як приклади, дослідження ТІ Україна чи Американської торговельної палати в Україні, періодичні та неперіодичні науково-практичні конференції з проблематики корупції («Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції», м. Харків, «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі», м. Київ та ін). Окремо слід виділити те, що розроблено лише одну специфічну методичку [190]. На жаль, в Україні винаходи, патенти чи спеціалізовані комп'ютерні програмні продукти не реєструвались та не розроблялись, за винятком ряду проектів недержавного сектору, які вироблено не під час дисертаційних досліджень.

1.3. Стан протидії корупції в Україні

Причин для вивчення стану протидії корупції не менше, ніж щодо інших явищ, які знаходяться серед актуальних питань адміністративного права України. Перш за все, слід зауважити, що факти корупції, її механізм становлять одне з емпіричних підґрунть критичного наукового аналізу. Усі дослідження стану корупції прийнято систематизувати на: оціночні; загальнодержавні, регіональні, місцеві дослідження; секторальні/відомчі досліджень щодо проблеми корупції

тощо [191]. Сьогодні їх представлено у працях як закордонних [192-197], так і українських вчених [8, 198-200] різних наукових спеціальностей. Задля наочного висвітлення стану протидії корупції в Україні розглянемо більш детально характеристики стану корупції та протидії їй.

Як вже згадувалось у підрозділі 1.2, в адміністративно-правовій науці першою спробою оцінки корупції було дослідження О.В. Терещуком питань адміністративної відповідальності. Новітніми є оцінки В.Д. Гвоздецького О.В. Клок, Д.О. Сіренко та ряду інших вчених з приводу загальних чи конкретних процесів та явищ з протидії корупції. З точки зору О.В. Клок, констатовано статистичний факт, що корупція серед вищих представників державної влади взагалі відсутня [200, с. 90], а Д.О. Сіренко слушно визначив тенденцію, що з прийняттям нових антикорупційних законів та удосконаленням законодавства у сфері судоустрою у період з 2011 по 2016 роки в Україні почала діяти принципова нова система боротьби з корупцією, яка має переважно превентивний характер, спрямована, з одного боку, на створення умов, що унеможливають або максимально ускладнюють корупційні прояви, а з другого – на посилення відповідальності за корупційні правопорушення, що вже мали місце [199, с. 32]. Ще одним прикладом якісної оцінки тенденції протидії корупції є праця В.Д. Гвоздецького [201]. Не менш критичними та різнохарактерними є оцінки, вироблені у межах суміжних наукових спеціальностей [202; 203].

Так, Є.В. Вандіним завдяки тому, що у різних джерелах наводяться оціночні судження, проведено узагальнення конкретних причин корупції. Причини поділено на чотири групи: законодавчі; організаційно-управлінські; морально-етичні; соціальні. У свою чергу, підгруп цих проблем не менше трьох у кожній. Як приклад, ілюстрацією першої групи може бути недосконалість чинного законодавства, яка передбачає надто широкі дискреційні повноваження посадових та службових осіб, що призводить до 27 появи корупційних зловживань під час проведення державних закупівель або надання адміністративних послуг тощо [204, с. 28].

У свою чергу, існування причинно-наслідкового зв'язку між механізмом протидії та механізмом корупції, їх наслідками дозволило представникам різних наукових шкіл дійти цікавих висновків. Наприклад, представниками школи економіки правопорушень [205-207] названо оптимальний рівень корупції. Суть такого рівня зведено до збігу витрат на протидію корупції та збитків від корупції, а також визнання недоцільності нескінчених витрат на протидію та зростання з ним дискомфорту для звичайних громадян у вигляді збільшення податків чи надмірною регуляторною діяльністю. Іншим прикладом є те, що представники правової школи дотримуються думки про негативний характер надмірності права. Треба сказати, що, оскільки адміністративне право взагалі та з інститутом протидії корупції зокрема підпорядковано закономірностям права, то і вплив буде аналогічного характеру.

Виходячи з розуміння природи подібних процесів, вченими та експертами з'ясовано існування декількох суттєвих взаємозв'язків: зворотній зв'язок між рівнем доходів населення та рівнем корупції; відкритість інформації та забезпечення доступу до неї скорочує рівень корупції; ріст корупції негативно впливає на економічне зростання тощо [208, с. 110]; корупція коштує державі щорічно 1-2 % потенційного економічного росту [209]; вартість корупції 2007-2011 років, за різними оцінками, – втрати від 4% до 10% ВВП [210]; втрати щороку становлять щонайменше 20 млрд. грн. [211]. У даному випадку з прикрістю констатуємо, що бюджет України на 2018 рік, дохідна частина якого становила 913 млрд. грн., за нашими розрахунками, втратив половину від суми доходу за вказаний рік сукупно протягом 28 років (Додаток Б).

З прикладів видно, що наразі сформовано як суб'єктивні думки та оцінки вчених, так і різнофахові розрахунки причин корупції. Виходячи з розуміння точок зору вчених, перейдемо до експертних розрахунків.

Як відомо, завдяки існуванню явищ, які можна підрахувати, а отже й виміряти, стало можливим розробити відповідні критерії та методики. Окремо слід зазначити, що поняття «вимірювання» та «оцінювання» не є тотожними. Ключовими критеріями оцінювання прийнято визначати: реальний стан корупції

(поширеність); сприйняття корупції населенням; ефективність заходів протидії корупції. Так, О.В. Бусол зазначає, що для реалізації антикорупційної стратегії в Україні доцільно розробити національну систему вимірювання та оцінювання рівня корупції із запровадженням системи моніторингу корупції, яка б ґрунтувалась на загальних для усіх органів державної влади показниках і методиках дослідження [212, с. 375-376]. У даному напрямку вже закладено законодавчу основу, вироблено та адаптовано різноманітні методики, про що висловлювала думку О.В. Клок. І дійсно, на цьому шляху Міністерство юстиції України змінило НАЗК, яким за координацією ОБСЄ розроблено методику стандартного опитування щодо рівня корупції, а також методологію оцінювання ефективності роботи НАЗК.

До речі, існуючі методики мовно поділено на три групи: перша – соціологічні опитування (тут один з лідерів – Всесвітній банк). Друга – експертні оцінки (найбільш відомий проект – Nations in Transit, який здійснюється американською громадською організацією Freedom House). Третя група методик – інтегральні оцінки, що виставляються шляхом агрегування рейтингів корупційності, що пропонуються різними організаціями (найвідоміший приклад – індекс сприйняття корупції громадської організації Transparency International) [213, с. 3]. В Україні нерідко індекси закладено в основу пояснювальних записок до антикорупційних законопроектів для обґрунтування необхідності прийняття останніх. Наряду із державними звітами та статистикою результати методик сприяють формуванню уявлення про поширення корупції, її співвідношення з іншими процесами та протидією цьому негативному прояву людської сутності.

Масштабними та авторитетними для України лишаються антикорупційні дослідження, в основі яких використано спеціальні методики. Наприклад, дослідження корупційних ризиків в базових провадженнях: кримінальний процес (досудова та судова стадія), цивільний процес, господарський процес, адміністративний процес від Інституту прикладних гуманітарних досліджень (2009) або стану корупції в Україні (2007-2009 рр., 2011, 2015) від Менеджмент Системс Інтернешнл чи опитування Американської торговельної палати щодо

сприйняття рівня корупції в Україні (2014-2017 рр.) тощо.

Говорячи про дані види досліджень, доцільно особливу увагу звернути на авторитетні та популярні дослідження Світового банку. У даному випадку одним зі світових показників управління або WGI названо контроль корупції. Відомо, що WGI – набір досліджень, в яких підсумовуються думки з якості управління, що представлені великою кількістю респондентів підприємств, громадян та експертів у промисловості та країнах, що розвиваються. Дані збираються з дослідницьких інститутів, аналітичних центрів, неурядових чи міжнародних організацій та фірм приватного сектору, чим є в останньому випадку є кращим від критеріїв ТІ. До того ж, він є більш ретроспективним. За показниками сприйняття корупції Україна наближена до країн з найбіднішою економікою у світі, а не до ЄС. Загалом Україна у рейтингу Control of Corruption не спроможна з 2005 року подолати одну з кращих своїх відміток у 26 % [214]. З 1996 року, окрім вказаного періоду, даний показник лише 4 рази (1996, 2006, 2014 та 2016 року) набував покращання або не суттєво підвищувався та на 2017 рік склав 22 % (Додаток Б).

Поряд із цим не менш цікавими лишаються щорічні оцінювання ТІ у державному секторі з 1980 років навіть попри критичні думки щодо них, наприклад, з боку Г. Дерлугяна, яку висвітлено А. Григор'євим [215]. За однією з останніх версій досліджень у всесвітньому рейтингу СРІ Україна 2017 року вперше з 2010 р. обійшла Росію (29 балів). Результати інших сусідів і далі вищі, ніж в Україні: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 48, Угорщина – 45, Білорусь – 44, Молдова – 31. Причинами такого покращання є те, що антикорупційні органи (САП/НАБУ) у 2017 направили до суду перші справи щодо підозр у топ-корупції; продовження функціонування реєстру електронних декларацій; реформа ринку газу тощо. Однак політичної волі керівництву бракує до рішучої боротьби із корупцією; рівень довіри до судів та прокуратури є низьким; постійні законодавчі ініціативи парламенту загрожують новоствореній антикорупційній інфраструктурі тощо. Як результат, корупція залишається для бізнесу та звичайних громадян однією з головних проблем. До того ж,

минулорічні рекомендації ТІ Україна втілила лише частково. Тому було рекомендовано у 2018 році запустити Антикорупційний суд та продовжити судову реформу; посилити спроможності слідчих органів та припинити міжвідомчу боротьбу; перезапустити НАЗК; впровадити нові електронні державні інформаційні системи тощо [216].

Враховуючи наведені вище експертні оцінки та рекомендації, нами проаналізовано підготовку національної доповіді (далі – доповідь) з реалізації засад антикорупційної політики, яку відповідно до чинного законодавства не пізніше 1 квітня готує НАЗК. У доповіді мали відобразитися ряд чітко визначених відомостей, наприклад, статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних або узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів тощо (ст. 20) [95]. Такі доповіді готувались за 2016 та 2017 роки, але станом на вересень 2018 року з їх підготовкою та висвітленням склались труднощі, а саме:

– у відкритому доступі не виявлено затвердженої Урядом України доповіді за 2016 рік, її не оприлюднено на веб-сайті ВРУ, як це визначено законом. У свою чергу, на сайті НАЗК її важко відшукати, вона не на наглядному місці. З приводу доповіді за 2017 рік на сайті НАЗК наявне лише повідомлення про схвалення КМУ її проекту [217], тобто вона виявилась не доступна;

– у доповіді за 2016 рік певною мірою висвітлено реалізацію зазначених засад політики, але не позбавлено недоліків, на які критично звертало увагу НАЗК. У доповіді не відшукати повні дані щодо відповідальності юридичних осіб, але НАЗК здійснюються заходи щодо впровадження реєстру, який міститиме відомості щодо юридичних осіб, які були притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення [218, с. 91]. Не дотримано вимог пунктів «д» та «е» ст. 20 Закону [95], через що не висвітлено дисциплінарну відповідальність та кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією. Проігноровано висвітлення статистики

притягнення до дисциплінарної відповідальності за Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [181, с. 43];

– факти нерепрезентативного висвітлення інформації у доповідях. У доповідях очевидним є використання таблиць звіту МВС та НПУ 1-КОР, а не методології оцінок, виявлення співвідношень, порівнянь, відслідковування динаміки або випадків тяганини у розгляді справ чи географії деліктів, переховування осіб в розшуку, стану судового розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення, стану виконавчих проваджень, тяганини у рішеннях тощо. Поза увагою лишилась доля як самих люстрованих осіб, так і оскарження судових рішень щодо них, моніторинг яких сприяв би розумінню наслідків дії законодавства.

З огляду на вказані труднощі вважаємо, що утворилась ситуація з непрозорістю частини механізму протидії. Вирішенню непрозорості сприяла б як політична воля, так і зміни у законодавстві з поліпшення формування звітності щодо результатів протидії корупції з боку антикорупційних державних інституцій (Додаток В).

На підставі вищевикладеного, з метою формування шляхів вирішення наявних проблем нами продовжено дослідження сучасного стану протидії корупції, задля чого проаналізовано пошуковий інтерес інтернет-аудиторії (Додатки Б, Г), розглянуто в ретроспективі антикорупційні заходи (Додаток Б), у т.ч. з притягнення до адміністративної (Додаток Д) та дисциплінарної відповідальності (Додаток Е), опитано практичних працівників поліції (Додатки Ж-Л).

Аналіз інтернет-аудиторії [219] свідчить, що в світі тема «корупція» за рівнем інтересу користувачів, які шукали відомості про неї, у період з 2004 року по 10.09.2018 є вдвічі менш популярною, ніж «тероризм» (Додаток Г). Географічно місця найбільшого інтересу поділили Нігерія, Індонезія, Уганда тощо. При цьому Україна зайняла 17 місце, пропустивши попереду з числа колишніх радянських республік лише Республіку Казахстан (16 місце). Тема

корупції тричі (грудень 2011-січень 2012, грудень 2012 та лютий 2014 року) перевищувала цікавість до тероризму, утримувала незначну домінуючу позицію тривалістю двох місяців.

Одночасно в Україні тема корупції несуттєво переважала тему тероризму. З січня 2004 року до вересня 2008 року вона не утримувала першість, але з часом зайняла постійну перевагу, за винятком травня – серпня 2014 та січня 2015 року. Ці втрати переваг пов'язуються нами із початком та загостреннями озброєного конфлікту на сході України та окупацією АРК. Але якщо порівняти пошук тем «корупція» з темою іншого плану або «озброєний конфлікт на сході України», то з березня 2014 року і до сьогодні перевагу інтересів має «озброєний конфлікт на сході України». Такий інтерес притаманний для всіх областей України. Корупцією цікавляться в три рази менше. Протягом 2011-2017 років корупція та протидія їй не увійшли у топ-5 запитів, за винятком люстрації 2014 року.

У ході аналізу більш детально пошуковий інтерес в Україні до теми «корупції» можна охарактеризувати в динаміці, зокрема суттєвим підйомом її рівня у січні 2004, липні 2011 та березні 2017 року. Користувачів більше цікавило її правове регулювання, у т.ч. законодавство, НАЗК та викривальні статті журналістів. Можливо, впровадження е-декларування у 2017 року лежало в основі цікавості до правового регулювання протидії корупції та діяльності НАЗК.

За географією аудиторії найбільшу пошукову цікавість виявила Кіровоградська (100), Львівська (93), Сумська, Волинська (по 92), Черкаська, Херсонська області та місто Київ (по 91), найменшу – Миколаївська, Київська (по 71), Дніпропетровська області (64), АРК (61), Луганська (57), Донецька області та м. Севастополь (по 51).

Отже, з огляду на аналіз пошукового інтересу можна говорити про домінування зацікавлення темою конфлікту на сході України, а інтерес до теми корупції в основному спричинений декларуванням та ЗМІ.

Зупинимося ще на ретроспективі антикорупційних заходів в Україні. Аналіз показав, що помітний загальний успіх антикорупційних заходів припав

на 2006 – 2007 рр. та з 2014 року по теперішній час. Підставами для такої оцінки вважаємо авторитетні міжнародні рейтинги та виявлені нами тенденції у період з 1991 року по теперішній час у галузі політики, закону, соціології, державного управління та протидії деліктам, у т.ч. адміністративним, які підраховані нами з відкритих джерел (Додаток Б).

Протягом 28 років протидія корупції формувалась небайдужими громадянами, 5 президентами України, 20 урядами України та народними депутатами 8 скликань Парламенту України. Прийнято більше 400 нормативно-правових актів, у т.ч. щонайменше 4 основні антикорупційні закони, діяли 10 спеціальних антикорупційних інституцій державної влади.

Рейтинг ТІ вказав, що Україна займала у світовому рейтингу країн 142 місце 2014 року, 130 – 2015 року, 131 – 2016 року та 2017 року – 130. Кращого не було з 2011 року (152 місце). Відносно позитивні зрушення в останні два роки показав й інший рейтинг, який складається під егідою Світового банку. У цей же період про підвищений інтерес суспільства до проблематики корупції говорять і наші підрахунки, які ґрунтуються на вивченні поведінки користувачів в інтернет, про які вже йшлося, та анкетування, про що йтиметься нижче.

З 2014 року один президент, два уряди та парламент одного скликання за підтримки громади та закордонних партнерів продовжили, а в деяких напрямках – розпочали нові реформи. Сьогодні можливо говорити про те, що на різних рівнях посилено протидію корупції або ж закладено чи оновлено відповідні політичні, організаційні та правові основи. Як приклад, з 1991 року до 2014 року щорічна кількість нових актів законодавства та інших нормативних актів органів державної влади України становила максимум 30, а після 2014 року – 21-56.

Оновлено та запроваджено підінститути у частині запобігання та протидії корупції. Практично тут йдеться про громадський контроль, реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, чи реєстри систем державних закупівель, уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, викривачі, нові суто антикорупційні державні органи, фінансування партій, криміналізація діянь,

охоплення диспозиціями статей КУпАП, як у межах родового об'єкта, так і поза ним, нових складів адміністративних правопорушень, а саме ст. 188⁴⁶, 212¹⁵ та 212²¹ КУпАП тощо.

Кардинально змінено кількість та інфраструктуру органів, які спеціально протидіють корупції. Безпосередньо діють 4 види спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, що на третину менше ніж 2012-2013 року. Їх кількість сягнула рівня 1999-2002 років. За рахунок НАЗК їх склад взагалі перестав бути класично силовим з вираженим репресивним характером кримінальної та адміністративної протидії.

З 2015 року щорічні бюджетні витрати нових антикорупційних органів збільшено. Як показали спостереження у сукупності бюджет НАБУ та НАЗК за попередні роки зріс. Порівняно з тим, коли діяли попередні державні антикорупційні інституції, витрати збільшено у шість разів (із 248 млн. грн. до 1,5 млрд. грн.). У будь-якому випадку, якщо виходити з позицій згаданої нами на початку підрозділу теорії економіки правопорушень та провести розрахунки не за самими скромними цифрами, то виділених бюджетних коштів буде не достатньо. Пропонуємо підрахувати і одразу слід наголосити на тому, що, на жаль, для більш точного розрахунку нам не вдалось отримати інформації у частині витрат на відповідні підрозділи, які у складі ДЗЕ та ДВБ НПУ, а також ГПУ безпосередньо займаються протидією корупції, а тому ми взяли до уваги бюджети НАБУ, НАЗК та загальні бюджети НПУ з ГПУ. Виявлено, що 2017 року розмір загального фонду бюджету 4 спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції становив 21,4 млрд. грн., з них ГПУ – 5 млрд. грн. та НПУ – 15,5 млрд. грн. Навіть за такого розрахунку з'ясовано, що встановлена сума збитків та шкоди становить 170 млрд. грн. тобто у 8 разів більше бюджетів НАБУ, НАЗК, НПУ та ГПУ. Від цієї суми питома вага шкоди адміністративних деліктів склала менше ніж 0,000001 %, або 232 тис. грн (Додаток Б). Проведене дослідження доводить, що явно не досягнуто оптимального рівня протидії корупції, коли витрати оптимально дорівнюють шкоді.

Зважаючи на суперечність різних точок зору щодо проблеми протидії

корупції вище зазначені розрахунки витрат бюджету, можливо піддати критиці та неоднозначно їх трактувати. Спробуємо навести приклад НАЗК щодо протидії адміністративним правопорушенням, де на 19 адміністративних протоколів, скерованих 2016 року до суду, видатки утримання у кілька сотень мільйонів гривень, явно не виправдано. На перший погляд здається, що у такому разі доречно вжити антикризових заходів з управління аж до ліквідації НАЗК. Втім специфіка діяльності НАЗК вимагає не лише протидії адміністративним правопорушенням, вона не самоціль агентства, про що говорить широкий законодавчий перелік завдань цього органу. Ефективність виконання цих завдань поки не підраховано, однією з причин чого виступає відсутність відповідної методики, яка дозволяє конвертувати зусилля в грошовий еквівалент або у людино-години. А отже питання про застосування теорії економіки правопорушень є відносним та відкритим. Цілком зрозуміло, що у такому разі не можна однозначно стверджувати про неефективність діяльності НАЗК.

Насамкінець, щодо ретроспективи антикорупційних заходів з протидії корупції, зазначимо, що класичною лишилась роль МВС, де із входженням філософії сервісної служби переформатовано діяльність відповідних антикорупційних підрозділів. Особливо це помітно на зменшенні 2017 року до двох кількості суб'єктів, яких наділено повноваженнями складати адміністративні протоколи за правопорушення, пов'язані із корупцією. Домінанта в 3-5 одиниць таких суб'єктів в Україні, яка існувала щонайменше 20 років, подолана. Про оновлений формат діяльності МВС свідчить і той факт, що не гірше ніж раніше забезпечено притягнення судами правопорушників до відповідальності або за співвідношенням у кількості 2-3 осіб до 1 злочинця.

Аналіз був би не повний, якщо не продовжити розглядати протидію корупції за результатами притягнення винних осіб до адміністративної та дисциплінарної відповідальності. Одним з ключових елементів у протидії є спеціально уповноважені суб'єкти та суди. Їх діяльність можна охарактеризувати на підставі адміністративно-юрисдикційної функції з 1995 року, тобто від початку дії першого антикорупційного закону. Однак системний та узагальнений

аналіз такої діяльності відсутній, а попередні є застарілими.

Вченими розроблено та використано необхідні кількісно-якісно показники (загальне число учинених протиправних діянь; динаміка зареєстрованих корупційних проступків; кількість складених адміністративних протоколів; питома вага вказаних порушень у структурі всіх адміністративних правопорушень; їх «ціна» та рівень латентності тощо) [199; 200, с. 86].

Законодавцем враховано частину цих критеріїв, але в різній варіації, які зустрічаються у статтях закону, що регламентують звітність, наприклад, ч. 3 ст. 26 [97]. Проте у даному прикладі не йдеться про динаміку, питому вагу тощо, тобто про індикатори, які б розширювали наше уявлення щодо стану явища та відповідали б наведеному вище науковому підходу. Щоправда, враховані законодавцем критерії збитків та їх відшкодування дозволяють отримати уявлення про ефективність запобігання та протидії корупції. За цими критеріями НАБУ та НАЗК не відійшли від відповідної диспозиції норми права, але подають звітність без частини, як на нашу думку, особливо важливих показників, на які ми вже звертали увагу у даному підрозділі під час критичного аналізу доповіді НАЗК.

Деякі автори пропонують статистику з протидії корупційним проступкам репрезентувати трьома періодами: з 16 листопада 1995 р. до 30 червня 2011 р., тобто від дня набрання чинності Законом України «Про боротьбу з корупцією» від 05 жовтня 1995 р. до моменту втрати ним чинності; з 1 липня 2011 р., тобто з набранням чинності Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції», до прийняття Закону України «Про запобігання корупції»; з набранням чинності Законом України «Про запобігання корупції» до сьогоднішнього дня. При цьому інформація про делікти та осіб, які їх скоїли за період з 1995 по 2006 роки, частково опублікована, що значно ускладнює аналіз [200, с. 86-87].

Хотілося б звернути увагу на декілька спірних аспектів, які по суті дискурсу потребують уточнення:

– по-перше, доцільно доповнити О.В. Клок тим, що у вказаний нею початковий або перший період до 1 липня 2011 року діяв саме Закон України

№ 1506-VI «Про засади запобігання та протидії корупції», який набрав чинності 18.07.2009. У другий зазначений нею період почав діяти закон із схожою назвою або Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» за № 3206-VI;

– по-друге, раніше дослідженнями частково охоплено 2013 рік та не висвітлено період після 2016 року, що потребує оновлення;

– по-третє, у 2015 та 2017 роках КУпАП доповнено новими статтями, правозастосовна практика по яких вивчена фрагментарно. Зокрема, главу 13-А КУпАП доповнено статтею 172⁹⁻¹ «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням» та статтею 172⁹⁻² «Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля»;

– по-четверте, О.О. Дудоровим під час складання звіту з моніторингу функції НАЗК за відсутність прикладного значення монографічну роботу В.О. Клок піддано критиці [220, с. 39]. З критикою О.О. Дудорова ми не згодні, тому що авторка ставила інші завдання. Дослідниця у чітко визначені нею часові межі дослідила тенденції у відомчих звітах суб'єктів протидії корупції, зокрема системи МВС. Відтак, автор утворила підстави для прикладного значення своєї роботи саме у досліджуваній нею період для науки адміністративного права. Крім того, доступна та реальна емпірична база протоколів НАЗК про адміністративні правопорушення, направлених до суду, на момент написання нею монографії дорівнювала нулю [221]. З урахуванням того, що праця О.О. Дудорова стосується НАЗК, а В.О. Клок – інших суб'єктів, вважаємо, що дослідження авторки та її критика доповнюють один одного.

З огляду на проведені уточнення нами вивчено показники звітів 1-КОР [222-227] та судової звітності [228-231] та ідентифіковано тенденції за період з 2013 року по 01.07.2018, а також сформульовано відповідні пропозиції. Вищенаведений аналіз статистичних показників не претендує на всеосяжність. Хотілося б зазначити, що, наприклад, і публічні періодичні звіти НАЗК не містять вичерпної інформації. Також при розрахунках ми не обчислювали протоколи за ст. 188⁴⁶, 212¹⁵ та 212²¹ КУпАП, які мають інший об'єкт делікту, через незначну їх кількість, направлених НАЗК до суду. Хоча вважаємо, що через

спорідненість складів даних деліктів, як і протидію НАЗК правопорушенням за ст. 172⁴–172⁹ КУпАП, доцільно їх рахувати разом із суб'єктами протидії корупції.

Аналіз джерел у вказаний період показує, що до судів щорічна кількість протоколів (без врахування повторних) направлялась не однакою. Вони мали тенденцію до збільшення. Їх направлено 2013 року 2168, 2014 р. – 2424, 2015 р. – 2147, 2016 р. – 2994, 2017 р. – 5846, 01.07.2018 р. – 5332 (Додаток Д). Кількісне зростання за останні два роки адміністративних деліктів можна пов'язати із поширенням дії закону на нових суб'єктів, а також наступальністю з боку підрозділів захисту економіки НПУ.

Група правопорушень, пов'язаних із корупцією, все ще займає невелику питому вагу в структурі адміністративних правопорушень, а саме менше 0,1 відсотка, що, вважаємо, є неоднозначним підтвердженням латентності та поширення корупції. Проте важливим є те, що їх питома вага протягом 2014-2017 років зросла вдвічі або з 0,04 % у 2013 році до 0,09 % у 2017 році.

Судами до відповідальності притягнуто шляхом застосування стягнення: у 2013 р. – 1696 осіб або 78,2 % від направлених до суду протоколів, 2014 р. – 1914 (79,0), 2015 р. – 1720 (80,1), 2016 р. – 1900 (63,5), 2017 р. – 2527 (43,2) та 01.07.2018 р. – 2057 (38,6). При цьому, за відсутності складу або події адміністративного правопорушення, у 2013 р. було закрито 198 справ або 45,7 від усіх закритих справ, у 2014 – 232 (59,5 %), 2015 – 211 (61,0 %), 2016 – 393 (51,4 %), 2017 – 1021 (52,6 %), 2018 – 650 (45,0 %).

Позитивним є те, що, на відміну від періоду до 2013 року, за останні п'ять років уникало відповідальності менше осіб, або кожна 10-6 особа, а не, як раніше, кожна 4. Але ситуація погіршується із року в рік. Так, якщо відповідальності уникала 2013-2015 року кожна 10 особа, то вже у 2016 – кожна 8, а 2017 – кожна 6! До того ж, аналіз закриття у зв'язку із закінченням строків давності накладення стягнення говорить про те, що кількість таких справ зросла в десять разів або з 54 у 2013 році до 557 у 2018 році. А це може свідчити про запізнілу реакцію спеціальних суб'єктів протидії корупції. Дехто може справедливо зауважити – висновок про запізнілу реакцію, як мінімум відносний

і причинами закриття справ може виступати, наприклад, не професійність. Але все одно ми певним чином розуміємо феномен корупції та в подальшому з урахуванням цього маємо адекватно реагувати. Крім того, ми апелюємо тим, що у випадку із закриттям справ на підставі відсутності складу або події адміністративного правопорушення високі відсотки питомої ваги закриття грубо не корелюються із загальним закриттям. Як приклад, загальний відсоток закриття для адміністративних справ усіх видів за 2014 рік становив 26,5, 2015 р. – 27,8, 2016 р. – 24,4 та 2017 р. – 21,0, а це мінімум вдвічі нижче! Можна стверджувати, що повертається негативна практика, у причинах якої слід детально розбиратись, ставлячи інститут всіх спеціальних суб'єктів протидії та суддів, їх результати, аргументи та контраргументи під критичний сумнів.

Результати аналізу кількості осіб, притягнутих у них до відповідальності, окрім кількості направлених протоколів, дозволяють говорити про найбільшу корумпованість представників виконавчої влади. Річ у тому, що за сукупним показником впродовж досліджуваного періоду найвищий щабель корумпованих посад займають народні депутати (народні депутати України, депутати ВР АР Крим, обласної ради, сільських, селищних, міських, районних рад), питома вага яких становить 41,8 %, або 4935 осіб. Другою є група осіб, що надають публічні послуги, посадових осіб юридичних осіб публічного права, осіб, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права, посадових осіб юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди – 19,6 % або 2322 осіб, а на третьому місці – посадові особи місцевого самоврядування – 15,9 % або 1880 осіб.

Усі ж наступні «корумповані місця» поділили: посадові та службові особи обласних або райдержадміністрацій чи інших органів державної влади – 10,9 (1285), службові особи і працівники (органів прокуратури, ОВС, ПМ, ДПС, ДКВС, СБУ, ЗСУ, державної прикордонної служби, інших утворених відповідно до законів військових формувань, митної служби, органів та підрозділів цивільного захисту) – 10 % (1176), державні службовці – 7,6 (901) та професійні

судді – 0,1 (13), інші службові особи судової гілки влади – 0,1 (7).

Загалом слід зазначити, що наведена нами архітектура корумпованості посад пояснюється підвищеним ризиком незаконного збагачення.

Найбільш ураженою виявилась бюджетна сфера (14,4 %, або 1697 осіб), сфера земельних відносин (13,3, або 1577) та освіти (4,7, або 561), де працювали правопорушники. Найменша кількість таких порушників виявлена у банківській системі та приватизації (по 0,1, або менше 14 осіб).

Цікавим з точки зору притягнення осіб до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, зазначимо ще два суттєві моменти: посадові особи місцевого самоврядування продовжують вдвічі переважати державних службовців, сумарна кількість яких за досліджуваний період склала 1880 проти 901 відповідно. При цьому державні службовці самої найнижчої ланки або 5-7 категорій (IV, V групи) становлять 78 % від усієї кількості державних службовців. Інша ситуація – серед посадових осіб місцевого самоврядування, де передостання, або 4, категорія переважає над 5-7 категоріями, а це 933 проти 876 осіб відповідно; дріб'язкова кількість притягнутих до відповідальності державних службовців 1-2 категорій (I групи) та посадових осіб місцевого самоврядування 1-2 категорій. Перші з них притягались до відповідальності на початку досліджуваного періоду (у 2013 році – 2 особи, 2014-2016 – по 1), а другі – наприкінці (у 2016 – 2, 2017-2018 роках – по 1). Складається подвійне враження: з одного боку, це можна вважати їх законослухняністю, з іншого – непрофесійністю суб'єктів протидії чи корупцією в рядах останніх.

Структура учинених протягом 2013-2018 років адміністративних правопорушень дозволяє говорити про те, що більшість з них, або 45,8 % (5409 правопорушень) складають делікти, пов'язані з порушеннями вимог фінансового контролю (ст. 172⁶), далі розташувались порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172⁷) – 41,5 (4898), порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴) – 5,3 (629), порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172²) – 4,2 (496), порушення встановлених законом обмежень щодо

одержання дарунка (пожертви) (ст. 172⁵) – 1,6 (193), невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹) – 1,0 (117), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172⁸) – 0,4 (53), пропозиція або надання неправомірної вигоди (ст. 172³) – 0,2 (19).

Жодного разу не складались протоколи за порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172⁹⁻¹), або порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 172⁹⁻²), про що говорить їх відсутність у відомчій та судовій звітності, а також у єдиних державних реєстрах судових рішень та осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Іншими словами, ці статті поки що є «мертвими».

Найбільшу кількість протоколів до суду направили ОВС – 14208, що становить 67,9 %, органи прокуратури та прокуратури у прокуратури з нагляду за додержанням законів у воєнній сфері – 4474, або 21,4 %, СБУ – 2194 (10,5 %), органи військової служби правопорядку у ЗСУ та, що здійснювали контроль за додержанням податкового законодавства – 23 та 13 відповідно (по 0,1 %)

Середня сума шкоди становила щороку 274 тис., а відшкодування – 120 тис., або 43,8 %. Загальна сума збитків від протиправних діянь досліджуваної категорії справ та відсоток відшкодування у 2013 році становили 636 тис. грн., з них 482 тис. грн., або 75,9 % відшкодовано, 2014 – 111 тис. грн. (46,1), 2015 р. – 161 тис. грн. (26,5), 2016 р. – 232 тис. грн. (35,4), 2017 р. – 232 тис. (40,1), 2018 р. – дані відсутні. Такий стан відшкодування має тенденцію до зменшення, але він все одно є кращим, ніж у 2007-2012 роки, коли були періоди відшкодування, – 0,2 % (2008 р.) або 1,6 % (2009 р.).

Середня сума стягнень у вигляді штрафів, накладених на винних осіб, становила 2,2 млн. грн., а це у 8 разів більше заподіяних збитків. Ці суми 2013 року становили 1 100 514, 2014 р. – 605 688, 2015 р. – 1 015 526, 2016 р. – 3 907 356, 2017 р. – 4 241 459, а 2018 р. – 2 231 246.

Розгляньмо ресурс open-data щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності (Додаток Е). Одразу зауважимо, що вибірка за географічною

ознакою не проводилась через відсутність у реєстрі відповідних полів.

Аналіз показав, що станом на 01.09.2018 в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, є відомості щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності 208, або 1,1 %, з 18 573 осіб. Першим покараним виявився завідувач ендоскопічного відділення Комунальної міської клінічної лікарні швидкої медичної допомоги м. Львова, якого 16.05.2012 звільнили. Останній раз або 09.08.2016 винесли догану спеціалісту – землевпоряднику Соломіївської сільської ради Дубровицького району Рівненської області.

За роки існування цього реєстру серед державних службовців крупним посадовцем, якого притягнуто до відповідальності, був 2012 року начальник першого інспекційного відділу управління інспектування інспекційного департаменту Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України; серед місцевого самоврядування – у 2013 році голова Рубіжанської міської ради Луганської області; серед посадових осіб публічного права – у 2016 році головний бухгалтер Львівського обласного клінічного діагностичного центру; серед правоохоронців – 2013 – заступник начальника відділу Троїцького РВ ГУМВС України в Луганській області.

У хронологічному аспекті найбільша кількість осіб покараних була 2016 року, яка становила 117 осіб, найменша – у 2015 році – 7. З 2012 року тенденції зниження не вбачається.

За родом діяльності посадовців виявлено найбільше фактів, або 99 осіб, які належали до посадових осіб юридичної особи публічного права, яка одержує заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, 28 – ОВС, державні службовці – 20. Найменше, або по 1, – серед цивільного захисту, прокуратури та податківців.

Найпоширенішими видами стягнень були догана, питома вага якої становить 62 %, та звільнення – 27 %.

Попри те, що ми показали показники притягнення до дисциплінарної відповідальності, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або

пов'язані з корупцією правопорушення, насправді не відображає реальний стан справ. Реєстр періодично не поповнюється. Навпаки, звіт 1-КОР відображає цифри, за якими з'ясовано, що у період з 2013 по 2018 роки у середньому щорічно звільнялось осіб з посад – 200, а 73 звільнено у зв'язку з відповідальністю за корупцію. Подібні розбіжності не знайшли відображення у доповідях НАЗК, що потребує усунення.

Насамкінець зупинимось на результатах анкетування (Додатки Е-3). Респонденти показали рівень більшої зацікавленості озброєним конфліктом на Сході України та/або анексії АРК, аніж темами протидії корупції, що корелюється з нашими дослідженнями пошукового інтересу інтернет-аудиторії. Попри такий розподіл зацікавленості переважна кількість опитаних не заперечує розповсюдження корупції в Україні, скептично ставиться до частини проведеної антикорупційної реформи, але сподівається, що ситуація зміниться на краще. Крім того, оцінює загальну ситуацію з корупцією як таку, що вже зазнає позитивних рухів або її можна покращити. Помітними вважає акценти у бік превенції корупції.

Нестабільна економічна ситуація в країні, правовий нігілізм, відсутність належної політичної волі, високий ступінь толерантності до корупції, неререформована судова система були ідентифіковані респондентами як найголовніші причини корупції.

Найбільш ризикованими у корупційному плані визнано посади осіб, що надають публічні послуги, депутатській корпус, посадових осіб юридичних осіб публічного права та державних службовців, також працівників СБУ, професійних суддів та податківців.

Найсуттєвіший корупційний ризик несуть в собі системи державного управління у сфері паливно-енергетичного комплексу, сфері економіки та приватизації – 68,2%, підприємства оборонно-промислового комплексу, церква, релігійні організації та сфера охорони довкілля.

Найбільш ефективні дії щодо запобігання та боротьби з корупцією в усіх можливих напрямках (як декларативні, так і реальні заходи) спостерігаються за

часів президентства П.О. Порошенка та спостерігались за В.А. Ющенка. Найбільш низькі показники ефективності боротьби з корупцією названі при першому Президентові України, що, можливо, обумовлено історичними та економічними факторами – він отримав у спадщину усі негативні риси СРСР, у т.ч. бюрократичний номенклатурний апарат з усіма його корупційними складовими. З часом у наступних президентів з'являлося більше можливостей. Попри це, загальна оцінка ефективності антикорупційних заходів, що проводяться на державному рівні, виявилася у розумінні опитаних низькою.

Антикорупційне законодавство у сучасних умовах переважна кількість опитаних вважає взагалі неефективним, а теоретичний рівень чинного Закону України «Про запобігання корупції» – таким, що потребує покращання. Більшість підтвердила наше припущення, що відсутність визначення законодавцем поняття «протидії корупції» – це недолік.

Найбільшу ефективність сьогодні демонструють структури САП, ДБР та НПУ, третина респондентів з приводу ефективності діяльності Вищого антикорупційного суду у боротьбі з корупцією сподівається, що існуюча судова система спроможна стати основою для протидії корупції.

Рейтинг ефективних антикорупційних інструментів, які потрібно впроваджувати на державному рівні, очолили: сильна політична воля вищого керівництва держави, впровадження жорстких, репресивних методів у сфері боротьби з корупцією, посилення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність. Парадоксально, але респонденти виявились більше прихильниками репресивного кримінального підходу.

Окрім цього більшість говорить про необхідність дослідження правового нігілізму та вдосконалення механізмів протидії корупції з урахуванням ситуації на ТОТ, використання досвіду країн ЄС, а з приводу запровадження стратегій протидії корупції (модель антикорупційної діяльності) – більш налаштована на застосування вертикальної стратегії протидії корупції зі швидким досягненням результату (сінгапурська або азійська модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея, Китайська Народна Республіка), наслідками якої є не повна ліквідація

корупції, а досягнення певного прийняттого для влади та суспільства рівня корупції. Як шляхи вирішення деяких проблем підтримують часткову автоматизацію декларування та перевірки декларацій, а також вдосконалення форм антикорупційної звітності. Зауважимо, що в останньому випадку автоматизація та перевірки могла б відбуватись на основі використання єдиних принципів, стандартів та сумісних систем (інтероперабельність).

Висновки до розділу 1

1. Уточнено генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції, в якій виділено стадії:

1) походження, виникнення та формування передумов (від VIII ст. до н.е. – IV ст. н.е. до 24.08.1991, Північне Причорномор'я території сучасної України – УРСР);

2) становлення та сучасний розвиток (з 24.08.1991 по теперішній час, УРСР – Україна), яка, на відміну від відомих генез, ґрунтується на категоріях лінійного історичного часу – до та після здобуття незалежності Україною, інституалізації суспільних відносин та систематизації законодавства.

Такий підхід дозволив на першій стадії пов'язати походження та час зародження із соціальними реакціями скіфів і слов'ян, говорити про вплив звичаєвого, канонічного та писаного права власних і різних державно-правових формацій. Як результат, змінено твердження про КК УРСР як про єдиний акт антикорупційного законодавства напередодні розпаду СРСР. Доведено, що доцільно вважати частиною даного виду законодавства норми механізму боротьби з корупцією радянського адміністративного та цивільного законодавства. Розгляд другої стадії дозволив розцінити характер змін норм права з боротьби на запобігання як перетворення адміністративно-правового механізму в публічно-правовий, вважати непослідовним створення антикорупційного законодавства, а останнє таким, що потребує вдосконалення.

2. Вивчення проблем корупції та протидії в Україні активно розпочато з 1991-1995 років, воно відбувається системно та здійснюється переважно в рамках юридичних наук. Можна простежити рух адміністративно-правової наукової думки за схемою: наслідування радянського репресивного підходу – розбудова засад, методів і взаємодії в боротьбі – відхід від репресивного підходу, зміна акценту з боротьби на протидію – переосмислення боротьби, запобігання та протидії, пошук дієвих механізмів – утвердження домінанти протидії та запобігання над боротьбою. Дослідження механізму публічно-правової протидії корупції є відносно новим та перспективним напрямком, за рахунок чого український сегмент дисертацій збільшується, а українська правова наука

продовжує зосереджуватись на адміністративно-правових, кримінально-правових і кримінологічних аспектах проблеми корупції.

3. Для сучасного стану протидії корупції характерні як покращання, коли суттєво помітним є позитивний прогрес антикорупційних заходів (2006-2007 рр., з 2014 року та дотепер), так і погіршення. Останнє пов'язується із частковою публічністю результатів протидії та їх неповнотою, недосконалістю декларування у частині автоматичного збору даних, перевірки та співставлення, неоптимальною протидією механізму корупції, коли витрати не дорівнюють шкоді, високою латентністю та відносним поширенням дисциплінарних корупційних деліктів та деліктів, пов'язаних із корупцією, особливо у законодавчій та судовій гілках влади.

Шляхами подолання негативних тенденцій, окрім політичних та економічних, можуть бути законодавчі, коли правові зміни спрямовано на автоматизацію процесу декларування та перевірки декларацій уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також на зобов'язання державних органів відобразити реальний стан притягнення до дисциплінарної відповідальності та на вдосконалення форм звітності. Саме тому визнано за доцільне такі зміни та доповнення до чинного Закону України «Про запобігання корупції»:

1) пункт 6 розділу XIII доповнити підпунктом 4) такого змісту: «Кабінету Міністрів України упродовж шестимісячного строку з дня набрання чинності змін до цього Закону забезпечити повторне та повне надання відповідними суб'єктами інформації до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, з дня набрання чинності цим Законом до дня фактичної передачі згаданого реєстру Національному агентству, та приведення її у відповідність до положень даного Закону»;

2) частину 2 пункт 4) статті 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» доповнити підпунктами:

«д) стану та результатів судового розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів

про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

е) стану та тяганини у виконавчих провадженнях за результатами розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

є) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень».

3) частину 3 статті 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» викласти у такій редакції: «Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Підготовка інформації без аналізу співвідношень та без адміністративно-територіального поділу не допускається».

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ, ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ

2.1. Поняття публічно-правового механізму протидії корупції

Наукову розвідку суті правового феномену можливо провести об'єктивно шляхом з'ясування етимології в контексті термінології, історичних закономірностей вітчизняного термінотворення та походження іноземної юридичної лексики. У свою чергу, дискусія вимагає з'ясування її сторонами підходів до розуміння відправних понять. Тому наведемо фіксацію справжнього, або первісного, значення словосполучення «публічно-правовий механізм протидії корупції».

В етимологічних джерелах ми не знаходимо слово «публічно-», а зустрічаємо середньолатинське *pūblicum (vulgus)* або «публіка» – «група людей, що зібралася де-небудь» (глядачі, слухачі); «народ, люди», старе – публице – «публічно, всенародно»; запозичене із середньолатинської мови, від якого і утворюється публічний. *Pūblicum (vulgus)* «простий (народ)» виникло з латинської *pūblicus* «народний», що постало внаслідок контамінації латинських слів *poplicus* – «належний народові», утвореного від *populus* – «народ» і *pūbicus* – «належний дорослим» [232, с. 625].

Наступне слово у словосполученні – «правовий», яке утворено від «правий», його походження пов'язують із праслов'янським «ргавъ» або прямий, правильний чи справедливий, що споріднене з латинськими та давньоіндійськими *gr̥b-* – «добрий, чесний» та *bhūh* – «видатний (щодо сили й повноти)» відповідно; той, що перевищує, з давньоанглійської *fram* – «сильний, діяльний, сміливий» [232, с. 551].

Етимологічний екскурс дав підстави стверджувати, що термінологічну основу словоформ об'єкта дослідження становлять скомпоновані слова, форму

яких у словосполученні змінено. Розглянуті слова сягають корінням у латинську (публічно-, правовий, механізм, корупція) або давньоіндійську мови (правовий), є запозиченими до української мови з середньолатинської (публічний), праслов'янської (протидія, правовий) та ряду західноєвропейських мов (механізм та корупція). Первісне значення словосполучення можна звести до опису всенародного та справедливого знаряддя, яке здатне протистояти підкупності урядовців. Іншими словами, воно означає позитивне, відкрите, загальнодоступне та прозоре штучне явище. Його штучність полягає у відтворенні соціумом позитивної соціальної реакції. По суті, ця реакція перебуває на протилежному боці іншого соціального явища та здатна протистояти йому.

Окрім етимології слід навести філософську та релігійну інтерпретацію досліджуваного словосполучення. Так, М.В. Костицьким звернено увагу на те, що в людській природі існує інтерес осіб з викривлення істини, зокрема під час провадження у справах, що становить труднощі пізнання усіх значущих обставин [233]. Встановлення істини у корупційних деліктах або у пов'язаних з корупцією правопорушеннях також не позбавлено аналогічної протидії у формі викривлення. У філософії зустрічаємо поодинокі трактування його складових. Як приклад, право – система загальнообов'язкових норм і відносин, яка охороняється засобами державного впливу, включаючи примусові заходи [234, с. 508]. Інші складові слова не є суто філософськими термінами, але мають відношення до категорій, які характеризують людину, – істина, добро, зло тощо.

У релігійних джерелах суть корупції віднесено до недугів людської душі, її гріху, на що неодноразово зверталась увага українськими правниками, наприклад О.М. Бандуркою. Даний недуг є порушенням другої біблійської заповіді або заборони ідолопоклонства: «Не можна слугувати Богу та мамоні» (Мф. 6:24), тобто багатству. Будь-який прояв цього гріха – жадібність, скупість, здирництво, стягання, користолюбство тощо – поєднує спільний мотив – бажання володіти багатьма речами, любов до самого процесу набуття та володіння. На наш погляд, свідоме або несвідоме втілення людиною згаданих проявів гріха у реальному

житті дає змогу зрілій релігійній людині ідентифікувати та сповідати гріх, а відтак протидіяти йому, відвертаючи від себе ще більше зло.

Отже, з філософського та релігійного розуміння випливає, що ряд термінів розглядаються у категоріях, які мають відношення до людського буття, а корупція, подібно цивілізованому світському світогляду, сприймається негативно.

Визначаючи суть публічно-правового механізму протидії корупції, виходимо з того, що його зміст допомагають конкретизувати юридичні поняття у довідковій літературі та нормативно-правових актах. У першому різновиді джерел тлумачний словник містить декілька значень слів. Зокрема, це термін «публічний»: 1. Який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний; 2. Призначений для широкого відвідування; громадській; 3. Стосовно до публіки [235, с. 1187]; правовий – стосовно до права [235, с. 1101]; механізм – 1. Пристрій, що передає або перетворює рух // Те саме, що машина. 2. Чого або який. Внутрішня будова, система чого-небудь. 3. Метод, спосіб. 4. Сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [235, с. 665]; протидія – дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [235, с. 1173]; корупція – використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення // підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [235, с. 578]. При цьому у радянських енциклопедіях, внаслідок пануючої ідеології, існувала міфологема при висвітленні «корупції» через односторонню критику окремих країн світу, наприклад США. Тлумачення корупції (лат. – розбещування, підкуп) відбувалося лише стосовно буржуазних держав [236].

Отже, у довідковій літературі актах юридичне розуміння значень слів вказаного механізму зведено до відкритого перешкоджання корупційним діям, а сам механізм розглянуто як пристрій, метод, стан чи процес.

Юридичні та тлумачні словники української мови не містять тлумачення публічно-правового механізму протидії корупції. Але в них наявні окремі терміни або терміни з використанням слів «публічне», «право», «механізм», «корупція» тощо. Наведемо кілька прикладів: публічне право (лат. *jus publicum*)

– система прав, норм, якими регулюються суспільні відносини у сфері публічної влади [237]; механізм правового регулювання суспільних відносин – єдина система правових засобів, за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини [238, с. 244, 344]; корупція – «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг» [237].

На особливу увагу заслуговує термін «корупція» у даному виді джерел. Дійсно, щодо цього терміна спостерігалось замовчування. Як і в міфологемі з радянської енциклопедії, визначень корупції, у т.ч. хабарництва, свого часу юридичні довідкові джерела СРСР не містили, на що справедливо дослідниками вже звернено увагу [239, с. 75; 240, с. 381]. Треба сказати, що про корупцію все ж йшлося як про явище, що виникає в надрах експлуататорського суспільства із класово зумовленим змістом [241, с. 309-310].

Повертаючись до питання про суть досліджуваного механізму, доцільно звернутись до законодавства. За нашими підрахунками, у чинному законодавстві термін «механізм» більш поширений, ніж «публічно-», «правовий», «протидії» та «корупції» (Додаток А). Усі терміни найбільш притаманні нормативно-правовим актам 2011-2012 та 2017 років; слугують формою для вираження норм права матеріального або процесуального характеру; розповсюджені у підзаконних нормативно-правових актах; поширені серед державних органів виконавчої влади, зокрема органів, що протидіють корупції; нерідко вживаються у документах, пов'язаних з США та ЄС. Окрім цього, у законодавстві існує тлумачення термінів – публічно-правові відносини (ст. 125 [242]), механізм [243], особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції [95], публічно-правовий спір [244], Єдина інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [245], протидія технічній розвідці [246], невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹ [247]) тощо. Попри це відсутні тлумачення словосполучення «публічно-правовий механізм протидії корупції».

Та й взагалі порівняно з кращими іноземними юридичними техніками складання законів, прикладом яких може бути Республіка Молдова, про яку більш детально йтиметься у підрозділі 3.2, не можна говорити про достатньо впорядковану, теоретичну та логічну теоретико-правову базу, відображену в чинному Законі України «Про запобігання корупції».

Одним із основних нормативно-правових актів, де прямо йдеться про протидію корупції, є КУпАП. Протидія корупції як частина об'єкта правової охорони безпосередньо вказана у статті 172⁹ «Невжиття заходів щодо протидії корупції». З диспозиції частини 1 цієї статті зрозуміло, що протидія корупції – це передбачене законом вжиття заходів відповідними особами у разі виявлення корупційного правопорушення. Натомість, яких саме заходів – КУпАП не конкретизує. Через таку невизначеність звернемось до Закону України «Про запобігання корупції» [95] (далі – закон) як джерела, де описано відповідні правовідносини, зокрема заходи (механізми) протидії. Із 13 розділів закону розділ IX несе назву «Інші механізми запобігання і протидії корупції». Преамбула, послідовність викладення розділів чинного закону та текст пояснювальної записки до законопроекту [248] дозволяють говорити, що до таких заходів належать механізми, регламентовані й іншими розділами закону. Тому, наприклад, якщо засуджено правопорушника, який на момент вчинення корупційного делікту перебував на державній службі, об'єктом правопорушення даної статті КУпАП виступають правовідносини із вжиття антикорупційних механізмів, передбачених зазначеним законом.

Отже, у нормативно-правовому регулюванні існує антикорупційний механізм, частиною якого є механізми запобігання та протидії корупції, встановлено його охорону. Тоді як не визначено, що таке «публічно-правовий механізм протидії корупції». Результат аналізу розділів зазначеного закону дає підстави стверджувати, що за умов однорідності суспільних відносин існують сукупності правових норм для регулювання державного управління з протидії корупції. По суті, така сукупність і несе назву інституту. При цьому існування, наприклад, різновидів юридичної відповідальності за корупцію вказує на

різногалузевий характер даного інституту.

Задля наочного висвітлення питання та формулювання поняття досліджуваного механізму слід навести існуючі в адміністративно-правовій науці думки. Їх вивчення показало відсутність поняття публічно-правового механізму протидії корупції. Натомість, як було вже зазначено при розгляді історіографії, окрім адміністративно-правового механізму боротьби з корупцією допускають існування адміністративно-правового механізму протидії корупції, погляди на визначення якого різняться.

Для першої групи поглядів притаманне розуміння механізму протидії з позиції конструкції механізму правового регулювання. Зокрема, О.О. Онищук стверджує, що діяльність у сфері протидії корупції охоплює механізм адміністративно-правового регулювання, як різновид механізму правового регулювання. Вчений є прихильником парадигми, що розглядати потрібно механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції через теорію механізму адміністративно-правового регулювання. На його думку, механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції – це система адміністративно-правових засобів, що спрямована на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання та протидії корупції, яка представляє собою процес, що містить визначені стадії (етапи) реалізації та елементи (складові частини) [249]. Подібної точки зору дотримується І.А. Дьомін [139, с. 12].

У свою чергу, О.В. Ткаченко також виходить з позиції механізму правового регулювання, вкладає у широке за обсягом поняття вузьке значення. На її думку, механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції – це сукупність правових і організаційних засобів, спрямованих на боротьбу з корупційними проявами серед працівників ОВС [131, с. 16]. Таке розуміння притаманне особливостям наукової думки та антикорупційного законодавства у 2008 році, коли вирізнялось домінування репресивного акценту з боку ОВС та прокуратури. Натомість більш наближене за співвідношенням поняття та зміст вироблено С.М. Алфьоровим. Науковець під адміністративно-правовим

механізмом протидії корупції в ОВС розумів систему правових засобів, які інтегровані та організовані таким чином, що дозволяють уповноваженим суб'єктам послідовно та ефективно здійснювати діяльність із протидії корупції в ОВС за допомогою заходів організаційно-правового характеру та заходів адміністративного примусу [138, с. 23].

Натомість О.Г. Боднарчук у взаємозв'язку з механізмом правового регулювання сформулював бачення адміністративно-правового механізму протидії корупції стосовно працівників ДПтС. Під ним він розуміє встановлені нормами адміністративного права вимоги, спрямовані на забезпечення дотримання антикорупційних стандартів службової поведінки (антикорупційної поведінки) в діяльності працівників ДПтС, попередження протиправних дій та притягнення до юридичної відповідальності за корупційно-небезпечну поведінку [169, с. 243, 245].

На думку О.В. Клок, адміністративно-правовий механізм протидії корупційним правопорушенням – це система правових засобів, інтегрованих та організованих таким чином, що дозволяють уповноваженим суб'єктам послідовно та ефективно здійснювати діяльність із протидії корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування за допомогою засобів організаційно-правового характеру та засобів адміністративного примусу [200, с. 180].

Як стверджує Т.С. Курило, адміністративно-правовий механізм протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг – це динамічна категорія, яка постійно оновлюється, вдосконалюється, доповнюється новими елементами [118, с. 182], але не дає більш конкретного тлумачення.

Як бачимо, для цієї групи характерним є й те, що механізм – це система або засіб чи норми з вираженою процесуальною або функціональною рисою. Крім того, механізм розуміється у широкому або вузькому значенні.

У другій групі суттєво виражено інституційну рису. Так, В.Д. Гвоздецький адміністративно-правовий механізм протидії корупції розуміє як сукупність взаємопов'язаних елементів – управлінських, організаційних, правових,

контрольних, виховних, культурних, інформаційних, економічних та інших, які утворюють його структуру і спрямовані на удосконалення сфери управління, захист прав та свобод людини, громадянина, юридичних осіб, формування ефективного і чесного державного апарату, децентралізацію влади, передачу значної частини державних функцій приватному сектору, впровадження в сферу управління електронних засобів, реформування судових та правоохоронних органів, протидію зрощуванню влади і бізнесу, удосконалення виборчого законодавства і діяльності політичних партій та громадських організацій, створення реальних умов для свободи бізнесу, вільної конкуренції, залишивши за державою лише створення правил для функціонування суспільних відносин і контроль за їх виконанням [151, с. 9].

Звісно, що наведені дві групи наукових поглядів не є вичерпними та можуть бути піддані критиці, про що вже зазначав О.Г. Боднарчук. Автором хоча і присвячено увагу критиці механізму адміністративно-правової протидії [169, с. 236-238], але лишився на позиції механістичного підходу, який, на справедливу думку нашого колеги, здатен у процесі відобразити суть феномену механізму протидії корупції.

Також для розв'язання існуючої дилеми вважаємо за необхідне проаналізувати підходи до феноменів, які поєднані єдиною природою адміністративного права, зокрема, явищ механізмів запобігання чи боротьби.

Так, О.В. Сковчиля-Павлів використовує термін «запобігання», але для власного вузького визначення занадто широко вважає, що адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупційним діянням у сфері освіти – це цілісна система правових засобів, що характеризується єдністю взаємозумовлених та взаємозалежних елементів [145].

У свою чергу, О.Я. Коровяк під механізмом адміністративно-правового регулювання запобігання і протидії корупції пропонує розуміти систему загальнодекларативних та спеціалізованих правових норм, закріплених в адміністративно-правових актах, спрямованих на регулювання відносин переважно управлінського характеру. Власне ця категорія відносин та процеси

правореалізації, які становлять їх зміст, об'єднані метою превенції, виявлення, припинення та правової нейтралізації адміністративно-правового виміру проявів корупції [148].

Натомість Т.В. Хабарова взагалі не використовує термін «протидія», натомість формулюючи визначення адміністративно-правового механізму запобігання корупції як комплексу взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих заходів, визначених нормами адміністративного законодавства, які мають єдину мету, спрямовану на попередження та зниження рівня корупції у державі. У цьому сенсі нею визначено, що адміністративно-правовий механізм запобігання корупції: 1) є сукупністю правових та організаційних дій, за допомогою яких досягається мета антикорупційної політики країни; 2) має на меті упорядкування суспільних відносин, які виникають під час реалізації процедур заходів запобігання корупції; 3) представляє собою процес, який характеризується стадійністю (що є важливою умовою ефективного виконання антикорупційної діяльності уповноважених суб'єктів); 4) складається з таких елементів, як: норми права; принципи, форми та методи; акти реалізації права; правовідносини; заходи та засоби [117, с. 75, 99].

На відміну від згаданих вчених О.З. Захарчук досліджує «механізм адміністративно-правового забезпечення протидії корупції», під яким пропонується розуміти цілісну систему правових засобів, за допомогою яких спеціально уповноважені державні органи впливають на суспільні відносини у сфері протидії корупції, спрямовані на боротьбу з нею, шляхом притягнення винних осіб до відповідальності, та профілактику корупційних правопорушень [143].

Подібне розуміння забезпечення механізму зустрічаємо у Є.В. Глушка, але у контексті характеристики участі громадськості в протидії корупції. Вчений є прихильником неможливості подолання корупції, а відтак – некоректності вживання терміна «подолання», стверджуючи про контроль над корупцією [159, с. 201-202]. І якщо у першій половині його суджень ми згодні з ним, то щодо контролю над корупцією – не згодні, адже контроль існує у організації з боку її

авторів чи керівників з метою збереження суті функціонування. Ми далекі від думки, що демократичне суспільство за своєю природою спеціально організовує інститут корупції та його контролює.

Також В.В. Плиска адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання і протидії корупції визначає як спеціальний процес діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов реалізації, охорони та захисту прав і свобод громадян від протиправних корупційних дій, який здійснюється шляхом застосування спеціальних заходів адміністративно-правового характеру [250, с. 70].

Під адміністративно-правовим забезпеченням протидії корупції В.І. Литвиненко розуміє механізм упорядкування суспільних відносин, що охоплює адміністративно-правове регулювання, реалізацію юридичних норм і встановлених ними відповідних правових гарантій, які здійснює держава в особі уповноважених на це органів щодо створення потенційно несприятливих умов для здійснення корупційних діянь, подолання та викорінення корупції з державно-владного апарату [3, с. 379].

З позиції механізму не протидії, а боротьби Е.С. Молдован вживає термін «морально-ідеологічний механізм боротьби з корупцією». Під ним вчений розуміє інструментарій протидії корупції, що міг би шляхом зміцнення морального стану українського суспільства в цілому та його окремих структур, визначення національної ідеї та загальнодержавної ідеології, духовного відродження та культурного збагачення народу, самоусвідомлення та консолідації нації, протистояти корупції [251, с. 4-7].

Після розгляду наведених прикладів визначень вчених на окрему увагу заслуговують публікації, які безпосередньо присвячено публічно-правовій і приватно-правовій регламентації суспільних відносин, де логічним було б вважати існування відповідної інформації про механізм, що досліджується. З огляду на назву однієї з останніх монографій, присвяченої механізмам публічно-правової і приватно-правової регламентації суспільних відносин в адміністративно-політичній, соціально-культурній та господарській сферах, у ній

мало б йтися про комплекс механізмів протидії корупції, але її автори відповідно до поставлених завдань цілком виправдано переслідували власну мету, досягли її, але відобразили механізми фрагментарно [252].

Тоді нашу увагу привернули новітні дослідження механізму протидії корупції з погляду публічно-правового механізму, які проводились у суміжних галузях правових наук, наприклад, у кримінальному праві або державному управлінні. Зокрема, в науці кримінального права на академічному рівні говорять про механізми протидії корупції, як складову публічно-правової протидії корупції [189] чи про механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади, як систему дій, спрямовану на виявлення, припинення, обмеження поширення та запобігання корупційним діям в органах публічної влади [253]. В останньому випадку авторитетний представник школи державного управління С.С. Серьогін, який одним з перших розпочав активно говорити про протидію в публічному секторі влади, є автором останнього визначення. Вчений 2009 року стверджував, що механізми протидії корупції мають виключно низхідний характер, від державних органів до громадян [254, с. 288]. Таку думку вважаємо неповною, тому що історія Революції Гідності та подальше впровадження чи розбудова правових норм, природа підінститутів викривачів, громадського контролю тощо доводить зворотне. Маємо де-факто та де-юре як низхідний характер, так і рух механізму протидії у зворотному напрямку, так і паритетні відносини, коли приватна особа або журналіст на основі громадянської позиції протидіє корупції у публічній та приватній сфері влади, а відтак у всьому публічно-правовому механізмі. Звісно, що механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади, які у сукупності є менш вузькими за обсягом поняттями, не варто ототожнювати з публічно-правовим механізмом протидії корупції хоча б з тієї підстави, що законодавчі реалії охопили протидію в приватно-правовій сфері.

Крім того, цікавий критичний підхід демонструє російська вчена О.Є. Румянцева, вважаючи, що сам «механізмений» підхід до протидії корупції утворює теоретичну платформу відновлення корупційних злочинів в економіці,

праві, правозастосовній практиці та гальмує подальший розвиток демократії. Усі інститути державної та муніципальної влади, як гаранті захисту та забезпечення конституційних прав та свобод громадян держави або так званий владний елемент одночасно є частиною відновлюваної корупційної системи [255; 256]. Варто зазначити, що ми вже наводили дослідження вчених-адміністративістів з протидії корупції у самих суб'єктах, які спеціально уповноважені на протидію, але результати досліджень не містили подібного рівня узагальнення, як в економічних науках.

Узагальнюючи сказане про феномени, які поєднані єдиною природою адміністративного права, стає зрозуміло, що адміністративно-правовий механізм протидії корупції трактується, як систему, процес або засіб, що становить функціональну компоненту, або акцентують на інституційній складовій, наповнюючи її різним змістом. Залежно від функціонального призначення даний механізм може виступати і як явище організації діяльності, так і інструмент досягнення певної мети. До того ж, розуміння механізму даного виду може бути як широким, так і вузьким. Певний потенціал для науки адміністративного права у частині узагальнених підходів до осмислення механізмів протидії корупції міститься у кримінально-правовій науці та економічних науках.

На нашу думку, заповнюючи прогалину з вироблення поняття «публічно-правовий механізм протидії корупції», доречно функціональні та інституційні підходи поєднувати, як такі що різнобічно характеризують зміст феномену. Проведений аналіз надає класифікувати правові механізми протидії корупції, що буде зроблено у підрозділі 2.2. При цьому ми поділяємо думки В.Д. Гвоздецького, який точно відобразив сучасний інституційний зміст механізму протидії корупції. У зміст доцільно включати порядок складання протоколів за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, дисциплінарне провадження, подолання наслідків корупції у частині відшкодування збитків, інститут викривачів тощо. У такому разі можемо стверджувати про розширення змісту адміністративно-правового механізму протидії корупції, його трансформацію від протидії вже вчиненому делікту до

ідентифікації та нівелювання корупційних ризиків у публічній та приватній сфері влади. Ряд із підінститутів досліджуваного феномену не функціонує за класичним імперативним методом чи методом переконання. Вони лежать в площині публічних правовідносин явно відкритого характеру, які використовують диспозитивний метод. Саме тому вбачається, що наведене є одним з аргументів доцільності вживання терміна «публічно-правовий», а не «адміністративно-правовий» механізм. Відтак, спробуємо додатково аргументувати вживання словосполучення «публічно-правовий механізм протидії корупції» за рахунок подальшого осмислення кожного з термінів, які його складають, а також назвати ознаки даного механізму.

Насамперед розглянемо термін «публічно-правовий», який не є чимось новим для юридичної науки взагалі та адміністративного права зокрема. Ще за у давньому Римі звернута увага на один із видів публічно-правових феноменів, а саме державу у вигляді публічно-правової спільності, як справу народу [257, с. 90]. З часом з'явився навіть термін «публічно-правовий договір» [258], а різновидом публічно-правового договору названо – адміністративний договір [259, с. 154]. Історія суддівської практики багата на справи публічно-правового характеру, а українське адміністративне законодавство поширює компетенцію адміністративних судів на публічно-правові спори [260, с. 277-278]. Іншими словами, необхідна була інституалізація публічно-правових відносин, одним з прикладів якої може бути згадана нами інституалізація у підрозділі 1.1. З приводу загальної інституалізації Ю.А. Тихомиров, розглядаючи праці російського адміністративіста А.І. Єлістратова, зазначав, що на початку минулого сторіччя в Російській імперії існували крайні труднощі із побудовою публічно-правових інститутів на основі законодавства держави, де ще не існувало єдиної та правильно функціонуючої системи адміністративної юстиції [261]. Певною мірою це мало бути характерне для частини території України, яка перебувала у складі Російській імперії.

Подібне також спостерігалось в Україні за часів СРСР, де не була поширена людиноцентристська ідеологія адміністративного права, а отже не

існували публічно-правові інститути у демократичному світогляді. Одним з перших науковців на пострадянському просторі, хто розпочав включати людиноцентристську ідеологію в предмет вітчизняного адміністративного права, був В.Б. Авер'янов [262]. Ним вводились нові терміни – публічна адміністрація та публічний інтерес. Виникла полеміка навколо різновиду публічно-правових правовідносин, де: хоча б однією стороною є публічна адміністрація, яка зобов'язана виконувати покладені на неї правові обов'язки з відповідною метою; присутній публічний інтерес; масштаб розповсюдження на суспільство в цілому або на його значну частину говорить про їх відносно загальний характер; їх форма є відкритою та гласною; у фізичної або юридичної особи по відношенню до суб'єкта публічних повноважень відсутнє суцільне підпорядкування волі останнього та наявні відповідні публічні права. Звісно, що не усі вчені щодо наведених складових були одностайними [263-265]. Врешті-решт колектив вчених запропонував в предмет включати суспільні відносин між суб'єктами публічної адміністрації та об'єктами публічного управління [266, с. 9-11].

Не глибоко вдаючись у полеміку навколо предмета адміністративного права, зазначимо, що ми підтримуємо В.Б. Авер'янова та його однодумців. Обґрунтовуючи цю думку, розглянемо входження нашого предмета дослідження у предмет адміністративного права на прикладі обсягу повноважень з протидії корупції.

Останнім часом поширеною є тригрупна класифікація суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень: 1) суб'єкти із загальними повноваженнями (Президент України; ВРУ; КМУ); 2) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями (органи прокуратури; органи НПУ; НАБУ; НАЗК); 3) суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів (державні органи; органи влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові та службові особи; посадові та службові особи

юридичних осіб публічного права, їхніх структурних підрозділів; громадяни, об'єднання громадян (за їхньою згодою). Авторами класифікації звертається увага на другу групу, серед якої ними виокремлено НАБУ та НАЗК як безпосередньо спеціальні антикорупційні інституції [267, с. 223-224]. І дійсно, всі групи суб'єктів несуть різні за обсягом обов'язки та мають не однакові права. Так, у всіх груп суб'єктів, крім другої, відсутня компетенція з досудового розслідування або складання протоколів у разі виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Та й у другій юрисдикційні функції різняться. Серед прав суб'єктів третьої групи, наприклад щодо громадян, можна назвати повноваження з цивільного контролю або право бути викривачем. Суть юридичної протидії кожним суб'єктом протиправній поведінці – корупції зведена не лише до діяльності державного апарату, а й до юридичного сприяння реалізації прав і законних інтересів людини та людиною. Якщо ж із кола правовідносин з протидії корупції прибрати повноваження суб'єктів з цивільного контролю, право бути викривачем та інші публічні-правові норми, то проявляться ознаки радянського адміністративно-правового механізму боротьби із корупцією.

Також додаємо, що акцент на «публічно-правовому» механізмі протидії корупції ґрунтується на положеннях Конституції України, за якою держава є правовою та демократичною, має республіканську форму правління, а механізм протидії є частиною публічної правової політики держави. У демократичних країнах «публічно-правова» риса означає відкритість та гласність відносин з протидії, як у публічному секторі, так і приватному. Пропонований нами акцент узгоджується із розумінням етимологічного та конституційного коріння сутності слів «публічний» та «правовий».

Перейдемо до характеристики значення ще одного терміна – «механізм». Загальновідомо, що у науці є нормальною практика перенесення чи введення термінів. У випадку з даним терміном сталося так, як влучно зазначав О.Г. Боднарчук: «введення технічного терміна «механізм» у правову сферу передбачає необхідність розглядати його як певну фікцію, явище, що

пристосоване, адаптоване до потреб юридичної науки ... гуманізація та гуманітаризація знань про державу та право не дає можливості просто перенести терміни природничих наук в юридичну науку як гуманітарну сферу наукових знань» [169, с. 238]. Недаремно у теорії права та держави часто зустрічаємо вживання даного терміна поряд із такими феноменами, як держава та її механізм, а також правове регулювання та його механізм [268, с. 62, 254; 269, с. 156, 262]; механізм держави, механізм політичної влади, механізм політичного опору, механізм юридичного забезпечення прав людини, процесуально-процедурний механізм здійснення та захисту суб'єктивних юридичних прав і виконання обов'язків людей та інших суб'єктів суспільного життя, механізм правового регулювання, механізм дії державно-правової закономірності, юридичний механізм [270, с. 61, 70, 103, 168, 180] тощо.

Наука адміністративного права накопила не менший спектр механістичних термінів. Як приклад, М.Ю. Бездольний вживає термін «державно-правовий механізм протидії корупції» як сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють його структуру та спрямовані на досягнення основної мети його функціонування – уповільнення темпів зростання корупції, зменшення її обсягів, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь [271].

Натомість Ю.В. Рум'янцев пропонує визначення «демократичний механізм протидії корупційним проявам в органах місцевого самоврядування України» – узгодження загальнодержавних, регіональних, корпоративних та особистих інтересів через певні політичні інститути, залучення громадськості до вирішення справ місцевого та регіонального значення, оцінки і контролю діяльності органів місцевої влади; дотримання принципів прозорості та відкритості у діяльності органів місцевого самоврядування України [4, с. 4-11]. При цьому розглядає його, як один з різновидів адміністративно-правового механізму протидії корупції.

Також С.В. Рівчаченко розуміє механізм запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції [6, с. 7].

Отже, не варто сприймати термін «механізм» у сенсі приладу чи пристрою. Він допомагає адаптувати певну якісну грань процесу у адміністративному праві для кращого розуміння не лише юристами, а й звичайною людиною. Тим самим даний термін надає можливість уявити, що йдеться про правове явище з технічним, процесним характером.

Ще один термін – «протидія», який у науці адміністративного права зазвичай вживають з поняттям адміністративно-правова протидія та розглядають, як специфічний різновид суспільної діяльності. Окрім цього, можна зустріти умовно замісні варіанти з запобігання чи подолання корупції або боротьби з корупцією.

З огляду на таку неоднозначність, а також те, що в теорії держави та права висунуто та обговорюється теорія про юридичну протидію [272], звернімося до основних сучасних концепцій праворозуміння, що дасть змогу визначити контексти вживання терміну протидії. Так, Т. Гобс, як один із представників школи природного права, розглядав протидію при характеристиці права та держави. У своїй праці «Левіафан» використовує дане поняття як різновид протидії особи (у випадку, коли людина, яка відмовилась від права, перешкоджає у користуванні благом тій людині на користь, якої відбулась така відмова); форму порушення закону (отримання надмірного розглядається, як порушення природного закону люб'язності, через що є протидією основному природному закону прагнення миру); причини руйнування держави (взаємна протидія у суспільстві); опис факторів загроз державі (вчення, яке протидіє мирові; протидія особам, котрі з метою здобуття влади порушують мир своєї країни, на початку їхньої злочинної діяльності), а також як опис явищ зору [273, с. 157, 173, 185, 192, 301, 317, 525]. Натомість Г. Гегель вживає поняття протидії при аналогічних характеристиках правових явищ. Зокрема, філософ припускав протидію для характеристики негативного явища, що може виникнути при самотійності влади та взаємному обмеженні її гілок у вигляді прояву ворожості, якщо влада не буде підкорятись державній єдності. Також вчений протидію відносив до якостей матерії, коли розмірковував над вступом у право власності

на матеріальну річ, на прикладі отримання речі фізичним чином [274, с. 25, 109].

Серед представників концепції позитивного права Г. Шершеневич вживав даний термін під час розмірковувань над людиною у суспільстві, наприклад стосовно уявлення про ізольовану людину, яка не зустрічає протидії у суспільстві у вигляді правил; відносно опису явищ на рівні фізики; у описі наукової дискурсії між Аристотелем та Полібієм; для розгляду інших явищ, які протилежні по суті, наприклад, для такого, коли для англійського звичаєвого права є постулатом – відсутність сумніву в тому, що звичай не може протидіяти закону; відносно протидії державній владі [275].

Засновники лібертарно-юридичної школи права [276; 277] зазвичай не використовували термін «протидія», вживаючи такі назви, як «протиріччя», «протиставлення», «протилежність» тощо. Робилось це в основному для характеристики феноменів держави та права, наприклад, для ілюстрації різниці формалістичного «підходу до права» та соціологічного, чи для опису функцій держави, як інститутів, що у різних цивілізаціях виконували протилежні функції – від забезпечення свободи до її пригнічення в умовах деспотизму та тоталітаризму [277, с. 1, 22].

Отже, зазначені вище школи права вживають термін протидія для характеристик феноменів права та держави, за виключенням лібертарно-юридичної школи права, де прийнято вживати синоніми, але й вони мають єдність у визначенні механізму протидії для характеристики чогось на противагу.

Термін «корупція» як в законодавстві, так і в адміністративно-правовій науці має більше десятка базових визначень. Ми ж є прихильниками чинного законодавчого підходу у її розумінні. На доктринальному рівні ми згодні з суттю того, що соціальний вимір корупції з урахуванням її морально-психологічних характеристик має найбільш потужний негативний потенціал, оскільки масштабність цього явища створює аномальне викривлення етико-правових міжособистісних інтеракцій, коли корупція сприймається як соціальна норма суспільної поведінки та взаємовідносин влади, публічної адміністрації та членів громадянського суспільства [278]. Корупцію у нашому випадку слід сприймати

як механізм, що дає змогу підкреслити протистояння двох порівняних речей або механізмів – механізму протидії та механізму корупції.

Таким чином, суть публічно-правового механізму протидії становить штучна, позитивна, відкрита, загальнодоступна та всенародна соціальна реакція, яка має специфічний прояв з адекватного протистояння механізму корупції задля підтримки нормального стану суспільних відносин за допомогою адміністративного права на основі поєднання його диспозитивних та імперативних методів останнього.

З урахуванням викладеного вважаємо, що досліджуване нами явище має такі ознаки: його суть детермінована усталеним розумінням протидії; виступає різновидом юридичної протидії; діяльність суб'єктів протидії (спеціально визначених та інших) включає в себе сукупність організаційних та правових заходів, об'єднаних метою протидії негативному явищу у частині проявів адміністративним правопорушенням, пов'язаним корупцією, дисциплінарним проступками; діяльність є адекватною негативному явищу та наслідкам; є правовим інститутом; є правовим інструментом для виявлення та нівелювання корупційних ризиків; виступає різнорівневою системою; місце може визначатись місцем суб'єктів та розташуванням норм у законодавстві.

З огляду на суть та ознаки можемо стверджувати, що публічно-правовий механізм протидії корупції як вид юридичної протидії має декілька форм: діяльність, правовий інститут або інструмент.

2.2. Місце та класифікація публічно-правового механізму протидії корупції

Перед розглядом класифікації механізмів протидії корупції з'ясуємо місце публічно-правового механізму протидії корупції як правового інституту в системі адміністративного права.

Аналіз вітчизняного антикорупційного законодавства свідчить, що не всі

норми права, які регламентують антикорупційні механізми, відносяться до галузі адміністративного права. На підтвердження належності норм закону не лише до адміністративного, але й до кримінального процесуального права, наведемо простий підрахунок. Із 73 статей чинного антикорупційного закону тільки 10 (ст. 1, 3, 5, 9, 20, 53, 56, 57, 59 та 65) містять кримінальну або кримінальну процесуальну норму, у т.ч. бланкетного характеру. Зокрема, повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення члену Національного агентства може бути здійснено лише Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) (ч. 5 ст. 9). Скоріше за все це обумовлено різними видами юридичної відповідальності за корупцію. У цілому ж серед норм права можна зустріти як загальні норми або місцеві, так і міжгалузеві чи галузеві, хоча більшість з норм права все ж таки лежить у галузі адміністративного права.

Надалі вважаємо за доцільне теоретичне питання щодо місця публічно-правового механізму протидії корупції розглянути на прикладі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Згідно із чинним законодавством підрозділи НПУ та НАЗК, як спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, виконують адміністративно-юрисдикційну функцію у протидії корупції (Додаток М). Вбачається за можливе за допомогою визначення їх місця в сферах державного управління визначити місце публічно-правового механізму протидії корупції. У ролі безпосередньої ілюстрації візьмемо суддівську практику.

Відповідно до даних ЄРСР, у березні 2018 року апеляційний суд Миколаївської області розглянув у відкритому судовому засіданні одну з рядових справ за № 490/921/18 [279]. По суті рішення у справі правопорушник – начальник Управління державного агентства рибного господарства у Миколаївській області подав апеляцію на постанову судді Центрального районного суду міста Миколаєва, за якою автор не згодний із визнанням його винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁹ КУпАП, та накладенні адміністративного стягнення у вигляді штрафу у

розмірі 2 125 грн.

Суддя Центрального районного суду міста Миколаєва визнав особу винною в тому, що, обіймаючи посаду начальника Управління державного агентства рибного господарства у Миколаївській області та будучи державним службовцем категорії «Б» і суб'єктом, на якого поширюється дія положень пп. «в» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», вона порушила вимоги п. 4 ч. 1 та ч. 2 ст. 84 Закону України «Про державну службу». Керівником не звільнено підлеглого з посади завідувача сектору оперативної роботи Управління державного агентства рибного господарства у Миколаївській області у триденний строк з дня набрання вироком Центрального районного суду міста Миколаєва від 28 серпня 2017 року, яким останнього раніше визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК України, у зв'язку із втратою останнім права на державну службу. Із рішення суду зрозуміло, що саме через це Управлінням захисту економіки в Миколаївській області складався протокол на вищевказаного начальника, після того, як ним або правопорушником не вжито належних заходів у вигляді припинення державної служби підлеглим, з отримання вищезазначеного вироку, що набрав законної сили.

На основі описаної ситуації варто визначити місце Управління державного агентства рибного господарства у Миколаївській області та Управлінням захисту економіки в Миколаївській області в сферах державного управління. Для цього звернемось до актів нормативно-правового регулювання їх правового статусу. Так, відповідно до Указу Президента України від 16.04.2011 № 484/2011 «Про Державне агентство рибного господарства України» назване агентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через Міністра аграрної політики та продовольства України. Структурно воно входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Отже, даний державний орган діє у рибному господарстві та промисловості. Цього вже достатньо, щоб стверджувати про специфіку сфери його державного управління [280], а саме, принаймні, про економічну сферу державного управління.

Згідно із постановою КМУ від 13.10.2015 № 830 «Про утворення територіального органу Національної поліції» як юридичну особу публічного права утворено Департамент захисту економіки Національної поліції України [281]. На підставі наказу НПУ від 07.11.2015 № 81 «Про затвердження положення про Департамент захист економіки України» одним із завдань ДЗЕ НПУ є протидія правопорушенням, пов'язаним з корупцією [282], а працівники цього Департаменту мають право складати адміністративні протоколи про виявлені факти порушення антикорупційного законодавства та направляти їх до судових органів у встановленому законодавством порядку. У зв'язку з тим, що ДЗЕ НПУ діє у складі НПУ, яка у свою чергу підпорядкована МВС України, то можемо стверджувати про її діяльність у сфері внутрішніх справ, яка традиційно належить до адміністративно-політичної галузі державного управління.

Тоді цілком логічним є твердження про те, що частина механізму протидії корупції лежить в адміністративно-політичній галузі державного управління.

Крім того, з урахуванням історико-правових тенденцій вбачається, що даний механізм в різній ступені, через імперативний та сервісний характер норм належить більше до публічного права, меншою частиною – до приватного. Зв'язок з останнім також пояснюється приватною сферою, наявністю цивільної відповідальності за правопорушення та відшкодуванням збитків.

Якщо даний механізм розташований у публічному праві, то з якої галузю права він найбільш споріднений нормами? Очевидно, буде вірним, що з адміністративним правом. Якщо ж йти шляхом виключення, то слід відсіяти норми кримінального права у частини корупційних правопорушень, кримінального процесу, у т.ч. захисту викривачів, повідомлення про підозру тощо.

Тоді що ж лишається? У чинному антикорупційному законі лишаються

норми, якими встановлено адміністративно-правовий статус НАЗК або Уповноваженого, наприклад повноваження членів Національного агентства (ст. 7 [95]) чи правовий статус Уповноваженого (ст. 64), різного виду обмеження, наприклад, обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23), заходи із запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, наприклад перегляд обсягу службових повноважень (ст. 32), правила етичної поведінки, наприклад, політична нейтральність (ст. 40) тощо.

Завдяки змісту норм права можна стверджувати, що даний інститут більшою частиною споріднено з адміністративним правом. Тим часом виникає питання – в якій з його частин? Для формування уявлення про місце розглянемо певну основу, а саме теоретичну конструкцію системи адміністративного права.

Зазвичай під системою адміністративного права розуміють сукупність адміністративно-правових норм та інститутів, об'єднаних єдиним предметом і методом, принципами й цілями та розташованих у певній логічній послідовності. Вона складається з двох частин: загальної і особливої.

Норми загальної частини адміністративного права мають універсальний характер і розраховані на застосування в усіх галузях і сферах функціонування органів виконавчої влади, інших уповноважених здійснювати управлінську діяльність суб'єктів.

Особливу частину адміністративного права складають норми, призначені для регулювання відносин, що виникають у окремих галузях управління.

Приписи загальної і особливої частин взаємозалежні й представляють єдине ціле – систему адміністративного права. Це підтверджує той факт, що норми загальної частини застосовують до всіх інститутів особливої частини [259].

Водночас у системі адміністративного права існують певні сукупності норм, які використовуються для регулювання державного управління незалежно від його конкретних сфер, але за умови достатнього рівня однорідності регульованих суспільних відносин. Такі сукупності норм дістали назву інститутів адміністративного права [283].

Зауважимо, що питання про структуру адміністративного права лишається дискусійним [284]. Деякі вчені дотримуються думки поділу адміністративного права на загальну та особливу частину, а деякі – на загальну, особливу та спеціальну. Проте обидві групи дослідників демонструють наявність міжгалузевого, економічного, соціально-культурного адміністративно-політичного правового поля в державному управлінні.

Серед вчених першої групи академічне розуміння системи адміністративного права демонструє В.Б. Авер'янов. Вченим виділено у особливій частині адміністративного права управління у сфері адміністративно-політичної діяльності, до якого віднесено внутрішні справи, юстиція, зовнішні відносини тощо. Подібної думки Ю.П. Битяк, яким використано як термін «діяльність», так і термін «будівництво». Автор зазначає, що норми адміністративно-політичного будівництва спрямовано на регламентацію відносин у сферах оборони, національної безпеки, внутрішніх справ, юстиції, закордонних справ. Серед вчених другої групи, зокрема В.К. Колпаковим, О.В. Кузьменком, Т.П. Мінка та іншими, також визнається управління адміністративно-політичною сферою за аналогічними напрямками.

Із наведеного можна дійти висновку, що в системі державного управління існують спеціально уповноважені суб'єкти протидії, як-то ДЗЕ НПУ, та суб'єкти, які мають виконувати свій обов'язок з вжиття заходу з протидії, функції яких та місце в системі державного управління різні. Спільною рисою цих суб'єктів є те, що обидва можуть бути суб'єктами протидії, які мають виконати свій обов'язок з вжиття заходу з протидії, але лише один – ДЗЕ НПУ – може бути суб'єктом протидії! Якщо за суб'єктним критерієм спробувати визначити координати розташування в сферах державного управління, то можна стверджувати, що НПУ знаходиться у адміністративно-політичній сфері, зокрема у сфері внутрішніх справ.

За такою логікою ми спробували віднести інститут механізму протидії за ознаками інших спеціальних суб'єктів, наприклад НАЗК. Якщо взяти за основу попередню офіційну доктрину національної безпеки, то відповідно до її змісту

корупція загрожувала національним інтересам, а відтак НАЗК здійснювало свою діяльність у національній безпеці, яка є частиною адміністративно-політичної сфери державного управління. Однак після недавніх законодавчих змін [96; 285; 286], викликаних подіями на Сході України та в АРК, пріоритети доктрини змінено відносно загроз анексії та окупації. Незважаючи на зміну пріоритетів у доктрині та з урахуванням наявного у НАЗК права складати відповідні адміністративні протоколи, його завдань та функцій, вважаємо, що НАЗК відноситься до державних органів у адміністративно-політичній сфері державного управління, діяльність якого має відношення до усіх сфер державного управління, де має місце корупція.

До питання визначення місця механізму публічно-правової протидії корупції можна підійти не лише з позиції визначення місця суб'єкта протидії, а й з боку адміністративного деліктного законодавства.

На завершення подаємо такий приклад. Визначено, що за використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, тобто корупцію, передбачено юридичну відповідальність.

Корупційним правопорушенням визнається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Правопорушенням, пов'язаним з корупцією, є діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке

законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [95].

Із останніх двох визначень не складно зрозуміти декілька моментів.

Перший – в адміністративному законодавстві відсутня адміністративна відповідальність за КУпАП у разі вчинення корупційного правопорушення, за нього передбачається дисциплінарна відповідальність.

Другий – законодавцем менш суспільно небезпечні діяння, які не містять ознак корупції, але порушують при цьому відповідний спеціальний антикорупційний закон, описано у диспозиції адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Отже, якщо нормами адміністративно-деліктного законодавства та дисциплінарними статутами встановлено відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, та дисциплінарна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією та корупційні правопорушення, то частина норм механізму протидії корупції лежить в площині деліктного інституту адміністративного права.

До того ж, звідси впливає такий аргумент щодо визначення місця механізму протидії. Нормами КУпАП регламентовано складання протоколів за правопорушення, пов'язані з корупцією. Теж саме можна стверджувати і щодо дисциплінарної відповідальності, порядок якої зазвичай визначається відповідними кодексами, статутами тощо.

Звісно, характер норм антикорупційного закону, місце спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції, норми адміністративної відповідальності та адміністративного процесу, а також інститути дисциплінарної відповідальності і притягнення до неї, не претендують на вичерпність серед аргументів для визначення місця публічно-правового механізму протидії корупції, але певним чином говорять на його користь серед інститутів адміністративного права.

Говорячи про класифікацію, доречно згадати, що в теорії права прийнято застосовувати правову класифікацію, яка допомагає досягти у пізнанні світу

внутрішньої логічно-структурної впорядкованості.

Вперше питання класифікації та поділу понять було розглянуто старогрецькими філософами, а з часом вчення про класифікацію та поділ понять набуло розвитку не лише у філософії.

Термін «класифікація» має багато визначень. У побуті в одному випадку класифікація може означати дію зі значенням «класифікувати», в іншому – систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [287, с. 175].

Юридичне визначення даного терміна несе в собі власну специфіку та розглядається як система супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів. Наукова класифікація виражає систему законів, властивих відповідній галузі дійсності. У сфері юриспруденції найвідомішими є класифікація галузей законодавства і права, законів та інших нормативних актів, органів державної влади, галузей юридичної науки та освіти тощо [288].

В науці адміністративного права набув активного вжитку термін «правова класифікація». Відомими є класифікації норм адміністративного права, суб'єктів адміністративного права, адміністративних послуг, заходів адміністративного примусу тощо. Звідси ми зустрічаємо варіанти їх різновидів.

У свою чергу, під різновидом розуміють окремий вид якої-небудь загальної категорії, типу, явища і т. ін. [289, с. 567].

Сьогодні правова класифікація – розповсюджений прийом в юридичній техніці, що, як поняття неоднозначне, розглядається у різних аспектах, а також є надзвичайно актуальним в умовах інформаційного сторіччя. Коли досліджуємо конкретне явище в праві, то для кращого його розуміння доцільно з'ясувати наявність різноманіття варіацій існування цього явища в реальності. Це допомагає визначити місце явища в системі галузей права, раціонально підійти до складного питання, розбудувати методологію наукового дослідження та навчальний процес.

Спираючись на вищенаведені положення та залежно від сфери діяльності, публічно-правовий механізм протидії корупції можна класифікувати щонайменше на дві групи.

По-перше, це можуть бути різновиди механізмів у законодавстві.

У якості прикладу для обґрунтування нашого твердження про різновиди публічно-правових механізмів протидії корупції у законодавстві наведемо розділи Закону України «Про запобігання корупції» [95] (далі – чинний антикорупційний закон), якими встановлено превентивні антикорупційні механізми. У даному Законі передбачено 13 розділів – розділ I «Загальні положення», розділ II «Національне агентство з питань запобігання корупції», розділ III «Формування та реалізація антикорупційної політики», розділ IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням», розділ V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», розділ VI «Правила етичної поведінки», розділ VII «Фінансовий контроль», розділ VIII «Захист викривачів», розділ IX «Інші механізми запобігання і протидії корупції», розділ X «Запобігання корупції у діяльності юридичних осіб», розділ XI «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків», розділ XII «Міжнародне співробітництво» та розділ XIII «Прикінцеві положення». З наведеного переліку розділів очевидно, що лише один – розділ IX – має назву, яка містить термін механізм – «Інші механізми запобігання і протидії корупції».

Зміст розділу IX «Інші механізми запобігання та протидії корупції» дає можливість уявити буквально, а отже, на цій підставі зрозуміти перелік цих механізмів. До кола механізмів законодавцем віднесено ряд норм, які для зручності розгляду наведемо за способом правового регулювання таким чином:

– забороняючі: заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 54); вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60);

– зобов'язуючі: антикорупційна експертиза (ст. 55), спеціальна перевірка (ст. 56-58), єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з

корупцією правопорушення (ст. 59).

Отже, можна назвати за авторством законодавця щонайменше п'ять різних видів механізмів запобігання та протидії корупції. При цьому законотворцем не розділено механізм запобігання та механізм протидії, що ускладнило розуміння суті, різниці та меж цих механізмів. На подібний факт у науці кримінального права та процесу звернено увагу колективом вчених на чолі з М.І. Хавронюком [188, с.108]. Вважаємо за необхідне в адміністративному праві поділ на різновиди механізмів з огляду на формальну логіку, раціональність єдиної наукової позиції, доцільність формування спеціальної термінології та недопущення інсинуацій навколо даних питань.

Окремо слід виділити той факт, що у розділі IX «Інші механізми запобігання і протидії корупції» не зазначено вичерпний перелік механізмів. Існуюча послідовність викладення розділів закону дозволило висунути таке припущення. Окрім інших механізмів запобігання та протидії корупції існують механізми, врегульовані іншими розділами закону. Як приклад, розділ V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» або VII «Фінансовий контроль» тощо. Тоді виникають питання, де відшукати пояснення законодавця, що він мав на увазі, коли використав слово «інші» у назві розділу IX? Для відповіді на поставлені запитання звернемось до пояснювальної записки, яка подавалась у ВРУ разом із законопроектом. У преамбулі закону використано термін превентивних антикорупційних механізмів, які є метою даного закону, інститути яких він встановлює та регулює. Відповідно ж до змісту вказаної вище записки впроваджується превентивна антикорупційна система, складовими елементами якої є: спеціалізований орган з питань запобігання корупції органу; правила формування та реалізації антикорупційної політики; антикорупційні обмеження (наприклад, одержання подарунків); запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (наприклад, шляхи врегулювання конфлікту інтересів); спеціальні антикорупційні інструменти (наприклад, єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення); захист викривачів (наприклад, захист осіб, які повідомляють про факти корупції);

відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення (кримінальна за безпосередньою корупцією, адміністративна – за пов'язані із корупцією правопорушення, дисциплінарна та цивільно-правова (за обидва види порушень); усунення наслідків корупційних правопорушень (наприклад, відшкодування збитків у судовому порядку); міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції [248].

У такий спосіб автори законопроекту вводять фактично тотожні терміни – «превентивна антикорупційна система» або «превентивні антикорупційні механізми», до яких включають механізми запобігання та протидії корупції, а іноді для назв механізмів використовують термін «інструмент». Виходить, що законодавець чіткої класифікації не використовує, але ряд різновидів механізмів запобігання та протидії він називає у назвах розділах закону конкретно, а ряд групує та формулює як «інші».

По-друге, другою групою публічно-правових механізмів протидії корупції можуть бути їх різноманітні варіації в науці адміністративного права. Перед їх безпосередньою характеристикою зазначимо, що попри прийняття в межах триваючої реформи рекордної кількості законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у сфері протидії корупції, а також історіографічне різноманіття наукових досліджень із зазначених питань, єдиного підходу в науці адміністративного права до класифікації та видів механізмів протидії корупції ще не вироблено.

Питанням адміністративно-правової класифікації механізмів саме протидії корупції присвячено праці С.М. Алфьорова, О.Г. Боднарчука, С.А. Задорожного, Е.С. Молдована, С.В. Рівчаченка, О.В. Скочиляс-Павлів та інших вчених. Через те, що в Україні відсутня наукова концепція, якою однозначно визначено суть публічно-правових механізмів протидії корупції, та нормативно-правовий акт, який чітко визначає питання різновидів механізмів протидії корупції, склалась ситуація, коли існування різновидів віддзеркалює кількість точок зору науковців з даного приводу.

У теорії держави та права висунуто та останнім часом почали

обговорювати теорію про юридичну протидію, яка за своєю природою є міжгалузевою [272]. Одночасно наявні в науці адміністративного права дослідження класифікації юридичної протидії фрагментарні. Наприклад, у монографічному дослідженні О.Г. Боднарчука йдеться про концепції адміністративно-правового механізму протидії корупції в системі державних органів, а також про поняття і сутність адміністративно-правової протидії корупції [169], але не про класифікацію механізмів протидії чи протидію, яка виходить за межі державних органів, що лишає поле подальших наукових досліджень.

У свою чергу, О.В. Скочиляс-Павлів використовує галузеву класифікацію правових наук, а при безпосередній характеристиці адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупційним діям у сфері освіти не виділяє види або групи механізмів протидії, але розрізняє види заходів протидії. На підставі існуючих наукових доробок вчений обґрунтовано стверджує, що залежно від галузі права, якою передбачено антикорупційні заходи, заходи протидії корупції у сфері освіти можна поділити на конституційні, кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові, дисциплінарні, фінансові, податкові, криміналістичні, оперативно-розшукові, процесуальні. За методом впливу – на ті, що не пов'язані з примусом, і примусові. За сферою застосування антикорупційні заходи класифікують як правові, політичні, економічні, ідеологічні, психологічні, організаційні. Вченим запропоновано класифікацію організаційно-правових заходів протидії корупційним діям у сфері освіти за визначеними й апробованими критеріями. Ці заходи спрямовані на: а) вдосконалення системи освіти; б) оптимізацію поведінки учасників навчального процесу; в) забезпечення правомірності поведінки юридичних і фізичних осіб [145, с.9-10, 14].

Виходячи з морально-ідеологічних міркувань, Е.С. Молдован пропонує розглядати механізми запобігання та протидії корупції на державній службі, які, зокрема, можна не лише застосувати до посадових осіб органів місцевого самоврядування, а й назвати їх різновидами. Зокрема, це: адаптаційний;

забезпечення прозорості та гласності; каральний; організаційно-управлінський; правовий; превентивний; соціально-економічний механізм протидії. На його думку, зміст, наприклад, адаптаційного механізму мало б становити приведення структури державної служби України у відповідність з рекомендаціями та стандартами країн-членів ЄС, а превентивного – запобігання соціальним передумовам корупції та усунення причин, що спричинюють вчинення корупційних діянь [251, с. 4-7].

З точки зору С.М. Алфьорова, оптимальним для побудови цілісного та ефективного механізму протидії корупції визначено диференціювання діяльності із протидії корупції, що полягає у розробленні конкретних механізмів протидії корупції в кожній зі сфер державної служби, які насамперед потребують першочергового викорінення корупції (правоохоронні органи, суди, прокуратура) з тим, щоб враховувати всі особливості їхньої діяльності та визначити специфіку протидії корупції саме в них [138, с. 14].

Отже, наявний спектр наукових досліджень дозволяє розробити класифікацію та проводити подальші дослідження.

За нашими спостереженнями, з урахуванням об'єкта дослідження вченими виділено: механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції [249], або адміністративно-правовий механізм протидії корупції [260]; адміністративно-правовий механізм протидії корупції в ОВС [138]; адміністративно-правовий механізм протидії корупції в ДКВС України [169]; адміністративно-правовий механізм протидії корупції у сфері надання нотаріальних послуг [118]; адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупційним діянням у сфері освіти [145]; адміністративно-правовий механізм протидії корупційним правопорушенням [155]; адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання і протидії корупції [250]; механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії ОВС та громадських організацій у протидії корупції [137]; механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції та забезпечення власної безпеки в органах внутрішніх справ [290]; міліція в механізмі протидії

корупції [144] тощо.

Дослідниками до змісту механізму протидії корупції або регулювання чи забезпечення включено різні елементи, зокрема:

– адміністративно-правові, концептуально-методологічні чи процесуальні засади або основи (запобігання та протидії корупції поліцією України [139], протидії корупції в Україні [142], інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в діяльності органів ДПС України [146], взаємодії ОВС з іншими правоохоронними органами щодо протидії корупції [154], протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування [4], протидії корупції у державній кримінально-виконавчій службі України [169]; запобігання та протидії корупції в Україні [151], протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні [118] чи процесуальні засади запобігання корупції в Україні [117]);

– засоби (протидії корупції в органах державної митної служби України [140], протидії корупційним правопорушенням [155]; запобігання і протидії корупції [163]);

– заходи (забезпечення прав та свобод громадян в сфері запобігання та протидії корупції [153], звільнення з публічної служби [119]);

– способи (запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [112]) тощо.

Окрім цього, у певному сенсі наявність відповідних праць, які стосуються корупції, дає нам підстави стверджувати про різновиди елементів регулювання [2; 152], забезпечення [159] чи боротьби [147, 157, 291] тощо.

Слід наголосити також, що існують варіації більш детальної класифікації ще менших за обсягом змісту понять, ніж перелічені вище. Наприклад, С.В. Рівчаченком при дослідженні механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як способу протидії корупції здійснено класифікацію його функцій на: 1) загальні, які притаманні будь-якій діяльності органів публічної адміністрації; 2) спеціальні, які характерні для діяльності органів публічної адміністрації та інших юридичних осіб публічного права у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. До загальних функцій віднесено: 1)

прогнозування; 2) планування; 3) координацію; 4) контроль; 5) інформаційне забезпечення; до спеціальних: 1) попередження та профілактику корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією; 2) забезпечення ефективного функціонування органів публічної адміністрації та інших юридичних осіб публічного права; 3) захист прав людини від негативних наслідків корупції; 4) захист інтересів держави та територіальної громади від негативних наслідків корупції [112, с. 172].

На завершення характеристики другої групи доречно згадати користь від порівняння із суміжними правовими науками. Певну роль у кращому розумінні відіграють наука державного управління та кримінальне право.

Показово, що у науці державного управління вироблено специфічні підходи до класифікації механізмів протидії корупції. Так, С.А. Задорожним виокремлено інституціонально-управлінський, політико-правовий, соціально-економічний, суспільно-громадянський та етично-психологічний механізми запобігання корупції в органах місцевої влади. Це зроблено було з урахуванням того, що найбільшу ефективність суспільство отримує не лише в разі не поодинокого самостійного застосування тих чи інших з перерахованих механізмів в тій чи іншій галузі державного регулювання, а у випадку синергетичного поєднання всіх цих механізмів в єдиному комплексному механізмі запобігання та протидії корупції, закріпленому в Національній антикорупційній стратегії [292, с. 140].

В науці кримінального права розроблено класифікацію механізмів протидії та попередження корупції: державно-політичні, державно-правові, соціально-економічні, суспільно-громадянські, соціокультурні. Ці механізми поділяються на дві групи: загальні та спеціальні й базуються на заходах стратегічного і тактичного характеру [253, с. 200-201]. При цьому авторський колектив на чолі з професором А.М. Михненком цілком обґрунтовано та вдало схематично відобразив ці різновиди навпроти механізмів виникнення та поширення корупції, що заслуговує на увагу та єдиний підхід і в адміністративному праві.

Порівнюючи наведені приклади наукових інтерпретацій, умовно

виокремимо за рядом спільних ознак декілька різновидів адміністративно-правового механізму протидії корупції. Залежності від суб'єктної ознаки це можуть бути механізми протидії у органах державної влади, місцевого самоврядування та інших підприємствах, установах та організаціях або ж механізми протидії органами державної влади, місцевого самоврядування та іншими уповноваженими особами підприємств, установ та організацій; від сфери послуг – механізми у сфері надання нотаріальних послуг, освіти тощо; характеру функції у протидії – забезпечення чи регулювання; від інститутів норм права – деліктні, організаційно-правові, взаємодії; за характером норм – матеріальні та процесуальні тощо.

З'ясувавши різновиди механізмів протидії, можемо говорити про існування ще декількох видів таких механізмів залежно від сфер права та галузей державного управління. У першому випадку це механізми у приватній та публічній сферах права, у другому – адміністративно-політичній, соціально-культурній, економічній сфері. В основу поділу на приватну та публічну сферу права можна покласти поширення дії антикорупційного закону на юридичних осіб публічного та приватного права, а в основу поділу на галузі державного управління – її суть. В останньому випадку про специфіку застосування антикорупційних механізмів може говорити характер галузі, яка не завжди може бути остаточно гласною та є різною у функціях. Наприклад, у випадках з державними закупівлями у системі Міністерства оборони України, де на ряд операцій накладено обмеження у доступі до інформації.

2.3. Елементний склад публічно-правового механізму протидії корупції

Як вже згадувалось у розділі I дисертації, на різних етапах розвитку інституту публічно-правового механізму протидії корупції норми права були досліджені та вироблені конструкції механізмів відповідно до тогочасних

державних формацій та правових концепцій. От і сьогодні у різних галузях правових наук та в адміністративно-правовій науці триває науковий дискурс про елементи згаданого механізму. З'явився не один варіант наукових думок щодо набору структурних елементів правових механізмів. До того ж, спостерігається неоднозначність змісту їх елементів. За таких обставин може утворитись ситуація, яка призведе до негативних наслідків, пов'язаних із двозначним розумінням елементів цього механізму. До речі, самого бачення елементного складу публічно-правового механізму протидії корупції не існує. Тому дане питання набуває неабиякої актуальності.

Беручи до уваги зазначене, спочатку визначимось в тих дефініціях, які є основними для розуміння суті питання про склад публічно-правового механізму протидії корупції, зокрема елемент та елементи правового механізму.

З довідкових джерел відомо, що існує декілька визначень «елемент»: проста речовина, яка не розкладається звичайними хімічними методами на простіші частини; складова частина чого-небудь; основи чого-небудь, початкові знання в якій-небудь галузі; представники якої-небудь соціальної групи; про людину, особу переважно з негативними рисами; прилад для одержання електричного струму за рахунок енергії, що виділяється при хімічній реакції [293, с. 473].

Крім того, в юриспруденції також вироблено термін «елемент правового механізму», що має декілька визначень, але всі вони розглядаються у взаємозв'язку з певними феноменами, наприклад з правовим регулюванням. У свою чергу, для їх визначення використовують такі підходи:

– перший – широкий підхід, що характеризується наявністю сукупності елементів, які беруть участь у процесі впорядкування суспільних відносин, а саме: норма права; нормативно-правовий акт; юридичні факти; правовідносини; тлумачення; реалізація права; законність; правосвідомість; правова культура; правомірна поведінка; протиправна поведінка; юридична відповідальність;

– другий підхід до елементної будови механізму правового регулювання є вузьким. Він включає лише елементи, які складають основу регулятивної функції

права. Серед них виділяють: норми права, нормативно-правові акти, правовідносини, реалізацію права, законність [294].

З приводу офіційного тлумачення елементів правового механізму можна навести позицію КСУ у справі про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита, яким під час постановлення рішення встановлено, що у ролі загально визнаного елементу правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів) виступає суб'єкт або платник податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, податковий період, строки та порядок сплати податку, податкова квота, податкові пільги [295]. Як бачимо, справа стосувалась конкретного випадку, а його зміст претендує на вузьке розуміння декількох елементів.

Варто також зазначити, що у чинному українському законодавстві не відшукати такого різноманіття підходів та термінів. З даного приводу можемо погодитись із М.Ю. Бездольним, яким ще 2009 року зазначалось, що нормативні акти з питань протидії корупції визначають лише окремі елементи державно-правового механізму протидії корупції. Найбільш повний перелік таких елементів міститься у спеціальних законах та відповідних концепціях (програмах) [271, с. 38].

Виходячи із загального та законодавчого розуміння перейдемо до характеристики елементів публічно-правового механізму протидії корупції, питання про які лишається відкритим і в суміжних з адміністративно-правовою галуззю наукових знань [171, с. 238; 296, с. 107].

В науці адміністративного права триває пошук та вивчення як нових елементів механізму протидії корупції, так і продовжується дискусія у руслі класичних елементів, які наповнюють різним змістом. Наведемо декілька таких прикладів та зосередимось на їх групах, а також на рисах та складі публічно-правового механізму протидії корупції.

Одним з вчених, хто вперше системно підійшов до висвітлення питання елементів механізму протидії корупції, був М.Ю. Бездольний. Враховуючи законодавчі положення щодо визначення окремих елементів державно-правового

механізму протидії корупції, а також доробки науковців з цих питань, вченим запропоновано до його структури віднести: 1) мету та завдання протидії корупції; 2) принципи протидії корупції; 3) об'єкти та рівні протидії корупції; 4) суб'єкти корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією; 5) органи протидії корупції; 6) заходи та засоби протидії корупції; 7) напрямки протидії корупції; 8) систему забезпечення протидії корупції. На думку вченого, наведена структура є логічною та послідовною [271, с. 39]. В даному випадку питання елементів представлено доволі широко. Однак ми неповною мірою поділяємо думку автора, тому що правова категорія ґрунтується на відносинах у формі норми права та має відповідати не лише пройдешньому, але й сучасному. Вважаємо, що доцільно склад цих елементів доповнити такими елементами, як, наприклад, норми права або категорією громадян, які займають активну громадянську позицію з протидії корупції.

Також О.О. Онищуком охарактеризовано склад механізму адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. Зокрема, на переконання вченого, досліджений механізм містив такі елементи: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм; принцип законності. До частин даного механізму доцільно віднести основні та додаткові елементи. Наприклад, до основних елементів, вчений відносив такі:

1) адміністративно-правова норма – це формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлює та охороняє держава в процесі запобігання та протидії корупції, що надає учасникам адміністративно-правових суспільних відносин юридичних прав й покладає на них юридичні обов'язки;

2) індивідуальні акти публічної адміністрації – це адміністративні приписи персоніфікованого характеру, які прийняті у процесі владної діяльності

публічної адміністрації та втілюють мету забезпечення завдань публічного управління, тобто, є зовнішнім виразом діяльності відповідних державних органів щодо запобігання та протидії корупції;

3) адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини, які виникають в сфері реалізації публічної виконавчої влади та зосереджують всі основні напрями дії органів державної виконавчої влади, включаючи реалізацію їх управлінських, правоохоронних і правозабезпечувальних функцій та становлять собою форму соціальної взаємодії суб'єктів права у сфері запобігання та протидії корупції на підставі норм адміністративного права;

4) правореалізація – це форма втілення адміністративно-правових норм у діяльність суб'єктів права, що забезпечується шляхом дотримання заборон, використання суб'єктивних права і виконання юридичних обов'язків під час запобігання та протидії корупції, вона існує та функціонує в динаміці правової системи [249, с. 687-688].

На наш погляд, у вказаній вище авторській доробці вдало вирізняється конкретизація щодо публічного характеру ряду елементів адже у такому випадку зміст охоплює так званих уповноважених осіб з протидії корупції на підприємствах та відповідає духу публічності адміністративного права. Проте, точність характеристики підвищилась, як би використано було б елемент антикорупційного законодавства або ж у диспозиціях норм права відображались такі елементи, як, наприклад, мета механізму чи порядок, а не лише відповідне право та обов'язок. В останньому випадку це вносить ясність щодо ролі процесуальних норм антикорупційного законодавства.

Майже аналогічним попередньому є набір елементів, запропонованих Т.В. Хабаровою щодо адміністративно-правового механізму запобігання корупції. Автор дійшов висновку, що механізм складається з: норм антикорупційного законодавства; публічної адміністрації, в особі суб'єктів, уповноважених на реалізацію антикорупційних заходів; заходів запобігання корупції; принципів, форм та методів реалізації антикорупційних заходів; індивідуальних актів публічної адміністрації; адміністративно-правових

відносин у сфері запобігання корупції. При цьому основними дослідник вважає відповідні заходи та засоби антикорупційної спрямованості [117, с. 68], але надає особливого значення у ракурсі свого дослідження адміністративно-процесуальним засадам запобігання корупції [117, с. 78].

Попри своє удосконалення наведені набори елементів все ще мають потенціал для наукових розвідок, одним із напрямків чого може слугувати правотворчий контекст, наприклад, як реакції на трансформації механізму корупції.

З даного приводу наведемо думку І.І. Яцків, яка розглядає механізм протидії як різновид антикорупційного механізму та називає одним з перших елементів антикорупційного механізму відповідне законодавство. Вчена вважає механізм системним явищем, пропонує розглядати такі елементи системи протидії корупції: визначення змісту та суті основних понять корупційної сфери; розробка загальних підходів до антикорупційної діяльності та її нормативно-правове забезпечення (антикорупційне законодавство); теоретична основа та практичні засади превентивної (попереджувальної) діяльності; правовий статус суб'єктів корупції та скоєння корупційних проявів; характеристика суб'єктів та система заходів відповідальності за корупційні правопорушення [142, с. 1, 6].

У свою чергу, В.О. Заросило до складових адміністративно-правового механізму боротьби з корупцією відносив питання, які стосувались: норм права, які забороняють вчинення корупційних діянь, а також запровадження заходів адміністративно-правової відповідальності у випадку їх скоєння; правоохоронних органів, що ведуть боротьбу з корупцією, та їх повноважень; діяльності щодо боротьби з корупцією та її основні принципи; відповідної побудови та організації державної влади і місцевого самоврядування; взаємодії владних структур з різними інститутами суспільства і населенням; удосконалення порядку та нормативного регулювання організації праці посадових осіб; наукової обґрунтованості боротьби з корупцією та входження до міжнародної системи боротьби з корупцією і розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами [297].

Натомість І.А. Дьомін розкриває елементи механізму адміністративно-правового запобігання і протидії корупції через норми, акти та відносини, а отже відносно вузько. Вченим визначено, що: адміністративно-правова норма – це формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлюється та охороняється державою в процесі запобігання і протидії корупції, що надає учасникам адміністративно-правових суспільних відносин юридичних прав і покладає на них юридичні обов'язки; індивідуальні акти публічної адміністрації – це адміністративні приписи персоніфікованого характеру, які прийняті у процесі владної діяльності публічної адміністрації та втілюють мету забезпечення завдань публічного управління, тобто є зовнішнім виразом діяльності відповідних державних органів щодо запобігання та протидії корупції; адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини, які виникають в сфері реалізації публічної виконавчої влади та зосереджують основні напрямки дії органів державної виконавчої влади, включаючи реалізацію їх управлінських, правоохоронних і правозабезпечувальних функцій та становлять собою форму соціальної взаємодії суб'єктів права у сфері запобігання та протидії корупції на підставі норм адміністративного права [139, с. 8-9].

Отже, наведені нами приклади є однорідними, стосувались механізмів протидії, запобігання та боротьби з корупцією, а їх елементи представлено у широкому або вузькому розумінні, а також названі різновидом іншого механізму.

Заради об'єктивності доповнимо висвітлені нами думки вчених іншими специфічними варіантами наукового бачення. Здається, що з огляду на масштаб корупції та масштаб протидії корупції для цього варто розглянути більш детально правові інститути, галузі та напрямки державного управління, де, на думку вчених, зустрічаються механізми протидії. Тому для зручності наведемо ряд наборів елементів згрупованих за спільними рисами зазначених критеріїв.

Першу з груп наукових поглядів об'єднують елементи у напрямку інституту відповідальності за корупційні правопорушення або пов'язані з ними делікти.

Як приклад, О.В. Клок у контексті удосконалення механізму протидії корупційним правопорушенням бачить одним із його елементів стандарти протидії адміністративним корупційним правопорушенням. Крім того, основним елементом адміністративно-правового механізму протидії корупційним правопорушенням визнає правові засоби, які інтегровані й організовані в такий спосіб, що дозволяє послідовно й ефективно провадити діяльність із протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією за допомогою засобів адміністративно-правового характеру [214, с. 102, 142].

Натомість О.В. Скочиляс-Павлів вважає, що органічними складниками механізму адміністративно-правового запобігання та протидії корупційним діянням у сфері освіти є: 1) адміністративно-правові норми, спрямовані на запобігання та протидію корупції; 2) адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі антикорупційної діяльності; 3) реалізація норм адміністративного права щодо запобігання та протидії корупції. При цьому вчений є прибічником теорії механізму правового регулювання та вважає наявність функціональних елементів механізму адміністративно-правового регулювання, що забезпечують відповідність правомірної поведінки учасників суспільних відносин. Зокрема, це: 1) акти застосування адміністративно-правових норм; 2) правова культура і правова свідомість науково-педагогічних працівників; 3) законність у діяльності науково-педагогічних працівників [145, с. 7].

У свою чергу, О.С. Заяць вважає за дуже важливі інші елементи, але зауважує, що пропонований нею склад не претендує на виключність і цілком може бути доповнений іншими завданнями та функціями. На його думку, мета, завдання та функції є невід'ємними та дуже важливими елементами адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Їх надзвичайне значення пояснюється тим, що саме вони концентрують у собі та відображають суспільну місію цього механізму, його соціальне призначення, а також вказують у яких напрямках він працює (рухається), та вирішення яких питань (проблем) при цьому є для нього

пріоритетним [298, с. 123].

При висвітленні загальнотеоретичних та методологічних підходів до розуміння корупції в нотаріаті, а в особливості характеристики інституту адміністративної відповідальності Т.С. Курило визначає останній як один з основних елементів механізму її протидії. Авторка ставить даний елемент в один ряд з іншими видами відповідальності: кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та цивільно-правової, а також звертає увагу на те, що у своїй сукупності вони утворюють рівноправний, цілісний і звершений елемент єдиного механізму протидії корупції [118, с. 61].

Отже, у випадку з механізмом адміністративно-правового запобігання та протидії конкретним корупційним проявам арсенал елементів за змістом є вужчим та різноваріативним, виділяється акцент на меті та функції, але всі елементи пов'язано із юридичною відповідальністю. Деякі елементи ґрунтуються на теорії механізму правового регулювання, а деякі відносяться до різногалузевого механізму протидії корупційним правопорушенням.

Другу групу поєднує інститут норм взаємодії або цивільного контролю.

Наприклад, В.А. Завгороднім механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії ОВС та громадських організацій у протидії корупції розглянуто як сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується функціонування та розвиток взаємодії між ними. На думку вченого, його складають такі елементи: а) норми адміністративного права, що закріплюють права та обов'язки учасників взаємодії у протидії корупції; б) адміністративно-правові відносини, що складаються в процесі спільної діяльності суб'єктів взаємодії у сфері протидії корупції; в) акти реалізації прав та обов'язків учасників взаємодії, що виражаються у втіленні приписів норм адміністративного права у процесі взаємодії суб'єктів протидії корупції [137, с. 9].

Як ще одну ілюстрацію наведемо думку Є.В. Глушко, яким при дослідженні адміністративно-правового механізму участі громадськості у протидії корупції в Україні безпосередньо не названо елементний склад, але

надано характеристику таким складовим, як: нормативне забезпечення участі громадськості у протидії корупції, форми та процедури діяльності громадськості у сфері протидії корупції, взаємодія громадськості з правоохоронними органами України у сфері протидії корупції [159, с. 96-177].

Майже так само і В.В. Іванцов у контексті дослідження змісту адміністративно-правового механізму залучення громадськості до заходів із запобігання корупції вдався до характеристики таких питань, як: правові засади залучення громадськості до заходів із запобігання корупції та місце серед них норм адміністративного права; принципи залучення громадськості до заходів із запобігання корупції; форми та методи залучення громадськості до заходів із запобігання корупції [2, с. 69-128].

З приводу структури адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції В.В. Плиска вважає, що його обов'язковими (основними) елементами є: 1) норми права; 2) акти реалізації норм права; 3) правовідносини; та факультативні, до числа яких належать: юридичні факти правосвідомість, акти тлумачення адміністративно-правових норм, правовий режим законності, гарантії забезпечення прав і свобод. Кожний структурний елемент адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян має особливе призначення у сфері запобігання та протидії корупції [250, с. 187-188].

З прикладів видно, що розглянута група містить випадки як вузького, так і широкого розуміння елементного складу, нерідко в ній вирізняють компоненти процедурного характеру. Важливим у цій групі є напрямки досліджень, пов'язані із проявами у суспільних відносинах мотивації суспільно-активних громадян, задля якої іноді матеріальна сторона викриття корупції має не першочергове значення у взаємовідносинах. З метою обґрунтування даного твердження автор наголошує на тому факті, що з 2015 року продовжується розвиток нових громадських антикорупційних неурядових проєктів, як-то «Посіпаки», «Посіпаки-2», «ГарнаХата», Ring (Кільце), Невід (DRAGNET), Електронне БТІ (ЕБТІ), Dozzorro тощо. Як приклад, з моменту появи у січні 2015 році проєкту

«Декларації» він зібрав кількість декларацій вдвічі менше, ніж НАЗК, але вже 2018 року отримав подальший розвиток за рахунок відкритого та доступного ризик-аналізу декларацій.

Перейдемо до наступної, або третьої, групи поглядів, яка репрезентована суб'єктами протидії корупції, які мали або мають право складати протоколи за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, чи займаються діяльністю з протидії корупції в самих цих органах.

З точки зору О.В. Белік, до елементів механізму протидії корупції відносяться: контроль, нагляд, а також відповідальність за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією [299, с. 190-192].

Так, С.М. Алфьоров зазначає як елемент механізму протидії корупції в ОВС правовий статус працівників ОВС, підкреслює роль правового статусу, який, на його думку, виступає основою, базисом цього механізму, зумовлює особливості і відмінності від інших механізмів протидії корупції в інших державних органах. До того ж, вдосконалення нормативної бази з протидії корупції розглядалась як необхідна складова вдосконалення адміністративно-правового механізму протидії корупції в ОВС [300, с. 17, 21].

У свою чергу, С.О. Шатрава дійшов висновку, що структуру адміністративно-правового механізму профілактики корупції в діяльності ОВС становлять: а) норми адміністративного права; б) адміністративно-правові відносини; в) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів профілактики корупції в діяльності ОВС, що виражаються в утіленні приписів норм адміністративного права в процесі профілактичної діяльності [301].

Отже, третя група має схожість з першою у підході вузького розуміння, але її характер стосується не відповідальності, а діяльності спеціальних органів безпосередньо у правоохоронній сфері з виявлення корупційних правопорушень.

Четверта група представлена напрямками державного управління. Наприклад, О.Г. Боднарчуком до основних складових адміністративно-правового механізму протидії (попередження, запобігання та профілактики) корупції серед працівників пенітенціарної системи віднесено: норми адміністративного права,

що визначають права та обов'язки суб'єктів зазначених суспільних правовідносин; адміністративні правовідносини у сфері протидії (попередження, запобігання та профілактики) корупції серед співробітників пенітенціарної системи як різновид суспільних відносин, які регламентуються правовими нормами та забезпечують взаємодію останніх із відповідними суб'єктами протидії (попередження, запобігання та профілактики) корупції серед працівників пенітенціарної системи; нормативно-правові акти, які регламентують діяльність суб'єктів протидії (попередження, запобігання та профілактики) корупції серед працівників пенітенціарної системи [169, с. 300].

П'ята група наукових поглядів стосується питання механізму вже не на такому макрорівні, як попередні, а можливо стосується мікрорівня або навіть мікромеханізму.

Так, С.В. Рівчаченком при розкритті змісту механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як способу протидії корупції висвітлено принципи, функції, систему суб'єктів, заходи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також адміністративну відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [112, с. 57-135].

У свою чергу, Я.Ю. Пилип систему гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції розглядав, як невід'ємну складову цілісного адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції [115, с. 48-49].

Підсумовуючи результати вивчення варіантів наукового бачення, згрупованих за правовими інститутами, галузями та напрямками державного управління, слід особливо підкреслити, що групи мають спільні риси або ж несуть різний в собі набір елементів, а також є вживаними та вірними у контексті досліджень їх авторів. Різноманіття елементів механізму в теорії адміністративного права, законодавства та у практиці пояснюємо не лише намаганнями уніфікувати одним визначенням правовий механізм протидії корупції, як різноаспектного (соціального, юридичного, політичного, економічного, конкретного тощо) явища, а й різним розумінням сутності

механізму протидії та різними критеріями та підходами при формулюванні цього поняття.

Тепер розглянемо ще декілька точок зору, за допомогою яких можна завершити формування уявлення про механізм протидії корупції.

По-перше, існують наукові погляди, у межах яких протидію розцінено не так, як це прийнято в науці адміністративного права. Іншими словами, якщо уявити, що публічно-правовий механізм виходить за межі адміністративно-правової дійсності, то тут же можна зустріти відносний погляд на нього. Суть в тому, що даний механізм можуть розглядати з позицій теорії засобів діяльності. Як приклад, представники наукової школи Національної академії державного управління при Президентіві України розглядають саме явище запобігання і протидії проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби [302].

По-друге, можна не погодитись з нами з приводу того, що не варто порівнювати усі наведені вище механізми протидії корупції через різний обсяг понять запобігання, профілактика, протидія, боротьба тощо. Проте ми будемо апелювати до теоретизації питання задля пошуку спільного, окрім спільної родової ознаки.

Наведемо приклад, коли вчені виокремлюють елементи механізму адміністративно-правового забезпечення протидії корупції. Основними складовими елементами адміністративно-правового механізму забезпечення протидії корупції названо: правовідносини у сфері протидії корупції, як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами протидії корупції; норми права, що визначають права й обов'язки суб'єктів протидії корупції; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони протидії корупції і формують комплексне й універсальне антикорупційне законодавство; державні органи, що покликані протидіяти корупції, у процесі своєї повсякденної діяльності; адміністративна відповідальність, як складова адміністративного примусу, що застосовується до суб'єктів корупційних правопорушень за умови

порушення ними чинного законодавства України [143, с. 188-189].

Нагадаємо, що у підрозділі 2.1 сформульовано суть та поняття публічно-правового механізму, де присутня законодавча основа тощо.

З наведених прикладів елементів механізму протидії корупції очевидно, що явище норм права, актів, правовідносин та відповідальності будуть виступати у ролі спільних правових конструкцій.

По-третє, досліджувані нами елементи механізму по суті своєї форми є структурою, а структура у свою чергу є органічною частиною іншої структури. Слід враховувати і те, що природа структури полягає в тому, що елементи задля дієвості механізму мають бути у закономірному зв'язку пізнання та мислення, феноменів суспільства, природи та предметів цього світу. Тому не дивним є той факт, що один і той самий елемент може виступити елементом іншого механізму.

Припустимо, що в Україні може з'явитися новий елемент механізму публічно-правової протидії корупції – тотальне декларування доходів фізичних осіб як податковий обов'язок людини перед державою та суспільством. На думку його авторів, він одночасно може виступати в ролі елемента іншої системи – контролю [303, с. 26].

І це не поодинокі приклади подібних зв'язків структур. Зокрема, М.Л. Братковським у механізмі формування загальної довіри до інститутів державної влади концептуальні засади формування організаційно-управлінського механізму протидії корупції в Україні розглянуто як головний фактор підвищення довіри до публічної влади [304].

Іншим прикладом є точка зору Я.Ю. Пилип. Дослідником виокремлено такі складові елементи системи гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні, як нормативна та інституційна. На його думку, інституційна система гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні включає сукупність уповноважених суб'єктів, які здійснюють діяльність, що має на меті ефективне забезпечення належного практичного втілення в життя можливостей, установлених нормами права, громадянами України особисто або через створені

ними організації, та іншими уповноваженими суб'єктами, з метою задоволення їх власних потреб та інтересів у сфері запобігання та протидії корупції в Україні [115, с. 53]. Практично тут йдеться про те, що у сукупність уповноважених суб'єктів, які здійснюють діяльність, що має на меті відповідне забезпечення, входять і спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції. У свою чергу, остання група суб'єктів – частина досліджуваного нами публічно-правового механізму.

Аналізуючи матеріали, можна дійти висновку, що елементи правового механізму розуміють у широкому або вузькому сенсі, іноді елементи включають в себе більш дрібні за масштабом механізми, а іноді є частинами інших механізмів, за складом варіативні, набір елементів різний і може бути доволі деталізований аж до предмета; елементи правового механізму є відносними та залежать від контексту їх дослідження; елементи правового механізму розглядаються на основі теорії механізму та теорії засобів діяльності; елементи правового механізму класифікують. При класифікації застосовують поділ на різновиди залежно від ролі, яку відіграє певна складова частина механізму (основна або обов'язкова, додаткова, факультативна), ступеня значимості (важлива чи несуттєва) або ж характеру призначення (функціональний або інституційний).

Говорячи про елементний склад публічно-правового механізму протидії корупції, можемо стверджувати, що він не позбавлений власних рис, через що його характеристика обумовлена: публічно-правовою природою; сферою протидії корупції; нормами антикорупційного законодавства; нормами адміністративної та дисциплінарної відповідальності за корупційні правопорушення; загальними та антикорупційними матеріальними та процесуальними нормами; інституалізацією протидії корупції як в світі, так і в Україні; соціальною генезою, потенційними та реальними трансформаціями механізмів корупції; здатністю протидіяти корупції на найнижчому та найвищому рівні.

Треба сказати, що підвищення ефективності публічно-правового механізму

протидії корупції залежить, поміж іншого, від такого елемента, як норма права. Інформаційне сторіччя, бізнес та громадські активісти у протидії корупції демонструють появу суспільних відносин, у яких народились явища штучного інтелекту та відповідного програмного забезпечення. Щоправда, норми адміністративного права не увібрали весь раціональний потенціал від цих відносин. Іншими словами, людиноцентристська ідеологія та принципи адміністративного права не достатньо вплинули на процеси, які б змінили докорінно репресивний характер адміністративного права. Ми маємо на увазі той випадок, коли людина, зокрема державний службовець чи інший декларант, бачить себе у відкритих даних та державних реєстрах, але не може застосувати щодо себе автоматизовані механізми перевірки, убезпечивши себе від банальних описок при декларуванні. Натомість державний апарат, озброївшись нормою закону та програмним забезпеченням, на кошти платників податків проводить стиковки даних та виявляє розбіжності щодо декларантів. При цьому декларанту при збереженні декларацій спливають лише повідомлення про те, що він не вказав дату народження або не вказав номер будинку тощо. Більше того, продовження подібної практики, що спостерігаємо у системі електронної взаємодії між державними реєстрами «Трембіта», є сумнівним на шляху до демократії, а державна монополізація перевірок декларацій є рисою незрілості правової держави. Хоча сама ідея зменшення бюрократичних проблем за допомогою цієї системи є непоганою з точки зору Уряду. Наголошуємо, що свідомо людина має сама себе перевірити та мати для цього реальну та доступну де-юре і де-факто можливість.

Той, хто заповнював декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або вивчить її, зверне увагу на таке. Є розділ, який фіксує місце реєстрації та проживання декларанта, а є розділ, що фіксує його нерухомість. З інтерв'ювання декларантів відомо, що 2015 року податкові органи ставили питання, чому у декларації заповнено місця реєстрації та проживання, але не вказано їх у праві користування, володіння чи розпоряджання у розділі 3. Тоді з приводу недостовірності, яка проявилась у

розбіжностях між розділами, доводилось надавати пояснення і наслідків у вигляді юридичної відповідальності не наставало. Сьогодні, якщо не вказати у розділі 3 житлове приміщення вартістю до або більше 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, яким користується декларант, то за декларування недостовірної інформації формально може наступити відповідальність за ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення або ст. 366¹ КК України відповідно. Адже, аналізуючи диспозиції цих статей, зрозуміло, що законодавець не вказує у чому саме мала б полягати недостовірність. Подібна завуальованість порушує основний принцип адміністративного права та процесу – законність. Крім того, може відбуватись штучна криміногенність в суспільстві.

На наш погляд, мають бути процесуальні норми, які б дозволяли зробити самоперевірку декларанта.

Наведений приклад – не єдиний на користь врегулювання нормами адміністративного права штучного інтелекту та відповідного програмного забезпечення у механізмі протидії корупції. Тому як додаткові аргументи наведемо такі тези:

1) розрахунок декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування поданих за календарний рік на кількість працівників НАЗК, показав неспроможність в ручному режимі їх опрацювати. При цьому ми навіть не будемо рахувати відповідні звіти політичних партій до НАЗК. Так, за даними єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, 2016 року зареєстровано 1 млн. 362 тис. декларацій, гранична кількість всього складу НАЗК становить до 311 осіб. Навіть за грубого підрахунку виходить, що на 1 працівника НАЗК припадає 4379 декларацій або по 12 на календарний день, а отже якісна перевірка не здійснена. Звісно, можна контраргументувати тим, що не всі такі декларації потраплять у зону ризику за відповідними критеріями, про які йтиметься у наступному пункті. Припустимо, що дійсно певна частина законно не потрапить в коло ризиків, але тоді варто врахувати, що процес

декларування є періодичним, одним з наслідків чого є наростання кількості декларацій;

2) алгоритми перевірок декларацій частково наявні, відсутні або розробляються. З даного приводу існують декілька провідних проектів. Наприклад, рішенням НАЗК від 24 жовтня 2017 року були затверджені Правила логічного та арифметичного контролю декларацій і правила автоматизованої перевірки декларацій та їхні вагові коефіцієнти. З урахуванням цього НАЗК розроблено модуль логічного та арифметичного контролю е-декларацій, що готовий як комп'ютерний алгоритм і в змозі перевірити весь масив декларацій за 12 годин за 1000 різними індикаторами ризику [305]. Водночас НАЗК через технічні питання в галузі захисту інформації не реалізувало повноцінно цей проект.

Згадуваний нами громадський проект «Декларації» вже пропонує автоматичний ризик-аналіз декларацій за 8 основними індикаторами ризику, один з яких, наприклад, вказує на відсутність у декларанта інформації про вартість автомобілю, права на який набуто поточного року. Також даний проект дозволяє за особою порівняти усі декларації між собою;

3) перелік корупційних ризиків відсутній, розробляється або розроблено. Чинне законодавство віднедавна містить визначення корупційних ризиків. Так, за видами корупційні ризики можуть бути: нормативно-правові (відсутність, суперечність або нечітка регламентація у законодавстві положень щодо виконання органом влади функцій та завдань); організаційні (невизначення або нечітке визначення процедур виконання органом влади функцій та завдань); кадрові; фінансово-господарські; адміністративні; контрольньо-наглядові тощо. Перелік видів корупційних ризиків не є вичерпним [306].

Відповідно до рішення НАЗК від 17.06.2016 № 2 «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» [307] визначено посади з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків, до яких віднесено було 6 груп посадовців, наприклад це посада Глави Адміністрації Президента України та його заступників або посади керівників та заступників

керівників структурних підрозділів у складі самостійних структурних підрозділів центрального апарату Національного банку України.

Суперечливий досвід останніх років щодо запровадження методології оцінки корупційних ризиків у різних регіонах Європи засвідчив необхідність у створенні підґрунтя для розробки таких практично орієнтованих методик, якими мали стати глибокі наукові розробки та спеціалізовані дослідження. Ключовою проблемою при цьому було питання поєднання загальних політичних (концептуальних) підходів, що є чіткими та несуперечливими за змістом, та специфічного національного контексту.

Європейська комісія розпочала ряд міждисциплінарних спеціальних дослідницьких проектів, які були орієнтовані на розробку саме таких концептуальних підходів. У 2004 році у межах проекту МАРК була запропонована Загальна методологія оцінки ризиків криміногенності в законодавстві, поява якої суттєво змінила ставлення до проблеми оцінки корупціогенності законодавства, перемістивши її з сфери наукових досліджень у площину практичної діяльності [308, с. 117-118].

Вважаємо, що наведені нами аргументи можуть бути використані при розробці штучного інтелекту та впровадження віртуального помічника для НАЗК, який би займався моніторингом декларування, інформуванням працівників НАЗК, формував результати перевірок та налаштовував комунікацію з декларантом, його самоперевірку, або ж займався би формуванням відповідної е-справи чи проекту декларації (Додаток В).

Гармонії у розглянутому питанні може бути досягнуто в органічному поєднанні як теорії права та держави, так і теорій механізму, інформації, а також теорії засобів діяльності. Структура публічно-правового механізму протидії корупції має орієнтуватись на активну платформу громадськості за політичної волі.

Висновки до розділу 2

1. Публічно-правовий механізм протидії корупції – це різновид антикорупційного механізму юридичної протидії, що характеризується його використанням уповноваженими суб'єктами у формі діяльності, правового інституту або інструменту з метою підтримки нормального стану суспільних відносин у поєднанні диспозитивних та імперативних методів адміністративного права; специфічними суспільними відносинами (з приводу формування та реалізації антикорупційної політики, запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, запобігання корупції у діяльності юридичних осіб, правил етичної поведінки, фінансового контролю, захисту викривачів, інших механізмів запобігання і протидії корупції, відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків); суспільною необхідністю дієвого протистояння механізму корупції у публічній і приватній сфері.

2. Місце публічно-правового механізму протидії корупції визначено з позиції інституту в системі адміністративного права, який умовно знаходиться в адміністративно-політичній сфері управління особливої частини.

Виділено різновиди зазначеного механізму залежно від таких критеріїв класифікації, як суб'єктна ознака, характер функції у протидії, природа правових норм, сфера інтересів і галузь державного управління.

3. Для елементного складу публічно-правового механізму протидії корупції характерні складові частини діяльності, правового інституту або інструменту. У складі згаданого механізму виділено елементи залежно від механістичної ролі, ступеня значимості або ж від характеру призначення.

Характерними рисами для елементів публічно-правового механізму протидії корупції визнано такі: публічно-правова, матеріальна та процесуальна природа норм права, їх належність до адміністративного антикорупційного законодавства, правова інституалізація, специфічність сфери протидії корупції, поєднання історичної та соціальної генези протидії корупції, конструктивний і

деструктивний вплив потенційних та реальних трансформацій механізмів корупції, здатність протидіяти корупції на найменшому та найвищому рівні, належність до структур інших механізмів тощо.

Важливий потенціал розробки питання елементів механізму даного виду вбачається у врегулюванні нормами адміністративного права впровадження штучного інтелекту, зокрема у вигляді електронного помічника для декларування. Пропонується доповнити пункт 6 розділу XIII чинного Закону України «Про запобігання корупції» підпунктом 5) такого змісту: «Кабінету Міністрів України упродовж року з дня набрання чинності змін до цього Закону у взаємодії із громадськістю згідно зі встановленим чинним законодавством порядком забезпечити розробку програмного забезпечення, спрямованого на створення та підтримку функціонування комунікації між особою, яка зобов'язана подавати декларацію відповідно до цього Закону, державними реєстрами та Національним агентством з можливістю автоматизованого формування, моніторингу, оцінки та перевірки інформації з декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (Додаток В).

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародні стандарти у публічно-правовому механізмі протидії корупції та їх види

За спостереженнями українського недержавного Центру політико-правових реформ констатовано факт, що у звітах авторитетних міжнародних організацій завжди зазначається: Україна з часу набуття нею незалежності перебуває під значним негативним впливом корупції [309]. Вочевидь, у науковому плані тема протидії та запобігання корупції, у т.ч. на основі міжнародно-правових стандартів, завжди була, є і буде актуальною через те, що корупція була, є і буде вкрай небезпечною руйнівною загрозою для будь-якого цивілізованого та демократичного суспільства, до кола яких ми себе намагаємось відносити. Вироблення ж категоріальної основи в адміністративному праві відіграє в цьому процесі важливу теоретичну роль.

Необхідно зазначити, що одним із ефективних шляхів протидії корупції є застосування відповідних міжнародно-правових стандартів. Разом з тим, коли спробуємо підшукати такі стандарти, то виявиться, що відсутні як єдина термінологія та самі стандарти, так і єдність щодо їх застосування.

За нашими спостереженнями, під час опрацювання міжнародних стандартів дослідники апелюють контекстом міжнародно-правового документа або розглядають його у вузькому сенсі діяльності органу державної влади [138, с. 12; 310, с. 149]. Навіть один автор іноді спирається на широкий спектр різних стандартів – антикорупційні стандарти діяльності держави; пакет стандартів, мір і правил, який країни можуть застосувати для зміцнення своїх правових норм і режимів державного регулювання в сфері боротьби з корупцією; міжнародні стандарти співпраці влади і громадськості в прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики; антикорупційні стандарти [115, с. 19, 26, 61, 103].

Існують випадки, коли не завжди такі стандарти конкретизують [311, с. 19-20], дають їм визначення [312] або класифікують [313, с. 82]. Іноді ж взагалі не приділяють їм поглибленої уваги, наприклад при вивченні такого фундаментального питання, як основи протидії корупції [114; 142]. Втім, науковці могли не ставити перед собою такі завдання.

Крім того, деяких стандартів не існує. Ми маємо на увазі міжнародні стандарти, що стосуються антикорупційної експертизи. Більше того, жоден з чинних міжнародних договорів не встановлює для України такого чи подібного зобов'язання (не враховуючи, звичайно, загальних вимог щодо забезпечення кожною державою належної якості прийнятих НПА, що, у свою чергу, повинно мінімізувати можливість існування в них корупційних ризиків) [314, с. 157].

Щоправда, навіть за наявності стандартів про доцільність їх впровадження до сих пір дискутують у наукових колах. Науковий спір триває в двох основних напрямках – міжнародні стандарти протидії корупції відповідними суб'єктами влади в усіх сферах державного управління та в самих суб'єктах протидії корупції. Спір є частиною більших за масштабом дискурсів. Як приклад, це спір щодо ролі корупції в глобалізації, про що ми не маємо права не сказати у даному підрозділі. Є думка, що не всі міжнародні організації керуються загальним інтересом світової спільноти, а глобалізація не завжди просуває світ до реалізації принципу міжнародної справедливості. В організаціях, що уособлюють Новий світовий економічний порядок, – МВФ і Світовому Банку – кількість голосів визначається величиною частки капіталу. Тут тон задає пентархія «клубу багатих», думці яких інші держави практично нічого не можуть протиставити. Хоча в якості кредитних установ і кризових менеджерів цей принцип організації для «Бреттонвудських близнюків» природний, проте факт залишається фактом: критерієм рішень в цих ключових для світової економіки установах є інтерес вкладників, а не загальний інтерес міжнародної спільноти.

Міжнародні організації, як правило, мають у своєму розпорядженні органи, які не обмежують суверенітет членів, але мають невеликі самостійні владні компетенції. Інакше структуровані наднаціональні міжнародні організації,

чийм органам члени поступаються компетенції для реалізації колективних інтересів, як, наприклад, в Європейському Союзі (Європейська Комісія та Європарламент). Разом з тим, право «вето» залишається тут важливим інструментом захисту своїх інтересів окремими державами [315; 316, с. 105-118].

Натомість В.А. Суханов підкреслює важливу міжнародно-політичну роль досягнення всесвітнього антикорупційного консенсусу. Глобальна антикорупційна політика об'єднує, як прибічників, так і противників глобалізації [317, с. 74].

З огляду на різні погляди ми згодні з думкою І.І. Яцків, яка вважає важливим для нашої держави застосування міжнародних механізмів протидії корупції з урахуванням національних та регіональних особливостей і суспільно-політичної ситуації в Україні [142].

Іншим прикладом є спір щодо загального питання стандартів, який по суті також виходить за межі міжнародних стандартів протидії корупції та стосується більш ширших за змістом питань. Якщо врахувати той факт, що підрозділи ОВС протидіяли корупційним деліктам тривалий час, то слушним буде навести думку І.В. Зозулі, який висловлював її у контексті міжнародних стандартів та реформи ОВС. Вчений зазначає, що декілька останніх років щодо реформування системи ОВС України особливо популярною стала теза побудови в нашій державі вітчизняної поліції саме за «європейськими стандартами». Хоча ми вже неодноразово казали, що жодних «європейських стандартів» у цій справі немає взагалі і бути не може – і якщо вже брати Європу за взірць, то слід принаймні говорити про «європейський зразок» [318, с. 177]. Іншими словами, на підставі зазначеної думки можна говорити про науковий диспут щодо термінології стандарту та зразку.

За обставин, коли єдності в поняттях і видах зазначених міжнародних стандартів, у т.ч. щодо механізмів протидії, ще не вироблено, але наявні фрагментарні наукові розвідки, назріла нагальна потреба подальшого вивчення міжнародних стандартів у публічно-правовому механізмі протидії корупції.

У зв'язку з цим спробуємо виробити власні пропозиції у розумінні

міжнародних стандартів публічно-правових механізмів протидії корупції на основі аналізу відповідних міжнародних документів та потужного арсеналу думок вчених-адміністративістів.

Спочатку з'ясуємо загальне розуміння міжнародних стандартів, їх правову основу та генезу, а потім перейдемо до їх поняття та видів.

Зазвичай під стандартом розуміють:

1. Прийнятий тип виробів, що відповідає певним вимогам своєю якістю, хімічним складом, фізичними властивостями, розміром, вагою і т. ін. // Загальноприйнятий взірць у мові // Єдина типова форма організації, проведення, здійснення чого-небудь.

2. перен. Щось позбавлене індивідуальних особливостей, своєрідності, оригінальності; шаблон, трафарет [319, с. 644]. Майже кожна галузь наукових знань у тому чи іншому вигляді використовує стандарти. У медичній галузі наукових знань стандарти класифікують за обов'язковістю виконання (державні соціальні стандарти та стандарти-рекомендації), за ієрархією застосування (міжнародні, національні, регіональні, локальні), за видом (на ресурси охорони здоров'я, організації медичної служби, технологічні, комплексні тощо); в стандартизації та метрології (міжнародні, регіональні, міждержавні, національні, галузеві стандарти та стандарти підприємств, основоположні стандарти, стандарти на продукцію, послуги, стандарти на процеси, стандарти методів контролю-випробувань, вимірювань, аналізу) тощо.

Під міжнародними стандартами в юриспруденції вважають:

1) міжнародно-правові норми і принципи, що закріплюють стандартизовані правила поведінки суб'єктів міжнародного права в тих чи інших сферах міждержавного співробітництва;

2) документи міжнародної організації зі стандартизації, які встановлюють норми і вимоги в сфері готової продукції масового виробництва, напівфабрикатів і сировини [320].

Нормативно-правові акти антикорупційного спрямування залежно від предмета регулювання поділяють на три групи, які: передбачають положення

щодо загально-соціального та соціально-кримінологічного запобігання корупції; визначають ознаки корупційних правопорушень та встановлюють відповідальність за них; регулюють діяльність державних органів та їх окремих підрозділів щодо безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції, координації такої діяльності, здійснення контролю та нагляду за нею [321].

Правовою основою міжнародних стандартів в Україні є норми ст. 9 Конституції України, за якою чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України. Органічним продовженням даних норм у національному законодавстві є Закон України від 29.06.2004 «Про міжнародні договори України» та 05.06.2014 «Про стандартизацію», а також інші підзаконні нормативно-правові акти.

Завдяки практиці нормативно-правової регламентації можна дослідити варіації вживання законодавцем ключових для нас термінів. Наприклад, згідно з п. 41 ч. 1 ст. 1 Закону України від 23.12.1997 «Про основні засади і вимоги до безпеки і якості харчових продуктів» міжнародні стандарти, інструкції та рекомендації – стандарти, інструкції, рекомендації та документи іншого типу, розроблені і затверджені відповідними міжнародними організаціями. Крім того, в законодавстві закріплено визначення міжнародного стандарту аудиту, міжнародного стандарту фінансової звітності, європейського стандарту і понад 130 видів словосполучень зі словом «стандарт».

У контексті тематики нашого дослідження вітчизняне законодавство містить норми, в яких також присутні відповідні словосполучення, але не визначення. Як приклад, європейський стандарт (п. 5 [322]), імплементація стандартів в сфері антикорупційної політики (ст. 3 [95]), стандарти Кримінальної конвенції по боротьбі з корупцією [323] тощо. Виключенням є модельний закон СНД від 15.11.2003 «Основы законодательства об антикоррупционной политике», у якому визначено, що антикорупційні стандарти – це єдині для відокремленої сфери правового регулювання гарантії, обмеження або заборони, які забезпечують попередження або зменшення впливу корупції на

функціонування даної сфери.

Треба сказати, що існувавши українські антикорупційні закони містили в різному обсязі норми про міжнародне співробітництво, де йшла мова власне про співробітництво, договори, обмін інформацією або заходи з повернення майна. Так, у ст. 71 [95] закріплено, що у разі якщо міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів.

Окрім цього, у галузях державного управління, вражених корупцією, також спостерігається наявність пов'язаних міжнародних стандартів протидіє корупції, наприклад, у сфері державних закупівель [105].

Очевидно, що законодавець вживає зазначену термінологію у вузьких значеннях або в інтерпретаціях галузевого законодавства. Він не пояснює його не лише у частині публічно-правового механізму протидії корупції, а й усього антикорупційного законодавства, хоча встановлює певні правила застосування міжнародних документів чи робить запозичення з міжнародної практики.

Гене́за міжнародних стандартів публічно-правового механізму протидії корупції в Україні залежала від виникнення і розвитку міжнародно-правового регулювання стандартів в сфері боротьби з корупцією, виникнення яких пов'язують з низкою невдалих спроб в його початковій точці зародження, а також з прийняттям резолюцій, декларацій і принципів. Зокрема, з метою зниження рівня корупції ще в 1950-1970-х рр. було зроблено спробу створити кодекс поведінки транснаціональних корпорацій. Однак, зважаючи на слабкість міжнародного співробітництва у той період, відповідний проект так і не був реалізований [324, с. 276].

В основу уперше прийнятих стандартів лягли норми з Резолюції Генеральної асамблеї ООН від 15.12.1975 № 3514 (XXX), яка не лише засудила всі види корупції, але й рекомендувала для вжиття державами заходів, необхідних для запобігання й протидії корупції. У подальшому їх було розвинуто у Резолюції ГА ООН «Боротьба з корупцією» від 12.12.1996 № A/RES/51/59,

Декларації ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» 1996 р., Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб 1996 р., Керуючих принципах для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку 1989 р. [325, с. 83].

Слід зазначити, що предтечою прийняття даних документів були успішні практики окремих держав. Одна з найвідоміших у світі практик спеціалізованих інституцій з боротьби проти корупції – Незалежна комісія проти корупції, яка була заснована у 1974 р. та діяла в Гонконзі. Тому не дивно, що Конвенцією ООН проти корупції передбачається можливість створення двох типів антикорупційних інституцій: орган або органи із запобігання корупції; орган або органи, які спеціалізуються на протидії корупції [326].

Звісно, у декількох абзацах не розглянути всю генезу, у зв'язку з чим наведемо узагальнені результати дослідження К.В. Берднікової, яка дійшла висновку, що становлення міжнародно-правового механізму боротьби з корупцією проходило у декілька етапів. Перший етап становлення почався в 50-60-і рр. XX століття і вирізнився утворенням міжнародного механізму протидії корупції; на другому етапі, який проходив в 70-х рр. XX століття, увагу переважно було приділено національно-правовому регулюванню протидії міжнародній корупції; третім етапом є період з 1980 по 2003 роки, за якого відбувалася активізація роботи зі створення міжнародних організацій щодо розробки заходів протидії незаконним виплатам і іншим різновидам корупції; четвертий етап можна охарактеризувати як етап універсалізації антикорупційних норм. Він розпочався 31 жовтня 2003 року, коли Резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї був прийнятий перший універсальний міжнародний договір у цій сфері – Конвенцію ООН проти корупції, яка вінчає раніше проведену правотворчу роботу, що в практиці ООН трапляється нечасто [5, с. 161-181].

Для подальшого розв'язання аналізованої дилеми вважаємо за необхідне розглянути український історико-правовий шлях розвитку, на якому ми можемо виділити кілька вже відомих тенденцій та навести нові.

По-перше, прийнято вважати, що Україна вже підписала ряд важливих міжнародних антикорупційних угод: Конвенція ООН проти корупції підписана Україною 11 грудня 2003 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року вступила в силу для України з 1 січня 2010 року; Громадянська конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 4 листопада 1999 року, ратифікована 16 березня 2005 року, вступила в силу для України – 1 січня 2006 року. З набранням чинності Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (GRECO). Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 27 січня 1999 року ратифікована 18 жовтня 2006 року вступила в силу для України – 1 березня 2010 року. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією підписаний Україною 15 травня 2003 року, ратифікований 18 жовтня 2006 року, вступив в силу для України – 1 березня 2010 року [327]. І дійсно, за ступенем важливості підписання документів – це факт.

Але існує інший документ – Кодекс професійної етики ІКОМ 1986 року [328], який було несправедливо забуто. За тоталітарних умов СРСР його існування в радянському адміністративному законодавстві було унікальним явищем. У ті часи Україна, як член ООН і союзна республіка у складі СРСР, мала членство у міжнародній неурядовій професійній організації, що представляє інтереси музеїв та фахівців музейної справи. У вказаному документі було рекомендовано норми щодо врегулювання потенційного конфлікту інтересів серед представників музейних професій, а також заборона незаконних винагород і отримання ними пільг. Тому треба враховувати зазначений факт, який пропонуємо розцінювати як один із перших прикладів опосередкованого долучення України до міжнародних документів, де містились антикорупційні норми-рекомендації етичного характеру.

По-друге, останніми тенденціями в Україні є рух розвитку законодавства в бік стандартів ЄС, намір відійти від співпраці з СНД, а також інтерес до стандартів відкритих даних в державі.

Отже, розглянувши загальне розуміння міжнародних стандартів у протидії

корупції, їх правову основу та генезу спробуємо виробити поняття міжнародно-правових стандартів у протидії корупції, умовно їх згрупувавши за видами. Як критерії для групування візьмемо характер норм, їх матеріальну і процесуальну властивість, авторство та географію поширення, охопивши стандарти прав людини, як підґрунтя тощо.

Залежно від характеру дії норм можемо виділити загальні та антикорупційні стандарти. Як ілюстрацію загальних стандартів наведемо думку А.Г. Боднарчука, який обґрунтовано вважав, що спеціалізовані органи по боротьбі з корупцією іноді наділені особливими повноваженнями, якими не володіють працівники звичайних поліцейських органів. Однак такі широкі повноваження повинні суворо контролюватися з урахуванням міжнародних стандартів прав людини і підлягати зовнішньому контролю [113, с. 138]. Такий підхід автора є раціональним, адже протидія корупції відбувається не заради протидії корупції, а, власне, заради прав людини.

До другої групи цього класу стандартів віднесемо всі разом узяті антикорупційні або загальні (міжнародно-правові) стандарти боротьби з корупцією, запобігання або протидії їй. Вони стосуються безпосередньо корупції [6, с. 1; 116, с. 166; 329].

Так, С.О. Конєва до міжнародних стандартів запобігання корупції відносить:

- 1) забезпечення ефективного та прозорого механізму декларування посадових осіб публічної служби;
- 2) невідворотність застосування заходів дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- 3) встановлення дієвого механізму обов'язкового інформування посадовими особами публічного управління про відомі їм випадки корупції (за умови звільнення від відповідальності у разі не підтвердження вчинення порушень вимог законодавства у сфері запобігання корупції);
- 4) забезпечення юрисдикційних форм компенсації збитків, заподіяних вчиненням порушень вимог законодавства у сфері запобігання

корупції [165, с. 6].

Залежно від предмета механізму стандарту виділимо:

– міжнародні стандарти в сфері декларування майна осіб [161; 330]. Як приклад, Д.М. Стародуб під міжнародними антикорупційними стандартами щодо декларування доходів та майна публічних осіб та осіб, що виконують функції держави, розуміє запровадження антикорупційного декларування, які поширюються на членів сімей декларантів, оприлюднення декларацій з визначенням інформації, яка не підлягає опублікуванню, створення незалежного органу за моніторингом декларацій та щодо бази антикорупційних декларацій, запровадження відповідальності за декларування недостовірної інформації [161, с. 13-14];

– міжнародні стандарти про корупційні злочини [331] та інші корупційні чи пов'язані з корупцією делікти. Наприклад, І.Є. Мезенцева з огляду на норми кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року, Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року та Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. обґрунтовано стверджує, що вони дозволили суттєво розширити перелік корупційних злочинів. На нашу думку, виокремлення даної групи стандартів необхідно з огляду на те, що адміністративне право не обособлено від системи права та інших галузей, воно межує з кримінальним правом, наприклад у нормах, які є преюдиційними або такими, що регулюють питання малозначності, чи дисциплінарної відповідальності;

– міжнародні стандарти обмеження у фінансуванні політичних партій [332, с. 194]. Європейські політичні партії та європейські політичні фонди не пізніше шести місяців після завершення фінансового року представляють оригінал звіту органу з європейських політичних партій та європейських політичних фондів, а копію – уповноваженій посадовій особі ЄП і компетентному Національному контактному пункту держави-члена ЄС місця знаходження. При цьому їх формування та представлення відбувається на підставі міжнародних стандартів фінансової звітності, визначених у ст. 2

Регламенту 1606/2002 від 19 липня 2002 р. «Про застосування міжнародних стандартів фінансової звітності» [332, с. 157-158];

– стандарти антикорупційної політики [158, с. 141]. Так, О.Г. Боднарчук пов'язує стандарти антикорупційної політики із приєднанням України до групи країн по боротьбі із корупцією (GRECO), прикладом реалізації яких є утворення спеціалізованого органу з проведення розслідування і кримінального переслідування, – НАБУ;

– діяльності різновидів спеціалізованих державних інститутів (спеціальні антикорупційні органи, поліція [333-335] тощо). Зокрема, К.Г. Гарбузюк розглядає декілька норм, що стосуються антикорупційних обмежень при відборі до поліції. Він обґрунтовано наводить положення ст. 7 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, за яким посадові особи з підтримання правопорядку не скоюють будь-які акти корупції. Вони всіляко перешкоджають будь-яким подібним актам та борються з ними [335, с. 151];

– загальновизнані стандарти міжнародного співробітництва в сфері протидії корупції [152]. Як приклад, О.І. Добровольський наводить у цій групі стандартів як ілюстрацію положення Угоди про співробітництво генеральних прокуратур (прокуратур) держав – учасниць СНД у боротьбі з корупцією від 25 квітня 2007 року, значення якої полягає в: розробці правового механізму направлення працівників органів прокуратури до відомчих служб, організацій іноземних країн з метою підвищення кваліфікації та обміну зарубіжним досвідом у частині провадження досудового розслідування злочинів відзначеної категорії; виокремленні юридичних підстав відмови в наданні інформації запитуваній стороні, що передбачає як юрисдикційну складову з урахуванням норм національного законодавства, так і міжнародно-правову складову через призму дотримання принципу захисту прав і свобод людини та громадянина тощо [152, с. 161-162].

За функціональним призначенням можемо виділити дві основні групи. В першу групу віднесемо конвенції, закони тощо, а до другої відійдуть власне стандарти. І якщо вище ми вже наводили багато прикладів документів першої

групи стандартів, то щодо другої групи маємо надати більш детальну інформацію. Спробуємо навести документи, які називаються стандартами, прийняті організацією в сфері стандартизації. Такими стандартами вважаємо документи ISO 37001, EN ISO 9001: 2008, SA 8000 або протокол Інтерполу від 28.09.2001 № AG-2001 RES-04 «Про глобальні стандарти по боротьбі з корупцією в поліцейських силах / службах». Зокрема, ISO 37001 або так звана система управління заходами боротьби з корупцією, яка відповідно до замислу авторів символізує собою тверду прихильність до етичної поведінки, яка допомагає організації добре функціонувати, підвищувати свою репутацію та уникати потенційних ризиків хабарництва. Метою ISO 37001 є забезпечення підтримки у формуванні світової культури боротьби із хабарництвом, наслідком якої має стати покращення відповідальності та довіри у світі бізнесу [336].

Також за характером запозичення можуть бути ратифіковані і національні. Наприклад, О.В. Клок доведено необхідність запровадження національних стандартів протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією, які складають єдину для такої сфери правового регулювання систему гарантій, обмежень заборон, обов'язків та дозволів, які забезпечують попередження корупції у даній сфері. Вони спрямовані на розробку, застосування та посилення:

а) норм поведінки державних службовців для конкретного, чесного та належного виконання державних функцій;

б) механізму забезпечення дотримання таких норм з метою запобігання та протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією.

А вже з урахуванням ратифікованих стандартів нею розроблено типологію антикорупційних стандартів:

1) певні обмеження та вимоги до осіб, які тільки бажають обійняти певну посаду;

2) вимоги, обов'язки та заборони до осіб, які вже обіймають посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування;

3) вимоги до осіб, які обіймали посади, пов'язані з виконанням функцій

держави, місцевого самоврядування [155, с. 181].

За характером імперативності відрізняються обов'язкові і необов'язкові стандарти [17, с. 136]. Як приклад, у європейському контексті впровадження стандартів одним з перших джерел «м'яких» (юридично необов'язкових) міжнародних стандартів, які вказують на потребу створити спеціалізовані інституції або призначити посадових осіб, відповідальних за запобігання, розслідування і кримінальне судове переслідування злочинів, пов'язаних з корупцією, стали «Двадцять керівних принципів боротьби проти корупції», прийнятих Радою Європи у 1997 році [158, с. 136].

За авторством можливо говорити про стандарти, які сформулювали комерційні, громадські та державні організації або навіть дві держави, серед яких ООН, ЄС, СНД тощо. Наведемо декілька прикладів у цій групі стандартів. Європейський Союз став автором кількох документів, а саме Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 року щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції та Рамкового рішення Ради Європейського Союзу від 22 липня 2003 року «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі»). Рада Європи є автором Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та додаткового протоколу до неї, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, а також вже відомих нам Двадцяти принципів боротьби з корупцією чи Модельного кодексу поведінки для державних службовців тощо [337].

У сфері інтересів доцільно розрізняти публічні і приватні стандарти. У світі діє не одна з приватних організацій, яка надає послуги у сфері протидії корупції, що може провести аудит і в Україні.

Безперечно зручно не доводити реальний стан справ до відома правоохоронців, адже відповідно до зарубіжних антикорупційних законів компанія може бути оштрафована за неефективну систему протидії корупції, навіть якщо фактично хабаря не було. Зважаючи на це швейцарська організація «KPMG International», окрім аудиту, створює стандартну систему протидії корупції, яка відповідає вимогам антикорупційних законів: українського

законодавства, FCPA (США), Bribery Act 2010 (Великобританія) тощо [338].

У групу публічних не зайво включити світові, регіональні або континентальні, міждержавні чи союзні стандарти. Їх авторами є ООН, ЄС, СНД, організації Східної Європи та Центральної Азії або ж групи країни [339, с. 4-9; 340]. Як приклад, відповідно до Меморандуму від 14.02.2017 про порозуміння і співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Національним антикорупційним органом Республіки Італія сторони, беручи до уваги Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, в якій підкреслюється вирішальна роль міжнародного та регіонального співробітництва, зокрема розвитку міжнародної співпраці для обміну досвідом та кращими практиками у сферах запобігання та протидії корупції, досягнуто домовленості визнати напрямками співробітництва таке: імплементація та моніторинг антикорупційних заходів; виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; навчання та підготовка державних службовців з етики та доброчесності; запобігання та виявлення корупції [341].

Виокремлення ж процесуальних міжнародних стандартів у механізмі протидії корупції на відміну від матеріальних є ускладненим через те, що зазвичай норми процесу прописані без його конкретизації, але вважати їх такими можна через їх зміст. Цьому є природне пояснення, суть якого криється в автентичності антикорупційного законодавства країн, які можуть імплементувати або не імплементувати норми процесу.

Для кращого розуміння розглянемо детально декілька норм, які можна назвати стандартом для виявлення конфлікту інтересів при здійсненні публічними посадовими особами владно-управлінської діяльності. З даного приводу ст. 8 «Кодексу поведінки державних посадових осіб» Конвенції ООН проти корупції 2003 р. передбачила, що кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у

зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб [328].

Згідно зі ст. 6 «Орган або органи із запобігання та протидії корупції» вказаної конвенції кожна Держава-учасниця забезпечує, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, наявність органу або, у належних випадках, органів, які здійснюють запобігання корупції за допомогою таких засобів, як:

- а) проведення політики, згаданої в статті 5 цієї Конвенції, і, у належних випадках, здійснення нагляду та координації реалізації такої політики;
- б) розширення та поширення знань з питань запобігання корупції.

Кожна Держава-учасниця забезпечує відповідному органу або органам необхідну незалежність, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, з метою надання такому органу або органам можливості виконувати свої функції ефективно й в умовах свободи від будь-якого неналежного впливу. Доречно забезпечити необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал, а також таку підготовку персоналу, яка може бути потрібна для виконання покладених на нього функцій [342].

Взагалі, глава II «Заходи щодо запобігання корупції» конвенції містить ряд процесуальних норм, які стосуються таких питань, як: політика й практика запобігання та протидії корупції; орган або органи із запобігання та протидії корупції; публічний сектор; кодекси поведінки державних посадових осіб; державні закупівлі й управління державними фінансами; державна звітність; заходи стосовно судових органів й органів прокуратури; приватний сектор; участь суспільства; заходи щодо недопущення відмивання коштів.

Також варто додати, що наведений зміст глави II можна покласти в основу критеріїв класифікації міжнародних стандартів у адміністративно-політичній, соціально-культурній, економічній галузі державного управління.

На підставі вищевикладеного можна вважати, що міжнародні стандарти публічно-правових механізмів протидії корупції – це різновид міжнародних стандартів, під якими можна розуміти, як міжнародно-правові норми і принципи,

що закріплюють стандартизовані правила поведінки в механізмі протидії корупції, так і документи міжнародних організацій в сфері протидії корупції зі стандартизації. Порівнюючи наведені приклади, бачимо, певну складність в процесуальних стандартах протидії. Крім того, можемо запропонувати класифікацію міжнародних стандартів публічно-правових механізмів протидії корупції залежно від:

- їх характеру (загальні та антикорупційні);
- природи норм права (матеріальні та процесуальні);
- предмету механізму протидії (антикорупційної політики, діяльності спеціалізованих антикорупційних державних органів, декларування, співробітництва, корупційні правопорушення та інші делікти, пов'язані з корупцією, обмеження у фінансуванні політичних партій);
- функціонального призначення (конвенції або закони та власне стандарти), запозичення (ратифіковані і національні);
- імперативності (обов'язкові і необов'язкові);
- автора (ООН, ТІ, GREKO тощо) та інтересів (публічні і приватні).

На завершення хотілося б зазначити, що в міжнародно-правових стандартах важливо бачити потенціал страхування громадянського суспільства та його добропорядних чиновників в державі. Щодо українського випадку в умовах реальної загрози політичного реваншу «диктаторських» законів, а отже і відмови від курсу в ЄС, слід зважено й оперативного ратифікувати, а також імплементувати максимальну кількість антикорупційних міжнародних стандартів. Можливо, виконана робота з впровадження стандартів зараз стане запорукою успіху в майбутньому для багатьох поколінь.

Поряд із цим відмова в майбутньому держави від таких стандартів, відмова від їх імплементативності, відмова від їх реалізації буде слугувати тривожним сигналом для цивілізованого світу і співвітчизників, які усвідомлюють раціональне значення міжнародних стандартів в механізмі протидії корупції.

3.2. Законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції в іноземних країнах (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік, Республік Грузія та Молдова)

Окремі аспекти публічно-правового механізму протидії корупції, які стосувались Латвійської, Литовської, Естонської Республіки, Республік Грузія та Молдова, були предметом досліджень як вітчизняних, так і закордонних вчених, серед яких І. Басанцов, Є. Глушко, О. Боднарчук, А. Боршевський, О. Дрегулян, О. Зубарева, І. Кульчій, С. Нестор, Б. Сосна, В. Чумак, І. Яцків та багато інших. Не меншу зацікавленість проявили у вивченні кримінальних та кримінологічних аспектів протидії І.Б. Коліушко, В.П. Тимошук, М.І. Хавронюк тощо. Аналіз наявних досліджень дозволяє говорити про те, що вченими взято участь у дискусії, під час якої вирішено у різний спосіб питання щодо ефективності карально-репресивного характеру протидії чи попередження або ж запобігання корупції, а самі наукові розвідки все ще є фрагментарними. Крім того, після анексії території України комплексне вивчення досвіду цих країн з акцентом на аналоги таких подій не проведено.

Як правило, порівняльно-правові дослідження проводять для того, щоб відшукати аналоги рішень власних юридичних проблем, а отже і частини суспільних питань. Цілком зрозуміло, що у такому разі порівняно має бути країни, поєднані вагомою кількістю спільних аспектів. Такими аспектами у першу чергу можуть виступати історико-правова єдність або прагнення демократичних змін у складі європейської спільноти. Насамперед за цими критеріями серед країн колишнього СРСР було відібрано Латвійську, Литовську та Естонську Республіки, Республіки Грузія та Молдова.

Також очевидними перевагами Латвійської, Литовської, Естонської Республік та Республіки Грузія є вдало витримані суспільні зміни внаслідок переходу від адміністративно-командної системи економіки й забюрократизованості державного апарату до ринкової економіки та прозорості діяльності органів державної влади [343, с. 53].

Показово, що прибалтійськими країнами на відміну від України пройдено шлях ратифікації ряду антикорупційних міжнародних актів та ЄС набагато раніше. Як наслідок, у цих колишніх союзних республіках публічно-правові механізми протидії корупції орієнтовано на хабарництво, купівлю голосів виборців, приховане фінансування партій, зловживання владою, конфлікт інтересів, кумівську політику, розкрадання майна, торгівлю інформацією тощо.

Зрозуміло, що зазначені країни мають власні особливості у реалізації певних механізмів протидії корупції. Наприклад, у Латвійській та Литовській Республіках існує неоднорідність закріплення процедури поліграф тестування, де в останньому випадку прийнято окремий закон щодо застосування поліграфа, а у першому – відсутнє нормативне врегулювання застосування поліграфа [113, с. 394-395]. Торкаючись питання про особливості механізмів протидії корупції варто зазначити, що централізовані багатоцільові органи в Латвійській та Литовській Республіках (на які часто посилаються і які популярні серед міжнародних експертів як приклади успішних моделей) функціонують в дуже специфічному контексті, а саме в невеликих за розміром країнах, де корупція була проблемою, але не завжди всеохопною, на певному етапі демократизації, перехідної економіки та інтеграції до світового ринку. Спроби скопіювати цю модель у великих чи федеративних державах або в країні з ендемічною корупцією та іншими важливими національними особливостями до цього часу приносили неоднозначні результати [115, с. 42].

У свою чергу, у зазначеній групі країн утворилась практика застосування рішень Європейського суду з прав людини. Як приклад, у рішенні Суду у справі «Гужа проти Молдови» (*Guja v. Moldova*), де Судом визнано незаконним застосування антикорупційних санкцій до працівника, який розголосив суспільно необхідну, але конфіденційну інформацію, важливою частиною обґрунтування рішення був той факт, що працівник не мав дієвих засобів для того, щоб виправити порушення, застосовуючи внутрішні канали організації, оскільки таких механізм не був передбачений правилами всередині даної установи [116, с. 59]. Іншими словами, цей досвід також може бути корисним.

На особливу увагу заслуговують зазначені країни з урахуванням того, що Україна здобула лише 30 балів зі 100 можливих у дослідженні ТІ (CPI) за 2017 рік і посіла 130 місце (зі 180 країн), а Республіка Молдова набрала 31 бал та зайняла місце вище – 122, Республіка Грузія – 46 (56 місце), Латвійська Республіка – 58 (40 місце), Литовська Республіка – 59 (38 місце) та Естонська Республіка – 71 (21 місце) [344; 345]. Оцінки Світового банку (WGI) також вказують на те, що в цих країнах відповідні показники, або так звана оцінка «Control of Corruption», 2017 року є кращою від України в 3-4 рази та становила 69-87 %, за винятком Республіки Молдова, яка має 21 %, що гірше ніж в Україні на 1 % [346].

Щоправда, незважаючи на те, що порівняно з 2010 роком в Литві рівень корупції знижено, проте вона посідає перше місце за хабарництвом в ЄС [347]. Стосовно Республіки Молдова Генеральний секретар Ради Європи Т. Ягланд заявив: «В Республике Молдова попрежнему существует необходимость в проведении серьезных реформ, направленных на предупреждение и противодействие коррупции. Важно также, чтобы такие достижения, как, например, новый закон о прокуратуре, эффективно применялись на практике. В своем докладе GRECO отмечает, что Национальная комиссия по профессиональной этике – ответственная за осуществление надзора за соблюдением норм профессиональной этики и за конфликтами интересов парламентариев, судей и прокуроров – нуждается в существенном укреплении. Ей недостает полномочий и независимости для надлежащей проверки деклараций о доходах и конфликтах интересов. Существенные недостатки отмечаются также в режиме санкций» [348].

Виходячи з вищенаведеного, нами буде застосовано компаративістській підхід у дослідженні законодавчого регулювання публічно-правового механізму протидії у сфері корупції. Ми маємо з'ясувати не лише стан законодавчого регулювання протидії корупції, а й встановити, чи є у ньому норми, які можливо використати з метою якісних змін. З огляду на обсяги нашого дисертаційного дослідження не можливо охопити значну кількість норм права в іноземних

законах, але ряд з них все ж такі нами буде виділено.

Латвійська Республіка. Специфікою антикорупційного законодавства Латвійської Республіки є те, що, на відміну від Естонської Республіки, тут діють два основні профільні або антикорупційні закони, де закладено публічно-правові механізми протидії корупції. Закони подібно до українських аналогів прийнято одночасно та регламентують діяльність відповідних державних інституцій. Однак схожість не є дзеркальною, а тому спробуємо навести приклади. Так, Закон Латвійської Республіки від 18.04.2002 «Про Бюро із запобігання та боротьби з корупцією» [349] має на меті запобігання та боротьбу з корупцією, врегулювання правового статусу антикорупційних державних органів, а також забезпечення дотримання політичними організаціями (партіями) правил фінансування. Даний законодавчий акт регламентує у своїх главах такі питання, як: загальні положення (глава I) – поняття корупції та мета дії закону, правовий статус спеціального органу або Бюро запобігання та боротьби із корупцією (далі – Бюро); Бюро, офіцери та службовці (глава II) – структура та статус консультативних органів, статус голови Бюро, працевлаштування до Бюро та відсторонення від роботи; компетенція Бюро (глава III) – функції Бюро по запобіганню, боротьбі з корупцією, контролю за фінансуванням організацій партій та їх об'єднань, з контролю за передвиборчою агітацією, права та обов'язки співробітників Бюро, порядок видання та оскарження актів Бюро; правовий захист, соціальні гарантії та відповідальність співробітників Бюро – правовий захист та гарантії незалежності посадових осіб Бюро, обмеження для них, винагорода за працю, пенсія за вислугу років тощо.

Наголосимо, що у редакції 2002 року даним законом встановлювалось не притаманні галузі адміністративного права норми трудового права, які потім було скасовано та регламентовано трудовим законодавством. І це не єдині відмінності. Також відмінним від України є поєднання повноважень в одному антикорупційному органі практики протидії кримінальним та адміністративним деліктам. Як приклад, у випадках, передбачених законом, державні службовці Бюро займаються притягненням до адміністративною відповідальності у сфері

запобігання корупції та вирішують питання щодо накладення стягнень за адміністративні правопорушення; здійснюють розслідування та оперативну діяльність з метою виявлення кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним законом в діяльності державних установ, якщо вони пов'язані з корупцією тощо. Поряд із цим Бюро, одночасно займаючись названими функціями, здійснює контроль за виконанням правил фінансування політичних організацій (партій) та їх об'єднань.

Щоправда, даним законодавчим актом передбачено й схожі з українськими правові норми, наприклад норми про дисциплінарну комісію.

Наступним профільним латвійським законом є Закон Латвійської Республіки від 25.04.2002 «Про запобігання конфліктам інтересів у діяльності державних службовців» [350]. Його мета – забезпечення в інтересах суспільства запобігання впливу на діяльність державних органів, державних службовців, сприяння відкритості і підзвітності державних органів, а також довірі громадськості до діяльності державних посадових осіб. Загальними положеннями даного акту (глава I) регламентовано терміни, що використовуються в законі, мета, сфера його дії. Нормами обмежень та заборон для державних посадових осіб (глава II) встановлюються загальні обмеження щодо призначення посадової особи, спеціальні обмеження щодо працевлаштування державних службовців та їх порядок тощо. Нормами глави III «Обов'язки та права керівника органу публічної особи та державного службовця у запобіганні конфлікту інтересів» встановлені відповідні обов'язки, порядок інформування про конфлікт інтересів інших посадових осіб, а також передбачені норми етичної поведінки. У главі IV «Декларації державних службовців» передбачено порядок подання декларацій, перелік інформації, яка повинна бути включена в декларацію, терміни подання та її оприлюднення. В главі V йде мова про порядок виявлення порушень та встановлення фактів тощо.

Окремо слід зазначити, що у розглянутих латвійських законах є багато провідних норм. Як приклад, ст. 24 «Про запобігання конфліктам інтересів у діяльності державних службовців» встановлює можливість у відповідному

пункті декларації зазначити іншу інформацію, яку бажає вказати декларант. Практично тут йдеться про те, що загадана норма права забезпечує не лише бажання декларанта наперед пояснити деякі факти або інші обставини, які можуть викликати суттєву зацікавленість антикорупційних органів, а й відносну гнучкість форми декларації, яку розробникам не прийдеться зайвий раз змінювати під певні умови, що не набули тотального поширення.

Литовська Республіка. Перш за все, слід зауважити, що під час характеристики литовських механізмів протидії маємо погодитись з деякими молдавськими колегами щодо активної протидії корупції в Литовській Республіці. Так, О.М. Дрегулян та С.Л. Нестор вказали на тенденцію, за якою протягом останніх 20 років створено та реформовано антикорупційне законодавство, через що відбулися істотні зміни в державному управлінні, було реалізовано кілька національних програм по боротьбі з корупцією, створено незалежне агентство по боротьбі з корупцією. Країна набула членства у ряді міжнародних організацій, приєдналася до міжнародних антикорупційних правових документів. Реалізуючи стратегію щодо вдосконалення системи державних закупівель, уряд республіки прагне до більшої прозорості, ефективності та конкурентоспроможності. Крім того, Національна програма по боротьбі з корупцією встановлює конкретні цілі в області державних закупівель: 80% аукціонів повинні проводитися в електронному вигляді, а вартість тендерів не повинна перевищувати приватний сектор більш ніж на 7% [351, с. 317]. Досліджуючи проблему, помічаємо подібну за суттю та тональністю системну характеристику послідовності, яку було надано ще 2002 року [352], що свідчить про тенденцію стабільності оцінок серед вчених. Але зауважимо, що на початку цього успішного шляху скептицизм литовців до будь-яких антикорупційних зусиль та недовіра до судової системи перетворювали завоювання громадської довіри до антикорупційних інституцій у надзвичайно складне завдання [296, с. 98].

І дійсно, для литовського антикорупційного законодавства позитивні тенденції лишилися властивими у 2017-2018 роках. Наведемо кілька прикладів,

по суті яких Литовською Республікою одностайно з сусідньою та Естонською Республікою прийнято «Закон Магнітського», за яким введено санкції відносно півсотні корумпованих російських чиновників, а одним із адміністративно-правових заходів стала заборона в'їзду до країни. До того ж, оновлено склад литовської Міжвідомчої комісії по боротьбі з корупцією для координації, що діє з 2003 року, надходять замовлення на виділення коштів з відповідних фондів, протидія відбувається у рамках чергової національної програми.

У Литовській Республіці порівняно з Україною законодавчі механізми протидії корупції, які не наслідували зразок СНД чи РФ, введено значно раніше – ще 1996, 1997 та 2002 рр. Ключовими антикорупційними законами є закони Литовської Республіки від 16.05.1996 «Про декларування нерухомого майна та доходів», 02.07.1997 «Про врегулювання приватних та публічних інтересів державних службовців» [353], 28.05.2002 «Про запобігання корупції» та ряд інших. Першим з них встановлено декларування активів та доходів резидентів Литовської Республіки на основі податків та інших обов'язкових платежів до держави [354]. Відповідно до ст. 2 даного закону всі повнолітні мешканці Литовської Республіки повинні заявити про таке: на початку календарного року – активи, придбані протягом календарного року і які зберігаються; наприкінці календарного року – про рухоме та нерухоме майно, яке підлягає юридичній реєстрації, а також про предмети дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння, де вартість одиниці більше встановленого законом рівня, грошові кошти, акції, облігації, векселі та інші цінні папери, позикові та невитрачені кошти понад більше встановленого законом рівня; дохід, отриманий протягом календарного року, та суму сплачених податків.

Натомість відповідно до ст. 5 Закону Литовської Республіки «Про узгодження приватних та публічних інтересів державних службовців» щорічна декларація про приватні інтереси особи, яка працює в державній або комунальній службі, подається до 1 березня кожного року.

Масштабність та сталість майже тотального декларування статків вірогідно стали одним із підґрунть для відсутності нагальної проблеми вводити

цей інститут 1996 року для чиновників.

Щоправда, вже наступного року Законом Литовської Республіки «Про врегулювання приватних та публічних інтересів державних службовців» регламентовано узгодження приватних та публічних інтересів державних службовців, забезпечення врахування громадських інтересів при прийнятті рішень, встановлення неупередженості у прийнятті рішень, а також запобігання виникненню та поширенню корупції на державній службі. Узгодження інтересів досягалось завдяки інституту декларування, обмежень та контролю.

Встановлення ж основних принципів запобігання корупції, цілей та завдань державної служби та приватного сектору, заходів щодо запобігання корупції та їх юридичного підґрунтя, організація запобігання корупції та прав та обов'язків у сфері запобігання корупції є метою Закону Литовської Республіки від 28.05.2002 «Про запобігання корупції» [355]. У його загальних положеннях (розділ I) визначено мету закону, основні поняття, завдання та принципи запобігання корупції.

Окремо зупинимось на нормі, за якою литовським законодавцем визначено поняття запобігання корупції, під яким він розуміє створення і реалізацію відповідних системних заходів із стримування корупції. Законодавцем чітко та у відповідності до реалій суспільного світового досвіду сформульовано мету запобігання корупції, а саме – мінімізація ризику корупції для розвитку економіки, демократії, соціального добробуту, зміцнення національної безпеки та підвищення якості надання державних послуг. Також парламентом визначено 6 ключових завдань, одне з яких стримувати людей від чинення корупційних злочинів, виконання якого цілком можна ідентифікувати, як за офіційною статистикою злочинності, так і шляхом опитування громадян на предмет латентних корупційних правопорушень.

Другий розділ закону – «Заходи з профілактики корупції» містить перелік заходів з попередження корупції (аналіз корупційного ризику; антикорупційні програми; антикорупційна оцінка правових актів або їх проектів; подання інформації про особу, яка хоче йти чи виконувати посаду в державній або

муніципальній установі; подання інформації до реєстрів державних службовців та юридичних осіб; державна освіта та інформація; розкриття справ про корупцію; інші заходи щодо запобігання корупції, встановлені законом), а також їх суть та порядок. Норми третього розділу «Органи запобігання корупції, їх права та обов'язки із запобігання корупції» регламентують перелік антикорупційних органів чи відповідні компетенції інших державних органів (Уряд, головна комісія з адміністративної етики, Служба спеціальних розслідувань, інші державні та муніципальні установи та недержавні установи). Четвертий розділ містить заключні положення, що зобов'язують прийняти відповідні підзаконні акти.

На виконання даних законів було прийнято підзаконні акти, ряд норм права з яких за змістом нагадує українське антикорупційне законодавство. Як приклад, український підінститут викривачів та литовські особи, які надають інформацію про корупцію. Останній, зокрема, передбачає винагороду особам, які надали в литовську Спеціальну слідчу службу цінну інформацію про корупцію, пов'язаних з правопорушеннями. Така винагорода надається за декількох умов: діяння, про яке особа надала інформацію, відповідає складу корупційного злочину; повідомлення зроблено добровільно, і не пізніше, ніж визнання підозрюваним або свідком; інформація про корупційні правопорушення є цінною, сприяла у розкритті або запобіганні злочину, пов'язаному з корупцією; особа не отримувала винагороду за інформацію про цей злочин чи про підготовку до нього.

З практики роботи Служби спеціальних розслідувань Литовської Республіки стало відомо, що нею значна увага приділяється превентивним заходам, зокрема, виявленню у законодавстві можливостей для корупційних дій. Цією службою вивчаються корупційні ризики на стадії розробки законопроектів. Близько 80% її рекомендацій приймаються при підготовці законодавства [356].

Наостанок слід зазначити, що в Литовській Республіці, як і в Україні, антикорупційні норми тісно пов'язані із законами про державну службу, про судоустрій, про місцеве самоврядування тощо.

Естонська Республіка. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку Естонську Республіку названо зразковою у питаннях етики та політики боротьби з корупцією, а також у підходах до розробки та реформування системи декларування.

За пострадянський період розвитку Естонською Республікою вироблено декілька профільних антикорупційних законів, що подібно українським законам приймалися один за одним. Чинний Закон Естонської Республіки від 06.06.2012 «Про боротьбу з корупцією», або СМК [357], прийнято на зміну попередньому, і він є за певних умов складовою частиною адміністративного законодавства республіки. Ним врегульовано питання формування правової основи запобігання корупції при виконанні публічних обов'язків та відповідальності за порушення встановлених антикорупційних обов'язків. Треба враховувати особливість, що застосування норм даного закону можливе у сфері суспільних відносин, які не пов'язані з ним, у випадку, коли норми інших законів це передбачають. Мета закону – забезпечення справедливого і неупередженого виконання публічних обов'язків, а зміст складають норми, які встановлюють загальні положення, обмеження діяльності, оприлюднення декларації, відповідальність та заключні положення закону.

У загальних положеннях СМК регламентовано поняття уповноваженої посадової особи та посади; обов'язки державних органів влади та підприємств; корупційний дохід; корупційне використання офіційного статусу, публічних засобів та впливу, а також службової інформації; повідомлення про державну або приватну корупцію, у т.ч. через інститут сповіщувачів; пов'язані особи тощо.

За законодавством Естонської Республіки координатором з питань боротьби з корупцією є Міністерство юстиції, а не як в Україні ГПУ, Міністерство юстиції чи НАЗК, практика позмінної діяльності яких мала та має місце у нас. Крім того, на Спеціальний комітет парламенту покладено контроль за здійсненням заходів по боротьбі з корупцією. Безпосередню участь в механізмі протидії корупції приймають відповідні особи-координатори в міністерствах з так званої мережі попередження корупції, а також Бюро по

корупційним злочинам центральної кримінальної поліції та Департамент поліції безпеки з прокуратурою.

Серед норм законодавства вирізняється положення ч. 1 ст. 2 СМК, за якою під дію даного закону підпадають навіть фрілансери, якщо вони виконують відповідні службові дії, що останнім часом є актуальним і для України через набуття суспільного резонансу укладання трудових договорів з фізичними особами-підприємцями.

Слід зауважити на ще одну визначальну особливість процесуального характеру. Положення Закону Естонської Республіки «Про адміністративний процес» застосовуються до адміністративних процедур, передбачених законом СМК з урахуванням положень останнього. Іншими словами, у певному сенсі це нагадує вітчизняний законодавчий тандем з КУпАП.

Республіка Грузія. Законом Республіки Грузія від 17.10.1997 «Про несумісність інтересів та корупцію на публічній службі» [358] встановлено основні принципи і механізми правової регламентації з питань запобігання, виявлення та припинення несумісності інтересів і корупції на публічній службі та відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення, правових умов і механізмів подання декларацій про майновий стан посадових осіб, а також механізму захисту інформаторів, етики та правил поведінки. Грузинський парламент 63 рази змінював даний закон, а не приймав майже кожного разу новий профільний закон, як українські парламентарі.

У загальних положеннях (глава I) згаданого закону встановлено його мету та основні поняття. Вагоме значення для українського адміністративного права має те, що, як і в Україні, грузинський законодавець, незважаючи на збройний конфлікт, не відійшов від поширення дії закону на посадових осіб територій, які пов'язують із «квазі-державами». Наприклад, відповідно до п. 1 ст. 2 для цілей цього Закону термін «посадова особа» означає багато категорій посадових осіб, серед яких, наприклад, члени вищих органів представництва автономних республік Абхазія та Аджарія або голови урядів Автономних Республік Абхазія і Аджарія.

У главу II «Обмеження діяльності» включено норми щодо заборони конфлікту інтересів, розголошення інформації, вимагання компенсації за безкоштовні послуги тощо. Даною главою регламентовано утворення Антикорупційного агентства, основною метою якого є вироблення та реалізація загальної політики боротьби з корупцією, національної антикорупційної стратегії та плану дій, нагляд і моніторинг.

Питання посадової несумісності (глава III) регулюються Конституцією Грузії, Законом Республіки Грузія від 17.10.1997 «Про несумісність інтересів та корупцію на публічній службі» та іншими нормативними актами.

Загальними правилами поведінки державних службовців (глава III-1) передбачено загальні принципи поведінки, норми правового статусу у частині антикорупційних обов'язків керівника, а також заборони, спеціальні права та обов'язки для державного службовця.

У главі з декларування економічних інтересів та публічність (глава IV) встановлено строки, порядок подання декларацій, її оприлюднення та контролю. На відміну від українського законодавства особи, які виконують обов'язки за певних обставин, звільняються від подачі декларації за тимчасовою посадою, що, на нашу думку, є позитивною законотворчою практикою.

Також варто зазначити, що законодавцем передбачено можливість певних зазорів у декларуванні вимірювання нерухомого майна, які рахуються не лише в грошових одиницях, як в Україні, а й у відсотках одиниць виміру (ст. 18). Подібна практика могла бути корисною в умовах об'єктивних проблем обліку майна з урахуванням фактів анексії та окупації українських територій. Даним законом передбачено інститут відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства (глава V).

Окремо слід виділити норму повторності дисциплінарного проступку, за що передбачено звільнення зі служби (ч. 6 ст. 19). Захисту інформаторів приділено вкрай значну увагу, про що говорить відведення окремої глави та більше десятка статей даному питанню.

У перехідних положеннях розглянутого закону встановлено найбільшу

кількість строків для вжиття забезпечувальних заходів порівняно з українськими аналогами антикорупційних законів.

Республіка Молдова. Законом Республіки Молдова від 25.05.2017 «Про непідкупність» [359] врегульовано сферу непідкупності в публічному секторі на політичному, інституційному та професійному рівнях, встановлено відповідальність публічних суб'єктів, антикорупційних органів та інших органів, відповідальних за створення, зміцнення і контроль непідкупності в публічному секторі, та сфери, важливі для створення непідкупності в приватному секторі під час взаємодії з публічним сектором, а також застосування санкцій. Основна мета даного закону – створення непідкупності публічного сектору та нульової толерантності до корупції.

Закон містить декілька глав, а саме: загальні положення; створення непідкупності публічного сектору; контроль непідкупності у публічному секторі; зміцнення непідкупності у публічному секторі; зміцнення непідкупності у приватному секторі; накладання покарання тощо.

На окрему увагу заслуговує той факт, що у законі багато прикладів своєрідної юридичної техніки та її якісних теоретико-правових конструкцій. Зокрема, молдавським законотворцем введено в обіг термін «антикорупційний орган». Тлумачяться і такі терміни, як фактор ризику, фаворитизм, інцидент непідкупності, інституційна непідкупність, політична непідкупність, непідкупність в публічному та приватному секторі тощо. Як приклад, під політичною непідкупністю розуміють здатність конкурентів на виборах, довірених осіб конкурентів на виборах і осіб, що займають виборну або виключно політичну посаду, здійснювати свою діяльність з дотриманням норм етики, без корупційних проявів, з дотриманням громадських інтересів, верховенства Конституції Республіки Молдова та закону.

У Республіці Молдова правозастосовна практика юридичної відповідальності нагадує українську. Наприклад, згідно із антикорупційним законодавством дисциплінарними порушеннями є корупційні діяння, які стосуються усіх інших типів порушень обов'язків, встановлених для публічних

осіб, керівників публічних суб'єктів, колишніх публічних осіб, комерційних організацій, реєстраторів юридичних осіб та антикорупційних органів, передбачених антикорупційним законодавством, що містять положення щодо забезпечення непідкупності в публічному і приватному секторах. Тобто, як і в Україні, відповідні діяння, які не потрапили під ознаки кримінальних та адміністративних деліктів, може бути визнано дисциплінарними [360].

Підсумовуючи, зазначимо, що ключовими антикорупційними законами зазначених іноземних країн регламентовано значний спектр різних видів механізмів запобігання та протидії, як-то створення системи спеціалізованих органів та розповсюдження обов'язку протидії, антикорупційні програми, антикорупційні оцінки (експертиза) нормативно-правових актів, перевірка майнових декларацій, конфлікт інтересів та захист викривачів (інформаторів, сповіщувачів), контроль за фінансуванням політичних партій, порядок юридичної відповідальності тощо.

Говорячи про механізми запобігання та протидії корупції, не можемо не зупинитись на питанні юридичної відповідальності. Зауважимо, що у законодавстві цих країн, як і в Україні, встановлено переважно дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Спільною рисою досліджуваних країн є існування в теорії права двох основних класів деліктів – злочинів та проступків. Дисциплінарна відповідальність ґрунтується на нормах відповідних законів, які містять, окрім іншого, етичні норми поведінки. У випадку з адміністративною відповідальністю можна стверджувати про окремі групи родів адміністративних деліктів, а в родах видів деліктів – таких, що пов'язані з корупцією. Традиційно вони представлені у кодифікованих актах законодавства або спеціальних законах.

У зв'язку з тим, що адміністративна відповідальність є одним із фундаментальних інститутів адміністративного права, який також присутній в адміністративному законодавстві досліджуваних країн, за винятком Естонської Республіки, де адміністративні делікти з 2002 року є частиною кримінального законодавства, зупинимось більш детально на характеристиці даного інституту.

Для цього зосередимо увагу на кодифікованих актах законодавства та нормах про відповідальність у відповідних антикорупційних іноземних законах.

Кодекс Латвійської Республіки від 07.12.1984 «Про адміністративні правопорушення» [361] захищає громадські інтереси, майнові, соціально-економічні, політичні і особисті права і свобод громадян, а також права і законні інтереси суб'єктів господарювання, установ і організацій, встановлені механізми управління, державний і громадський порядок, має на меті укріплення законності, запобігання порушенням прав, виховання громадян у дусі суворого та точного дотримання закону, формування шанобливого ставлення до прав інших громадян, честі і гідності, правил життя, сумлінного ставлення до своїх обов'язків і відповідальності перед суспільством.

Наведеним формулюванням мети кодексу охоплено за родовою та видовою ознакою адміністративні правопорушення у сфері запобігання корупції, що, як і в Україні, закріплені в окремій главі цього кодексу – главі XII «С» «Адміністративні правопорушення у сфері запобігання корупції». До цієї групи правопорушень латвійським законодавцем віднесено такі види: неподання декларації державного службовця (ст. 166²⁷); недотримання процедури суміщення посад (ст. 166²⁸); не повідомлення про ситуацію конфлікту інтересів (ст. 166²⁹); порушення обмежень і заборон державних службовців (ст. 166³⁰); порушення обмежень на отримання подарунків, пожертвувань та інших форм матеріальної допомоги (ст. 166³¹); ненадання списків посадових осіб (ст. 166³²); невиконання зобов'язань, покладених на керівників державних та муніципальних установ (ст. 166³³); порушення правил фінансування політичних організацій (партій) та об'єднань політичних організацій (партій) (ст. 166³⁴).

Як бачимо, склади правопорушень охоплюють різні форми корупції, у т.ч. політичну корупцію – приховане фінансування політичних партій, що містяться в одній главі. Тоді як в КУпАП ст. 212²¹ «Порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» розташована у главі 15-А «Адміністративні правопорушення, що посягають на

здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення».

Така форма корупції, як корупція у державних закупівлях, за певних обставин може бути кваліфікована за ознаками правопорушень, передбачених ст. 166²² «Недотримання положень нормативно-правових актів, що регулюють державні закупівлі та державно-приватні партнерства для запобігання конфлікту інтересів» Кодексу Латвійської Республіки від 07.12.1984 «Про адміністративні правопорушення». Ця стаття, як і ряд інших подібних статей, розташована у главі XII «В» «Адміністративні правопорушення у сфері захисту прав споживачів». В Україні, як відомо, склалась подібна практика із ст. 164 КУпАП. Згадана стаття знаходиться у главі 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності».

Метою Кодексу Литовської Республіки від 25.06.2015 «Про адміністративні правопорушення» [362] є захист прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави від адміністративних порушень шляхом застосування закону, забезпечення реалізації принципу справедливості, сприяння мирному співіснуванню держави і громадянського суспільства. Доктрина адміністративного права не виділяє за видовою ознакою у ньому спеціальної глави для правопорушень, пов'язаних з корупцією. Натомість до глави 25 «Адміністративні правопорушення, які посягають на порядок управління» віднесено склади правопорушень, пов'язаних з корупцією: порушення Закону про врегулювання громадських і приватних інтересів державних службовців (ст. 533); порушення процедури фінансування політичних партій (ст. 544); ненадання даних та документів політичній партії, учасника політичної компанії, організатора публічної інформації чи видавця (ст. 545); порушення запобіжних заходів, передбачених Литовським законом про попередження організованої злочинності (ст. 512), якщо враховувати її, як підґрунтя для корупції. В останньому випадку ми навмисно навели дану статтю литовського кодексу через те, що корупція має організовані форми. Подібна запобіжна практика

литовських колег є цікавою та може стати в нагоді за умов подальшого поширення корупції в Україні.

Також звертає на себе увагу той факт, що в Литовській Республіці, як і в Латвійській, форми корупції у державних закупівлях охоплено іншою групою правопорушень, які розташовані у главі XV «Адміністративні правопорушення, пов'язані з торгівлею, фінансами та статистикою», наприклад статтею 184 «Порушення процедур державних закупівель».

Як вже згадувалось, в Естонській Республіці відповідальність за адміністративні правопорушення є специфічною. Закон СМК встановив відповідальність за корумповане використання офіційного статусу, публічних засобів та впливу, а також службової інформації; порушення обов'язку повідомлення про отримання доходу; порушення обмежень діяльності; внесення декларантом неправдивої декларації. Кодекс Естонської Республіки від 18.07.1992 «Про адміністративні правопорушення» не діє. У такому разі застосування деліктного інституту ґрунтується на положеннях Кримінального кодексу Естонської Республіки [363].

Метою Кодексу Республіки Молдова від 24.10.2008 «Про правопорушення» є захист прав та законних інтересів осіб, захист власності, суспільного порядку, інших цінностей, які охороняються законом та розгляд справ про правопорушення, а також попередження скоєння нових правопорушень.

Молдавським законотворцем не в окремій главі, як в Україні, а подібно Кодексу Литовської Республіки від 25.06.2015 «Про адміністративні правопорушення» у главі XVI «Правопорушення, які посягають на діяльність органів публічної влади» [364] регламентовано адміністративну відповідальність за такі прояви корупції, як: протекціонізм (ст. 313¹); недекларування або невіршення конфлікту інтересів (ст. 313²); перевищення влади відносно дозвільних документів (ст. 313³); порушення правового режиму несумісності та обмежень для державної посади або особливо відповідальної державної посади (ст. 313⁴); невжиття заходів щодо виконання Закону про декларування майна та

особистих інтересів (ст. 313⁵), порушення правового режиму заборон та обмежень у зв'язку зі складанням повноважень, трудових або службових відносин та переходом публічних агентів в приватний сектор (пантуфляж) (ст. 313¹⁶); приховування корупційного діяння або суміжного з ним діяння або невжиття відповідних заходів (ст. 314); отримання незаконної винагороди або матеріального зиску (ст. 315).

Як і в Україні, Латвійській та Литовській Республіках статті, які передбачають відповідальність за політичну корупцію (ст. 48 «Використання для фінансування політичних партій фондів, декларованих, неналежних або отриманих з-за кордону» та ст. 48¹ «Порушення законодавства про управління фінансовими засобами політичних партій і виборчих фондів») розташовані в іншій главі кодексу від 24.10.2008 «Про правопорушення» (глава VI «Правопорушення, що посягають на політичні, трудові та інші конституційні права фізичної особи»).

Завданням Кодексу Республіки Грузія від 15.12.1984 «Про адміністративні правопорушення» [365] є захист власності, соціально-економічних, політичних і особистих прав і свобод, а також підприємств, установ, організацій, прав і законних інтересів, правил управління, які встановлюються державою, громадського порядку, а також запобігання порушень та забезпечення дотримання законів.

Згаданий кодекс містить главу XIV «Адміністративні правопорушення проти порядку управління», що подібно Україні та Республіці Молдова. На відміну від цих країн окремої глави корупційних деліктів чи пов'язаних з корупцією деліктів Кодекс Республіки Грузія від 15.12.1984 «Про адміністративні правопорушення» не містить. Такий стан справ можемо пояснити криміналізацією корупційних та пов'язаних з корупцією діянь, а також закріпленням їх у ст. 20 антикорупційного закону [366]. Диспозиція цієї статті містить норми лише щодо ненадання декларації про майновий стан посадової особи в установлені строки та санкцію у вигляді штрафу.

Треба зазначити, що корупція під час державних закупівель може бути

охоплена відповідними статтями окремої глави кодексу, що встановлює відповідальність у сфері торгівлі та фінансів, наприклад, ст. 159⁷ «Порушення строків та умов уникнення конфлікту інтересів при здійсненні державних закупівель» Кодексу Республіки Грузія від 15.12.1984 «Про адміністративні правопорушення» [365].

Крім того, особливої уваги потребує висвітлення питання, кого за законодавством прибалтійських країн юридичних осіб визнано або кого буде визнано суб'єктами адміністративної відповідальності. За нашими спостереженнями до відповідальності у встановлених випадках можуть притягатись, як юридичні особи, так і посадові особи. При цьому, у Латвійській Республіці прийнято Закон від 25.10.2018 «Про адміністративну відповідальність», який вступає в силу 2020 року, за ст. 7 якого встановлено адміністративну відповідальність юридичних осіб [367]. Дане питання є також актуальним для України, щодо якого продовжується наукових дискурс.

Спираючись на диспозицію ст. 14 КУпАП «Відповідальність посадових осіб», за якою посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків, та ст. 172⁹ КУпАП «Невжиття заходів щодо протидії корупції», можна стверджувати про доцільність уточнення відповідних положень КУпАП. Наша пропозиція з уточнення викликана тим, що в останньому випадку за невиконання передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення передбачена адміністративна відповідальність, яка встановлена главою «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». На наш погляд, зміст ст. 14 КУпАП має бути доповнений з урахуванням суті даної глави (Додаток В).

Вважаємо, що для майбутнього порівняльно-правових досліджень певну

роль відіграє досвід Республік Грузія та Молдова, в яких, на відміну від прибалтійських республік, наявні «квазі-утворення», території яких нами розглядаються крізь призму правового нігілізму. Тому варто більш детально дослідити як грузинську, так і молдавську законотворчу практику у неоднозначному питанні механізму протидії корупції в умовах «квазі-утворень».

3.3. Стан регулювання публічно-правового механізму протидії корупції та правовий нігілізм на тимчасово окупованих територіях України

Є загально визнаним, що корупція виступає однією з головних причин правового нігілізму [368, с. 11]. Проблеми подолання корупції та правового нігілізму ідентифікують як гострі [369, с. 1].

Аналіз показав, що причинно-наслідковий зв'язок нігілізму з подоланням корупції спостерігають в нашому суспільстві від моменту здобуття незалежності України. Певний період часу унаслідок визнання ефективним процесу боротьби з корупцією серед українських вчених панувала думка, що подолати корупцію можна у радикальний спосіб. Треба гадати, що тоді вбачалась ймовірність зменшити правовий нігілізм та корупцію як пов'язані явища. Тим часом, як було вже зазначено у розділі I дисертації, механізми боротьби з корупцією та репресивний підхід, виявилися не настільки результативними. Почався активний пошук вирішення проблеми за рахунок інших механізмів. Як тільки поширилось розуміння того, що маємо застосовувати антикорупційні механізми, змістивши акценти з боротьби, розв'язання проблеми критично ускладнилось виникненням територій повного панування неповаги до прав людини та до закону держави, територій так званого автоматного права, про які справедливо зазначали А. Бондаренко та С. Шитий [370, с. 235-237]. Іншими словами, до зазначених вже відомих проблем додалась нова – відсутність готового рішення з особливостей врегулювання публічно-правового механізму протидії корупції на території Донецької, Луганської областей та АРК.

У зв'язку з цим заслуговують на увагу декілька прикладів, на фоні яких можливо продемонструвати проблематику, яка вирізняє Україну поміж країн Європи.

Сьогодні дослідники наводять як приклад правового нігілізму вияви сепаратизму на Сході України. На думку деяких вчених, ці вияви вже призвели до низки трагічних наслідків (бойові дії, смерть і каліцтва людей, вимушене

переселення, розруха населених пунктів, втрата частини території України тощо) та можуть спричинити і більш серйозні втрати для суверенітету і територіальної цілісності України [371, с. 50].

Разом з тим вже зрозуміло різницю між сепаратизмом, прагненням до мирного отримання національних автономій та спекуляціями на цьому фоні. Про окремих представників національних та етнічних громад, які проживають на території України, існує думка, що вони намагаються активізувати процеси отримання національних автономій у складі України. Насправді, таким громадам часто надається сприяння з боку урядів окремих країн ЄС, що не має на меті завдання шкоди національним інтересам України. Проте відповідні процеси може бути використано Російською Федерацією проти нашої держави як елемент гібридної війни [372, с. 40].

Крім того, це не єдині приклади правового нігілізму, які обговорюються серед відповідних фахівців та науковців. Аналогічний приклад: недостатня охорона та захист прав людини на території смт. Врадіївка Миколаївської області. Свого часу територіальна громада через версію резонансного згвалтування правоохоронцями місцевої жительки зневірилась у тому, що місцеві та центральні органи державної влади, зокрема міліція, здатні забезпечити порядок на території селища міського типу, вдалась до самосуду та безладів.

З наведених прикладів видно, що для подолання корупції, а отже і правового нігілізму, в усіх випадках можливо застосувати існуючі антикорупційні механізми та врегулювати протидію корупції за допомогою звичайних публічно-правових механізмів, але не у випадку з сепаратизмом, на території якого вони не діють. У такому разі застосування цих механізмів в Україні є суперечливим, а отже проблемним.

Перш ніж перейти до безпосереднього викладення результатів дослідження у даному підрозділі, доречно зупинитись на основних поняттях та відомих підходах.

Також зауважимо, що усі нижченаведені терміни, як-то республіки, дисертації, статті, ради, закони тощо, використані нами у значенні авторів цих

джерел лише для опису. Суть цих термінів та думки авторів не завжди збігаються із нашим праворозумінням. Особливо це стосується доцільності визнання світовим співтовариством статусу квазі-держав. Наша думка про оцінку термінів та джерел ґрунтується на здоровому глузді, міжнародному праві, демократичних цінностях та чинному законодавстві України. Ми вмотивовані пошуком істини цивілізованих правових рішень задля подолання корупції, яка є наслідком правового нігілізму.

Слово «нігілізм» через російське мовлене посередництво було запозичене з німецької та французької мови; нім. nihilismus (фр. nihilisme) «нігілізм» утворено німецьким філософом Ф.Г. Якобі (1743-1819) від лат. nihil «ніщо, нічого», що виникло з nihilum, яке утворилося із заперечної частки «не» та іменника «дрібниця, крихта, малість», етимологічно не зовсім ясного, можливо, пов'язаного з filum – «нитка» [232, с. 96].

Нігілізм тлумачать як заперечення усталених суспільством норм, принципів, законів або як спосіб мислення нігіліста [235, с. 787].

Одним із різновидів нігілізму вважають правовий нігілізм. Його у юридичних довідкових джерелах розтлумачено, як напрям політико-правової думки, який відкидає соціальну цінність права і культивує негативне ставлення до нього. Не буде зайвим нагадати, що цей вид нігілізму належить до стійких і поширених виявів деформації правосвідомості населення. Може мати місце і в прямій, і в прихованій формі: від скептичного ставлення до права до повної зневіри у його реальних та потенційних можливостях. Причинами цього негативного явища є історичні передумови, пов'язані з безправ'ям людини, самодержавством, авторитаризмом, беззаконням, репресіями тощо; низька загальна і правова культура населення; незадовільна якість законодавства, його декларативність; стан вседозволеності в суспільстві й державі тощо. Основні шляхи подолання правового нігілізму бачать у: підвищенні загальних і прав, культури населення; зміцнення дисципліни, законності й правопорядку; поліпшення якості чинного законодавства; послідовне впровадження принципу відповідальності до всіх правопорушників тощо [237].

Торкаючись визначення правового нігілізму, зазначимо, що на окрему увагу заслуговує один факт. Зокрема, окрім форм, причин та шляхів подолання правового нігілізму, існує його географія поширення. Ми виходимо з тези про те, що деякі території України мають назву тимчасового окупованих та визначаються у законодавстві. Під ТОТ України прийнято розуміти сухопутну територію, внутрішні морські води та надра Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій (ст. 3 [373]), а також території у Донецькій та Луганській областях, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль (ст. 1 [374]). Беручи до уваги географію поширення правового нігілізму, у нашому дослідженні ми будемо далі говорити про конкретні території, що дозволить детально сфокусувати наш погляд.

Тепер розглянемо осмислення питання щодо нігілізму як ідеологічного або філософсько-етичного явища. Згадане питання привертало увагу древніх філософів, Ф. Ніцше, А. Шопенгауера, Л. Толстого та ін. Крізь призму теорії та філософії права нігілізм вивчали С.С. Алексеєв, В.В. Копейчиков, В.М. Кудрявцев, В.С. Нерсисянц, Н.М. Оніщенко, О.Ф. Скакун, Ю.С. Шемшученко та ін. Завдяки зусиллям вчених утворено теоретичні основи правового знання. Хоча досить довго у науковій літературі майже не приділялось уваги дослідженню проблем правового нігілізму, хоча потреба в її вирішенні виникла досить давно. І лише наприкінці 80-х – на початку 90-х років науковці почали звертати увагу на проблему правового нігілізму, яка існувала в історичному минулому і продовжує існувати в сьогоденні нашого суспільства [375].

Останнім часом проблематика правового нігілізму досліджувалась українськими вченими, серед яких О.М. Бандурка, Ю.В. Дем'янчук, О.А. Заярний, А.М. Колодій, І.Ф. Корж, Г.В. Тригубенко, О.М. Єщук та ін. Так, Є. Шульга у дослідженні на тему: «Сучасний погляд на принципи регулювання адміністративно-деліктних відносин в Україні» зазначає, що попри високий

ступінь актуальності, адміністративно-деліктні відносини нині все ще залишаються недостатньо дослідженими з наукового погляду, що на практиці правозастосування породжує такі явища, як правовий нігілізм, колізійність і некомпетентність [376, с. 123]. З'явилися суто тематичні спроби осмислити по новому правовий нігілізм в Україні, його поняття, причини виникнення, етапи становлення [377], а також розробити механізм протидії виникненню правового нігілізму у сфері правозастосовної діяльності Національної поліції України [378].

Спираючись на результати осмислення питання правового нігілізму, зазначимо, що наразі виділяють два підходи до розуміння його сутності – класичний, у рамках якого правовий нігілізм розглядається як деструктивний соціальний феномен, сутність якого – негативне ставлення до права, зневіра в його можливості розв'язувати нагальні проблеми у відповідності із соціальною справедливістю; і новаторський, який обґрунтовує думку про певні позитивні аспекти сутності правового нігілізму [379, с. 10]. Очевидно, що зазначені підходи є гранями одного явища, які відрізняє ставлення до нього. Вважаємо, що їх доцільно поєднувати задля подальшого об'єктивного розгляду суті порушеного питання.

На жаль, адміністративно-правова наука не має однозначної відповіді не лише щодо питання специфіки застосування антикорупційного законодавства в умовах анексії та окупації, а й щодо висвітлення ситуації на ТОТ України. Сепаратизм чи відповідні особливості державної політики застосування антикорупційного законодавства повноцінно ще не стали предметом досліджень. Найсучаснішими розвідками не охоплено вивчення ролі публічно-правового механізму протидії корупції в подоланні нігілізму на ТОТ. Натомість російські вчені активно досліджують правовий нігілізм, зокрема щодо невизнаних квазі-республік [380-382]. А наявні фундаментальні геополітичні дослідження, наприклад О.Ю. Кондратенка [383], не можуть бути повністю інтегровані до адміністративної науки.

Щоправда, висловлено думки з повернення ТОТ в дусі хорватської

операції «Буря» у 1990-х роках, запроваджено практику повернення бойовиків у межах відповідних державних програм, утворено спеціальні державні органи влади з питань ТОТ, діє інститут соціального та правового захисту тимчасово переміщених осіб, задіяно відповідні правові режими тощо. Надано рекомендації з удосконалення кримінального законодавства та щодо інших організаційно-правових заходів [372]. Здається наразі відбувається лише накопичення емпіричного досвіду.

Звідси випливає, що з урахуванням реалій сьогодення на сході України, а також в АРК, питання висвітлення стану регулювання механізму публічно-правової протидії корупції та правового нігілізму на ТОТ набуло особливої актуальності та потребує свого розв'язання.

З урахуванням того, що з правовим нігілізмом та особливостями державної політики пов'язують якість законодавства та стан наукових досліджень, спробуємо за допомогою останніх двох критеріїв охарактеризувати стан регулювання механізму публічно-правової протидії корупції на ТОТ.

За таких обставин вельми необхідним є висвітлення у першу чергу стану регулювання механізму публічно-правової протидії корупції та правового нігілізму на ТОТ.

В Автономній Республіці Крим за інформацією Вищої атестаційної комісії при Міністерстві освіти та науки Російської Федерації [384] відносно деяких фізичних осіб у липні 2014 року встановлений особливий характер присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, що вступив в дію після анексії Кримського півострова. Відповідно до позиції Уряду РФ даний порядок стосується осіб, яких визнано громадянами РФ у зв'язку з прийняттям в РФ Республіки Крим та освіти в складі РФ нових суб'єктів – Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя.

Станом на 03.08.2018 російський перелік діючих рад на здобуття вчених ступенів [385] у містах Сімферополі та Севастополі охопив наукові спеціальності з культурології, філософських, медичних, історичних, технічних, економічних, фізико-математичних, біологічних та географічних наук, але не юридичні науки.

Найближчу до Кримського півострова в РФ відповідну дисертаційну раду з юридичних наук розташовано у м. Краснодар (Краснодарський університет МВС РФ), де пропонується можливість захисту за спеціальністю «12.00.14 – Административное право; административный процесс».

Станом на 11.08.2018 серед оприлюднених повідомлень про захист по вказаній спеціальності [386] не було жодної роботи, у предмет якої безпосередньо увійшов акцент на корупції або протидії їй.

За нашими підрахунками, протягом анексії Кримського півострову оприлюднено більше десятка публікацій, які стосувались різних аспектів вивчення протидії корупції. В матеріалах переважно йшлося про російське законодавство. Як приклад, Т.Л. Козловим опубліковано у журналі російського права статтю під назвою «Становлення та розвиток правового регулювання в сфері протидії корупції в Республіці Крим» (2017), де були «исследованы организационно-правовые основы противодействия коррупции, рассмотрены проблемы правового регулирования и правоприменения в сфере противодействия коррупции в Республике Крым и г. Севастополе. Приведены результаты исследования в 2014-2016 гг. мнения прокурорских работников, государственных и муниципальных служащих Республики Крым и г. Севастополя об уровне коррупции и состоянии противодействия ей в Крыму. Обсуждается проблема дублирования норм федерального законодательства в нормативных правовых актах субъектов Российской Федерации без учета специфики правоотношений, складывающихся в конкретном регионе. Рассмотрена проблема установления и правового регулирования антикоррупционных стандартов в организациях, создаваемых субъектами Российской Федерации и муниципальными образованиями. Сформулированы предложения по разрешению рассмотренных в статье проблем, совершенствованию законодательных норм и практики подготовки региональных нормативных правовых актов. Предлагаются и обосновываются изменения в Федеральный закон «О противодействии коррупции» в части распространения антикоррупционных ограничений и запретов на лиц,

замещающих отдельные должности в организациях, создаваемых субъектами Российской Федерации и муниципальными образованиями» [387].

Серед цих публікацій можна назвати декілька випадків, коли авторами сформовано безпідставні, як, на нашу думку, фобії чи характеристики на кшталт «существенно влияет на состояние коррупции в Крыму «деятельность» чиновников украинской формации» [388], що не підкріплено об'єктивними кримінологічними спостереженнями.

Загалом опубліковано статті на антикорупційну тематику з різних наукових спеціальностей, а саме:

– 2014 рік, Е.Н. Сабитова «Комітет з протидії корупції Республіки Крим як суб'єкт антикорупційної політики держави» (Казанський інститут економіки, управління та права);

- 2015 рік, Д.В. Велігодський «Становлення антикорупційного законодавства Республіки Крим у правовій системі Російської Федерації» (Кримський Федеральний Університет імені В.І. Вернадського); С.К. Ілій, В.А. Непомнящий, В.І. Єфімова «Моніторинг думки державних і муніципальних службовців про корупцію в Кримському федеральному окрузі» (МВС РФ);

– 2016 рік, Т.В. Омельченко «Забезпечення боротьби з корупцією в Республіці Крим» (Кримський Федеральний Університет імені В.І. Вернадського); С.К. Ілій, Н.В. Павловська, В.А. Непомнящий «Стан і тенденції корупції в Криму» (Всеросійський інститут підвищення кваліфікації співробітників Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації); Т.Л. Козлов «Проблеми правового регулювання протидії корупції в Республіці Крим» (Краснодарський університет МВС Росії); Д.Р. Каюмова, Т.Л. Козлов «Здійснення нагляду за виконанням законодавства про протидії корупції в Республіці Крим» (Університет прокуратури РФ); Т.В. Калініна «Правове регулювання протидії корупції в суб'єктах Російської Федерації» (на прикладі Республіки Крим); О.Ю. Шевченко «Організаційно-правові основи діяльності органів державної влади суб'єктів Російської Федерації в сфері протидії корупції» (на прикладі Республіки Крим); О.О. Кашкаров «Характеристика

особистості злочинця-корупціонера, яка вчинила злочин у Кримському федеральному окрузі» (Краснодарський університет МВС Росії); О.О. Кашкаров «Про деякі причини та умови посадовий злочинності в органах публічної влади Кримського федерального округу» (Краснодарський університет МВС Росії);

– 2017 рік, К.В. Вишневецький, Д.В. Волков «Сучасні причини і умови корупції в Криму» (Краснодарський університет МВС Росії); Т.М. Токмурзін «Про роботу з протидії корупції в Республіці Крим» (Товариство з обмеженою відповідальністю «АР-Консалт»); Д.О. Савочкіна «Протидія корупції у Республіці Крим: вчора, сьогодні, завтра» (Краснодарський університет МВС Росії); В.А. Масликов, Е.А. Кітченко «Проблема корупції у сфері державної влади Республіки Крим» (кафедра менеджменту та адміністративного управління РГСУ); П.В. Агапов, С.К. Ілій «Діяльність правоохоронних органів по зміцненню законності у сфері протидію екстремізму, тероризму і корупції в Республіці Крим і м. Севастополі» (МВС РФ).

Як бачимо, з року в рік кількість статей зростає, існує постійна зацікавленість з боку працівників МВС Російської Федерації, у т.ч. Краснодарського університету МВС, та Кримського федерального університету ім. В.І. Вернадського, а особливо С.К. Ілій та В.А. Непомнящий.

Розглянувши стан наукових досліджень, звернімося до актів, які РФ презентує як законодавчі.

Закон Республіки Крим від 22.07.2014 №36-ЗРК «О противодействии коррупции в Республике Крым» [389], на думку його авторів, визначає завдання, принципи, основні напрямки та форми протидії корупції в Республіці Крим. Даний закон містить глави, які розкривають зміст загальних положень, основні напрямки діяльності щодо підвищення ефективності протидії та попередження корупції, систему заходів з попередження корупційних правопорушень тощо.

Довільне порівняння його дев'яти статей показало наявність більше 59 % збігу із Федеральним законом від 25.12.2008 № 273-ФЗ «О противодействии коррупции» [390]. Можливо, що такий збіг – це особливості російського федерального законодавства для суб'єктів у складі федерації.

Зупинимось ще на так званому законі Республіки Крим від 17.06.2015 «Про адміністративні правопорушення в Республіці Крим» [391]. Аналіз показав, що він не містить норм адміністративних правопорушень корупційної спрямованості, як і Кодекс РФ «Об административных правонарушениях» от 30.12.2001 [392]. У зв'язку з тим, що останнім актом відповідно до позиції РФ поширено свою дію на окуповану територію Кримського півострова, зазначимо наявність у главі 5 «Административные правонарушения, посягающие на права граждан», главі 6 «Административные правонарушения, посягающие на здоровье, санитарно-эпидемиологическое благополучие населения и общественную нравственность» та главі 7 «Административные правонарушения в области охраны собственности» лише деяких складів адміністративних правопорушень, які сприяють запобіганню корупції в політиці та закупках.

Наостанок слід зазначити, що РФ в АРК протидію корупції розглядає за російським законодавчим шаблоном або як діяльність державних органів влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, організацій та фізичних осіб в межах їх повноважень з попередження корупції, у т.ч. з виявлення та подальшого усунення причин корупції (профілактика корупції), з виявлення, попередження, припинення, розкриття та розслідування корупційних правопорушень (боротьба з корупцією), з мінімізації та (або) ліквідації наслідків корупційних правопорушень [389; 390].

Луганська область. У середині 2016 року з'явилась інформація про документи, які, на думку їх авторів, утворили можливість для захисту дисертацій [393]. Оприлюднено інформацію про 11 паспортів спеціальностей, а також про захист 2018 року дисертацій з економічних, медичних та філософських наук. Утворені наукові ради не стосуються юридичних наук [394; 395], а серед опублікованих статей не виявлено жвавого дискурсу щодо корупції. Однак корупція в ЛНР стала предметом досліджень у працях російських вчених. Наприклад, Т.С. Коваленко при розгляді впливу російського досвіду організації судової системи на судочинство «Луганської народної республіки» називає серед нових можливостей розбудови незалежної та справедливої судової влади в

республіці – відсутність впливу на судову систему ЛНР старих корупційних зв'язків у зв'язку з перезавантаженням усіх органів влади у республіці [396, с. 231].

Щоправда «Вестник Луганской академии внутренних дел имени Э.А. Дидоренко» містить статтю «Противодействие коррупции в ЛНР: проблемы и пути совершенствования» [397], де йдеться про вжиття заходів щодо боротьби з корупцією, у т.ч. із застосуванням судової практики РФ та психологічного тестування. Код універсальної класифікації вказує на «загальні питання судоустрою», а не на дослідження з адміністративного права.

Зробимо аналіз матеріалів, які, на думку їх авторів, несуть законодавчу силу. У так званому Законі ЛНР від 17.07.2015 «О противодействии коррупции» [398] йде мова про встановлення основних принципів протидії корупції, правових та організаційних засад запобігання корупції та боротьби з нею, мінімізацію та (або) ліквідацію наслідків корупційних правопорушень. У цьому джерелі визначення протидії корупції нагадує положення вже згаданого вище російського федерального антикорупційного закону в АРК. Після порівняння нами з'ясовано, що зазначений федеральний закон редакції 2008 року взятий за зразок в ЛНР. Зокрема, у його текст ЛНР внесені 283 правки типу видалити чи вставити символи. Так, у статті 1 федерального закону видалено слово «Федеральном». Тобто до правки вихідний текст закону виглядав, як «Статья 1. Основные понятия, используемые в настоящем Федеральном законе», а вже у Законі ЛНР від 17.07.2015 «О противодействии коррупции» редакції 2018 року, як «Статья 1. Основные понятия, используемые в настоящем Законе».

Протидія корупції в ЛНР розглядається аналогічно РФ або як діяльність державних органів влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, організацій та фізичних осіб в межах їх повноважень з попередження корупції, у т.ч. по виявленню та наступному усуненню причин корупції (профілактика корупції), з виявлення, попередження, припинення, розкриттю та розслідуванню корупційних правопорушень (боротьба з корупцією), по мінімізації та (або) ліквідації наслідків корупційних

правопорушень, що також аналогічно відповідним законодавчим положенням у ТОТ АРК.

Передбачено відповідальність фізичних та юридичних осіб за корупційні правопорушення. Як приклад, громадяни ЛНР, іноземні громадяни та особи без громадянства за вчинення корупційних правопорушень несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до чинного законодавства ЛНР. При цьому до юридичних осіб застосовуються заходи відповідальності, вжиття яких не звільняє від відповідальності винну фізичну особу, і навпаки.

У свою чергу, Кодексом ЛНР від 15.07.2016 №109-П «Про адміністративні правопорушення» [399] передбачено групу з двох адміністративних правопорушень в галузі протидії корупції. Перевірити судову статистику по цих складах адміністративних правопорушень не довелось, можливе через відсутність її у відкритому доступі. Слід також зазначити, що відповідна інформація про протидію корупції з боку так званих правоохоронних або судових органів ЛНР чи громадськості відсутня або вона зведена до повідомлень щодо корупційних злочинів доступ, доступ до неї іноді вимушено заблоковано Україною.

Донецька область. На ТОТ Донецької області ситуація дещо подібна до Луганської. Наприклад, наукові ради з юридичних наук теж відсутні. Існують випадки, коли проблематика корупції фрагментарно згадується в економічних науках, архітектурі або в юридичних науках [400, с. 20; 401-403; 404, с. 322; 405, с. 21, 59; 406], яких ми нарахували більше десятка. Але ситуація відрізняється датами виникнення наукових інституцій чи порядків захисту дисертацій, а також більшою кількістю захищених дисертацій та утворених наукових рад.

Проведене дослідження наявних джерел свідчить, що на ТОТ Донецької області, як і Луганської області, активний громадський та науковий інтерес до питання протидії корупції не виникав, ігнорування кримінальної корупції не має, як це було певний час у СРСР. Натомість питання протидії корупції не

кримінального характеру самовільно встановленим режимом глобально не вирішується.

На окрему увагу заслуговує той факт, що станом на 01.08.2018 Закон ДНР «Про протидію корупції», про роботу над проектом якого повідомляв сайт «Народного Совету ДНР» [407], у відкритому доступі не виявлено. Однак існує закон так званої ДНР від 29.12.2017 «Про заборону окремим категоріям осіб мати нерухомість за межами ДНР, відкривати і мати рахунки (вклади), зберігати готівкові грошові кошти і цінності в іноземних банках, розташованих за межами території ДНР, володіти і (або) користуватися іноземними фінансовими інструментами» [408]. Також повідомлялось про прийняття Закону ДНР від 14.09.2018 «Про антикорупційну експертизу нормативних правових актів і проектів нормативних правових актів», яким за задумом його авторів встановлено правові та організаційні основи антикорупційної експертизи [409].

Особливу увагу привертає специфічна практика ДНР, коли Кодекс України про адміністративні правопорушення тимчасово діє в редакції, що вступила в дію на підставі Закону України від 14.12.2013 № 693-VII [408]. Це підтверджено й іншими джерелами. Аналізом судової статистики [410; 411] не встановлено джерел, які б прямо свідчили про застосування положень антикорупційної глави вказаного кодексу. Аналіз сайту так званого МВС ДНР, працівники якого могли скласти відповідні протоколи про корупцію, не проводився у зв'язку з вимушеним блокуванням сайтів українськими провайдером інтернет послуг.

Виходячи з наведених характеристик ТОТ, окремо варто дослідити паралелі з іншими невизнаними квазі-республіками, де де-факто не діє антикорупційне законодавство. З огляду на існування аналогічних квазі-республік на території Республік Молдова та Грузія розглянемо більш детально, як регулюється протидія корупції в так званій Придніпровській молдавській республіці та Республіках Південна Осетія та Абхазія.

За нашими спостереженнями виявлено, що в Придніпровській молдавській республіці багато років відсутня відповідна рада з юридичних наук, наявні лише поодинокі публікації з проблем корупції; в Республіці Південна Осетія також не

створено дисертаційні ради, але підписано угоду з РФ про визнання освіти та (чи) кваліфікацій; в Республіці Абхазія створено вищу атестаційну комісію, зібрано наукові ради з історичних та біологічних наук та існує домовленість з РФ про визнання дипломів. Крім того, існують аналогічні випадки копіювання законодавства в сфері протидії корупції.

Придніпровська Молдавська Республіка. За повідомленнями представників ПМР, можна стверджувати, що на цій спірній території прийнято ряд документів з протидії корупції, серед яких Закони ПМР від 01.11.2017 «Про антикорупційну експертизу нормативних правових актів та проектів нормативних правових актів» [412], «Щодо контролю відповідності витрат особами, які заміщають державні посади, та інших осіб їх доходам» [413] та від 18.10.2017 «Щодо протидії корупції» [414], а також ряд інших актів. До появи зазначених джерел діяли так звані відповідні Укази Президента ПМР.

Звертає увагу на себе той факт, що зміст цього джерела збігається в основному із змістом Федерального закону від 25.12.2008 № 273-ФЗ «О противодействии коррупции», що нагадує практику на ТОТ АРК та Луганської області. Наприклад, ст. 6 «Заходи з профілактики корупції» [414] та ст. 6 «Заходи з профілактики корупції» [390].

Взагалі, Законом ПМР від 18.10.2017 «Щодо протидії корупції» встановлено основні принципи протидії корупції, правові та організаційні засади запобігання корупції та боротьби з нею, мінімізації та (або) ліквідації наслідків корупційних правопорушень. У змісті досліджуваного джерела містяться положення щодо правової основи протидії корупції, основних принципів протидії корупції, міжнародного співробітництва ПМР в області протидії корупції, організаційні основи протидії корупції, заходи з профілактики корупції, основні напрямки діяльності державних органів за підвищеною ефективністю протидії корупції, надання відомостей про витрати, обов'язок повідомляти про звернення з метою схилення до скоєння корупційних правопорушень, конфлікт інтересів та порядок його врегулювання, обмеження, які накладаються, встановлення інших обов'язків та заборон, відповідальність за корупційні

правопорушення тощо.

Підхід до розуміння протидії корупції та суб'єктів відповідальності є аналогічним, як на ТОТ АРК та Луганської області.

Як показав аналіз, у Кодексі ПМР від 19.07.2002 «Про адміністративні правопорушення» [415], завданням якого визнано захист особистості, охорона прав і свобод людини і громадянина, охорона здоров'я громадян, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, захист суспільної моралі, охорона навколишнього середовища, встановленого порядку здійснення державної влади, громадського порядку та громадської безпеки, власності, захист законних економічних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства та держави від адміністративних правопорушень, а також їх попередження, містяться відомості про відповідальність, пов'язану із Законом ПМР «Щодо протидії корупції».

Лише диспозицією однією статті – ст. 19.33, яка розташована у главі 19 «Адміністративні правопорушення проти порядку управління», встановлено відповідальність за незаконне використання у трудовій діяльності чи при виконанні робіт чи наданні послуг державного службовця. Відповідальність за порушення закупівель настає за недотримання вимог законодавства про розміщення замовлень на поставки товарів, виконання робіт, надання послуг для державних і муніципальних потреб (ст. 7.30), норми якої розташовані у главі 7 «Адміністративні правопорушення в області охорони права власності».

Положень, які б відповідали суті протидії на рівні відповідальності іншим видам корупції, не виявлено.

Республіки Південна Осетія та Абхазія. У Законі Республіки Південна Осетія від 10.07.2014 «Щодо протидії корупції» [416] містяться положення подібні ПМР, АРК та ЛНР, за суттю яких встановлено основні принципи протидії корупції, правові та організаційні засади запобігання корупції та боротьби з нею, мінімізації та (або) ліквідації наслідків корупційних правопорушень. Також аналогічним є зміст даного акту або розуміння протидії корупції, як діяльності відповідних інституцій, та відповідальності за корупційні правопорушення. Повідомлялось про прийняття Закону Республіки Південна Осетія від 24.10.2014

«Про антикорупційну експертизу нормативних правових актів та проектів нормативних правових актів» [417], зміст якого також нагадує аналогічне джерело в ПМР.

Отримати інформацію про адміністративну відповідальність, а також про акти, якими встановлено адміністративну відповідальність, не вдалось. Адже пошук інформації за допомогою пошукової системи Google на сайтах, які повідомляють про належність до органів влади чи місцевих ЗМІ, видав лише повідомлення, пов'язані з кримінальною відповідальністю або ж повідомлення, за змістом яких не можливо чітко встановити результати притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення [418-420]. Це свідчить про інформаційний вакуум на ТОТ Луганської та Донецької областей.

У Республіці Абхазія ситуація щодо прийняття так званих законодавчих документів аналогічна Республіці Південна Осетія. Закон Республіки Абхазія від 04.11.2015 «Щодо протидії корупції» хоча і схожий з РФ, ЛНР, ПМР у половині положень, наприклад у розумінні протидії корупції та інституту відповідальності, але він містить більше норм про антикорупційну експертизу. Безпосередньо порядок антикорупційної експертизи регламентовано окремим джерелом, яке, на думку його авторів, має підзаконну силу [421]. Кодекс Республіки Абхазія про адміністративні правопорушення не містить норм про відповідальність за корупційні правопорушення [422]. Ситуація щодо висвітлення практики притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення є подібною до Республіки Південна Осетія або вакуумною, хоча у відкритих джерелах проходить обговорення антикорупційного законодавства, у т.ч. інституту декларування доходів серед вчених та працівників органів невизнаної влади [423-425].

Звідси випливає, що ситуація на ТОТ має однакові риси з квазі-республіками – відсутність наукових рад з юридичних наук; поодинокий інтерес до проблем корупції або його відсутність на рівні правових наук, за винятком АРК в останньому випадку; наявність фактів визнання документів про науку та освіту РФ; схожість із законодавством РФ. Регулювання механізму публічно-

правової протидії корупції на ТОТ відбувається де-юре на основі українського права, а де-факто – здебільшого на основі законів квазі-держав. Звісно, що у такому варіанті ми не претендуємо на абсолютну об'єктивність та вичерпний підхід, але певним чином порушуємо та висвітлюємо ці проблеми.

Висновки до розділу 3

1. Різновидом міжнародних стандартів визнано стандарти публічно-правового механізму протидії корупції, під якими розуміємо як міжнародно-правові норми і принципи, якими з метою встановлення загальновизнаного належного рівня закріплено стандартизовані правила поведінки в механізмі протидії корупції, так і документи міжнародних організацій зі стандартизації у сфері протидії корупції. Запропоновано їх поділяти залежно від характеру, природи норм права, предмета механізму протидії, функціонального призначення, запозичення, імперативності, авторства або інтересів.

2. Основні ідеї законодавчого антикорупційного регулювання країн Балтії – членів ЄС полягають у запобіганні та боротьбі з корупцією (Латвійська Республіка), запобіганні корупції (Литовська Республіка) чи боротьбі з корупцією (Естонська Республіка). Акценти ідей зроблено в бік забезпечення запобігання впливу корупції та боротьби з нею (Латвійська Республіка), врегулювання приватних та публічних інтересів, стримування корупції (Литовська Республіка), а також суворої відповідальності та криміналізації діянь (Естонська Республіка). В Республіці Грузія виражено запобігання корупції, ідею несумісності інтересів та криміналізацію діянь. Натомість у Республіці Молдова законодавство протиставляє корупції непідкупність публічного сектору та нульову толерантність до корупції.

Вартими подальшої уваги є регламентація права декларанта додатково зазначати інформацію на свій розсуд (Латвійська Республіка), відповідальність за порушення заходів, передбачених законом про попередження організованої

злочинності, обов'язок декларування усіма громадянами доходів і майна (Литовська Республіка), поширення антикорупційних законів на фрілансерів (Естонська Республіка), ясність щодо дій законодавства на анексованих територіях, вимірювання нерухомого майна при декларуванні, деталізація захисту інформаторів (Республіка Грузія), а також конструкція норм, де очевидним є підпорядкування одній ідеї з високим теоретичним рівнем (Республіка Молдова).

З огляду на вузький зміст стаття 14 КУпАП і суть глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП потребують між собою нормативного узгодження через ігнорування у першому випадку запобігання корупції. Пропонується змінити статтю 14 КУпАП «Відповідальність посадових осіб» та викласти її у такій редакції: «Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного та громадського порядку, природи, здоров'я населення, запобігання корупції й інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків».

3. Доведено, що на ТОТ правовий нігілізм ускладнив регулювання публічно-правового механізму протидії корупції, який гіпертрофовано існує за шаблонами російського законодавця. Варіаціями таких шаблонів на ТОТ АРК є відносно повне копіювання російського федерального законодавства, змішане (Україна – ЛНР – РФ) чи часткове (ДНР – РФ). Замовчування результатів протидії та формальність шаблонів схожі із ситуацією з РФ у ПМР, Республіках Південній Осетії та Абхазії.

У науковій сфері ситуація віддзеркалює її стан у ПМР, Республіках Південна Осетія та Абхазія – відсутність наукових рад з юридичних наук; факти визнання РФ документів про науку та освіту; поодинокий інтерес до проблем корупції або його відсутність на рівні правових наук, за винятком ТОТ АРК.

У зв'язку з тим, що серед проявів правового нігілізму в Україні виокремлюються корупція та сепаратизм, перспективними науковими шляхами

розвитку визнано вивчення досвіду Республік Молдова та Грузія. Досвід вітчизняного кримінального процесуального законодавства в умовах АТО може також стати одним із напрямків для розвитку досліджуваного правового інституту.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання щодо вдосконалення публічно-правового механізму протидії корупції в Україні. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у висновках, які зводяться до таких положень та пропозицій (додаток В до дисертаційного дослідження):

1. Уточнено генезу інституту публічно-правового механізму протидії корупції, в якій виділено стадії:

1) походження, виникнення та формування передумов (від VIII ст. до н.е. – IV ст. н.е. до 24.08.1991, Північне Причорномор'я території сучасної України – УРСР);

2) становлення та сучасний розвиток (з 24.08.1991 по теперішній час, УРСР – Україна), яка, на відміну від відомих генез, ґрунтується на категоріях лінійного історичного часу – до та після здобуття незалежності Україною, інституалізації суспільних відносин та систематизації законодавства.

Такий підхід дозволив на першій стадії пов'язати походження та час зародження із соціальними реакціями скіфів і слов'ян, говорити про вплив звичаєвого, канонічного та писаного права власних і різних державно-правових формацій. Як результат, змінено твердження про КК УРСР як про єдиний акт антикорупційного законодавства напередодні розпаду СРСР. Доведено, що доцільно вважати частиною даного виду законодавства норми механізму боротьби з корупцією радянського адміністративного та цивільного законодавства. Розгляд другої стадії дозволив розцінити характер змін норм права з боротьби на запобігання як перетворення адміністративно-правового механізму в публічно-правовий, вважати непослідовним створення антикорупційного законодавства, а останнє таким, що потребує вдосконалення.

2. Вивчення проблем корупції та протидії в Україні активно розпочато з 1991-1995 років, воно відбувається системно та здійснюється переважно в рамках юридичних наук. Можна простежити рух адміністративно-правової

наукової думки за схемою: наслідування радянського репресивного підходу – розбудова засад, методів і взаємодії в боротьбі – відхід від репресивного підходу, зміна акценту з боротьби на протидію – переосмислення боротьби, запобігання та протидії, пошук дієвих механізмів – утвердження домінанти протидії та запобігання над боротьбою. Дослідження механізму публічно-правової протидії корупції є відносно новим та перспективним напрямком, за рахунок чого український сегмент дисертацій збільшується, а українська правова наука продовжує зосереджуватись на адміністративно-правових, кримінально-правових і кримінологічних аспектах проблеми корупції.

3. Для сучасного стану протидії корупції характерні як покращання, коли суттєво помітним є позитивний прогрес антикорупційних заходів (2006-2007 рр., з 2014 року та дотепер), так і погіршення. Останнє пов'язується із частковою публічністю результатів протидії та їх неповнотою, недосконалістю декларування у частині автоматичного збору даних, перевірки та співставлення, неоптимальною протидією механізму корупції, коли витрати не дорівнюють шкоді, високою латентністю та відносним поширенням дисциплінарних корупційних деліктів та деліктів, пов'язаних із корупцією, особливо у законодавчій та судовій гілках влади.

Шляхами подолання негативних тенденцій, окрім політичних та економічних, можуть бути законодавчі, коли правові зміни спрямовано на автоматизацію процесу декларування та перевірки декларацій уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також на зобов'язання державних органів відобразити реальний стан притягнення до дисциплінарної відповідальності та на вдосконалення форм звітності. Саме тому визнано за доцільне такі зміни та доповнення до чинного Закону України «Про запобігання корупції»:

1) пункт 6 розділу XIII доповнити підпунктом 4) такого змісту: «Кабінету Міністрів України упродовж шестимісячного строку з дня набрання чинності змін до цього Закону забезпечити повторне та повне надання відповідними суб'єктами інформації до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили

корупційні правопорушення, з дня набрання чинності цим Законом до дня фактичної передачі згаданого реєстру Національному агентству, та приведення її у відповідність до положень даного Закону»;

2) частину 2 пункт 4) статті 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» доповнити підпунктами:

«д) стану та результатів судового розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

е) стану та тяганини у виконавчих провадженнях за результатами розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

є) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень».

3) частину 3 статті 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» викласти у такій редакції: «Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Підготовка інформації без аналізу співвідношень та без адміністративно-територіального поділу не допускається».

4. Публічно-правовий механізм протидії корупції – це різновид антикорупційного механізму юридичної протидії, що характеризується його використанням уповноваженими суб'єктами у формі діяльності, правового інституту або інструменту з метою підтримки нормального стану суспільних відносин у поєднанні диспозитивних та імперативних методів адміністративного права; специфічними суспільними відносинами (з приводу формування та реалізації антикорупційної політики, запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів,

запобігання корупції у діяльності юридичних осіб, правил етичної поведінки, фінансового контролю, захисту викривачів, інших механізмів запобігання і протидії корупції, відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків); суспільною необхідністю дієвого протистояння механізму корупції у публічній і приватній сфері.

5. Місце публічно-правового механізму протидії корупції визначено з позиції інституту в системі адміністративного права, який умовно знаходиться в адміністративно-політичній сфері управління особливої частини.

Виділено різновиди зазначеного механізму залежно від таких критеріїв класифікації, як суб'єктна ознака, характер функції у протидії, природа правових норм, сфера інтересів і галузь державного управління.

6. Для елементного складу публічно-правового механізму протидії корупції характерні складові частини діяльності, правового інституту або інструменту. У складі згаданого механізму виділено елементи залежно від механістичної ролі, ступеня значимості або ж від характеру призначення.

Характерними рисами для елементів публічно-правового механізму протидії корупції визнано такі: публічно-правова, матеріальна та процесуальна природа норм права, їх належність до адміністративного антикорупційного законодавства, правова інституалізація, специфічність сфери протидії корупції, поєднання історичної та соціальної генези протидії корупції, конструктивний і деструктивний вплив потенційних та реальних трансформацій механізмів корупції, здатність протидіяти корупції на найменшому та найвищому рівні, належність до структур інших механізмів тощо.

Важливий потенціал розробки питання елементів механізму даного виду вбачається у врегулюванні нормами адміністративного права впровадження штучного інтелекту, зокрема у вигляді електронного помічника для декларування.

Пропонується доповнити пункт 6 розділу XIII чинного Закону України «Про запобігання корупції» підпунктом 5) такого змісту: «Кабінету Міністрів України упродовж року з дня набрання чинності змін до цього Закону у взаємодії

із громадськістю згідно зі встановленим чинним законодавством порядком забезпечити розробку програмного забезпечення, спрямованого на створення та підтримку функціонування комунікації між особою, яка зобов'язана подавати декларацію відповідно до цього Закону, державними реєстрами та Національним агентством з можливістю автоматизованого формування, моніторингу, оцінки та перевірки інформації з декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

7. Різновидом міжнародних стандартів визнано стандарти публічно-правового механізму протидії корупції, під якими розуміємо як міжнародно-правові норми і принципи, якими з метою встановлення загальновизнаного належного рівня закріплено стандартизовані правила поведінки в механізмі протидії корупції, так і документи міжнародних організацій зі стандартизації у сфері протидії корупції. Запропоновано їх поділяти залежно від характеру, природи норм права, предмета механізму протидії, функціонального призначення, запозичення, імперативності, авторства або інтересів.

8. Основні ідеї законодавчого антикорупційного регулювання країн Балтії – членів ЄС полягають у запобіганні та боротьбі з корупцією (Латвійська Республіка), запобіганні корупції (Литовська Республіка) чи боротьбі з корупцією (Естонська Республіка). Акценти ідей зроблено в бік забезпечення запобігання впливу корупції та боротьби з нею (Латвійська Республіка), врегулювання приватних та публічних інтересів, стримування корупції (Литовська Республіка), а також суворої відповідальності та криміналізації діянь (Естонська Республіка). В Республіці Грузія виражено запобігання корупції, ідею несумісності інтересів та криміналізацію діянь. Натомість у Республіці Молдова законодавство протиставляє корупції непідкупність публічного сектору та нульову толерантність до корупції.

Вартими подальшої уваги є регламентація права декларанта додатково зазначати інформацію на свій розсуд (Латвійська Республіка), відповідальність за порушення заходів, передбачених законом про попередження організованої злочинності, обов'язок декларування усіма громадянами доходів і майна

(Литовська Республіка), поширення антикорупційних законів на фрілансерів (Естонська Республіка), ясність щодо дій законодавства на анексованих територіях, вимірювання нерухомого майна при декларуванні, деталізація захисту інформаторів (Республіка Грузія), а також конструкція норм, де очевидним є підпорядкування одній ідеї з високим теоретичним рівнем (Республіка Молдова).

З огляду на вузький зміст стаття 14 КУпАП і суть глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП потребують між собою нормативного узгодження через ігнорування у першому випадку запобігання корупції. Пропонується змінити статтю 14 КУпАП «Відповідальність посадових осіб» та викласти її у такій редакції: «Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного та громадського порядку, природи, здоров'я населення, запобігання корупції й інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків».

9. Доведено, що на ТОТ правовий нігілізм ускладнив регулювання публічно-правового механізму протидії корупції, який гіпертрофовано існує за шаблонами російського законодавця. Варіаціями таких шаблонів на ТОТ АРК є відносно повне копіювання російського федерального законодавства, змішане (Україна – ЛНР – РФ) чи часткове (ДНР – РФ). Замовчування результатів протидії та формальність шаблонів схожі із ситуацією з РФ у ПМР, Республіках Південній Осетії та Абхазії.

У науковій сфері ситуація віддзеркалює її стан у ПМР, Республіках Південна Осетія та Абхазія – відсутність наукових рад з юридичних наук; факти визнання РФ документів про науку та освіту; поодинокий інтерес до проблем корупції або його відсутність на рівні правових наук, за винятком ТОТ АРК.

У зв'язку з тим, що серед проявів правового нігілізму в Україні виокремлюються корупція та сепаратизм, перспективними науковими шляхами розвитку визнано вивчення досвіду Республік Молдова та Грузія. Досвід

вітчизняного кримінального процесуального законодавства в умовах АТО може також стати одним із напрямків для розвитку досліджуваного правового інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иоанн Лествичник. Скрижали духовные. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Lestvichnik/lestvitsa-ili-skrizhali-dukhovnye/34#10. Назва з екрана.
2. Іванцов В.В. Адміністративно-правове регулювання залучення громадськості до заходів із запобігання корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2018. 213 с.
3. Литвиненко В.І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. К., 2015. 485 с.
4. Рум'янцев Ю.В. Концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 231 с.
5. Берднікова К.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2016. 233 с.
6. Рівчаченко С.В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції: автор. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 22 с.
7. Захарчук О.З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2012. 20 с.
8. Панфілов О.Є. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 22 с.
9. Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки. К.: Дніпро, 2006. 976 с.
10. Велесова книга / пер. и коммент. Валентина и Юлии Гнатюк. М.: Амрита-Русь, 2011. 384 с.
11. Договор Руси с Византией: учебно-методич. пособие / М.В. Федоров.

М.: РУДН, 2012 . 87 с.

12. Рукопись «Мерило праведное». URL: <http://old.stsl.ru/manuscripts/book.php?col=1&manuscript=015>. Назва з екрана.
13. Вершинин К.В. Мерило праведное как памятник древнерусской книжности и права: дисс. ... канд. истор. наук: 07.00.02. М., 2016. 229 с.
14. Комаренко Т.О. Гоша Мхітара судебник // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2004. Т. 2: Г-Д.
15. Латинський текст Львівського Вірменського Судебника 1519 р. *Рукописи. ЦДІА України у Львові / Привілеї національних громад міста Львова (XIV-XVIII ст.) Видав Мирон Капраль. Львів, 2000. С. 189-219.*
16. Статут генуезьких колоній на Чорному морі 1449 року // Історія державної служби в Україні: у 5 т. К.: Ніка- Центр, 2009. Т. 3: Документи і матеріали. V ст. до н.е. – 1774 р. / упоряд.: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Т.С. Водотика, Р.Б. Воробей та ін. С. 109-111.
17. Российское законодательство X-XX веков. В 9-ти томах. Т. 2. М.: Юридическая литература, 1984. 432 с.
18. Атаманова Н.В. Правовий порядок Запорізької Січі: ціннісно-нормативний аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2011. № 1. С. 15-18.
19. Худояр Л.В. Джерела права Запорізької Січі. *Правова держава*. 2015. Випуск 26. С. 35-43.
20. Договірні статті 1654 року. *Тисяча років української суспільно-політичної думки*. У 9-ти т. К.: Дніпро, 2001. Т. 3. Кн. 1. Третя чверть XVII ст. / упор., передмова В. Шевчука. С. 262-267.
21. Гадяцький трактат 1658 року. *Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення*. К.: Генеза, С. 497-508.
22. Пономарьова М.С. Кримінально-правова характеристика складу злочину постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2018.

221 с.

23. Литвин Михалон. О нравах татар, литовцев и московитян. М.: МГУ, 1994. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Litvin/frametext1.htm>. Назва з екрана.

24. Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. (збірник актових документів) / АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; відп. ред.: І.П. Чепіга. К.: Наукова думка, 1986. 221 с.

25. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687) / упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; ред. кол.: П. Сохань (голова), Г. Боряк, В. Брехуненко, І. Бутич (заст. голови), Я. Дашкевич, О. Купчинський, О. Маврін, Ю. Мицик, О. Музичук та ін. / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Наукове товариство ім. Шевченка; Центральний держ. історичн. архів України. Київ; Львів, 2004. 1118 с.

26. Яковлева Т.Г. Донос старшини на І.Самойловича: аналіз першоджерела. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Tairova-Yakovleva_Tetiana/Donos_starshyny_na_I_Samoilovycha_analiz_pershodzherela.pdf. Назва з екрана.

27. Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье (ПСЗ-III). Т. V. № 2726. С. 42-46.

28. Соловьев С.М. История России с древнейших времен. Книга IX (тома 17-18). Продолжение царствования Петра I Алексеевича. М.: Мысль, 1993. 671 с.

29. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін, затверджені при вільному обранні формальною присягою від того ж Ясновельможного Гетьмана, підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>. Назва з екрана.

30. Грамота царя Петра I Гетьману Івану Скоропадському. *Источники*

Малороссийской истории, собранные Д.Н. Бантыш-Каменским и изданные О. Бодянским. Ч. 2. 1691-1722. М., 1859. С. 275-276.

31. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; упорядники: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко, Ю.А. Мицик та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії України НАН України. К.: Ніка-Центр, 2009. Т. 3: Документи і матеріали. V ст. до н.е. – 1774 р. 656 с.

32. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 р. / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; упоряд. К.А. Вислобоков; відп. ред. та авт. передм. Ю.С. Шемшученко. К., 1997. 547 с.

33. Звягинцев А.Г., Орлов Ю.Г. Неизвестная Фемида. Документы, события, люди. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. 575 с.

34. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В.А. Смолій; редкол.: С.В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. К.: Ніка-Центр, 2009. Т. 2. 512 с.

35. Полное собрание законов Российской империи. Собрание I (ПСЗ-I). Т. XXVII. № 20516.

36. Заблоцький Ю.П. Історична ретроспектива протидії корупції, хабарництву і неправомірній вигоді в Україні. *Митна справа*. 2015. № 1 (97). Ч. 2. Кн 1. С. 53-60.

37. Полное собрание законов Российской империи. Собрание I (ПСЗ-I). Т. XII. № 10303.

38. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года. *Российское законодательство X-XX веков*. Том 6. М.: Юридическая литература, 1988. С. 174-309. URL: <http://museumreforms.ru/node/13654>. Назва з екрана.

39. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; упорядники: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко, В.С. Шандра та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії України НАН

України. К.: Ніка-Центр, 2009. Т. 4: Документи і матеріали. 1775-1913. 872 с.

40. Соловей Д.Ю. Еволюція законодавства про кримінальну відповідальність УСРР (УРСР) (1919-1959 рр.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2017. 237 с.

41. Вісник державних законів і розпорядків Західної області Української Народної Республіки. *Станіслав*. 1919. № 8. 30 квітня. С. 63.

42. Dziennik Ustaw. 1921. S. 388-391. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dziennik Ustaw)*. URL: <http://www.dziennikustaw.gov.pl/>. Назва з екрана.

43. Постанова РНК УСРР від 22.06.1921 «Про заходи боротьби з посадовими злочинами». *ЗУ УСРР*. 1921. № 14. Ст. 383.

44. Декрет РНК УСРР від 16.08.1921 «Про боротьбу з хабарництвом». *ЗУ УСРР*. 1921. № 22. Ст. 639.

45. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; редкол.: С.В. Кульчицький та ін.; упоряд.: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко, Р.Б. Воробей. Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. К.: Ніка-Центр, 2009. Т. 5: Документи і матеріали. Книга 1. 1914-1991. 824 с.

46. Нариси історії Закарпаття / відп. ред. І. Гранчак. Ужгород: Закарпаття, 1995. Т. II: 1918-1945. 663 с.

47. XIX съезд ВКП(б) КПСС (5-14 октября 1952 г.). Документы и материалы. Tribune marxiste-leniniste. URL: <https://tribunemlreypa.files.wordpress.com/2017/03/19-d181d18ad0b5d0b7d0b4-d0b2d0bad0bf-d0b1-d0bfd181d181-1952.pdf>.

48. Постанова Політбюро ЦК КПУ «Про факти зловживань і хабарництва з боку окремих працівників системи Міністерства охорони здоров'я УРСР» (протокол № 62, п. 13). *Історія державної служби в Україні: у 5 т. / відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; редкол.: С.В. Кульчицький та ін.; упоряд.: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко, Р.Б. Воробей. Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. К.: Ніка-Центр, 2009. Т. 5: Документи і матеріали. Книга 1. 1914-1991. 824 с.*

49. Постанова Ради Міністрів УРСР від 29.06.1986 № 235 «Про заходи щодо посилення боротьби з нетрудовими доходами». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/235-86-%D0%BF>. Назва з екрана.

50. КПСС. Конференция (19; 1988; Москва). XIX Всесоюзная конференция Коммунистической партии Советского Союза, 28 июня – 1 июля 1988 г.: стенографический отчет: в 2-х т. Т. 2. М.: Политиздат, 1988. 399 с.

51. Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 27.12.1989 № 8555-XI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8555-11>. Назва з екрана.

52. Постанова Ради Міністрів УРСР від 04.05.1990 № 104 «Про реєстрацію Статуту Спілки трудящих України за соціалістичну перебудову». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/104-90-%D0%BF>. Назва з екрана.

53. Постанова Верховної Ради УРСР від 29.11.1990 № 504-XII «Про невідкладні заходи по зміцненню законності і правопорядку в республіці». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-12/ed19910222>. Назва з екрана.

54. Указ Президента СССР от 29.01.1991 № УП-1380 «О мерах по обеспечению борьбы с экономическим саботажем и другими преступлениями в сфере экономики». URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data01/tex10473.htm>. Назва з екрана.

55. Постанова ПВС України 22.02.1991 № 1 «Про завдання судів України по підвищенню рівня правосуддя, виходячи з вимог Постанови Верховної Ради Української РСР від 29 листопада 1990 р. «Про невідкладні заходи по зміцненню законності і правопорядку в республіці». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-91/ed19910222>. Назва з екрана.

56. Постанова Державного комітету по надзвичайному стану в СРСР від 19.08.1991 № 1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001400-91>. Назва з екрана.

57. Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 20.08.1991 № 1420-XII «Про Заяву Президії Верховної Ради Української РСР». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1420-12>. Назва з екрана.

58. Закон України від 12.09.1991 № 1543-XII «Про правонаступництво

України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>. Назва з екрана.

59. Горган О.Л. Історичні аспекти боротьби з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 277-280. URL: http://www.pap.in.ua/2_2015/84.pdf.

60. Указ Президента України від 18.06.1993 № 218/93 «Про Координаційний комітет з питань боротьби зі злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218/93/ed19931126>. Назва з екрана.

61. Указ Президента України від 26.11.1993 № 561/93 «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561/93/ed19931126>. Назва з екрана.

62. Закон України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/ed19931126>. Назва з екрана.

63. Указ Президента України від 27.08.1994 № 484/94 «Питання посилення боротьби з корупцією та іншими злочинами в сфері економіки». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484/94>. Назва з екрана.

64. Указ Президента України від 21.06.1994 № 396/94 «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396/94/ed19940721>. Назва з екрана.

65. Розпорядження Президента України від 15.02.1995 № 35/95-рп «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35/95-%D1%80%D0%BF>. Назва з екрана.

66. Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%Dtru#Stru>. Назва з екрана.

67. Закон України від 15.12.1992 № 2862-ХІІ «Про статус суддів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-12>. Назва з екрана.

68. Станіслав Б. Становлення та розвиток законодавства щодо протидії хабарництву, корупції та одержанню неправомірної вигоди суддями. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 223-228. URL: <http://pgr->

journal.kiev.ua/archive/2017/1/43.pdf. Назва з екрана.

69. Котова Л., Мешков К. Етапи розвитку українського антикорупційного законодавства. URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/190/1/105-111.pdf>. Назва з екрана.

70. Задирака Н.Ю. Шляхи становлення антикорупційного законодавства в Україні / Н.Ю. Задирака, К.В. Берднікова. *Форум права*. 2012. № 2. С. 274-277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. Назва з екрана.

71. Ярошенко М.О., Шевчук З.Ю. Еволюція антикорупційного законодавства в Україні в період незалежності. *Право*. 2016. № 31. С. 38-44. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18970/1/Yaroshenko_Shevchuk.pdf. Назва з екрана.

72. Бернадський П.Й. Система антикорупційного законодавства України. URL: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Economics/doc.htm. Назва з екрана.

73. Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI «Про засади запобігання та протидії корупції». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T091506.html. Назва з екрана.

74. Закон України від 07.04.2011 № 3206 «Про засади запобігання і протидії корупції». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>. Назва з екрана.

75. Закон України від 11.06.2009 № 1507-VI «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1507-17>. Назва з екрана.

76. Закон України від 16.03.2005 № 2476-IV «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-15>. Назва з екрана.

77. Закон України від 18.10.2006 № 252-V «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією». URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-16>. Назва з екрана.

78. Закон України від 18.10.2006 № 251-V «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16>. Назва з екрана.

79. Указ Президента України від 17.09.1996 № 837/96 «Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/96>. Назва з екрана.

80. Постанова ВРУ від 07.05.1996 № 182/96-ВР «Про поширення чинності пункту 3 Положення про порядок комплектування, матеріально-технічного, військового, фінансового та соціально-побутового забезпечення спеціальних підрозділів Служби безпеки України по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182/96-0>. Назва з екрана.

81. Постанова ВРУ від 16.01.1997 № 3/97-ВР «Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>. Назва з екрана.

82. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 № 657-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» та державної антикорупційної політики на період до 2011 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/657-200%80>. Назва з екрана.

83. Указ Президента України від 24.04.1998 № 367/98 «Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки». URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/367/98.?lang=ru>. Назва з екрана.

84. Указ Президента України від 10.04.1997 № 319/97 «Про національну програму боротьби із корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/319/97>. Назва з екрана.

85. Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011 «Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>. Назва з екрана.

86. Постанова ВРУ від 04.02.2005 № 2426-IV «Про схвалення програми Кабінету Міністрів України «Назустріч людям». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2426-15>. Назва з екрана.

87. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.1997 № 388 «Про затвердження плану заходів організаційного забезпечення реалізації Національної програми боротьби з корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-97-%D0%BF/sp:max25>. Назва з екрана.

88. Розпорядження Президента України від 25.02.1997 № 98/97-рп «Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/98/97-%D1%>. Назва з екрана.

89. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.1998 № 345 «Про стан виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади Закону України «Про боротьбу з корупцією» та Національної програми боротьби з корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/345-%D0%BF>. Назва з екрана.

90. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.1997 № 763 «Про хід виконання законів України, рішень Президента України та Кабінету Міністрів України з питань боротьби з корупцією і злочинністю та звіти керівників центральних органів виконавчої влади щодо виконання Законів України «Про державну службу» та «Про боротьбу із корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-uk> . Назва з екрана.

91. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 № 616 «Про порядок звітування органів виконавчої влади про дотримання вимог Закону України «Про боротьбу з корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/616>. Назва з екрана.

92. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 № 1220 «Про стан виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади актів законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1220-98-%D0>. Назва з екрана.

93. Закон України від 07.04.2011 № 3207-17 «Про внесення змін і

доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>. Назва з екрана.

94. Указ Президента України від 24.04.1997 № 371/97 «Про створення Національного бюро розслідувань України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97>. Назва з екрана.

95. Закон України від 14.10.2014 № 1700-18 «Про запобігання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/stru#Stru>. Назва з екрана.

96. Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>. Назва з екрана.

97. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>. Назва з екрана.

98. Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19/print1489058007718601>. Назва з екрана.

99. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>. Назва з екрана.

100. Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII «Про очищення влади». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>. Назва з екрана.

101. Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19>. Назва з екрана.

102. Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>. Назва з екрана.

103. Закон України від 08.10.2015 № 731-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19>. Назва з екрана.

104. Закон України від 14.10.2014 № 1701-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>. Назва з екрана.

105. Закон України від 15.09.2015 № 679-VIII «Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-19>. Назва з екрана.

106. Сковорода Г. Всякому місту звичай і права. *Бібліотека української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?d=273>. Назва з екрана.

107. Біленко Т. Слово Біблії в ремінісценції Івана Франка. *Інтерпритація тексту*. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ivan-franko-zbirnyk-2010-t01/74Tetyana_Bilenko.pdf. Назва з екрана.

108. Терлюк І.Я., Флис І.М. Політико-правова доктрина козацького державотворення: нарис історії української державної ідеї. Львів: Вид-во Тараса Сороки, 2008. 300 с.

109. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / М.С. Грушевський [редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1991. Т. 4: XIV-XVI віки. Відносини політичні, 1993. 535 с.

110. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2000. 20 с.

111. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2005. 19 с.

112. Рівчаченко С.В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як

спосіб протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 195 с.

113. Боднарчук О.Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право». Ірпінь, 2016. 560 с.

114. Грабець І.Н. Адміністративно-правові засади діяльності прокурора щодо протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією в Україні: автореф. дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.

115. Пилип Я.Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2016. 204 с.

116. Мусієнко О.П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 242 с.

117. Хабарова Т.В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

118. Курило Т.С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 258 с.

119. Конєва С.О. Звільнення з публічної служби як захід запобігання корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 201 с.

120. Заброда Д.Г. Систематизація наукових досліджень з проблем протидії корупції. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2011. № 32. С. 256-268. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvsvy/03_2011/11.pdf. Назва з екрана.

121. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2017 р.): розглянуті та схвалені координаційними бюро відділень Національної академії правових наук України / упоряд.: В.А. Журавель, Д.В. Лук'янов, Н.М. Вапнярчук. Харків: Право, 2018. 286 с.

122. Матюхіна Н.П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2002. 420 с.

123. Шестаков С.В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 20 с.

124. Кравець В.Р. Атестація державних службовців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 . Одеса, 2004. 20 с.

125. Охотнікова О.М. Адміністративна відповідальність керівника державного підприємства, установи, організації в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 20 с.

126. Старцев О.В. Адміністративно-правове регулювання відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2004. 20 с.

127. Подоляка А.М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2004. 19 с.

128. Заброда Д.Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 20 с.

129. Гайдук А.В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2006.

130. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 21 с.

131. Ткаченко О.В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т законодавства Верхов. Ради України. К., 2008. 20 с.

132. Александров В.М. Військова служба як особливий вид державної

служби в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2009. 20 с.

133. Бездольний М.Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутріш. справ. Х., 2009. 20 с.

134. Йосифович Д.І. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л., 2009. 20 с.

135. Пожидаєв Г.П. Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 19 с.

136. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Алла Альбертівна Пухтецька . Київ: Б.в., 2009 . 20 с.

137. Завгородній В.А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д., 2010. 20 с.

138. Алфьоров С.М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харк. націон. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 38 с.

139. Дьомін І.А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». К., 2011. 16 с.

140. Коваленко Ю.В. Адміністративно-правові забезпечення протидії корупції в органах Державної митної служби України: автореф. дис. ... канд. наук: 12.00.07. К., 2011. 23 с.

141. Міняйло М.П. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на звернення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Акад. праці і соц. відносин Федер. профспілок України. К., 2011. 20 с.

142. Яцків І.І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». К., 2011. 16 с.

143. Захарчук О.З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн в боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2012. 218 с.

144. Коруля І.В. Міліція в механізмі протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. 190 с.

145. Сkochиляс-Павлів О.В. Організаційно-правові аспекти протидії корупційним діям у сфері освіти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Львів. політехніка». Л., 2012. 19 с.

146. Бовкун Є.А. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в діяльності органів державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2013. 190 с.

147. Яфонкін А.О. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією серед державних службовців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2013. 200 с.

148. Коровяк О.Я. Механізм адміністративно-правового регулювання попередження та протидії корупції в Україні: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / О. Я. Коровяк; Львівський університет біз-несу та права. Львів, 2014. 214 с.

149. Маринюк М.В. Адміністративні стягнення за корупційні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2014. 215 с.

150. Ваньчик Ю.А. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / МВС України; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. 16 с.

151. Гвоздецький В.Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 /

Держ. НДІ Мін-ва внутр. справ України. К., 2015. 360 с.

152. Добровольський О.І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах державної фіскальної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 201 с.

153. Довжанин В.М. Заходи адміністративно-правового забезпечення прав та свобод громадян в сфері запобігання та протидії корупції: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ужгородський національний університет. Ужгород, 2015. 203 с.

154. Кінаш М.М. Адміністративно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ з іншими правоохоронними органами щодо протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2015. 200 с.

155. Клок О.В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2015. 214 с.

156. Сич М.О. Адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2015. 221 с.

157. Тулі Хайдер Абдулнабі Тулі. Адміністративно-правові засоби боротьби з корупцією в державних органах: на прикладі України та Іраку (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2015. 21 с.

158. Боднарчук О.Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право». Ірпінь, 2016. 560 с.

159. Глушко Є.В. Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Університет сучасних знань. Х., 2016. 248 с.

160. Міщенко Т.М. Адміністративно-правове забезпечення організації боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними

зв'язками: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2017. 197 с.

161. Стародуб Д.М. Правове регулювання декларування доходів фізичних осіб: порівняльна характеристика України та країн СНД: автореф. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь: Ун-т держ. фіск. служби України, 2017. 23 с.

162. Топольницький В.В. Адміністративно-правові аспекти представництва міністерства оборони України в судових інстанціях: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07. К., 2017. 236 с.

163. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: Запорізький нац. ун-т, 2018. 249 с.

164. Ключко І.О. Органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми: Сумський державний університет, 2018. 227 с.

165. Конєва С.О. Звільнення з публічної служби як захід запобігання корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 16 с.

166. Тімашов В.О. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян України в умовах євроінтеграції: доктринальні положення: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіон. акад.». К., 2018. 45 с.

167. Горбатенко В.П. У пошуках майбутнього: до проблеми еволюції футурології як науки. *Наукові праці МАУП*. 2012. № 52 (1). С. 35-48.

168. Технический директор Google расписал будущее мира: прогноз до 2099 года. *Inforesist*. URL: <https://inforesist.org/technicheskij-direktor-google-raspisal-budushhee-mira-prognoz-do-2099-goda/>. Назва з екрана.

169. Боднарчук О.Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально виконавчій службі України: монографія / Нац. ун-т держ. податк. служби України К.: ЦУЛ, 2015. 462 с.

170. Настюк В.Я., Белєвцева В.В., Лемешко О.М. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти Х.: Право, 2010. 152 с.

171. Мельник М.І. Корупція корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

172. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.

173. Бусол О.Ю. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією: монографія. Кіровоград: ТОВ «Поліграф-Сервіс», 2010. 628 с.

174. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. К.: Ін Юре, 2014. 564 с.

175. Серьогін С.С. Управління попередженням та протидією корупції в органах публічної влади України: монографія. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009.

176. Прохоренко О.Я. Корупція по-українськи (сутність, стан, проблеми): монографія. К.: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2005. 166 с.

177. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

178. Басанцов І.В. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 113 с.

179. Кохан Г.В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. К.: НІСД, 2013. 232 с.

180. Журавський В.С. Корупція в Україні – не політика: монографія / В.С. Журавський, М.І. Михальченко, О.М. Михальченко. К.: Фенікс, 2007. 408 с.

181. Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування: практичний посібник. К.: ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.

182. Таран В., Марусов А. Як контролювати державні закупівлі на місцевому рівні: практичний посібник / за ред. Д.М. Слизьконіс. К.: Центр Політичних Студій та Аналітики, 2013. 96 с.

183. Будник О.О., Тарнай В.А., Марусов А.Ю., Канєвський Г.О.

Громадський інструментарій моніторингу і оцінювання використання бюджетних коштів на місцевому рівні / за заг. ред. В.В. Тарана. К.: ЦПСА, 2014. 98 с.

184. Бугайчук К.Л. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Беспалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 100 с.

185. Топчій В.В. Публічно-правова протидія корупції: навч. посіб. / В.В. Топчій, В.А. Шкелебей, Т.М. Супрун; Держ. фіскальна служба України, Ун-т держ. фіскальної служби України. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 208 с.

186. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017. Частина 5: Інструменти електронного урядування та електронної демократії у запобіганні корупції в органах публічної влади. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 58 с.

187. Охотский Е., Шедий М., Охотский И., Левакин И. Противодействие коррупции: учебник-практикум для академического бакалавриата / под общ. ред. Е.В. Охотоского. М.: Юрайт, 2018. 427 с.

188. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. Хавронюк М.І. К.: Ваіте, 2018. 472 с.

189. Топчій В.В., Шкелебей В.А., Супрун Т.М. Публічно-правова протидія корупції: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 208 с.

190. Методика проведення експертних досліджень використання бюджетних коштів, що виділяються на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи в межах державних цільових програм: розроблена 2004 року Харківським НДІСЕ Міністерства юстиції України, зареєстрована 03.03.2010 за № 11.0.20 / Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua/search>. Назва з екрана.

191. Дослідження щодо стану справ з корупцією / Центр політико-правових реформ. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872033-1.3.-doslidgeennya>

schodo-stanu-sprav-z-koruptsieu. Назва з екрана.

192. Arndt C., Oman C. Uses and Abuses of Government Indicators, April 30. Washington, D. C.: Center for International Private Enterprise, 2007.

193. Galtung F. Measuring the Immeasurable: Boundaries and Functions of (Macro) Corruption Indices. *Measuring Corruption* / eds C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors, F. Galtung. Aldershot, 2006. P. 101–130.

194. Langseth P. Involving the Public in Curbing Corruption: The Use of Surveys to Empower Citizens to Monitor State Performance. Vienna, 1999.

195. Søreide T. Is it Right to Rank? Limitations, Implications and Potential Improvements of Corruption Indices. Paper for the IV Global Forum on Fighting Corruption, Brasilia, Brazil, 7–10 June, 2005. URL: <http://www.u4.no/document/showdoc.cfm?id=123>. Назва з екрана.

196. Urra F.-J. Assessing Corruption: An Analytical Review of Corruption Measurement and its Problems: Perception, Error and Utility. Washington, 2006. 144 p.

197. Левин М., Цирик М. Коррупция как объект математического моделирования. *ЭиММ*. 1998. № 3.

198. Зубкова Л.А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 34-44.

199. Сіренко Д.О. Сучасний стан судової практики з розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». Випуск 46. Том 2. 2017. С. 29-32.

200. Клок О.В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2015. 214 с.

201. Гвоздецький В.Д. Оновлення адміністративно-правового механізму запобігання і протидії корупції в Україні, урухомлене Революцією гідності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 4 (75). С. 4-24.

202. Шевченко О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання

корупційній злочинності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2012. 241 с.

203. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 582 с.

204. Вандін Є.В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 207 с.

205. Rose-Ackerman S. The Political Economy of Corruption // Corruption and the global economy / Ed. Elliott K. A. Washington, DC: Institute for Intern. Economics, 1997.

206. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / пер. с англ. О.А. Алякринского. М.: Логос, 2003. 356 с.

207. Латов Ю.В. Экономика вне закона. Очерки по теории и истории теневой экономики. М.: Московский общественный научный фонд, 2001. 284 с.

208. Удодова В.И., Позднякова А.М. Влияние коррупции на экономический рост и развитие стран. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1086. С.105-110.

209. Во Всемирном банке рассказали, сколько экономика Украины теряет из-за коррупции / РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/vsemirnom-banke-rasskazali-skolko-ekonomika-1510672053.html>. Назва з екрана.

210. Кумівський капіталізм в Україні: економічні наслідки. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/435491521811321988/pdf/124551-UKRAINIAN-PUBLIC-CronyCapitalismUkraineukr.pdf>. Назва з екрана.

211. Маркєєва О. Актуальні проблеми антикорупційної політики України. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/395>. Назва з екрана.

212. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис ... докт. юрид. наук: 12.00.08. К., 2015. 479 с.

213. Министерство экономического развития Российской Федерации,

Общероссийский общественный фонд «Общественное мнение». Состояние бытовой коррупции в Российской Федерации (на основании результатов социологического исследования, проведенного во втором полугодии 2010 г.)

Москва, 2011 год. URL:

http://www.indem.ru/corrupt/doklad_cor_indem_fom_2010.pdf. Назва з екрана.

214. Ukraine: Control of Corruption / Worldwide Governance Indicators. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#reports>. Назва з екрана.

215. Григорьев А. Коррупция-2010 / Анализ и перспективы. *Голос Америки* (26 октября 2010 г.). URL: <http://www.voanews.com/russian/news/Analysis-and-perspectives/Corruption-Report-2010-10-26-105798228.html>. Назва з екрана.

216. Річний звіт Transparency International 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/10/Richnyi-zvit-TI-Ukraina-2017.pdf>. Назва з екрана.

217. НАЗК: Уряд схвалив проект Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2017 році. URL: <https://nazk.gov.ua/news/nazk-uryad-shvalyv-proekt-nacionalnoyi-dopovidi-shchodo-realizaciyi-zasad-antukorupciynoyi>. Назва з екрана.

218. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 році. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/20171%8C_19.04.2017.pdf. Назва з екрана.

219. Google Trends. URL: <https://trends.google.ru/trends/explore?datF09pngm>. Назва з екрана.

220. Дудоров О.О. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016-2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року). URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf. Назва з екрана.

221. НАЗК направило до суду перший адмінпротокол за несвоєчасне подання звіту лідеркою політичної партії. URL: <https://www.5.ua/polityka/nazk-napravylo-do-sudu-pershyy-adminprotokol-za-nesvoiechasne-podannia-zvitu-liderkoiu-politychnoi-partii-131011.html>. Назва з екрана.

222. Звіт про стан протидії корупції за 12 місяців 2013 року. URL: http://mvs.gov.ua/upload/%D0%97apobigannja_korupcii/%A1tistik_KOR_2013.XLS. Назва з екрана.

223. Звіт про стан протидії корупції за 12 місяців 2014 року. URL: http://mvs.gov.ua/upload/%D0%97apobigannja_korupcii/%A1tistik_KOR_2014.XLS. Назва з екрана.

224. Звіт про стан протидії корупції за 12 місяців 2015 року. URL: http://mvs.gov.ua/upload/%D0%97apobigannja_korupcii/%A1tistik_KOR_2015.XLS. Назва з екрана.

225. Звіт про стан протидії корупції за 12 місяців 2016 року. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/file/zvit.xls>. Назва з екрана.

226. Звіт про стан протидії корупції за 12 місяців 2017 року. URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/koriya_f0661712.xls. Назва з екрана.

227. Звіт про стан протидії корупції у I півріччі 2018 року. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/file/f0661806.xls>. Назва з екрана.

228. Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності. Зведений по Україні за 2014 рік. URL: [https://court.gov.ua/userfiles/3_2014\(2\).xls](https://court.gov.ua/userfiles/3_2014(2).xls). Назва з екрана.

229. Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності. Зведений по Україні за 2015 рік. URL: [https://court.gov.ua/userfiles/3_2015\(1\).xls](https://court.gov.ua/userfiles/3_2015(1).xls). Назва з екрана.

230. Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності. Зведений по Україні за 2016 рік. URL:

https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/DSA_2017_all_docs/FEBRUARY_17/statistika_16/Copi_%203_2016.xls. Назва з екрана.

231. Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності. Зведений по Україні за 2017 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017. Назва з екрана.

232. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; редкол. О.С. Мельничук (головний ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1985. Т. 4: Н-П / укл.: Р.В. Болдирев та ін. 2003. 656 с.

233. Костицький М.В. Соціальні проблеми сучасного етапу творення української держави і права як проблеми людинознавчі. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права*. К.: КНУВС, 2009. С. 6-9.

234. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук та ін.; НАНУ, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. К.: Абрис, 2002. 742 с.

235. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. 5-те вид. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 2-ге вид. 1728 с.

236. Українська радянська енциклопедія (УРЕ): в 12 томах. 1974-1985. URL: <http://leksika.com.ua/ure>. Назва з екрана.

237. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. URL: http://leksika.com.ua/13590705/legal/pravoviy_nigilizm. Назва з екрана.

238. Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия / под ред. М.Ю. Тихомирова. М., 1997. 526 с.

239. Прохоренко О.Я. Механізм подолання корупції на шляху до євроінтеграції України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 24. С. 74-77. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2011/20.pdf. Назва з екрана.

240. Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 373-382. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2013_2_52. Назва з екрана.

241. Юридичний словник / за ред.: Б.М. Бабія, Ф.Г. Бурчака, В.М. Корецького, В.В. Цветкова. Видання друге перероблене і доповнене. К., Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1983. 871 с.

242. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-0>. Назва з екрана.

243. Наказ Міністерства промислової політики України від 15.06.2004 № 285 «Про затвердження Положення про технічне обслуговування устаткування підприємств гірничо-металургійного комплексу». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0807-04/ed20091106/find?text=%CC%E5%F5%E0%>. Назва з екрана.

244. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2747-15. Назва з екрана.

245. Наказ Держфінмоніторингу України від 24.03.2006 № 56 «Про затвердження Типового положення про функціональну підсистему Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/term/8704>. Назва з екрана.

246. Наказ СБУ від 12.08.2005 № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/term/39576>. Назва з екрана.

247. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. Назва з екрана.

248. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про запобігання корупції». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf351=5224034>. Назва з екрана.

249. Онищук О.О. Механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. *Форум права*. 2010. № 4. С. 686-689. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10oootpk.pdf>. Назва з екрана.

250. Плиска В.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний ун-т. Ужгород, 2015.

210 с.

251. Молдаван Е. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf. Назва з екрана.

252. Механізми публічно-правової і приватноправової регламентації суспільних відносин у адміністративно-політичній, соціально-культурній та господарській сферах: кол. моногр. / Білик П.П., Миколенко О.І., Миколенко О.М. та ін.; за заг. ред. О.І. Миколенка. Одеса: Фенікс, 2016. 342 с.

253. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А.М. Михненко, О.В. Руснак, А.М. Мудров та ін.; за ред. А.М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. К.: ДННУ Акад. фін. управління, 2013. 666 с.

254. Серьогін С.С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4 (32). С. 284-289

255. Румянцева Е.Е. Противодействие коррупции: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры. М.: Издательство Юрайт, 2016. 267 с.

256. Румянцева Е.Е. Механизмы противодействия коррупции (курс лекций). М.: ГОУ ВПО «ВГНА Минфина России», 2012. 50 с.

257. Правознавство: підручник / за заг. ред. В.В. Копейчикова, А.М. Колодія. К.: Юрінком Інтер, 2004. 486 с.

258. Галлиган Д., Полянский В.В., Стариков Ю.Н. Административное право: история развития и основные современные концепции. М.: Юристъ, 2002. 410 с.

259. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

260. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.

261. Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс: полный курс.

М., 2001. 652 с.

262. Авер'янов В.Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/493-stetsenko/2012-06-20-10-58-46.html>. Назва з екрана.

263. Коломoeць Т.А. Предмет адміністративного права: к вопросу поиска его нового формата в современной украинской административно-правовой науке. *Вісник Одеського національного університету. Сер.: Правознавство.* 2012. Т. 17. Вип. 1-2. С. 121-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vopu_prav_2012_17_1-2_15. Назва з екрана.

264. Бевзенко В.М. Публічно-правові відносини: сутність та ознаки. *Право і Безпека.* 2009. № 1. С. 6-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2009_1_3.

265. Бортнікова А.Г. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття публічно-правових відносин. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Юриспруденція. 2015. № 14. Т. 1. С. 97-99.

266. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навч. посібник / за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

267. Шатрава С. Місце та особливості функціонування органів Національної поліції України в системі суб'єктів протидії корупції. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. № 4/1. С. 222-226.

268. Теорія держави та права: навч. посіб. / Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

269. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

270. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.

271. Бездольний М.Ю. Державно-правовий механізм протидії корупції. *Форум права.* 2009. № 2. С. 38-43. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e->

journals/FP/2009-2/09bmympk.pdf. Назва з екрана.

272. Головкин Р.Б., Краснов А.М. Основы теории и практики юридического противодействия: монографія. Саарбрюкен, 2013. 237 с.

273. Гоббс Т. Левіафан. Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 606 с.

274. Гегель Г. Философия права: пер. с нем. / ред. и сост. Д.С. Керимов и В.С. Нерсесянц; авт. вступ. ст. и примеч. В.С. Нерсесянц. М.: Мысль, 1990. 524 с.

275. Общая теория права: Философия права. Часть теоретическая. Т. 1. Вып. 1-4 / Шершеневич Г.Ф., проф. М.: Бр. Башмаковы, 1910. 839 с. репринт.

276. Теория права и государства. М.: Норма ИНФРА-М, 2013. 272 с.

277. Четвернин В.А., Яковлев А.В. Институциональная теория права, М., 2009. 26 с. URL: <https://teoria-prava.hse.ru/data/2016/10/24/1110746556/institution.pdf>. Назва з екрана.

278. Глушко Є.В. Доктринальне розуміння корупції в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 34 (2). С. 76-79. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)__21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)__21). Назва з екрана.

279. Постанова апеляційного суду Миколаївської області у справі про адміністративні правопорушення від 03.04.2018 № №490/921/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73131479>. Назва з екрана.

280. Кідалов С.О. Органи рибоохорони як суб'єкт державного управління. *Форум права*. 2013. № 1. С. 408-412. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C&I21Dindex.htm_2013_1_70.pdf. Назва з екрана.

281. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 830 «Про утворення територіального органу Національної поліції». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248564262>. Назва з екрана.

282. Вязмікін С.А. Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки національної поліції України. *Юридичний часопис Національної*

академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (11). С. 133-140.

283. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-х томах. Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Юридична думка, 2004. 584 с.

284. Пирожкова Ю.В. Функція адміністративного права: оновлений доктринальний погляд в умовах перегляду постулатів про систему права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 74. С. 148-154.

285. Закон України від 19.06.2003 № 964-IV «Про основи національної безпеки України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. Назва з екрана.

286. Проект Закону України від 28.02.2018 № 8068 «Про національну безпеку України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531. Назва з екрана.

287. Словник української мови: в 11 томах. 1973. Том 4.

288. Класифікація. *Юридична енциклопедія*: в 6-ти т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія, 2001. Т. 3: К-М. 792 с. URL: <http://leksika.com.ua/19120918/ure/klasifikatsiya>. Назва з екрана.

289. Словник української мови: в 11 томах. 1977. Том 8.

290. Кошелев И.Н. Административно-правовой механизм противодействия коррупции и обеспечения собственной безопасности органов внутренних дел Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2009. 26 с.

291. Гладун З.С. Сучасні проблеми адміністративного права України і шляхи їх вирішення: проблемна лекція для магістрантів і студентів Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства. Тернопіль, 2000. 49 с.

292. Задорожний С.А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2017. 251 с.

293. Словник української мови: в 11 томах. 1971. Том 2.

294. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1203.htm. Назва з екрана.

295. Рішення КСУ від 23.06.2009 № 15-рп/2009 «У справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України», абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-09>. Назва з екрана.

296. Валюшко І.В. Інститути громадянського суспільства у системі антикорупційної політики України: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 К., 2017. 217 с.

297. Заросило В.О. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Антикорупційна діяльність в Україні» (для магістрів). К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018 20 с. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/lib/metod/7730.pdf>. Назва з екрана.

298. Заяць О.С. Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07, Львів 2017. 210 с.

299. Белік В.О. Поняття та структура механізму адміністративно-правової протидії корупції прокуратурою України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 188-192.

300. Алфьоров С.М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 444 с.

301. Шатрава С.О. Адміністративно-правовий механізм профілактики корупції в органах внутрішніх справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35 (2.3). С. 37-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_352. Назва з екрана.

302. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. 237 с.

303. Стародуб Д.М. Правове регулювання декларування доходів фізичних осіб: порівняльна характеристика України та країн СНД: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2017. 204 с.

304. Братковський М.Л. Формування механізмів реалізації публічної влади на підставі довіри: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Донец. держ. ун-т упр. Донецьк, 2011. 34 с.

305. Модуль логічного та арифметичного контролю е-декларацій готовий як комп'ютерний алгоритм і в змозі перевірити весь масив декларацій за 12 годин / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2349663-avtomatnij-modul-gotovij-perelopatiti-vsi-deklaracii-za-12-godin-nazk.html>. Назва з екрана.

306. Рішення НАЗК від 02.12.2016 № 126 «Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16>. Назва з екрана.

307. Рішення НАЗК від 17.06.2016 № 2 «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16>. Назва з екрана.

308. Волошенко А.В. Шляхи до своєчасного виявлення і нейтралізації корупційних ризиків. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 12 (174). С. 312-321.

309. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики за 2017 рік. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872099-rozdil-iv.-migenarodne-spivrobitnitstvo>. Назва з екрана.

310. Івасенко С.М. Запобігання та протидія корупції в правоохоронних органах: організаційно-управлінський аспект: дис. ... канд. з держ. упр.: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Нац. акад. держ. упр-ня при

Президентів України. К., 2015. 199 с.

311. Антикорупційне законодавство: міжнародні стандарти та їх запровадження в Україні: методичний посібник / укл.: В.І. Григор'єв, М.А. Микитюк, Г.О. Гончарук. Київ, 2013. 92 с.

312. Дьомін І.А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право» / Відкр. міжнар. ун-т «Україна». К., 2011. 204 с.

313. Тули Хайдер Абдулнаби Тули. Административно-правовые средства борьбы с коррупцией в государственных органах: на примере Украины и Ирака (сравнительно-правовое исследование): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право» / Одеський націон. ун-т ім. І.І. Мечникова. К., 2015. 227 с.

314. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики за 2017 рік. URL: <http://pravo.org.ua/img/zstored/files/%D0%90%1%82.pdf>. Назва з екрана.

315. Назарчук А.В. Этика глобализирующегося общества: тенденции и проблемы глобализации в свете социально-этической концепции К.О. Апеля. Москва: Директмедиа Паблшинг, 2002. 381 с.

316. Енгибарян Л.Н. Феномен коррупции в условиях глобализации (теоретический анализ): дис. ... канд. социол. наук: 22.00.01. Москва, 2006. 147 с.

317. Суханов В.А. Международное сотрудничество в борьбе с коррупцией в органах власти: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04. Москва, 2014. 182 с.

318. Зозуля І.В. Європейська модель поліції (міліції) як мета сягання у реформуванні ОВС України: доктринальний підхід / І. В. Зозуля // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2008. Вип. 19. С. 177-189. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_19_21. Назва з екрана.

319. Словник української мови: в 11 томах. 1978. Том 9.

320. Савчук К.О. Стандарти міжнародні. *Юридична енциклопедія*: у 6-и т. Т. 5. / Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. К.: Укр. Енцикл., 2003. 615 с. URL: http://leksika.com.ua/18061222/legal/standarti_mizhnarodni. Назва з екрана.

321. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, ознаки, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.

322. Указ Президента України від 06.02.2003 № 84/2003 «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84/2003>. Назва з екрана.

323. Закон України 18.04.2013 № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-18>. Назва з екрана.

324. Марчук М.П. Окремі аспекти долучення України до міжнародних стандартів співробітництва у сфері протидії корупції. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 275-279.

325. Захарчук О.З. Міжнародні стандарти запобігання корупції та відповідність їм вітчизняного антикорупційного законодавства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 3. Т. 2. С. 83-87. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_3\(2\)__23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_3(2)__23). Назва з екрана.

326. Гром Н. Хто має боротися з корупцією? Міжнародні стандарти та успішні моделі антикорупційних систем. *Юридична Газета* від 20 жовтня 2017 року. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/hto-mae-borotisyia-z-korupcieyu-mizhnarodni-standarti-ta-uspishni-modeli-antikorupciynih-sistem.html>. Назва з екрана.

327. Костенко Б.О. Імплементация європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство: навч.-метод. матеріали / Б.О. Костенко, А.В. Кухарук; уклад. Т.А. Саченко. К.: НАДУ, 2013. 60 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/e169f439-e555-40cb-bedd-c270f56cca34.pdf. Назва з екрана.

328. Кодекс професійної етики ІКОМ від 04.11.1986 № 995. URL:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_760. Назва з екрана.

329. Suprun T.M. International standarts in the sphere of prevention and counteraction. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. 14/2. P. 49-53. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/715/1/720_IR.pdf. Назва з екрана.

330. Аналіз міжнародного та українського права щодо протидії корупції URL: <https://forbiddentoforbid.org.ua/uk/analiz-mizhnarodnogo-ta-ukrayinskogo-prava-shhodo-protydiyi-korupciyi>. Назва з екрана.

331. Мезенцева І.Є. Міжнародні стандарти нор про корупційні злочини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 171-174.

332. Джуган В.В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Держ. ВНЗ Ужгор. нац. ун-т МОН України. Ужгород, 2017. 228 с.

333. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посіб. / З.А. Загинеї, В.М. Драган, О.Н. Ярмиш та ін. К.: Національна академія прокуратури України, 2015. 314 с. https://pidruchniki.com/84688/pravo/organizatsiyyo-pravovi_zasadi_stvorennya_diyalnosti_spetsialnih_antikoruptionsnih_organiv. Назва з екрана.

334. Дмитренко Е. Міжнародні стандарти створення і діяльності спеціалізованого антикорупційного органу в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1 (39). С. 29-34.

335. Гарбузюк К.Г. Адміністративно-правове забезпечення відбору кандидатів на службу в Національну поліцію: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право». Дніпро, 2016. 268с.

336. ISO 37001:2016 Система управління заходами боротьби з корупцією. Вимоги із рекомендаціями для використання. URL: http://pecb.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/ISO-37001_2016_ukr.pdf. Назва з екрана.

337. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції: Лист від 22.06.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11>. Назва з екрана.

338. Послуги у сфері протидії корупції / KPMG. URL: <https://home.kpmg.com/ua/uk/home/services/advisory/risk-consulting/Danti-bribery-corruption-services.html>. Назва з екрана.

339. Лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування «Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції». URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/%DB1%8F.pdf. Назва з екрана.

340. Гарбазей Д. Специальный субъект коррупции: международно-правовой аспект. *Закон и жизнь: Международный научно-практический правовой журнал (SRL «Cetatea de Sus»)*. Кишинев, 2013. № 12. С. 39–43.

341. Меморандум про порозуміння і співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Національним антикорупційним органом Республіки Італія від 14.02.2017. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380_001-17/sp:max100. Назва з екрана.

342. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. Назва з екрана.

343. Сліс А. Міжнародний досвід запобігання службовій корупції. *Сучасний стан протидії корупції: досвід Чехії, України, Польщі, Словаччини* (м. Київ, 9-10 травня 2017 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2017. 68 с.

344. Презентація результатів CPI 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/02/3.-Prezentatsiia-rezultativ-CPI-2017.pdf>. Назва з екрана.

345. Індекс сприйняття корупції у світі 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/cpi2017/#/>. Назва з екрана.

346. Worldwide Governance Indicators (WGI). URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#reports>. Назва з екрана.

347. Самый высокий уровень коррупции в ЕС зафиксирован в Литве. URL: http://www.baltic-course.com/rus/_analytics/?doc=77404. Назва з екрана.

348. Консул / Новости 2016 г. URL: https://www.coe.int/ru/web/portal/news-2016/-/asset_publisher/StEVosr24HJ2/content/council-of-europe-calls-on-the

republic-of-moldova-to-impro... 1/1. Назва з екрана.

349. Latvijas Republikas likums, kas datēts ar 18.04.2002 «Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja». URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=61679>. Назва з екрана.

350. Latvijas Republikas likums, kas datēts ar 25.04.2002 «Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā». URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=61913>. Назва з екрана.

351. Дрэгүлян А.М., Нестор С.Л. Опыт противодействия коррупции в европейских странах (Финляндия, Литва, Словения, Нидерланды и Словакия). *Юридичний часопис національної Академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 315-321

352. Юнокас В. Служба специальных расследований и борьба с коррупцией в Литве / Юридическая Россия. URL: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID =1145978>. Назва з екрана.

353. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas 02.07.1997 VIII-371. URL: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0#part_654a8cc154cc087cb9e10. Назва з екрана.

354. 1996 m. Gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos įstatymas «Gyventojų turto ir pajamų deklaravimo». URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/en/TAD/TAIS.27942>. Назва з екрана.

355. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas 2002 m. gegužės 28 d. Nr. IX-904. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/en/TAD/TAIS.168154>. Назва з екрана.

356. Литовські колеги діляться досвідом боротьби з корупцією: до НАБУ завітав Ромас Зієнка. URL: <http://www.nabu.gov.ua/novyny/mizhnarodne-spivrobotnytvo/lytovski-kolegydilyatsya-dosvidom-borotby-z-korupciyeyu-do-nabu>. Назва з екрана.

357. Estijos Respublikos įstatymas nuo 06.06.2012 «Korruptsioonivastane seadus». URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117112017029>. Назва з екрана.

358. საქართველოს რესპუბლიკის კანონი 17.10.1997 წ

«საჯაროდაწესებუ

ლებაში ინტერესთა შეუთავსებლობის ადაკორუფციის შესახებ». URL:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33550?publication=63>. Назва з екрана.

359. Legea Republicii Moldova din 25.05.2017 «Integrității». URL: <http://lex.justice.md/ru/370852%20/>. Назва з екрана.

360. Закон Республики Молдова «О неподкупности» от 25.05.2017 № 82. URL: <http://lex.justice.md/ru/370852%20/>. Назва з екрана.

361. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss 07.12.1984. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=89648>. Назва з екрана.

362. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas 2015 m. birželio 25 d. Nr. XII-1869. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c02e5bf92d6af3f6a2e8b>. Назва з екрана.

363. Karistusseadustiku rakendamise seadus 12.06.2002. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/177120>. Назва з екрана.

364. Кодекс Республики Молдова от 24.10.2008 № 218-XVI «О правонарушениях». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30395669#pos=3125;-48. Назва з екрана.

365. საქართველოს კანონი 15.10.1984 № 161-X საქართველოს ადმინისტრაცია ციულსამართალდარღვევათა კოდექსი. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28216?publication=421>. Назва з екрана.

366. Закон Республики Грузия от 17.11.1998 «О несовместимости интересов и коррупции на публичной службе». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/33550/55/ru/pdf>. Назва з екрана.

367. Administratīvās atbildības likums 2018. gada 25. Oktobrī. URL: <https://likumi.lv/ta/id/303007>. Назва з екрана.

368. Черней В.В. Подолання правового нігілізму важлива умова розбудови правової держави: автореферат ... канд. юрид. наук: 12.00.12. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 22 с.

369. Тригубенко Г.В. Роль милиции в преодолении правового нигилизма в Украине: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Киев, 2005. 18 с.

370. Шитий С., Бондаренко А. Причины правового нігілізму та шляхи його подолання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 235-239.

371. Ляхович М.В., Павлович-Сенета Я.П. Правовой нигилизм в Украине: понятие, формы проявления и пути преодоления. *Науковий вісник*. 2016. № 2. С. 44-51.

372. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський. К.: НІСД, 2016. 52 с.

373. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>. Назва з екрана.

374. Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>. Назва з екрана.

375. Швачка В.Ю. Правовий нігілізм у контексті правової соціалізації особистості. *Актуальні проблеми держави і права*. URL: <http://www.apdp.in.ua/v24/58.pdf>. Назва з екрана.

376. Шульга Є. Сучасний погляд на принципи регулювання адміністративно-деліктних відносин в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 123-126. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/26.pdf>. Назва з екрана.

377. Копайгора І.Д., Копайгора І.І. Правовий нігілізм в Україні: поняття, причини виникнення, етапи становлення. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 189-194. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_29.pdf. Назва з екрана.

378. Хаврат О.О. Механізм протидії виникненню правового нігілізму у

сфері правозастосовної діяльності Національної поліції України (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 211 с.

379. Бурдоносова М.А. Теоретичні аспекти правового ідеалізму та правового нігілізму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01, Київ 2011. 20 с.

380. Литвиненко В.Т. Политические процессы становления государственности Абхазии, Южной Осетии и Приднестровья в контексте обеспечения безопасности граждан России, проживающих в этих республиках: дис. ... д-ра полит. наук, спец.: 23.00.02 / Ростов-на-Дону: Северокавказская академия государственной службы, 2010. 336 с.

381. Ніколаєв Д.Г. Политические основания и условия признания независимости Абхазии, Южной Осетии и Косово: автореферат канд. ... полит. наук, спец.: 23.00.04 политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития. М: Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, 2011. 185 с.

382. Пилия Д.Э. Правовой статус органов исполнительной власти Республики Абхазия: дис ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.14 Административное право, финансовое право, информационное право. М.: Московская государственная юридическая академия им. О.Е. Кутафина, 2010. 172 с.

383. Кондратенко О.Ю. Геостратегія Російської Федерації: теоретичні засади і практична реалізація: автореф. дис. ... канд. політичн. наук, спец.: 21.03.03 «геополітика (політичні науки)» / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2019. 42 с.

384. Постановление Российской Федерации от 30.06.2014 № 723 «Об особенностях присуждения ученых степеней и присвоения ученых званий лицам, признанным гражданами Российской Федерации в связи с принятием в Российскую Федерацию Республики Крым и образованием в составе Российской Федерации новых субъектов Республики Крым и города федерального значения Севастополя». URL: <http://vak.ed.gov.ru/documents/10179/539181/7236>. Назва з екрана.

385. Перечень действующих советов по защите диссертаций на соискание

ученой степени кандидата наук, на соискание ученой степени доктора наук по состоянию на 03.08.2018 г. / Высшая аттестационная комиссия (ВАК) при Министерстве образования и науки Российской Федерации. URL: <http://vak.ed.gov.ru/89>. Назва з екрана.

386. Диссертационный совет Д203.017.02 / Диссертации / URL: https://xn--d1alsn.xn--b1aew.xn--p1ai/Nauka/Dissovety/Dissertacionnij_sovet_D203.017.02/Dissertacii/Objavlenija_o_zashhite_dissertacij. Назва з екрана.

387. Козлов Т.Л. Становление и развитие правового регулирования в сфере противодействия коррупции в Республике Крым. *Журнал российского права*. 2017. № 2. С. 152-158.

388. Вишневецкий К.В., Волков Д.В. Современные причины и условия коррупции в Крыму. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2017. № 1. С. 99-103.

389. Закон Республики Крым от 22.07.2014 №36-ЗПК «О противодействии коррупции в Республике Крым». URL: <https://rg.ru/2014/08/05/krim-zakon36-reg-dok.html>. Назва з екрана.

390. Федеральный закон Российской Федерации от 25.12.2008 № 273-ФЗ «О противодействии коррупции». URL: http://www.consultant.ru/cons_doc_LAW_82959. Назва з екрана.

391. Закон Республики Крым от 25.06.2015 № 117-ЗПК/2015 «Об административных правонарушениях в Республике Крым». URL: http://mirnoe.com/respublika_krym/zakonodatelsvo_rk/2649-zakon-respubliki-krym-ob-administrativnyh-pravonarusheniyah-v-respublike-krym.html. Назва з екрана.

392. Кодекс Российской Федерации «Об административных правонарушениях» от 30.12.2001 № 195-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/. Назва з екрана.

393. Министерство образования и науки / Высшая аттестационная комиссия. URL: <https://minobr.su/attcom>. Назва з екрана.

394. В «ЛНР» организовали свои «ученые советы» для защиты диссертаций. URL: <http://realgazeta.com.ua/uchenyye-sovety-v-lnr-08-12/9>.

395. Структурные подразделения / Советы / Диссертационный совет.
URL: <http://ltsu.org/university/advice/dissertacionnyy-совет.html>. Назва з екрана.

396. Коваленко Т.С. Влияние российского опыта организации судебной системы на судоустройство Луганской народной республики. *Вестник КГУ*. 2017. № 3. С. 230-233. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/vliyanie-rossiyskogo-opyta-organizatsii-sudebnoy-sistemy-na-sudoustroystvo-luganskoy-narodnoy-respubliki>. Назва з екрана.

397. Коваленко Т.С., Ткаченко А.А. Противодействие коррупции в ЛНР: проблемы и пути совершенствования. *Вестник Луганской академии внутренних дел имени Э.А. Дидоренко*. 2017. № 1. С. 156-169. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29671571>. Назва з екрана.

398. Закон ЛНР от 17.07.2015 № 45-П «О противодействии коррупции».
URL: <https://nslnr.su/zakonodatelstvo/normativno-pravovaya-baza/1713>. Назва з екрана.

399. Кодекс ЛНР от 15.07.2016 «Об административных правонарушениях». URL: <http://lkitp.ru/normativnaya-baza/administrativnyj-kodeks>. Назва з екрана.

400. Возиянов Д.Э. Развитие малого и среднего бизнеса в сфере торговли в Донецком регионе: автореф. дисс. ... канд. экон. наук. Донецк 2018. 30 с. URL: <http://donnuet.education/attachments/pdf/dissovet/voziyanov/avtoreferat-Voziyanov.pdf>. Назва з екрана.

401. Рославцева Н.А. Концептуальные основы организации взаимодействия властных и предпринимательских структур. *Менеджер*. 2016. № 4 (78). С. 207-214. URL: [http://dsum.esrae.ru/pdf/2016/4\(78\)/75.pdf](http://dsum.esrae.ru/pdf/2016/4(78)/75.pdf). Назва з екрана.

402. Васылева-Керян О.В. Анализ кадрового обеспечения органов местного самоуправления Донецкого региона. *Менеджер*. 2016. № 4 (78). С. 93-96. URL: [http://dsum.esrae.ru/pdf/2016/4\(78\)/75.pdf](http://dsum.esrae.ru/pdf/2016/4(78)/75.pdf). Назва з екрана.

403. Актуальные проблемы развития городов (Открытая региональная заочная научно-практическая конференция молодых ученых и студентов, 3 марта 2017 г., г. Макеевка). URL:

http://donnasa.ru/publish_house/journals/studconf/2017/ Sbornik_APRG_2017.pdf.

Назва з екрана.

404. Сичкар В.А Конституционное право: учебное пособие для студентов 2 курса направления подготовки «Юриспруденция» образовательного уровня «бакалавр» очной / заочной форм обучения. Донецк: ДонАУиГС, 2017. 474 с.

405. Право Донецкой Народной Республики. 2017. № 2 (6). URL: <https://pravodnr.su/content/№-26-2017>. Назва з екрана.

406. Донецкие чтения-2017: Русский мир как цивилизационная основа научнообразовательного и культурного развития Донбасса (г. Донецк, 17-20 октября 2017 г.). URL: http://donnu.ru/public/files/T_7%2C%20Ч_2%202%20%2B%20обл1.pdf. Назва з екрана.

407. Народный Совет ДНР / Главная / Актуально / В профильном комитете прокомментировали работу над новым проектом Закона «О противодействии коррупции». URL: <https://dnrsovet.su/v-profilnom-komitete-prokommentirovali-rabotu-nad-novym-proektom-zakona-o-protivodejstvii-korrupszii/>. Назва з екрана.

408. Закон ДНР от 29.12.2017 № 208-ИНС «О запрете отдельным категориям лиц иметь недвижимость за пределами территории ДНР, открывать и иметь счета (вклады), хранить наличные денежные средства и ценности в иностранных банках, расположенных за пределами территории ДНР, владеть и (или) пользоваться иностранными финансовыми инструментами». URL: <https://dnrsovet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/prinyatye/zakony/zakon-donetskoj-narodnoj-respubliki-o-zaprete-otdelnym-kategoriyam-lits-imet-nedvizhimost-za-predelami-territorii-donetskoj-narodnoj-respubliki-otkryvat-i-imet-scheta-vklady-hranit-nalich-denezh>. Назва з екрана.

409. Закон ДНР от 14.09.2018 № 244-ИНС «Об антикоррупционной экспертизе нормативных правовых актов и проектов нормативных правовых актов». URL: <https://dnrsovet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/prinyatye/ob-antikorrupsionnoj-ekspertize-normativnyh-pravovyh-aktov-i-proektov-normat-pr>

aktov. Назва з екрана.

410. Официальный сайт Верховного Суда Донецкой Народной Республики / Главная / Судебная статистика. URL: <https://supcourt-dnr.su/stat>. Назва з екрана.

411. Военно-полевой суд ДНР. URL: <http://300.court-dnr.su/calendar-node-field-date>. Назва з екрана.

412. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 01.11.2017 № 286-3-VI «Об антикоррупционной экспертизе нормативных правовых актов и проектов нормативных правовых актов». URL: <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-ob-antikorrupsionnoy-eksp-normativnih-pravovih-aktov-i-proektov-normativnih-prav-aktov-.html>. Назва з екрана.

413. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 01.11.2017 № 287-3-VI «О контроле за соответствием расходов лиц, замещающих государственные должности, и иных лиц их доходам». URL: <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-kontrole-za-sootvetstviem-rashodov-lits-zameschayusc-gos-doljnosti-i-inih-lits-ih-dohodam-.html>. Назва з екрана.

414. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 18.10.2017 № 281-3-VI «О противодействии коррупции». URL: <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-protivodeystvii-korrupsii-.html>. Назва з екрана.

415. Кодекс Приднестровской Молдавской Республики от 19.07.2002 № 163-3-III «Об административных правонарушениях». URL: <http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-admin-prava/kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-resp-ob-adm-pravonarush.html>. Назва з екрана.

416. Закон Республики Южная Осетия от 10.07.2014 «О противодействии коррупции». URL: <http://www.parliamentroso.org/node/58>. Назва з екрана.

417. Закон Республики Южная Осетия от 24.10.2014 № 7 «Об антикоррупционной экспертизе нормативных правовых актов и проектов

нормативных правовых актов. URL: <http://www.parliamentrso.org/226>. Назва з екрана.

418. Договор о коррупции в пределах разумного / Эхо Кавказа. URL: <https://www.ekhokavkaza.com/a/28929644.html>. Назва з екрана.

419. Бязров Т. Борьба с коррупцией основа безопасности государства / ИА АланияИнформ. URL: <http://osinform.org/19208-borba-s-korruptciej-osnova-bezopasnosti-gosudarstva.html>. Назва з екрана.

420. Министерство внутренних дел Республики Южная Осетия. URL: <http://mvdruo.ru/>. Назва з екрана.

421. Кодекс Республики Абхазия об административных правонарушениях по состоянию от 16.11.2016. URL: http://mvdra.org/doki/КоАП_new.pdf. Назва з екрана.

422. Официальный сайт Министерства внутренних дел Республики Абхазия. URL: <http://mvdra.org/>. Назва з екрана.

423. Перспективы антикоррупционной экспертизы нормативных правовых актов Республики Абхазия: теоретические аспекты и практические примеры (сборник статей). URL: http://www.academia.edu/11565703/_%D0%9%D1%B_The_perspectives_of_anti-corruption_expertise_of_regulatory_legal_acts_of_the_Republic_of_Abkhazia_theoretical_aspects_and_practical_examples_. Назва з екрана.

424. Зарина Соблирова: в борьбе с коррупцией необходима координация правоохранительной деятельности / Прокуратура Республики Абхазия. URL: <https://genproc-abh.ru/k2/item/483-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D>. Назва з екрана.

425. Джинджолия Кама. Предложения по организации процесса антикоррупционной экспертизы нормативных правовых актов в РА / Livejournal. URL: <https://lawyers-abkh.livejournal.com/5812.html>. Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця. Зведені результати аналізу вживання термінів у адміністративному законодавстві

Видавники, тип та рік документів (чинні)		Контент для пошуку в тексті та назві документу станом на 22.06.2018, кількість документів				
		«публічно»	«правовий»	«механізм»	«протидії»	«корупції»
видавник	Верховна Рада України	442	481	296	281	305
	Кабінет Міністрів України	1366	310	2587	514	558
	Конституційний Суд України	51	81	74	4	14
	Президент України	132	45	141	113	219
міністерства	Міністерство внутрішніх справ України	82	107		83	64
	Міністерство охорони здоров'я України			171	105	
	Міністерство соціальної політики України			115		
	Міністерство фінансів України	59		119	58	40
	Міністерство юстиції України	135	51			61
	Міністерство юстиції України		51			
комітети	Антимонопольний комітет України	10		9		2
	Державний комітет архівів України				5	
	Державний комітет статистики України	3	4			
	Державний комітет телебачення і радіомовлення України	8		5		
	Державний комітет України з нагляду за охороною праці		2			
	Державний комітет фінансового моніторингу України				30	
	Державний комітет ядерного регулювання України			9	4	
агентства	Державне агентство України з інвестицій та розвитку			5		
	Національне агентство з питань запобігання корупції	9	1	9	12	40
	Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів		1			9
	Національне агентство України з питань державної служби	17		4	5	12
	Національне космічне агентство України		1			
комісії	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг	10	5	13	6	2
	Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України		16		16	
	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	107	17	33	30	2
	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	90		59		
установ и або	Адміністрація Державної прикордонної служби України		25		32	
	Адміністрація Державної служби			31		

Видавники, тип та рік документів (чинні)		Контент для пошуку в тексті та назві документу станом на 22.06.2018, кількість документів					
		«публічно»	«правовий»	«механізм»	«протидії»	«корупції»	
спеціального зв'язку та захисту інформації України	Генеральна прокуратура України					25	
	Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду			72			
	Національний банк України	94	40	60		39	
	Служба безпеки України		29		24	26	
	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	22			88		
	Фонд державного майна України	19					
	Європейський інвестиційний банк			13		8	
	Європейський Союз			18	10	20	
міжнародні організації	Міжнародний банк реконструкції і розвитку		14				
	Організація Об'єднаних Націй	20	20		10		
	Рада Європи	21	13				
	Співдружність незалежних держав		15	13	14		
	Королівство Норвегія (Норвегія)	7					
	Республіка Молдова (Молдова)		32				
країни	Республіка Туреччина (Туреччина)			11			
	Російська Федерація		19		13		
	Сполучені Штати Америки (США)	17		17	13	19	
	Україна	90	70	60	20	61	
	Швейцарська Конфедерація (Швейцарія)					9	
	тип документу	Наказ	637	476	1416	414	403
		Закон		436			
Положення						335	
Порядок				2071			
Постанова		922	436	2280	392		
Розпорядження		684			275	421	
рік видання	до 1991 р.	38	23	1	5	2	
	2011 р.			537			
	2012 р.			550			
	2014 р.		121				
	2015 р.	410	147		203	220	
	2016 р.	475	129		153	252	
	2017 р.	567		537	152	253	
Кількість документів		3228	1658	5000	1644	1714	

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
проектів змін нормативно-правових актів щодо вдосконалення антикорупційного механізму в Україні

Чинна редакція нормативно-правового акта	Редакція нормативно-правового акта з урахуванням запропонованих змін
а) Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х	
<p>Стаття 14. Відповідальність посадових осіб</p> <p>Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.</p>	<p>Стаття 14. Відповідальність посадових осіб</p> <p>Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення, запобігання корупції та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків.</p>
б) Закон України від 10.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції»	
<p>Стаття 20. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики</p> <p>1. Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.</p> <p>2. У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися такі відомості:</p> <p>1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:</p> <p>а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;</p> <p>б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність;</p> <p>в) кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;</p> <p>г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок</p>	<p>Стаття 20. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики</p> <p>1. Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.</p> <p>2. У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися такі відомості:</p> <p>1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:</p> <p>а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;</p> <p>б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність;</p> <p>в) кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;</p> <p>г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок</p>

Чинна редакція нормативно-правового акта	Редакція нормативно-правового акта з урахуванням запропонованих змін
<p>суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією;</p> <p>г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення;</p> <p>д) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;</p> <p>е) кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;</p> <p>є) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування;</p> <p>ж) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави;</p> <p>з) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними;</p> <p>и) відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень;</p> <p>і) кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та результати їх розгляду;</p> <p>ї) відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного</p>	<p>суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією;</p> <p>г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення;</p> <p>д) кількість осіб, які переходять від органів влади;</p> <p>е) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;</p> <p>є) кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;</p> <p>ж) період, протягом якого допущено тяганину у прийнятті процесуальних рішень по кримінальних корупційних правопорушень і правопорушеннях, пов'язаних з корупцією, а також протоколах про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;</p> <p>з) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування;</p> <p>и) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави;</p> <p>і) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними;</p> <p>ї) відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень;</p> <p>й) кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та</p>

Чинна редакція нормативно-правового акта	Редакція нормативно-правового акта з урахуванням запропонованих змін
<p>правопорушення;</p> <p>й) кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконанню вимог антикорупційного законодавства;</p> <p>к) співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво;</p> <p>л) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;</p> <p>м) штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації;</p> <p>н) діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності;</p> <p>о) обсяги фінансування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;</p> <p>п) інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;</p> <p>2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;</p> <p>3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;</p> <p>4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням:</p> <p>а) виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних факторів у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених факторів;</p> <p>б) результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування,</p>	<p>результати їх розгляду;</p> <p>к) відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення;</p> <p>л) кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконанню вимог антикорупційного законодавства;</p> <p>м) співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво;</p> <p>н) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;</p> <p>о) штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації;</p> <p>п) діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності;</p> <p>р) обсяги фінансування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;</p> <p>с) інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;</p> <p>2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;</p> <p>3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;</p> <p>4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням:</p> <p>а) виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних</p>

Чинна редакція нормативно-правового акта	Редакція нормативно-правового акта з урахуванням запропонованих змін
<p>міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями;</p> <p>в) стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції;</p> <p>г) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;</p> <p>5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;</p> <p>б) висновки та рекомендації.</p> <p>3. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.</p> <p>4. Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня розглядає та схвалює проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який протягом десяти робочих днів з дня схвалення направляється до Верховної Ради України.</p> <p>5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.</p>	<p>факторів у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених факторів;</p> <p>б) результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями;</p> <p>в) стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції;</p> <p>г) наслідків реалізації законодавства про очищення влади;</p> <p>д) стану та результатів судового розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;</p> <p>е) стану та тяганини у виконавчих провадженнях за результатами розгляду кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;</p> <p>е) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;</p> <p>5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;</p> <p>б) висновки та рекомендації.</p> <p>3. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.</p> <p>Підготовка інформації без аналізу співвідношень та без адміністративно-територіального поділу не допускається.</p> <p>4. Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня розглядає та схвалює проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який протягом десяти робочих днів з дня схвалення направляється до Верховної Ради України.</p> <p>5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.</p>

Чинна редакція нормативно-правового акта	Редакція нормативно-правового акта з урахуванням запропонованих змін
Норми відсутні	<p>Розділ XIII ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ</p> <p>6. Кабінету Міністрів України:</p> <p>4) упродовж шестимісячного строку з дня набрання чинності змін до цього Закону забезпечити повторне та повне надання відповідними суб'єктами інформації до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, з дня набрання чинності цим Законом до дня фактичної передачі згаданого реєстру Національному агентству, та приведення її у відповідність до положень даного Закону;</p> <p>5) упродовж року з дня набрання чинності змін до цього Закону у взаємодії із громадськістю згідно з встановленим чинним законодавством порядком забезпечити розробку програмного забезпечення, спрямованого на створення та підтримку функціонування комунікації між особою, яка зобов'язана подавати декларацію відповідно до цього Закону, державними реєстрами та Національним агентством з можливістю автоматизованого формування, моніторингу, оцінки та перевірки інформації з декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.</p>

Таблиця. Зведена інформація за результатами вибірки у Google Trends пошукового інтересу до тем: корупція, тероризм, збройний конфлікт на Сході України

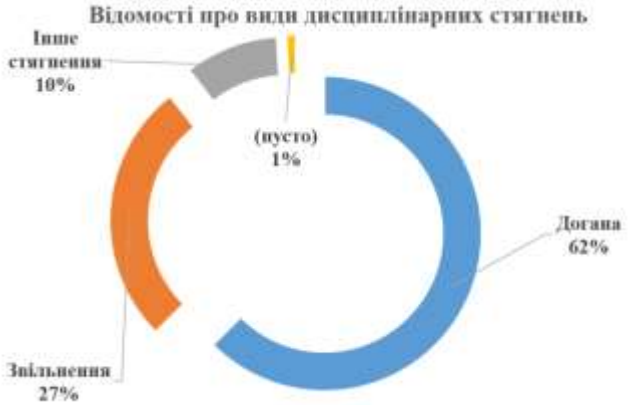
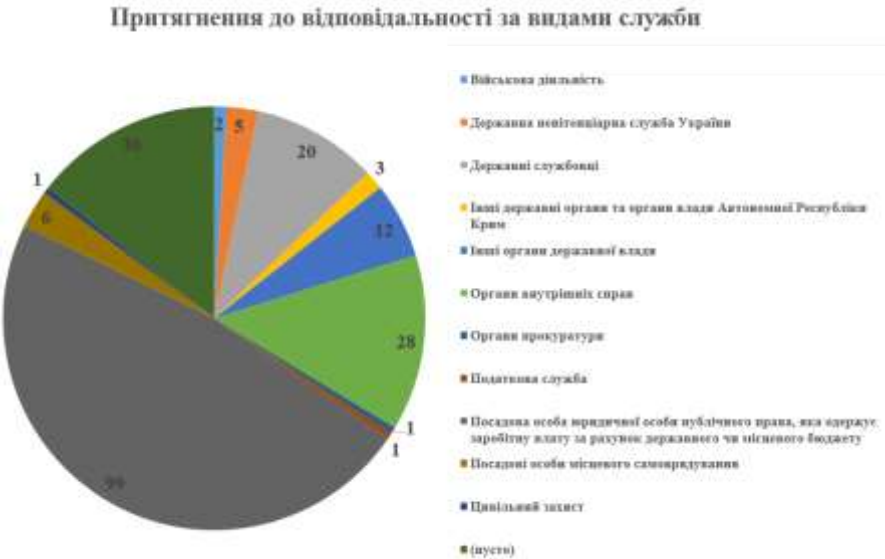
Рік та місяць	Корупція (по світу)	Тероризм (по світу)	Корупція (по світу)	Збройний конфлікт на Сході України (по світу)	Корупція (Україна)	Тероризм (Україна)	Корупція (Україна)	Збройний конфлікт на Сході України (Україна)	Корупція (Україна)
2004-01	8	25	60	0	16	16	5	0	93
2004-02	8	26	69	1	30	0	2	2	29
2004-03	10	80	78	0	45	45	3	0	52
2004-04	10	43	77	1	48	28	3	0	54
2004-05	9	41	71	1	25	82	1	0	24
2004-06	8	32	66	1	12	25	2	0	36
2004-07	8	25	59	1	13	0	3	0	52
2004-08	7	29	59	1	13	13	3	0	50
2004-09	9	45	66	1	11	100	1	0	20
2004-10	9	40	78	1	26	74	4	1	62
2004-11	9	35	72	1	20	55	3	0	59
2004-12	9	26	66	1	8	65	1	0	24
2005-01	7	24	58	1	17	25	1	0	16
2005-02	8	35	61	1	28	24	2	0	31
2005-03	9	25	70	1	7	26	1	1	19
2005-04	9	25	69	1	27	31	3	1	52
2005-05	9	25	75	1	10	31	1	1	20
2005-06	9	19	68	1	21	7	3	0	56
2005-07	7	56	60	0	18	29	2	1	35
2005-08	8	25	62	1	0	10	1	0	14
2005-09	8	24	68	1	21	27	4	0	64
2005-10	9	27	74	1	22	27	2	0	42
2005-11	9	29	76	1	12	35	2	0	29
2005-12	8	22	62	1	28	51	3	0	59
2006-01	7	20	57	1	16	30	2	1	41
2006-02	8	22	62	1	15	15	2	<1	33
2006-03	8	22	63	1	20	40	2	<1	35
2006-04	8	22	66	1	6	38	1	0	23
2006-05	8	21	62	1	5	42	1	1	18
2006-06	7	19	54	1	21	25	2	<1	30
2006-07	6	18	48	1	19	8	2	<1	34
2006-08	6	26	50	1	7	11	1	1	14
2006-09	8	25	60	1	14	25	2	<1	37
2006-10	8	20	66	1	20	17	2	<1	34
2006-11	9	19	72	1	23	20	3	<1	44
2006-12	7	16	55	1	21	35	3	0	45
2007-01	6	16	50	1	15	19	1	0	25
2007-02	6	17	50	1	16	12	2	<1	37
2007-03	7	17	56	1	12	19	2	<1	30
2007-04	7	18	55	1	16	28	2	<1	28
2007-05	7	18	59	1	18	32	2	<1	28
2007-06	7	16	52	1	14	9	2	<1	30
2007-07	6	16	48	1	20	4	2	<1	29
2007-08	6	13	50	1	15	8	2	<1	32

Рік та місяць	Корупція (по світу)	Тероризм (по світу)	Корупція (по світу)	Збройний конфлікт на Сході України (по світу)	Корупція (Україна)	Тероризм (Україна)	Корупція (Україна)	Збройний конфлікт на Сході України (Україна)	Корупція (Україна)
2007-09	8	17	58	1	17	14	2	<1	37
2007-10	8	21	61	1	18	12	2	<1	29
2007-11	8	18	64	1	18	23	2	<1	40
2007-12	7	16	53	1	22	21	2	<1	36
2008-01	6	15	49	1	10	13	1	<1	23
2008-02	7	15	53	1	11	12	1	<1	22
2008-03	7	17	55	1	18	13	2	<1	28
2008-04	7	16	57	1	14	23	1	<1	25
2008-05	7	16	58	1	16	26	2	1	37
2008-06	7	13	52	1	13	13	1	<1	21
2008-07	6	12	49	1	11	9	2	1	26
2008-08	6	12	51	1	10	7	1	<1	19
2008-09	8	16	61	1	14	14	2	<1	32
2008-10	8	18	65	1	14	7	2	<1	31
2008-11	8	24	61	1	16	15	2	<1	26
2008-12	7	21	58	1	11	13	2	<1	28
2009-01	6	15	50	1	9	13	1	<1	18
2009-02	7	14	55	1	16	14	1	<1	25
2009-03	7	14	58	1	15	11	2	<1	29
2009-04	7	15	54	1	13	19	2	<1	26
2009-05	7	14	56	1	15	15	2	<1	29
2009-06	6	12	51	1	12	10	2	<1	29
2009-07	6	12	49	1	14	4	2	<1	31
2009-08	6	13	48	1	14	7	2	<1	39
2009-09	6	14	52	1	13	9	2	<1	27
2009-10	8	13	60	1	20	12	3	<1	45
2009-11	9	15	74	1	26	9	3	<1	46
2009-12	8	14	61	1	41	12	4	<1	69
2010-01	8	14	59	1	21	10	2	<1	42
2010-02	7	13	56	1	17	8	2	<1	30
2010-03	8	14	63	1	28	14	3	<1	56
2010-04	8	14	65	1	17	19	2	<1	34
2010-05	8	15	62	1	14	13	2	<1	28
2010-06	7	12	53	1	18	8	2	<1	30
2010-07	6	10	47	1	12	3	2	<1	32
2010-08	6	11	51	1	14	10	2	<1	31
2010-09	7	13	55	1	16	8	2	<1	27
2010-10	9	15	70	1	17	11	2	<1	30
2010-11	9	14	68	1	23	8	2	<1	37
2010-12	8	11	63	1	21	8	2	<1	40
2011-01	7	12	58	1	18	14	2	<1	34
2011-02	8	10	66	1	14	9	2	<1	31
2011-03	8	11	66	1	17	10	2	<1	33
2011-04	9	11	73	1	24	13	3	<1	45
2011-05	8	19	65	1	16	14	2	<1	31
2011-06	8	10	65	1	35	8	4	<1	65
2011-07	8	15	62	1	46	8	6	<1	94
2011-08	12	11	93	1	26	6	3	<1	52
2011-09	10	17	76	1	30	8	3	<1	59

Рік та місяць	Корупція (по світу)	Тероризм (по світу)	Корупція (по світу)	Збройний конфлікт на Сході України (по світу)	Корупція (Україна)	Тероризм (Україна)	Корупція (Україна)	Збройний конфлікт на Сході України (Україна)	Корупція (Україна)
2011-10	10	14	80	1	25	12	3	<1	47
2011-11	11	11	87	1	23	12	2	<1	42
2011-12	11	10	86	1	18	12	2	<1	35
2012-01	10	9	76	1	17	7	2	<1	32
2012-02	9	9	73	1	22	8	2	<1	42
2012-03	10	11	78	1	38	11	4	<1	71
2012-04	9	10	70	1	23	16	2	<1	42
2012-05	9	11	70	1	17	9	2	<1	34
2012-06	9	8	68	1	14	7	2	<1	28
2012-07	8	9	61	1	15	5	2	<1	29
2012-08	8	9	65	1	13	5	1	<1	25
2012-09	9	12	71	1	13	5	2	<1	29
2012-10	10	10	80	1	12	6	2	<1	27
2012-11	10	10	78	1	13	8	2	<1	27
2012-12	9	8	69	1	13	9	2	<1	27
2013-01	8	9	64	1	13	6	1	<1	24
2013-02	9	10	72	1	15	8	2	<1	30
2013-03	8	13	67	1	20	8	2	<1	38
2013-04	8	26	67	1	16	10	2	<1	31
2013-05	9	16	67	1	13	8	2	<1	26
2013-06	9	9	68	1	14	6	1	<1	25
2013-07	8	9	59	1	13	4	1	<1	24
2013-08	7	10	57	1	10	4	1	<1	22
2013-09	8	12	66	1	13	6	2	<1	26
2013-10	9	10	72	1	15	7	2	<1	29
2013-11	10	10	82	1	17	7	2	<1	31
2013-12	10	11	83	1	15	9	2	<1	28
2014-01	9	10	70	1	13	11	2	<1	27
2014-02	10	10	77	3	20	10	2	1	37
2014-03	10	11	76	11	24	8	3	4	48
2014-04	9	9	72	7	20	13	2	3	40
2014-05	9	11	73	14	16	28	2	11	31
2014-06	9	11	69	16	14	24	2	18	28
2014-07	8	12	60	50	13	32	2	64	26
2014-08	8	13	60	77	11	20	1	100	22
2014-09	9	18	71	41	13	11	1	50	23
2014-10	11	14	87	24	15	12	2	28	30
2014-11	10	12	79	28	14	12	2	31	30
2014-12	10	15	78	22	16	11	2	24	30
2015-01	8	38	65	44	13	17	2	52	27
2015-02	9	18	74	57	16	13	2	57	32
2015-03	10	15	82	25	25	9	3	27	49
2015-04	9	14	71	20	24	11	3	23	46
2015-05	10	12	80	18	20	10	2	22	42
2015-06	9	16	73	21	23	8	3	26	43
2015-07	8	16	62	19	19	7	2	25	41
2015-08	9	14	70	19	17	6	2	25	32
2015-09	10	16	75	14	21	7	2	19	41
2015-10	10	14	82	13	18	7	2	16	35

Рік та місяць	Корупція (по світу)	Тероризм (по світу)	Корупція (по світу)	Збройний конфлікт на Сході України (по світу)	Корупція (Україна)	Тероризм (Україна)	Корупція (Україна)	Збройний конфлікт на Сході України (Україна)	Корупція (Україна)
2015-11	10	100	80	13	21	14	2	16	42
2015-12	10	27	76	12	23	9	3	15	47
2016-01	9	26	72	13	17	7	2	14	34
2016-02	10	16	79	14	22	7	3	15	43
2016-03	12	35	92	13	29	11	3	14	56
2016-04	11	18	91	12	21	10	3	14	43
2016-05	10	16	83	10	19	8	2	12	36
2016-06	9	25	71	11	17	9	2	14	32
2016-07	8	45	62	12	17	8	2	15	32
2016-08	8	17	64	12	17	7	2	14	34
2016-09	10	18	78	10	21	8	2	12	40
2016-10	11	15	89	12	35	8	4	14	69
2016-11	13	15	100	10	21	7	2	11	42
2016-12	10	22	76	11	18	8	2	12	35
2017-01	8	20	68	11	19	6	2	13	38
2017-02	10	17	75	15	25	7	3	16	49
2017-03	11	25	89	10	51	7	6	12	100
2017-04	10	22	76	9	24	9	3	10	46
2017-05	10	26	75	9	19	8	2	10	35
2017-06	8	39	64	10	17	6	2	12	32
2017-07	7	13	59	9	17	5	2	11	32
2017-08	8	40	61	9	17	6	2	11	34
2017-09	9	17	69	8	18	6	2	10	34
2017-10	10	20	82	9	18	6	2	10	37
2017-11	12	20	90	10	21	7	2	10	42
2017-12	9	13	72	10	17	5	2	10	35
2018-01	8	11	64	9	18	5	2	9	33
2018-02	9	12	76	10	22	5	2	9	40
2018-03	10	13	75	9	23	6	3	8	44
2018-04	10	13	78	8	18	7	2	9	34
2018-05	10	19	79	9	17	7	2	9	31
2018-06	9	11	67	6	17	4	2	7	36
2018-07	9	10	69	6	14	4	2	6	30
2018-08	9	11	68	6	14	5	2	6	28
2018-09	10	10	80	6	14	6	2	6	28

Діаграми з вибіркою інформації про дисциплінарну відповідальність за Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні правопорушення

Таблиця.

Інформація про притягнення до дисциплінарної відповідальності у розрізі видів служби та посад (підготовлено на основі відомостей Міністерства юстиції України станом на 01.09.2018)

Назва виду служби та посади	Догана	Звільнення	Інше стягнення	(пусто)	Всього
Військова діяльність		2			2
військова посадова особа Збройних Сил України		2			2
Державна пенітенціарна служба України	1	4			5
особа начальницького складу Державної пенітенціарної служби України		2			2
особа рядового складу Державної пенітенціарної служби України	1	2			3
Державні службовці	10	8	2		20
заступник начальника управління у складі міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади	1				1
інша посада, прирівняна до посади державного службовця	2	4			6
керівник управління, відділу, служби районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації	1				1
начальник самостійного відділу у складі міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади	3	1			4
начальник управління у складі міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади	1				1
спеціаліст апарату обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації		1			1
спеціаліст міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади	1	1	2		4
спеціаліст районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації	1				1
спеціаліст управління, відділу, служби обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації		1			1
Інші державні органи та органи влади Автономної Республіки Крим	3				3
посадові та службові особи інших державних органів	3				3
Інші органи державної влади	6	3	3		12
посадова або службова особа іншого органу державної влади	6	3	3		12
Органи внутрішніх справ		26	2		28
особа начальницького складу органів внутрішніх справ		11			11
особа рядового складу органів внутрішніх справ		15	2		17
Органи прокуратури		1			1
посадова та службова особа органу прокуратури		1			1
Податкова служба	1				1
посадова та службова особа державної податкової служби	1				1
Посадова особа юридичної особи публічного права, яка одержує заробітну	88	7	2	2	99

Назва виду служби та посади	Догана	Звільнення	Інше стягнення	(пусто)	Всього
плату за рахунок державного чи місцевого бюджету					
посадова особа юридичної особи публічного права, яка одержує заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету	88	7	2	2	99
Посадові особи місцевого самоврядування	2	2	2		6
голова районної, районної у містах ради заступник керівника управління, відділу, іншого виконавчого органу міської (міста обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) ради		1	1		1
заступник міського (міста районного значення), сільського, селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради керівник управління, відділу, іншого структурного підрозділу виконавчого органу міської (міста районного значення), районної у містах ради	2		1		1
міський голова (міста обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення, крім міст – обласних центрів)		1			1
Цивільний захист		1			1
особа начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту		1			1
(не вказано вид служби)	19	2	9		30
(не вказано посаду)	19	2	9		30
Загалом	130	56	20	2	208

АНКЕТА

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ У СФЕРІ КОРУПЦІЇ

Запрошуємо Вас взяти участь у соціологічному дослідженні. Цінність даного дослідження залежить від повноти й щирості Ваших відповідей.

Уважно прочитайте питання й запропоновані варіанти відповідей. Оберіть той (ті) варіант (-и), які відповідають Вашій думці і обведіть кружечком його номер. Якщо відповідь не запропонована або жоден з варіантів Вас не задовольняє, напишіть свій варіант відповіді у графі «інше».

Відомості, отримані в ході опитування, будуть використані тільки в узагальненому вигляді в наукових цілях. Анкета є анонімною, тому прізвище й інші дані не вказуйте.

Дякуємо за допомогу у роботі!

1. Стать:

1. Чоловік
2. Жінка

2. Вік (напишіть): _____ років

Як часто за останній рік Ви цікавилися такими темами (одна відповідь у кожному рядку):

	Тема	Майже постійно	Більше 10 разів	До 10 разів	1-2 рази	Жодного разу	Важко відповісти
3.	Протидія корупції	1	2	3	4	5	6
4.	Озброєний конфлікт на Сході України та / або анексія АРК	1	2	3	4	5	6

5. Наскільки явище корупції є розповсюдженим в Україні (одна відповідь)?

1. Явище є досить розповсюдженим, рівень корупції дуже високий
2. Явище є скоріше розповсюдженим, рівень корупції від середнього до високого
3. Явище є скоріше не розповсюдженим, рівень корупції невисокий
4. Явище не є розповсюдженим, рівень корупції низький
5. Важко відповісти

6. Як Ви вважаєте, у чому полягають головні причини корупції (оберіть не більше 5-и варіантів):

1. Недосконалість чинного законодавства (правовий нігілізм)
2. Недостатність правової регламентації діяльності державного службовця, у тому числі відсутність нормативних документів щодо боротьби з корупцією
3. Нестабільна політична ситуація в країні
4. Кумівство, політичне заступництво, протекціонізм, таємні домовленості, політичний спекулятизм
5. Економічні фактори (незадовільний матеріальний стан державних службовців, низький рівень винагороди, нерозвиненість механізмів реалізації соціальних гарантій тощо)
6. Декларативність багатьох реформаторських намірів і рішень влади; зволікання та непослідовність у проведенні реформ
7. Нестабільна економічна ситуація в країні
8. Поширення корисливої спрямованості в діяльності державних службовців, їх готовності до порушення закону, норм моралі, професійної честі
9. Занепад моральності у суспільстві
10. Пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення до відповідальності винних у корупційних вчинках
11. Відсутність у влади політичної волі у процесі боротьби з корупцією
12. Опір інших правоохоронних органів, неузгодженість дій
13. Нереформована судова система
14. Низький культурний рівень державних службовців
15. Висока ступінь толерантності населення щодо проблеми корупції, зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до цього явища
16. Нерозвиненість інститутів громадського контролю
17. Висока інтенсивність особистих контактів державних службовців з громадянами та організаціями

18. Незастосування заходів відповідальності за корупційні порушення

19. Інше *(напишіть)* _____

Оцініть, будь ласка, ефективність запобігання та боротьби з корупцією у державі протягом вказаних часових періодів *(одна відповідь у кожному рядку)*:

	Період	Ефективні дії	Частково ефективні	Скоріше не ефективні	Зовсім не ефективні	Важко відповісти
7.	1991-1994 рр. (президентство Л.М. Кравчука)	1	2	3	4	5
8.	1994-2005 рр. (Л.Д. Кучма)	1	2	3	4	5
9.	2005-2010 рр. (В.А. Ющенко)	1	2	3	4	5
10.	2010-2014 рр. (В.Ф. Янукович)	1	2	3	4	5
11.	2014-2018 рр. (П.А. Порошенко)	1	2	3	4	5

12. Чи вважаєте Ви антикорупційну реформу в Україні успішною *(одна відповідь)*?

1. Безумовно, антикорупційна реформа виявилася успішною
2. Ця реформа скоріше є успішною, але потребує додаткового часу та зусиль, щоб ситуація у країні змінилася на краще
3. Реформа скоріше не є успішною, затрачені зусилля не відповідають очікуванням
4. Антикорупційна реформа взагалі виявилася провальною, гроші та зусилля витрачені марно
5. Важко відповісти

13. Яку оцінку ситуації з корупцією Ви би сьогодні дали *(одна відповідь)*?

1. Як дуже важку й таку, що неможливо покращити
2. Як складну, проте таку, що можна покращити
3. Як ситуацію, що з кожним роком погіршується
4. Як ситуацію, що з кожним роком покращується
5. Як ситуацію, що перебуває під адекватною протидією поліції
6. Ніяк не оцінюю, мене це не бентежить
7. Важко відповісти

14. Наскільки ефективно на сьогодні діє антикорупційне законодавство *(одна відповідь)*?

1. Ефективно
2. Не ефективно
3. Важко відповісти

15. На Вашу думку, на якому теоретичному рівні закладені норми в чинному ЗУ «Про запобігання корупції» *(одна відповідь)*?

1. Лише на рівні пропозицій
2. Розгорнуті, не потребують змін
3. Вузькі, неефективні, потребують змін
4. Інше *(напишіть)* _____
5. Важко відповісти

16. Чи вважаєте Ви за недолік відсутність визначення законодавцем поняття «протидії корупції» *(одна відповідь)*?

1. Так, безумовно
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

17. Як Ви оцінюєте ефективність антикорупційних заходів, що проводяться на державному рівні *(одна відповідь)*?

1. Висока
2. Вище середнього
3. Середня
4. Нижче середнього
5. Низька
6. Важко відповісти

18. Як Ви вважаєте, теперішні санкції за вчинення корупційних діянь у порівнянні з минулими (одна відповідь):

1. Стали більш м'якими
2. Не змінилися
3. Стали більш жорсткими
4. Важко відповісти

Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких категорій осіб (посадових / службових, залежно від сфери роботи) (одна відповідь у кожному рядку):

		Високий	Середній	Низький	Важко відповісти
19.	Президент України, адміністрація Президента	1	2	3	4
20.	Верховна Рада України, Кабінет міністрів України	1	2	3	4
21.	Державні службовці	1	2	3	4
22.	Народні депутати України	1	2	3	4
23.	Депутати Верховної Ради АР Крим	1	2	3	4
24.	Депутати обласних рад	1	2	3	4
25.	Депутати сільських, міських, районних рад	1	2	3	4
26.	Посадові особи місцевого самоврядування	1	2	3	4
27.	Посадові та службові особи облдержадміністрацій	1	2	3	4
28.	Посадові та службові особи райдержадміністрацій	1	2	3	4
29.	Посадові та службові особи інших органів державної влади	1	2	3	4
30.	Професійні судді	1	2	3	4
31.	Інші службові особи судової гілки влади	1	2	3	4
32.	Працівники органів прокуратури	1	2	3	4
33.	Працівники органів внутрішніх справ	1	2	3	4
34.	Працівники податкової поліції	1	2	3	4
35.	Працівники державної податкової служби	1	2	3	4
36.	Працівники державної кримінально-виконавчої служби	1	2	3	4
37.	Працівники СБУ	1	2	3	4
38.	Працівники Збройних Сил України	1	2	3	4
39.	Працівники державної прикордонної служби	1	2	3	4
40.	Працівники інших утворених відповідно до законів військових формувань	1	2	3	4
41.	Працівники митної служби	1	2	3	4
42.	Працівники органів та підрозділів цивільного захисту	1	2	3	4
43.	Посадові особи, що надають публічні послуги	1	2	3	4
44.	Посадові особи юридичних осіб публічного права	1	2	3	4
45.	Особи, що виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права	1	2	3	4
46.	Посадові особи, юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди	1	2	3	4

Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких систем управління (одна відповідь у кожному рядку):

		Високий	Середній	Низький	Важко відповісти
47.	Політична система, органи влади	1	2	3	4
48.	Публічна служба, органи виконавчої влади	1	2	3	4
49.	Виборчі органи	1	2	3	4
50.	Економічна система	1	2	3	4
51.	Фінансово-кредитна система	1	2	3	4
52.	Банківська система	1	2	3	4
53.	Паливно-енергетичний комплекс	1	2	3	4
54.	Агропромисловий комплекс	1	2	3	4
55.	Сфера освіти	1	2	3	4
56.	Сфера охорони здоров'я	1	2	3	4
57.	Транспортна система	1	2	3	4
58.	Підприємства оборонно-промислового комплексу	1	2	3	4
59.	Бюджетна сфера	1	2	3	4
60.	Сфера земельних відносин	1	2	3	4
61.	Сфера приватизації	1	2	3	4
62.	Сфера охорони довкілля	1	2	3	4
63.	Церква, релігійні організації	1	2	3	4

Чи є сьогодні ефективною діяльність таких структур у питанні протидії корупційним проявам (одна відповідь у кожному рядку):

		Так, безумовно	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні	Важко відповісти
64.	Національного антикорупційного бюро	1	2	3	4	5
65.	Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	1	2	3	4	5
66.	Служби безпеки України	1	2	3	4	5
67.	Державного бюро розслідувань	1	2	3	4	5
68.	Національного агентства з питань запобігання корупції	1	2	3	4	5
69.	Антикорупційних громадських організацій	1	2	3	4	5
70.	Генеральної прокуратури України	1	2	3	4	5
71.	Національної поліції України	1	2	3	4	5
72.	Судових органів	1	2	3	4	5

Чи вважаєте Ви, що протягом трьох років акценти у питанні корупції змінилися з карально-репресивних на такі, що пов'язані з запобіганням (одна відповідь у кожному рядку)?

		Так, безумовно	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні	Важко відповісти
73.	У реальній ситуації	1	2	3	4	5
74.	У науковій літературі	1	2	3	4	5

Чи користуєтесь Ви (одна відповідь у кожному рядку):

		Майже постійно	Декілька разів	Один – два рази	Жодного разу	Важко відповісти
75.	Реєстром корупціонерів	1	2	4	5	6
76.	Реєстром люстрованих	1	2	4	5	6

77. Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для загального (маємо на увазі не декларанта) аналізу декларацій, як це зроблено волонтерами проекту «Канцелярська сотня» на власному сайті (одна відповідь)?

1. Так, безумовно
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

78. Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для самостійного (при заповненні) аналізу декларантом декларації (одна відповідь)?

1. Так, безумовно
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

79. Чи вважаєте Ви, що держава має самостійно поєднати дані державних реєстрів в реєстрі декларації для Вас, щоб скоротити час збору інформації для внесення (одна відповідь)?

1. Так, безумовно
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

80. Чи вважаєте Ви, що НАЗК варто взяти за основу, так званий, звіт «1-КОР», який розміщено на сайті МВС (одна відповідь)?

1. Так, безумовно
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

Чи вважаєте Ви, щоб звіт, приміром 1-КОР, мав підтвердження цифр (одна відповідь у кожному рядку):

		Так, безумовно	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні	Важко відповісти
81.	Від спеціальних суб'єктів протидії корупції	1	2	3	4	5
82.	Від ДВС	1	2	3	4	5
83.	Від судових органів	1	2	3	4	5

84. На Вашу думку, чи буде діяльність Вищого антикорупційного суду сприяти боротьбі з корупцією (одна відповідь)?

1. Так, безумовно, судова система спроможна стати основою для протидії корупції
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні
5. Важко відповісти

85. Чи вважаєте Ви за необхідне дослідження правового нігілізму та вдосконалення механізмів протидії корупції з урахуванням ситуації на ТОТ (АРК, Луганська, Донецька області) (одна відповідь)?

1. Так, обов'язково
2. Скоріше так, ніж ні
3. Скоріше ні, ніж так
4. Ні
5. Важко відповісти

86. Як Ви вважаєте, у напрямку протидії корупції, який досвід бажано використовувати Україні (одна відповідь)?
1. Використання досвіду країн СНД
 2. Використання досвіду країн ЄС
 3. Використання досвіду ООН
 4. Використання досвіду Групи держав проти корупції (GRECO)
 5. Інше (напишіть) _____
6. Важко відповісти
87. Які антикорупційні інструменти при впровадженні їх на державному рівні будуть сьогодні найбільш ефективними у питанні протидії корупції (оберіть не більше 5-и варіантів)?
1. Стандартизація і регламентація виконання державних функцій (послуг)
 2. Сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика у сфері боротьби з корупцією
 3. Незалежність судової влади
 4. Зменшення кількості так званих «хабаросемних» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок тощо)
 5. Антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів
 6. Посилення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність
 7. Впровадження жорстких, репресивних методів у сфері боротьби з корупцією
 8. Здійснення антикорупційного моніторингу виконання посадових обов'язків державними службовцями, що схильні до ризиків корупційних проявів
 9. Створення системи матеріальної мотивації службовців, прив'язка оплати праці державних службовців до середньої заробітної плати осіб, які успішно працюють у приватному секторі
 10. Антикорупційна освіта та виховання населення
 11. Деперсоналізація взаємодії державних службовців з громадянами та організаціями (максимальне виключення особистої взаємодії)
 12. Посилення правової системи держави, у тому числі удосконалення законодавчої частини
 13. Удосконалення антикорупційного законодавства, а також проектів нормативно-правових актів з цих питань
 14. Залучення громадськості, надання державної підтримки формуванню і діяльності громадських об'єднань, створених з метою запобігання корупційним правопорушенням
 15. Системна реформа органів правосуддя
 16. Організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування
 17. Інше (напишіть) _____
88. На Вашу думку, яку стратегію протидії корупції (модель антикорупційної діяльності) доцільно було б застосувати в українських умовах (одна відповідь)?
1. Вертикальну стратегію протидії корупції зі швидким досягненням результату (сінгапурська або азіатська модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея, Китайська Народна Республіка), наслідками якої є не повна ліквідація корупції, а досягнення певного прийняттого для влади та суспільства рівня корупції
 2. Горизонтальну стратегію, орієнтовану на поступову, засновану на антикорупційних стимулах, тривалу антикорупційну діяльність (шведська або скандинавська модель – Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди)
 3. Важко відповісти
89. Яким чином, на Ваш погляд, зміниться ситуація з корупцією у наступні 5-10 років (одна відповідь)?
1. Ситуація суттєво покращиться
 2. Ситуація частково покращиться
 3. Ситуацію частково погіршиться
 4. Ситуація суттєво погіршиться
 5. Важко відповісти

Додаток И
Таблиці. Результати опитування

Таблиця 1. Розподіл респондентів за критерієм «стать».

	Кількість	%
Чоловік	266	60,9
Жінка	171	39,1

Таблиця 2. Розподіл респондентів за критерієм «вік».

	Кількість	%
18-25 років	42	9,6
26-35 років	187	42,8
36-45 років	136	31,1
46-55 років	50	11,4
56 років і більше	22	5,0

Таблиця 3. Розподіл відповідей на запитання «Як часто за останній рік Ви цікавилися такими темами?».

	Майже постійно		Більше 10 разів		До 10 разів		1-2 рази		Жодного разу		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Протидія корупції	286	65,4	70	16,0	62	14,2	7	16,0	0	0	12	2,7
Озброєний конфлікт на Сході України та / або анексія АРК	358	81,9	44	10,1	35	8,0	0	0	0	0	0	0

Таблиця 4. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки явище корупції є розповсюдженим в Україні?».

	Кількість	%
Явище є досить розповсюдженим, рівень корупції дуже високий	198	45,3
Явище є скоріше розповсюдженим, рівень корупції від середнього до високого	107	24,5
Явище є скоріше не розповсюдженим, рівень корупції невисокий	93	21,4
Явище не є розповсюдженим, рівень корупції низький	0	0
Важко відповісти	39	8,9

Таблиця 5. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, у чому полягають головні причини корупції?».

	Кількість	%
Недосконалість чинного законодавства (правовий нігілізм)	378	86,5
Недостатність правової регламентації діяльності державного службовця, у тому числі відсутність нормативних документів щодо боротьби з корупцією	79	18,1
Нестабільна політична ситуація в країні	236	54,0
Кумівство, політичне заступництво, протекціонізм, таємні домовленості, політичний спекулятизм	217	49,7
Економічні фактори (незадовільний матеріальний стан державних службовців, низький рівень винагороди, нерозвиненість механізмів реалізації соціальних гарантій тощо)	302	69,1
Декларативність багатьох реформаторських намірів і рішень влади; зволікання та непослідовність у проведенні реформ	244	55,8
Нестабільна економічна ситуація в країні	386	88,3
Поширення корисливої спрямованості в діяльності державних службовців, їх готовності до порушення закону, норм моралі, професійної честі	273	62,5
Занепад моральності у суспільстві	161	36,8
Пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення до відповідальності винних у корупційних вчинках	207	47,4
Відсутність у влади політичної волі у процесі боротьби з корупцією	370	84,7
Опір інших правоохоронних органів, неузгодженість дій	168	38,4
Нереформована судова система	344	78,7
Низький культурний рівень державних службовців	135	30,9
Висока ступінь толерантності населення щодо проблеми корупції, зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до цього явища	351	80,3

	Кількість	%
Нерозвиненість інститутів громадського контролю	236	54,0
Висока інтенсивність особистих контактів державних службовців з громадянами та організаціями	262	60,0
Незастосування заходів відповідальності за корупційні порушення	283	64,8
Інше	7	1,6

Таблиця 6. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть, будь ласка, ефективність запобігання та боротьби з корупцією у державі протягом вказаних часових періодів?».

	Ефективні дії		Частково ефективні		Скоріше не ефективні		Зовсім не ефективні		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
1991-1994 рр. (президентство Л.М.Кравчука)	26	5,9	31	7,1	107	24,5	227	51,9	46	10,5
1994-2005 рр. (Л.Д. Кучма)	44	10,1	46	10,5	129	29,5	187	42,8	31	7,1
2005-2010 рр. (В.А. Ющенко)	42	9,6	58	13,3	182	41,6	128	29,3	27	6,2
2010-2014 рр. (В.Ф. Янукович)	37	8,5	52	11,9	117	26,8	215	49,2	16	3,7
2014-2018 рр. (П.А. Порошенко)	64	14,6	78	17,8	206	47,1	81	18,5	8	1,8

Таблиця 7. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви антикорупційну реформу в Україні успішною?».

	Кількість	%
Безумовно, антикорупційна реформа виявилася успішною	60	13,7
Ця реформа скоріше є успішною, але потребує додаткового часу та зусиль, щоб ситуація у країні змінилася на краще	89	20,4
Реформа скоріше не є успішною, затрачені зусилля не відповідають очікуванням	76	17,4
Антикорупційна реформа взагалі виявилася провальною, гроші та зусилля витрачені марно	183	41,9
Важко відповісти	29	6,6

Таблиця 8. Розподіл відповідей на запитання «Яку оцінку ситуації з корупцією Ви би сьогодні дали?».

	Кількість	%
Як дуже важку й таку, що неможливо покращити	42	9,6
Як складну, проте таку, що можна покращити	162	37,1
Як ситуацію, що з кожним роком погіршується	128	29,3
Як ситуацію, що з кожним роком покращується	36	8,2
Як ситуацію, що перебуває під адекватною протидією поліції	53	12,1
Ніяк не оцінюю, мене це не бентежить	10	2,3
Важко відповісти	6	1,4

Таблиця 9. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки ефективно на сьогодні діє антикорупційне законодавство?».

	Кількість	%
Ефективно	91	20,8
Не ефективно	282	64,5
Важко відповісти	64	14,6

Таблиця 10. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, на якому теоретичному рівні закладені норми в чинному ЗУ «Про запобігання корупції?».

	Кількість	%
Лише на рівні пропозицій	129	29,5
Розгорнуті, не потребують змін	68	15,6
Вузькі, неефективні, потребують змін	202	46,2
Інше	2	0,5
Важко відповісти	36	8,2

Таблиця 11. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за недолік відсутність визначення законодавцем поняття «протидії корупції»?».

	Кількість	%
Так, безумовно	87	19,9
Скоріше так	184	42,1
Скоріше ні	99	22,7
Ні	41	9,4
Важко відповісти	26	5,9

Таблиця 12. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте ефективність антикорупційних заходів, що проводяться на державному рівні?».

	Кількість	%
Висока	39	8,9
Вище середнього	64	14,6
Середня	72	16,5
Нижче середнього	112	25,6
Низька	127	29,1
Важко відповісти	23	5,3

Таблиця 13. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, теперішні санкції за вчинення корупційних діянь у порівнянні з минулими?».

	Кількість	%
Стали більш м'якими	38	8,7
Не змінилися	109	24,9
Стали більш жорсткими	244	55,8
Важко відповісти	46	10,5

Таблиця 14. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких категорій осіб (посадових / службових, залежно від сфери роботи):».

	Високий		Середній		Низький		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Президент України, адміністрація Президента	94	21,5	267	61,1	34	7,8	42	9,6
Верховна Рада України, Кабінет міністрів України	102	23,3	281	64,3	38	8,7	16	3,7
Державні службовці	163	37,3	253	57,9	16	3,7	5	1,1
Народні депутати України	112	25,6	295	67,5	23	5,3	7	1,6
Депутати Верховної Ради АР Крим	181	41,4	119	27,2	19	4,3	118	27,0
Депутати обласних рад	168	38,4	178	40,7	32	7,3	59	13,5
Депутати сільських, міських, районних рад	172	39,4	164	37,5	29	6,6	72	16,5
Посадові особи місцевого самоврядування	109	24,9	231	52,9	13	3,0	84	19,2
Посадові та службові особи облдержадміністрацій	127	29,1	230	52,6	17	3,9	63	14,4
Посадові та службові особи райдержадміністрацій	144	33,0	204	46,7	18	4,1	71	16,2
Посадові та службові особи інших органів державної влади	161	36,8	154	35,2	26	5,9	96	22,0
Професійні судді	63	14,4	299	68,4	61	14,0	14	3,2
Інші службові особи судової гілки влади	88	20,1	281	64,3	49	11,2	19	4,3
Працівники органів прокуратури	91	20,8	272	62,2	72	16,5	2	0,5
Працівники органів внутрішніх справ	75	17,2	269	61,6	86	20,0	7	1,6
Працівники податкової поліції	80	18,3	297	68,0	54	12,4	6	1,4
Працівники державної податкової служби	72	16,5	295	67,5	61	14,0	9	2,1
Працівники державної кримінально-виконавчої служби	137	31,4	190	43,5	92	21,1	18	4,1
Працівники СБУ	46	10,5	334	76,4	36	8,2	21	4,8
Працівники Збройних Сил України	92	21,1	284	65,0	47	10,8	14	3,2
Працівники державної прикордонної служби	105	24,0	259	59,3	52	11,9	21	4,8

	Високий		Середній		Низький		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Працівники інших утворених відповідно до законів військових формувань	54	12,4	244	55,8	96	22,0	43	9,8
Працівники митної служби	127	29,1	240	54,9	58	13,3	12	2,7
Працівники органів та підрозділів цивільного захисту	85	19,5	224	51,3	116	26,5	12	2,7
Посадові особи, що надають публічні послуги	185	42,3	157	35,9	69	15,8	26	5,9
Посадові особи юридичних осіб публічного права	163	37,3	168	38,4	72	16,5	34	7,8
Особи, що виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права	108	24,7	193	44,2	96	22,0	40	9,2
Посадові особи, юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди	160	36,6	204	46,7	22	5,0	51	11,7

Таблиця 15. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких систем управління».

	Високий		Середній		Низький		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Політична система, органи влади	240	54,9	149	34,1	26	5,9	22	5,0
Публічна служба, органи виконавчої влади	256	58,6	123	28,1	24	5,5	34	7,8
Виборчі органи	297	68,0	101	23,1	21	4,8	18	4,1
Економічна система	314	71,9	96	22,0	15	3,4	12	2,7
Фінансово-кредитна система	287	65,7	117	26,8	18	4,1	15	3,4
Банківська система	272	62,2	135	30,9	22	5,0	8	1,8
Паливно-енергетичний комплекс	390	89,2	29	6,6	14	3,2	4	0,9
Агропромисловий комплекс	253	57,9	141	32,3	37	8,5	6	1,4
Сфера освіти	223	51,0	183	41,9	26	5,9	5	1,1
Сфера охорони здоров'я	257	58,8	157	35,9	18	4,1	5	1,1
Транспортна система	217	49,7	196	44,9	16	3,7	8	1,8
Підприємства ОПК	163	37,3	219	50,1	39	8,9	16	3,7
Бюджетна сфера	253	57,9	155	35,5	27	6,2	2	0,5
Сфера земельних відносин	246	56,3	166	38,0	21	4,8	4	0,9
Сфера приватизації	298	68,2	120	27,5	15	3,4	4	0,9
Сфера охорони довкілля	125	28,6	204	46,7	96	22,0	12	2,7
Церква, релігійні організації	131	30,0	212	48,5	73	16,7	21	4,8

Таблиця 16. Розподіл відповідей на запитання «Чи є сьогодні ефективною діяльність таких структур у питанні протидії корупційним проявам?».

	Так, безумовно		Скоріше так		Скоріше ні		Безумовно ні		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Національного антикорупційного бюро	106	24,3	174	39,8	81	18,5	58	13,3	18	4,1
Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	115	26,3	210	48,1	52	11,9	41	9,4	19	4,4
Служби безпеки України	79	18,1	161	36,8	93	21,3	78	17,8	26	5,9
Державного бюро розслідувань	83	19,0	222	50,8	41	9,4	62	14,2	29	6,6
НАЗК	87	19,9	145	33,2	112	25,6	78	17,8	15	3,4
Антикорупційних громадських організацій	78	17,8	174	39,8	87	19,9	59	13,5	39	8,9
Генеральної прокуратури України	63	14,4	198	45,3	70	16,0	75	17,2	31	7,1
Національної поліції України	104	23,8	184	42,1	92	21,1	43	9,8	14	3,2
Судових органів	85	19,5	154	35,2	112	25,6	60	13,7	26	5,9

Таблиця 17. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що протягом трьох років акценти у питанні корупції змінилися з карально-репресивних на такі, що пов'язані з запобіганням?».

	Так, безумовно		Скоріше так		Скоріше ні		Безумовно ні		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
У реальній ситуації	89	20,4	69	15,8	121	27,7	93	21,3	65	14,9
У науковій літературі	162	37,1	35	8,0	113	25,9	41	9,4	86	19,7

Таблиця 18. Розподіл відповідей на запитання «Чи користуєтесь Ви?»

	Майже постійно		Декілька разів		Один – два рази		Жодного разу		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Реєстром корупціонерів	119	27,2	160	36,6	95	21,7	27	6,2	36	8,2
Реєстром люстрованих	99	22,7	152	34,8	130	29,7	37	8,5	19	4,3

Таблиця 19. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для загального (маємо на увазі не декларанта) аналізу декларацій, як це зроблено волонтерами проекту «Канцелярська сотня» на власному сайті?».

	Кількість	%
Так, безумовно	94	21,5
Скоріше так	142	32,5
Скоріше ні	130	29,7
Ні	31	7,1
Важко відповісти	40	9,2

Таблиця 20. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для самостійного (при заповненні) аналізу декларантом декларації?».

	Кількість	%
Так, безумовно	111	25,4
Скоріше так	181	41,4
Скоріше ні	55	12,6
Ні	42	9,6
Важко відповісти	48	11,0

Таблиця 21. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що держава має самостійно поєднати дані державних реєстрів в реєстрі декларації для Вас, щоб скоротити час збору інформації для внесення?».

	Кількість	%
Так, безумовно	72	16,5
Скоріше так	166	38,0
Скоріше ні	95	21,7
Ні	65	14,9
Важко відповісти	39	8,9

Таблиця 22. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що НАЗК варто взяти за основу, так званий, звіт «1-КОР», який розміщено на сайті МВС?».

	Кількість	%
Так, безумовно	73	16,7
Скоріше так	149	34,1
Скоріше ні	106	24,3
Ні	61	14,0
Важко відповісти	48	11,0

Таблиця 23. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, щоб звіт, приміром 1-КОР, мав підтвердження цифр?»

	Так, безумовно		Скоріше так		Скоріше ні		Безумовно ні		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Від спеціальних суб'єктів протидії корупції	215	49,2	142	32,5	39	8,9	25	5,7	16	3,7
Від ДВС	199	45,5	154	35,2	45	10,3	21	4,8	18	4,1
Від судових органів	186	42,6	167	38,2	42	9,6	28	6,4	14	3,2

Таблиця 24. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи буде діяльність Вищого антикорупційного суду сприяти боротьбі з корупцією?».

	Кількість	%
Так, безумовно, судова система спроможна стати основою для протидії корупції	164	37,5
Скоріше так	127	29,1
Скоріше ні	81	18,5
Ні	43	9,8
Важко відповісти	22	5,0

Таблиця 25. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за необхідне дослідження правового нігілізму та вдосконалення механізмів протидії корупції з урахуванням ситуації на ТОТ (АРК, Луганська, Донецька області?».

	Кількість	%
Так, безумовно	49	11,2
Скоріше так	174	39,8
Скоріше ні	96	22,0
Ні	32	7,3
Важко відповісти	86	19,7

Таблиця 26. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, у напрямку протидії корупції, який досвід

бажано використовувати Україні?».

	Кількість	%
Використання досвіду країн СНД	64	14,6
Використання досвіду країн ЄС	190	43,5
Використання досвіду ООН	93	21,3
Використання досвіду Групи держав проти корупції (GRECO)	57	13,0
Інше	5	1,1
Важко відповісти	28	6,4

Таблиця 27. Розподіл відповідей на запитання «Які антикорупційні інструменти при впровадженні їх на державному рівні будуть сьогодні найбільш ефективними у питанні протидії корупції?».

	Кількість	%
Стандартизація і регламентація виконання державних функцій (послуг)	296	67,7
Сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика у сфері боротьби з корупцією	418	95,7
Незалежність судової влади	342	78,3
Зменшення кількості так званих «хабароємних» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок тощо)	261	59,7
Антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів	329	75,3
Посилення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність	384	87,9
Впровадження жорстких, репресивних методів у сфері боротьби з корупцією	416	95,2
Здійснення антикорупційного моніторингу виконання посадових обов'язків державними службовцями, що схильні до ризиків корупційних проявів	283	64,8
Створення системи матеріальної мотивації службовців, прив'язка оплати праці державних службовців до середньої заробітної плати осіб, які успішно працюють у приватному секторі	236	54,0
Антикорупційна освіта та виховання населення	327	74,8
Деперсоналізація взаємодії державних службовців з громадянами та організаціями (максимальне виключення особистої взаємодії)	208	47,6
Посилення правової системи держави, у тому числі удосконалення законодавчої частини	370	84,7
Удосконалення антикорупційного законодавства, а також проектів нормативно-правових актів з цих питань	362	82,8
Залучення громадськості, надання державної підтримки формуванню і діяльності громадських об'єднань, створених з метою запобігання корупційним правопорушенням	302	69,1
Системна реформа органів правосуддя	274	62,7
Організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування	131	30,0
Інше	8	1,8

Таблиця 28. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, яку стратегію протидії корупції (модель антикорупційної діяльності) доцільно було б застосувати в українських умовах?».

	Кількість	%
Вертикальну стратегію протидії корупції зі швидким досягненням результату (сінгапурська або азіатська модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея, Китайська Народна Республіка), наслідками якої є не повна ліквідація корупції, а досягнення певного прийняттого для влади та суспільства рівня корупції	197	45,1
Горизонтальну стратегію, орієнтовану на поступову, засновану на антикорупційних стимулах, тривалу антикорупційну діяльність (шведська або скандинавська модель – Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди)	114	26,1
Важко відповісти	126	28,8

Таблиця 29. Розподіл відповідей на запитання «Яким чином, на Ваш погляд, зміниться ситуація з корупцією у наступні 5-10 років?».

	Кількість	%
Ситуація суттєво покращиться	32	7,3
Ситуація частково покращиться	151	34,6
Ситуація частково погіршиться	96	22,0
Ситуація суттєво погіршиться	41	9,4
Важко відповісти	117	26,8

Діаграми за результатами опитування

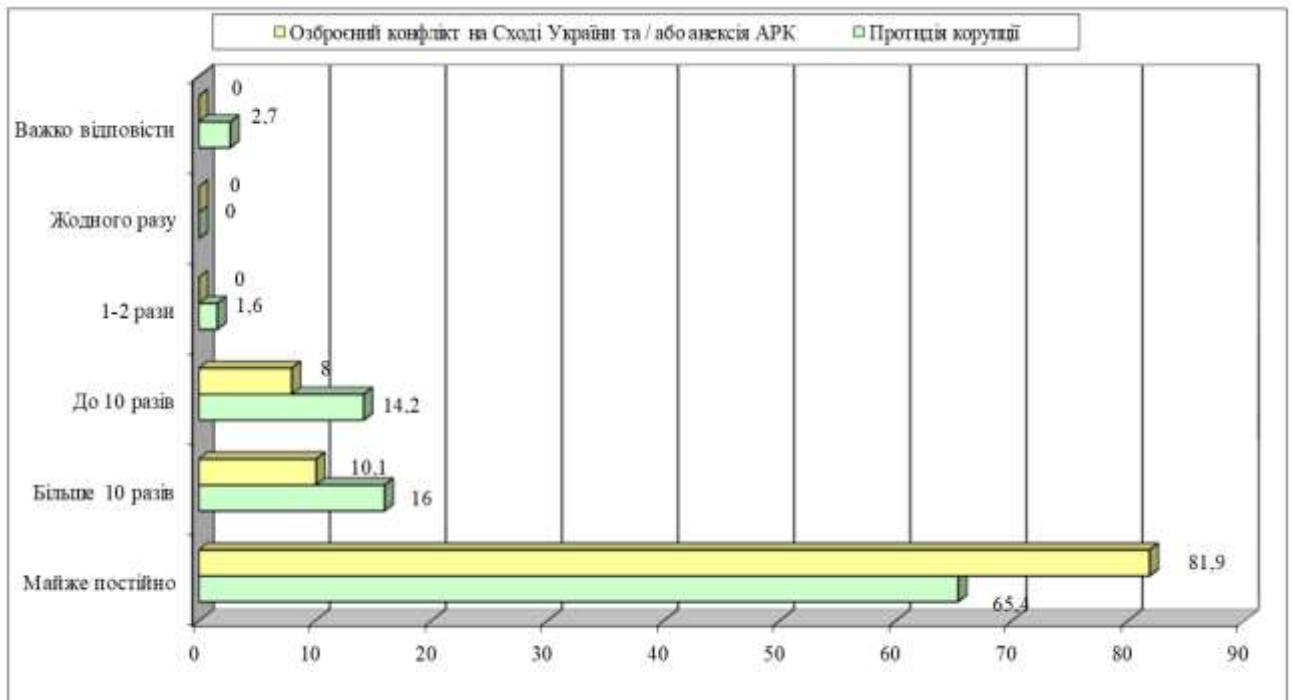

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Як часто за останній рік Ви цікавилися такими темами:», %

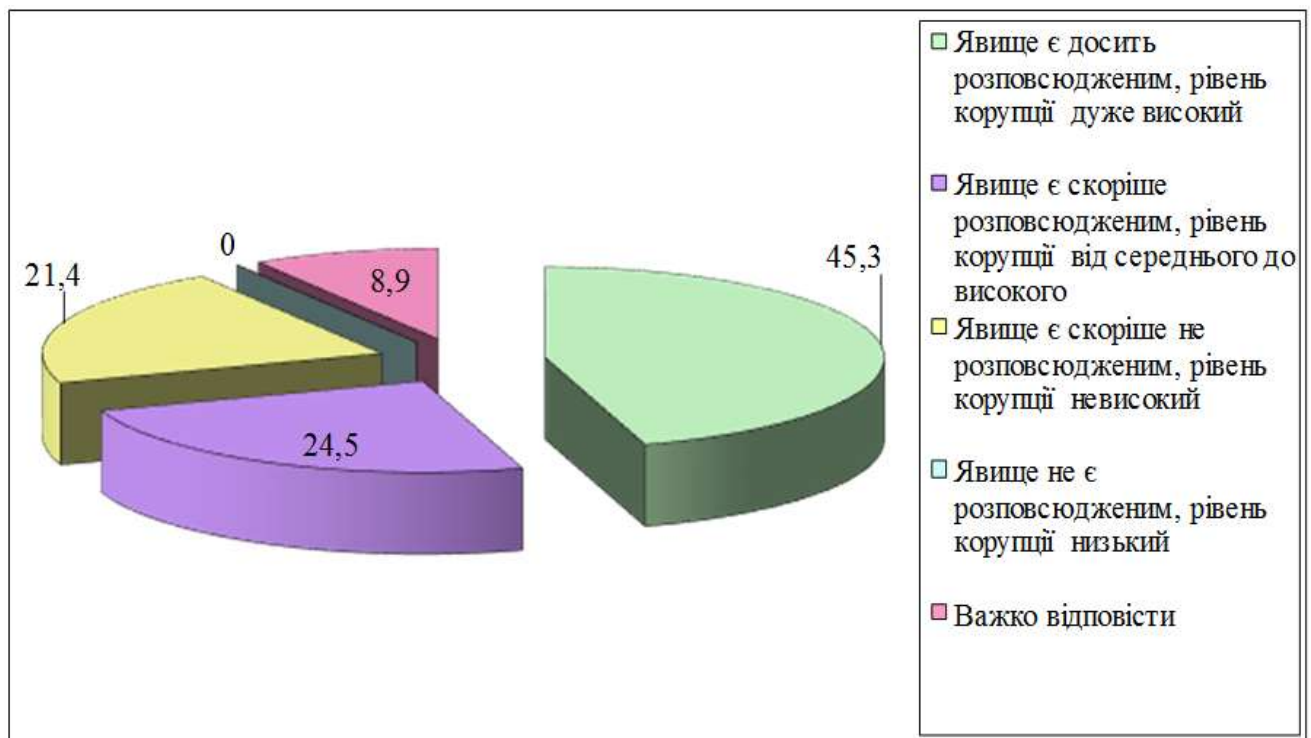

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки явище корупції є розповсюдженим в Україні?», %

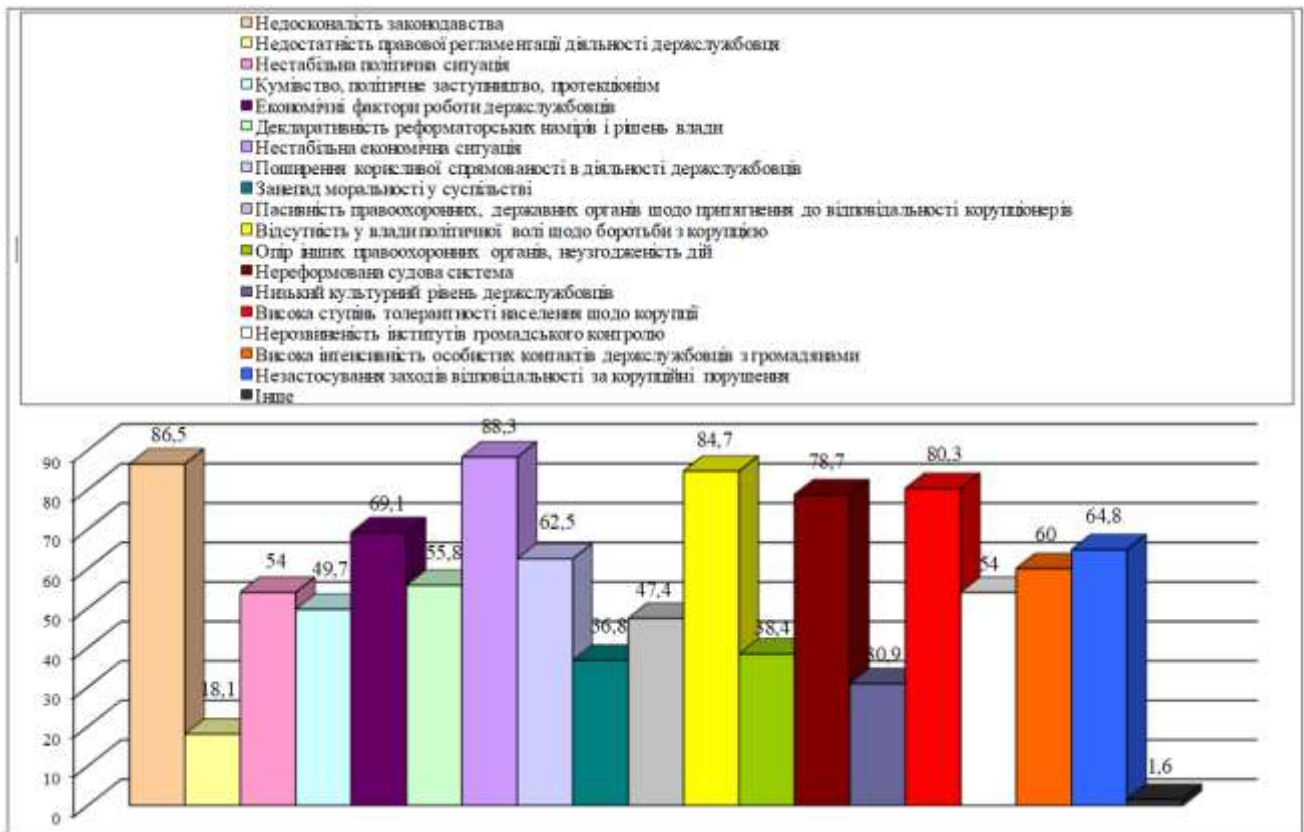

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Ви вважаєте, у чому полягають головні причини корупції?», %

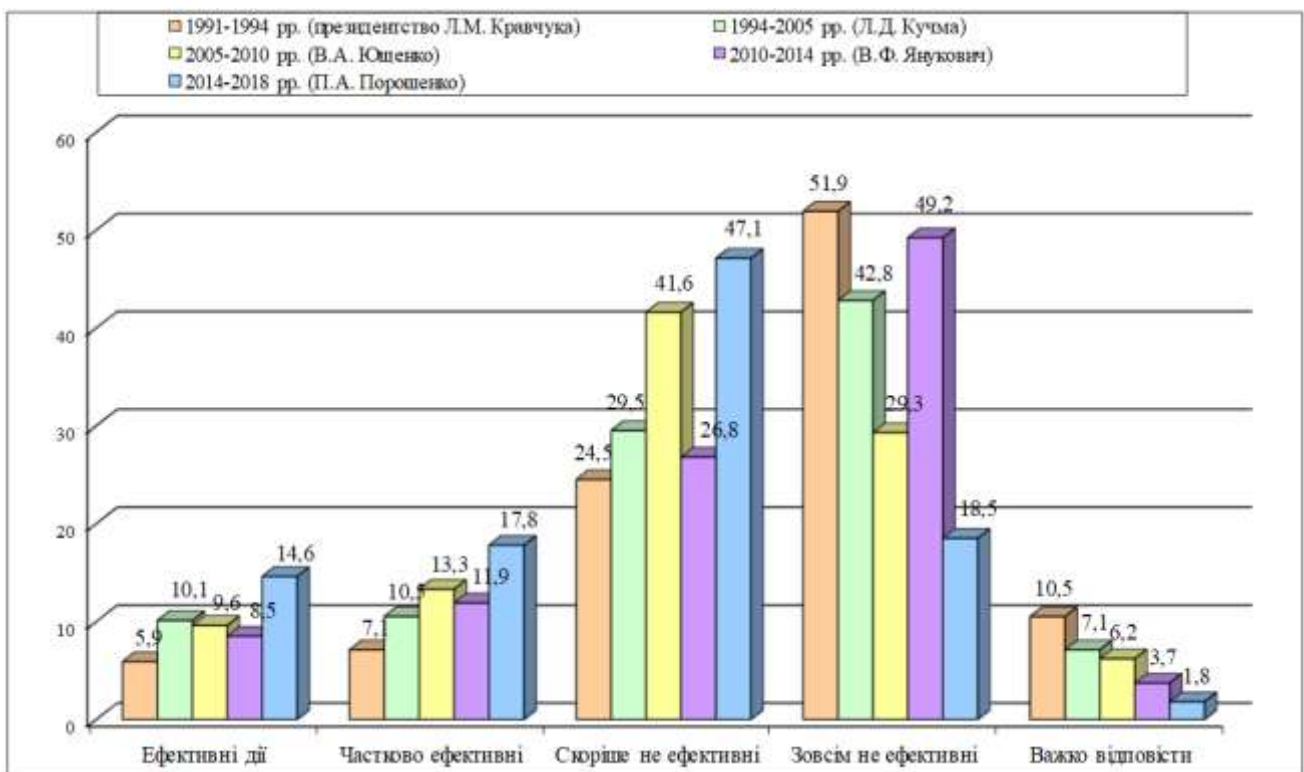

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть, будь ласка, ефективність запобігання та боротьби з корупцією у державі протягом вказаних часових періодів:», %

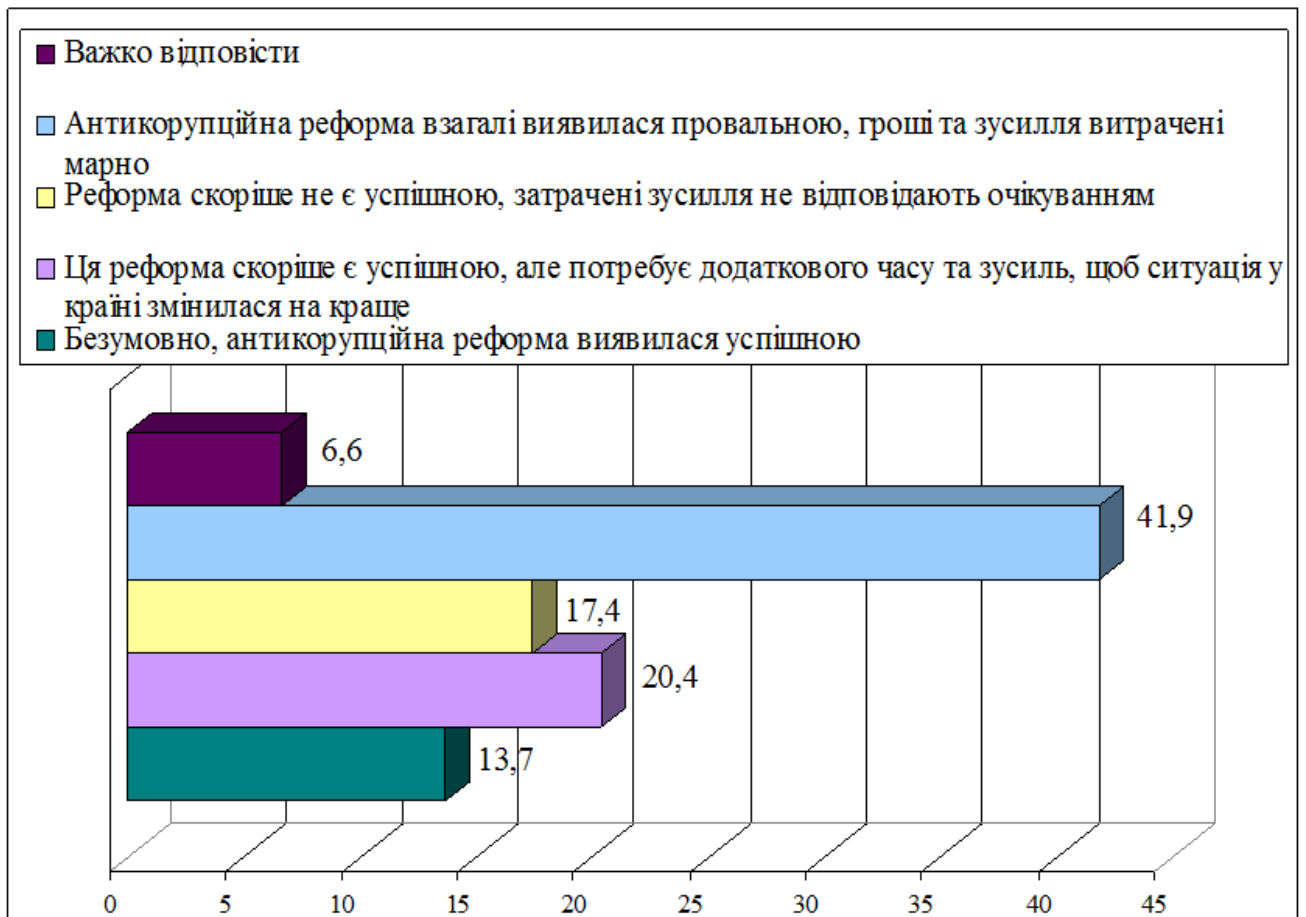

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви антикорупційну реформу в Україні успішною?», %

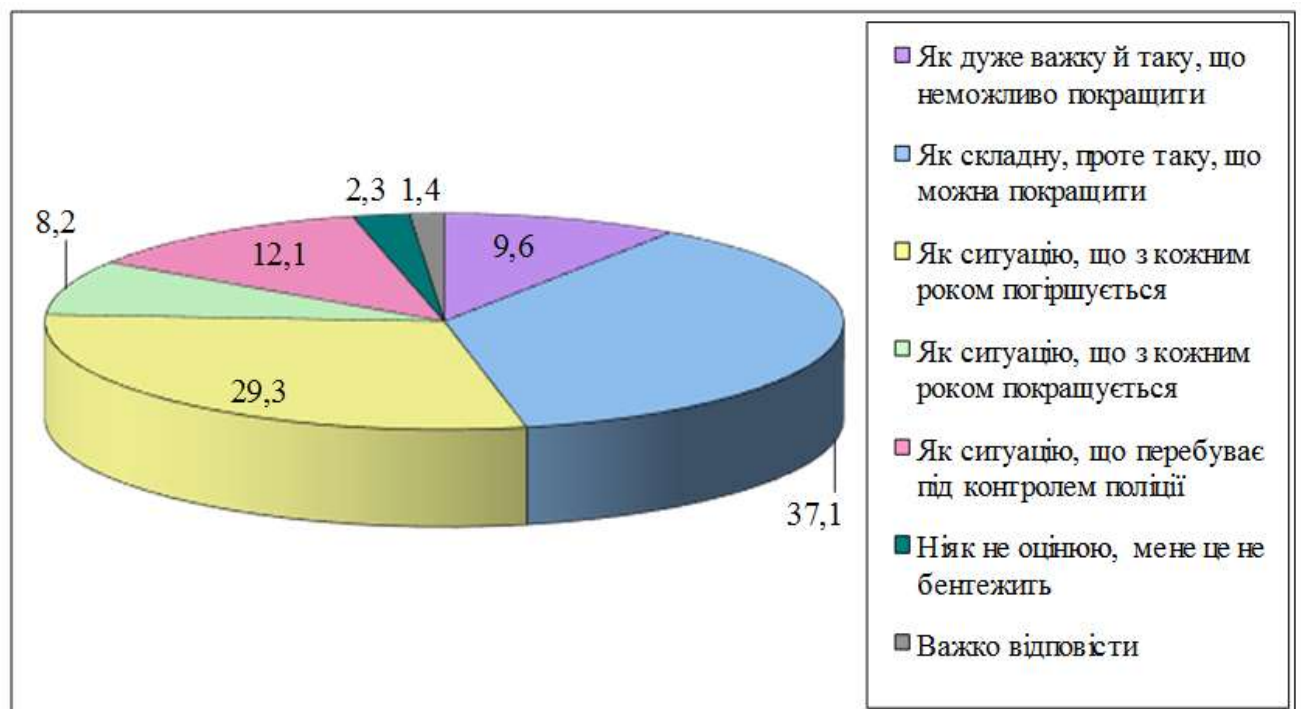

Рис. 8. Розподіл відповідей на запитання «Яку оцінку ситуації з корупцією Ви би сьогодні дали?», %

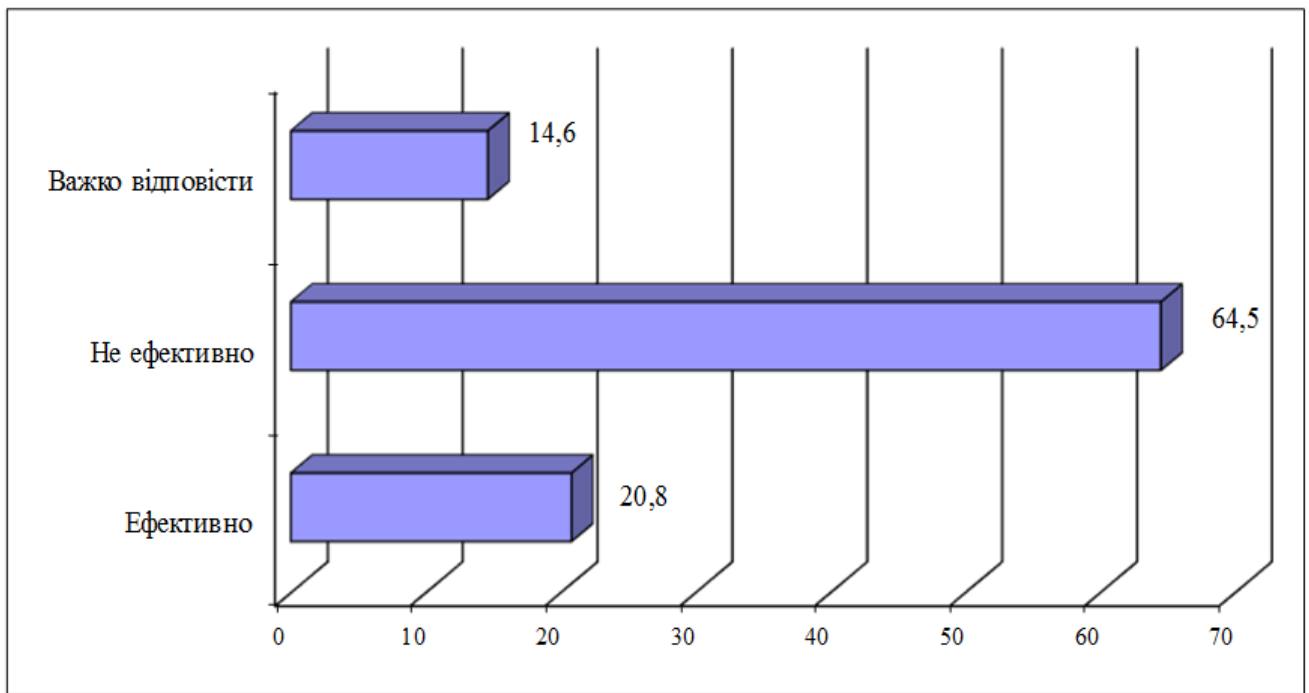

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки ефективно на сьогодні діє антикорупційне законодавство?», %

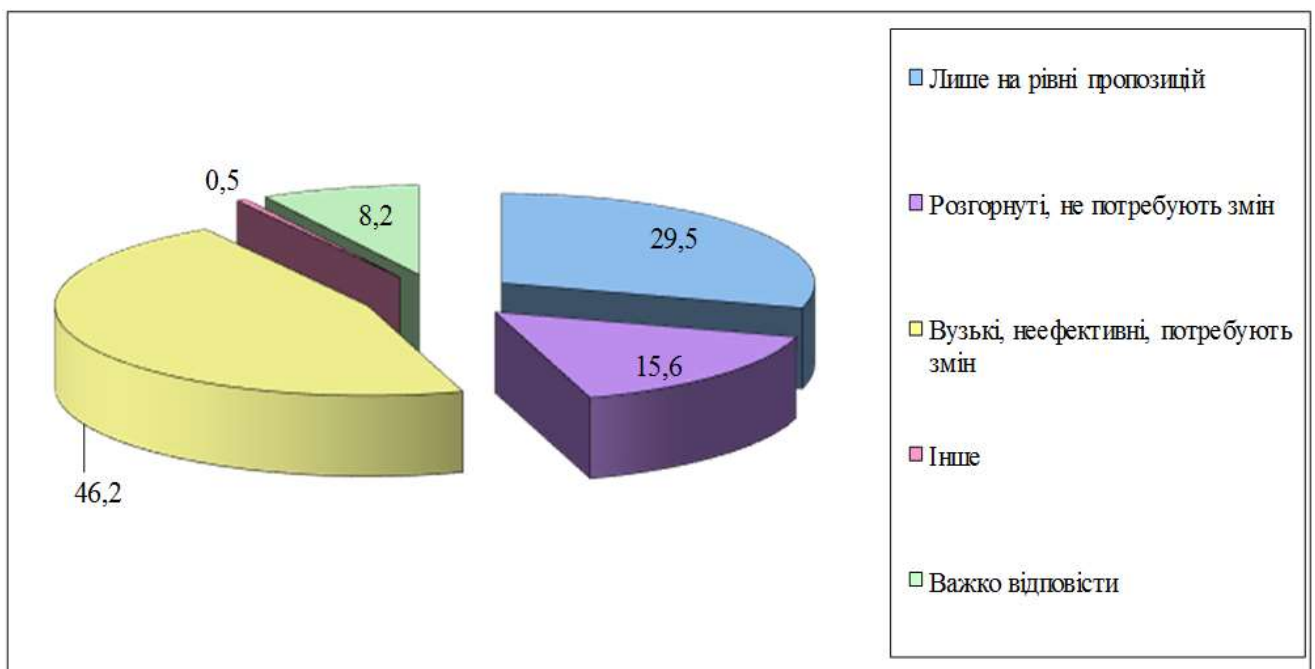

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, на якому теоретичному рівні закладені норми в чинному ЗУ «Про запобігання корупції»?», %

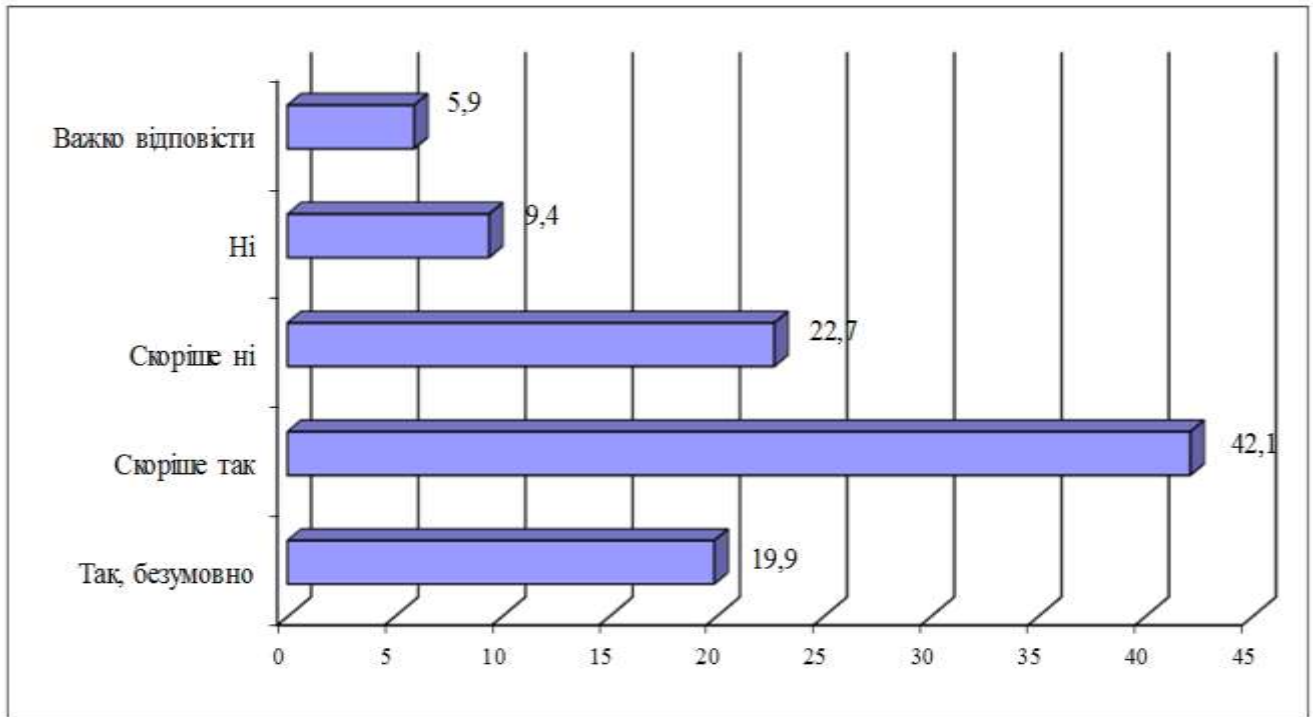

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за недолік відсутність визначення законодавцем поняття «протидії корупції»?», %

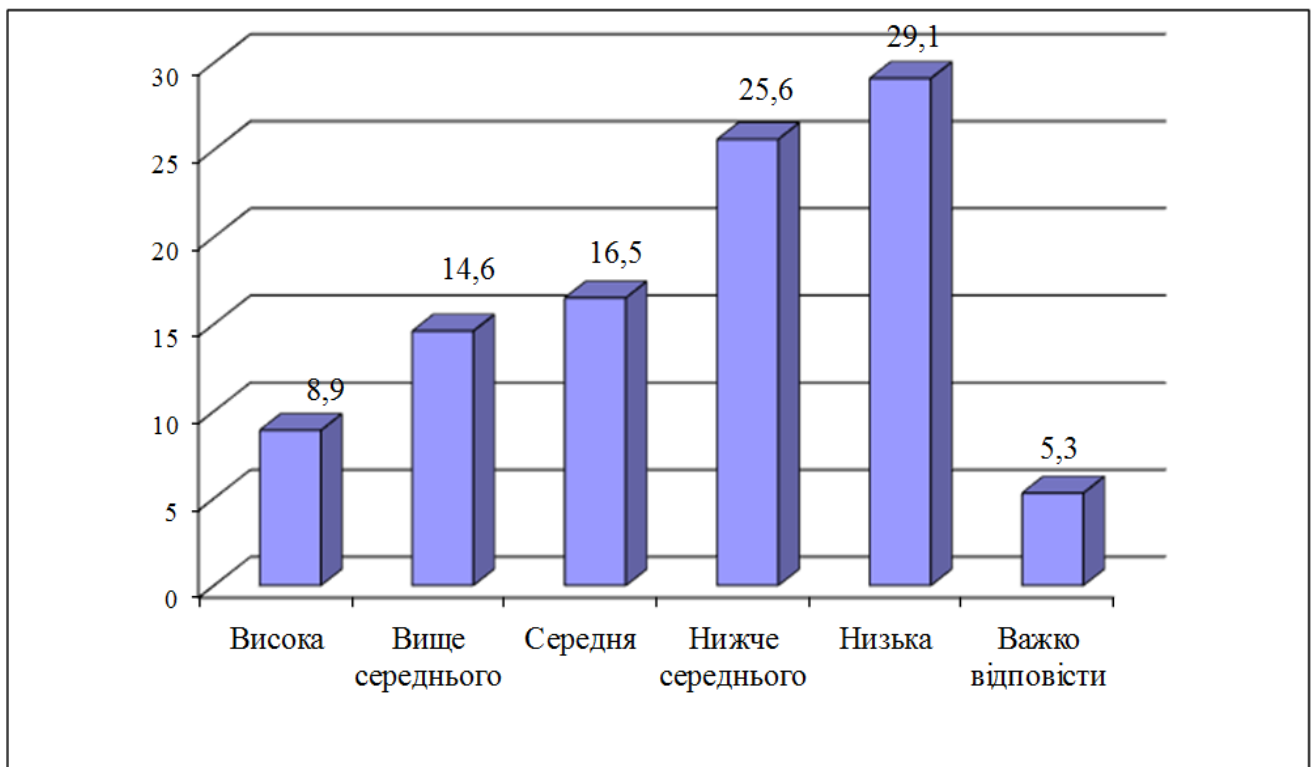

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте ефективність антикорупційних заходів, що проводяться на державному рівні?», %

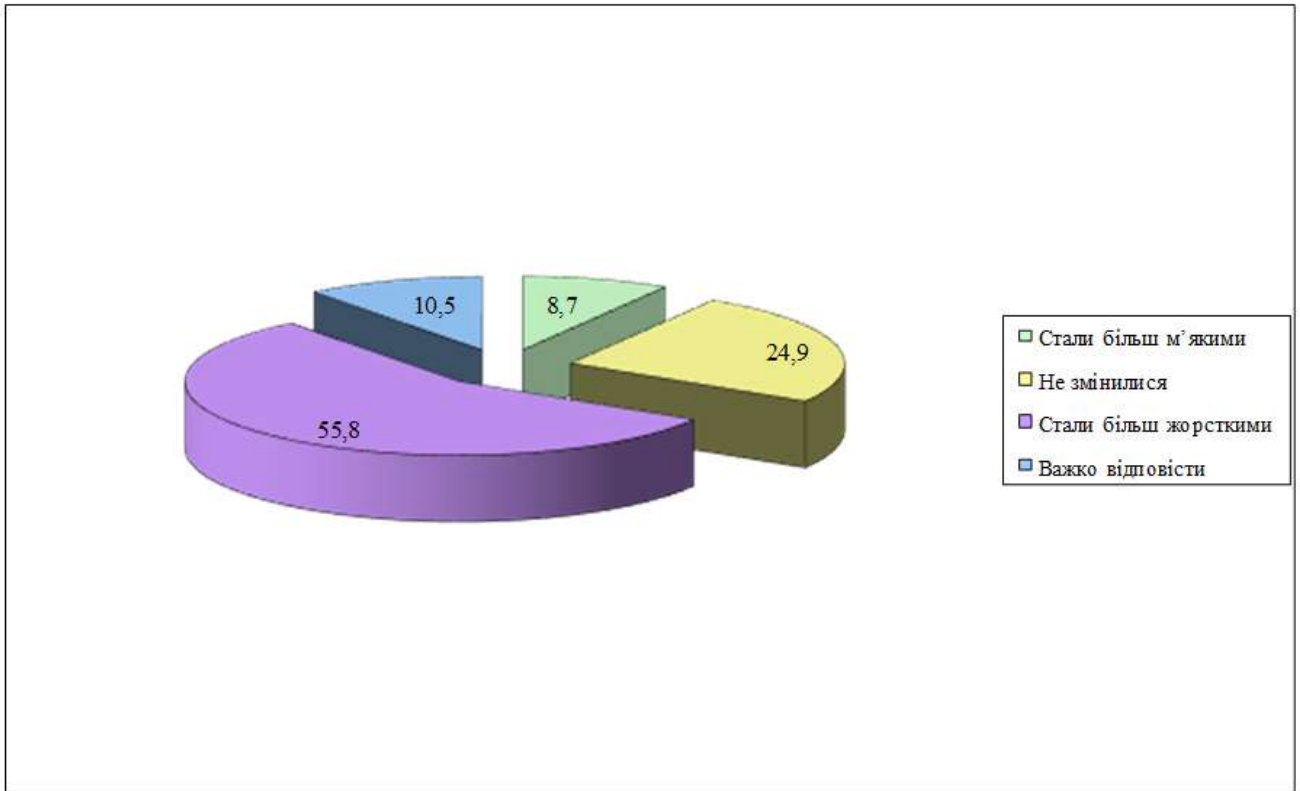

Рис. 13. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, теперішні санкції за вчинення корупційних діянь у порівнянні з минулими:», %

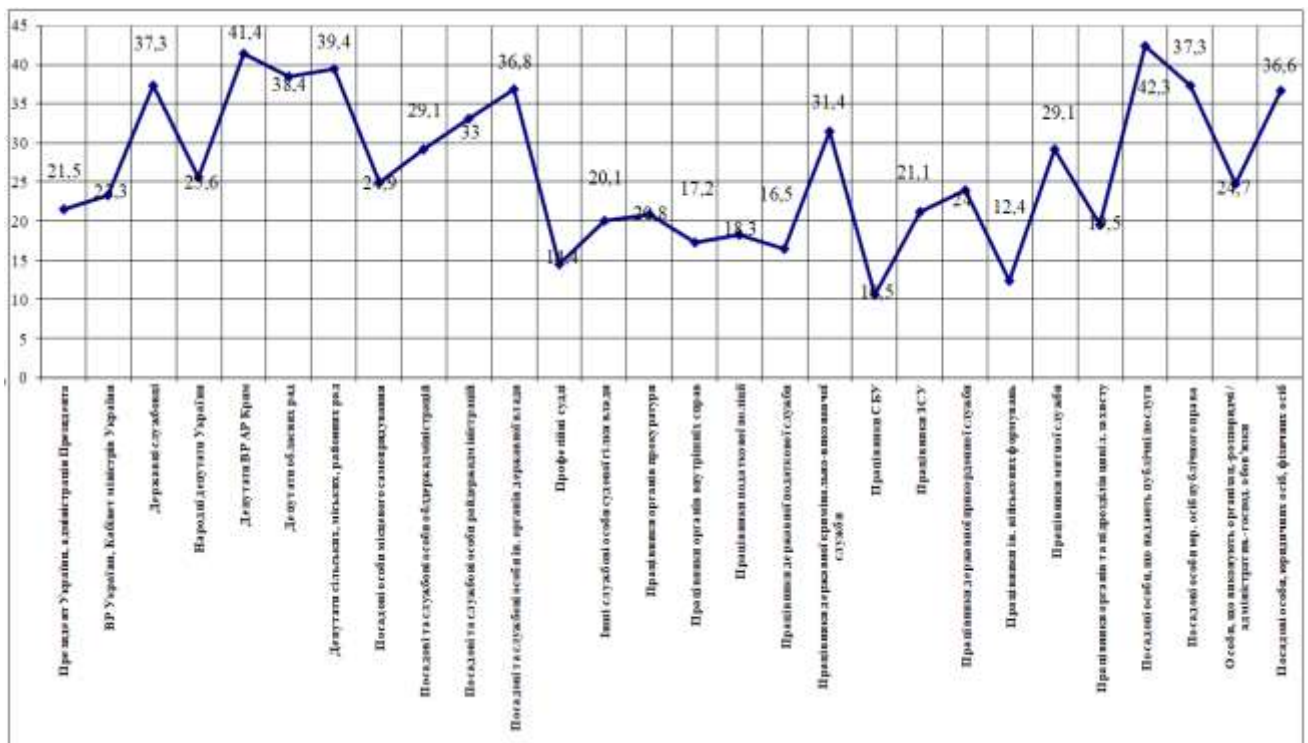

Рис. 14. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких категорій осіб (посадових / службових, залежно від сфери роботи):», %

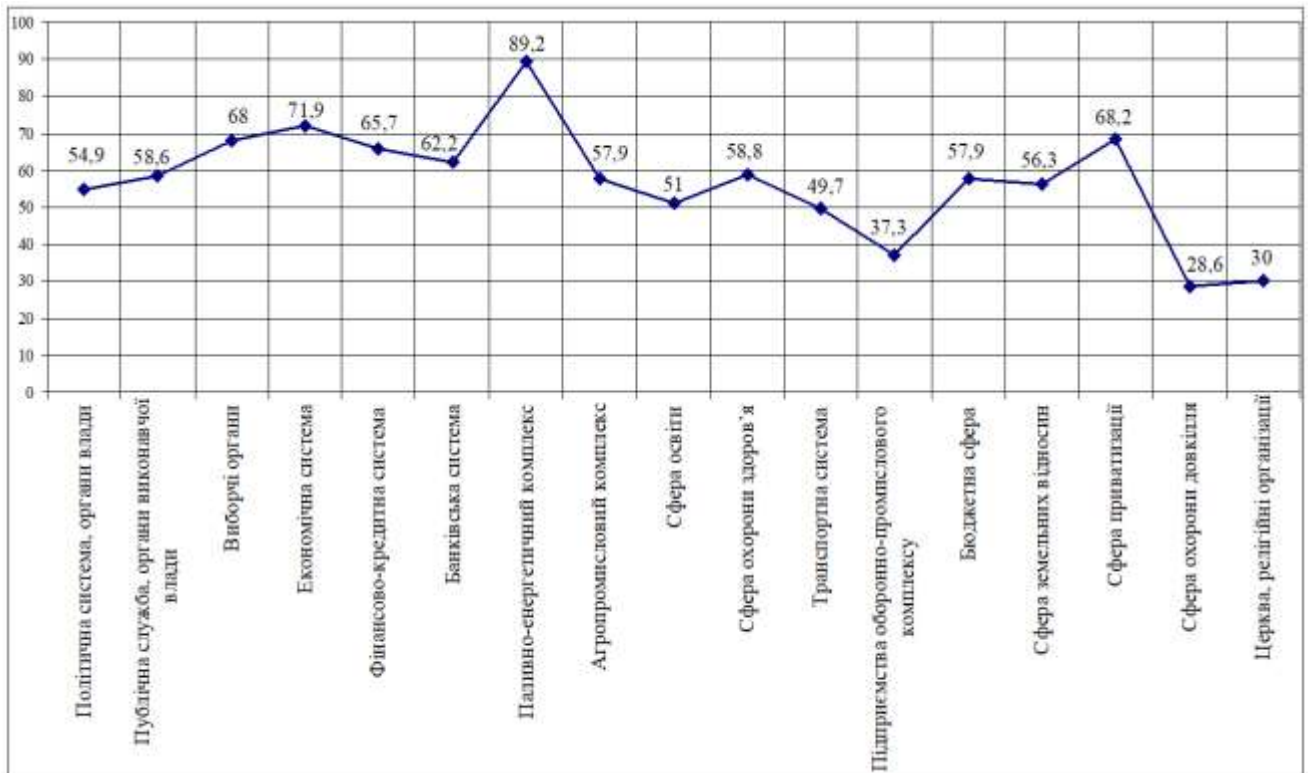

Рис. 15. Розподіл відповідей на запитання «Оцініть ризики корупційних проявів щодо таких систем управління:», %

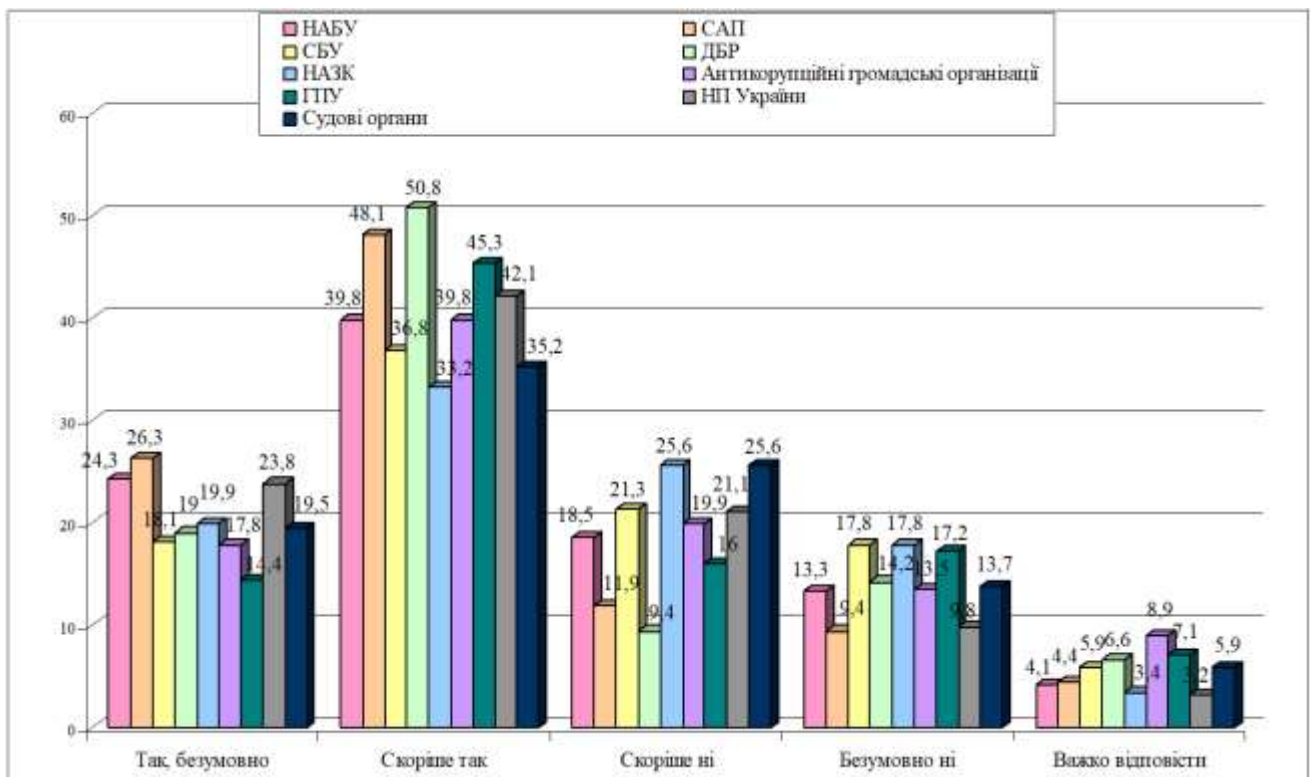

Рис. 16. Розподіл відповідей на запитання «Чи є сьогодні ефективною діяльність таких структур у питанні протидії корупційним проявам:», %

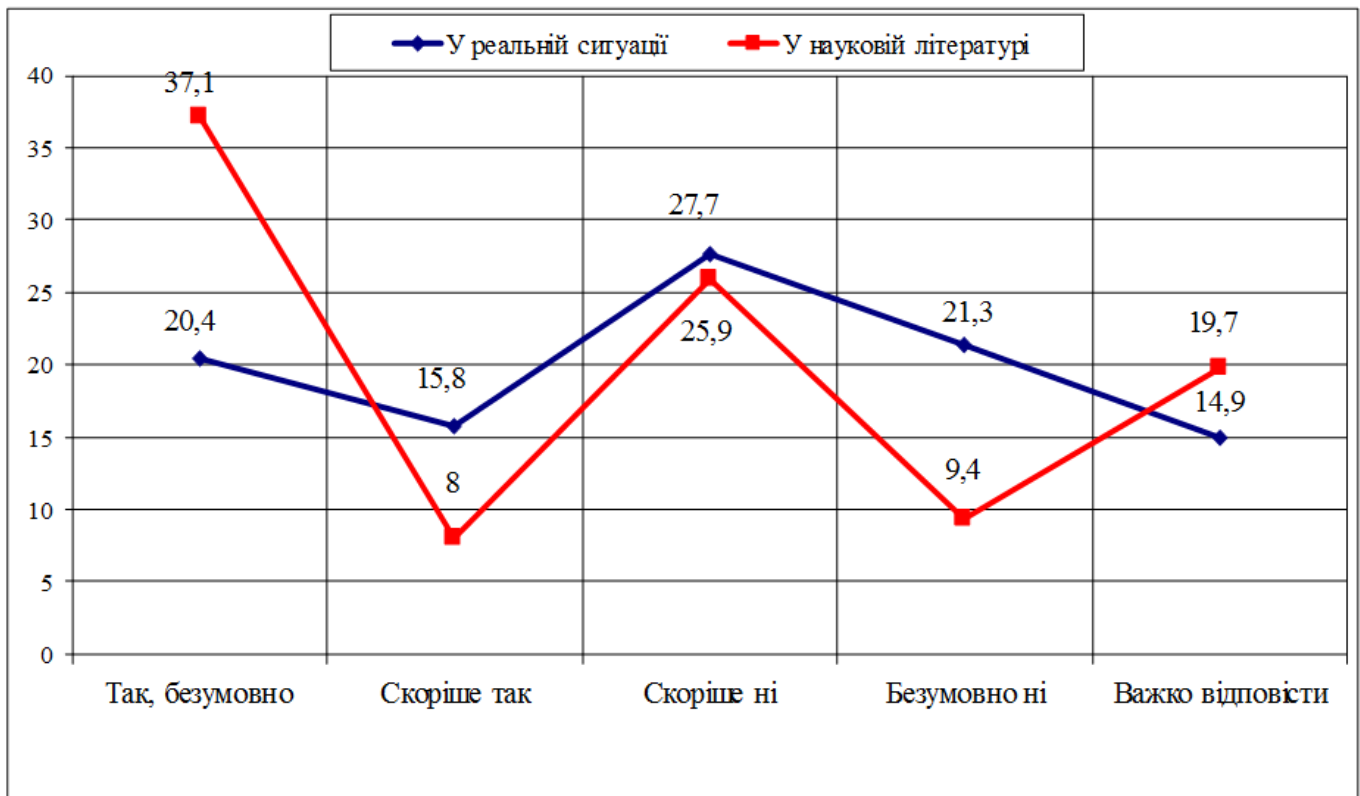

Рис. 17. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що протягом трьох років акценти у питанні корупції змінилися з карально-репресивних на такі, що пов'язані з запобіганням?», %

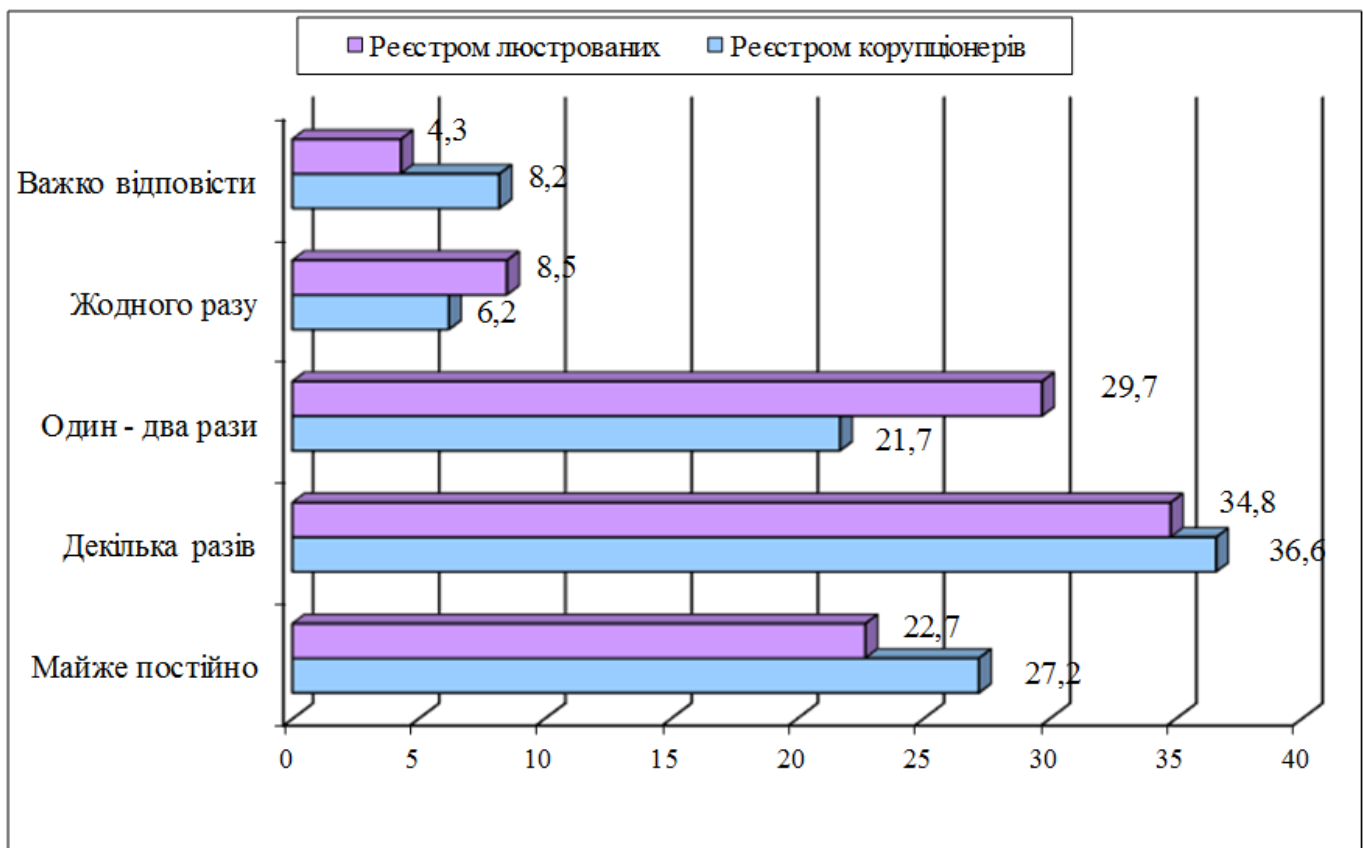

Рис. 18. Розподіл відповідей на запитання «Чи користуєтесь Ви:», %

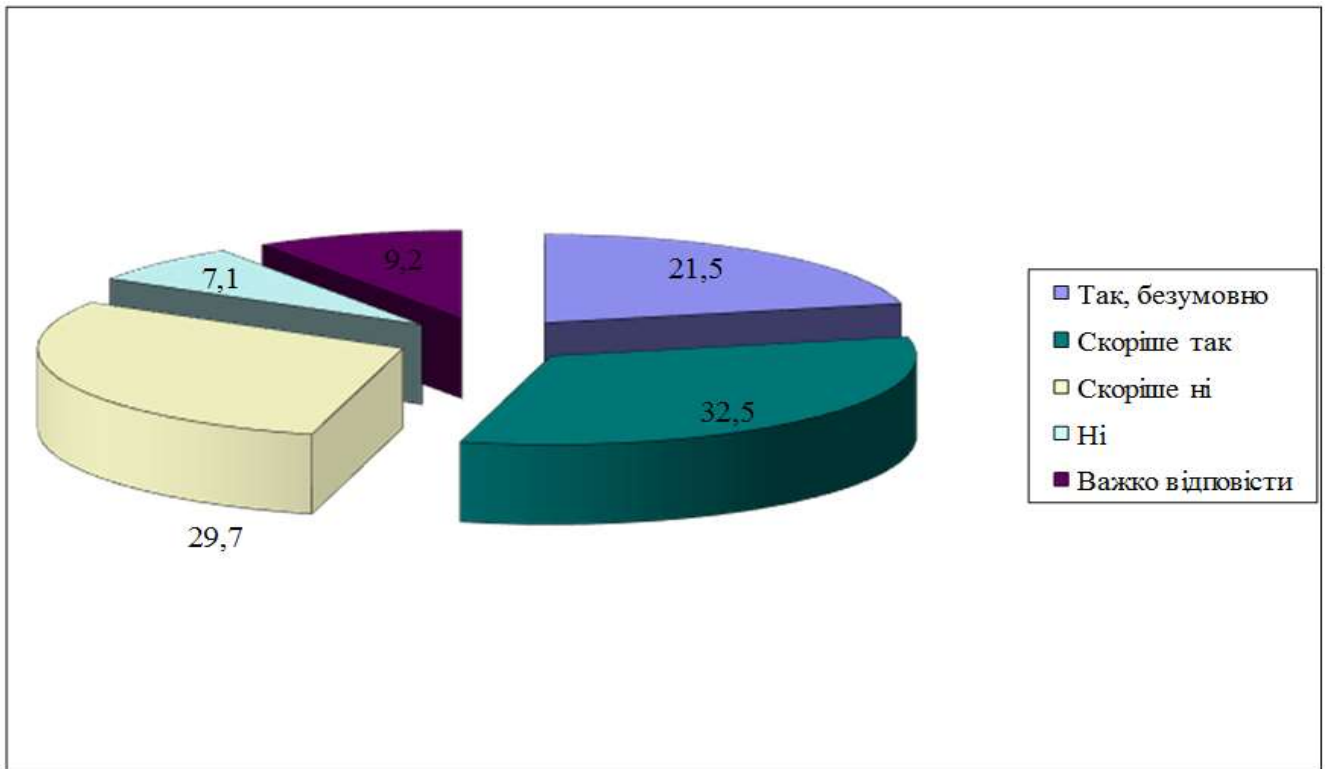

Рис. 19. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для загального (маємо на увазі не декларанта) аналізу декларацій, як це зроблено волонтерами проекту «Канцелярська сотня» на власному сайті?», %

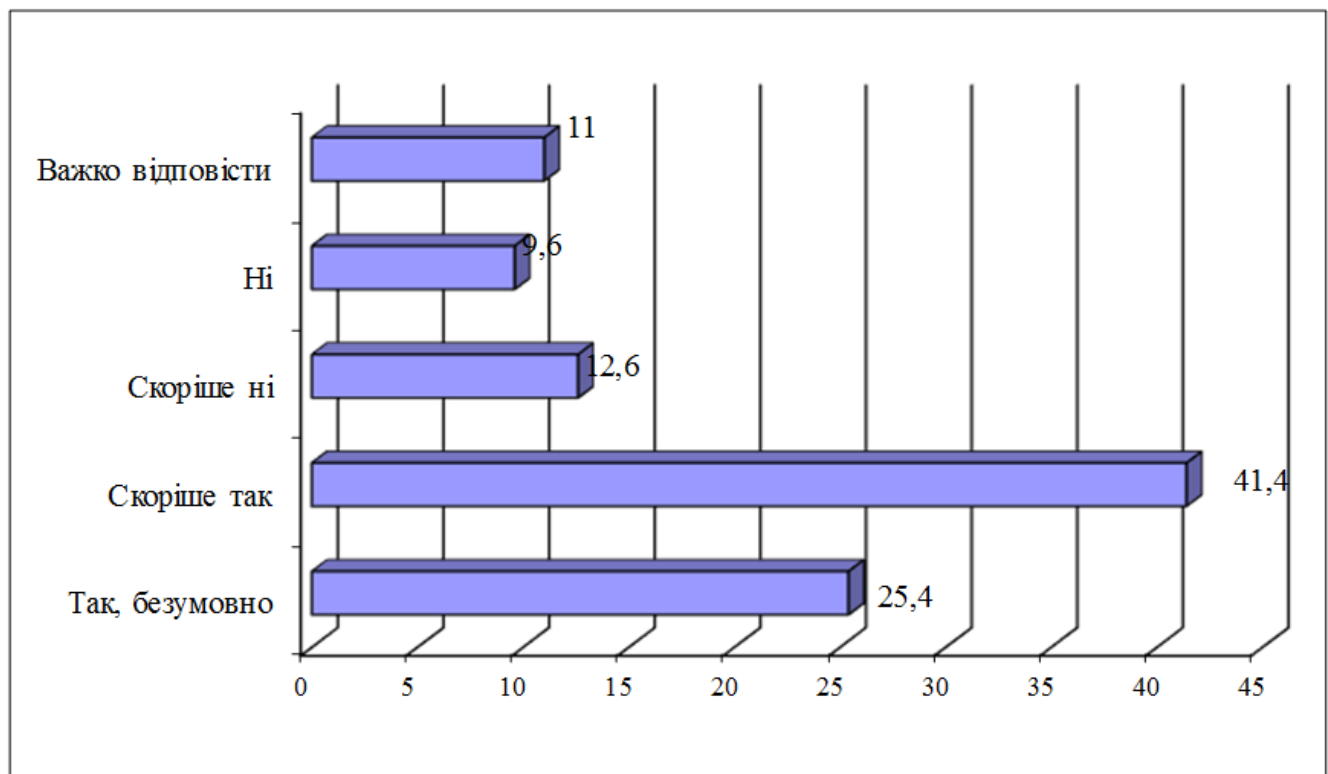

Рис. 20. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для самостійного (при заповненні) аналізу декларантом декларації?», %

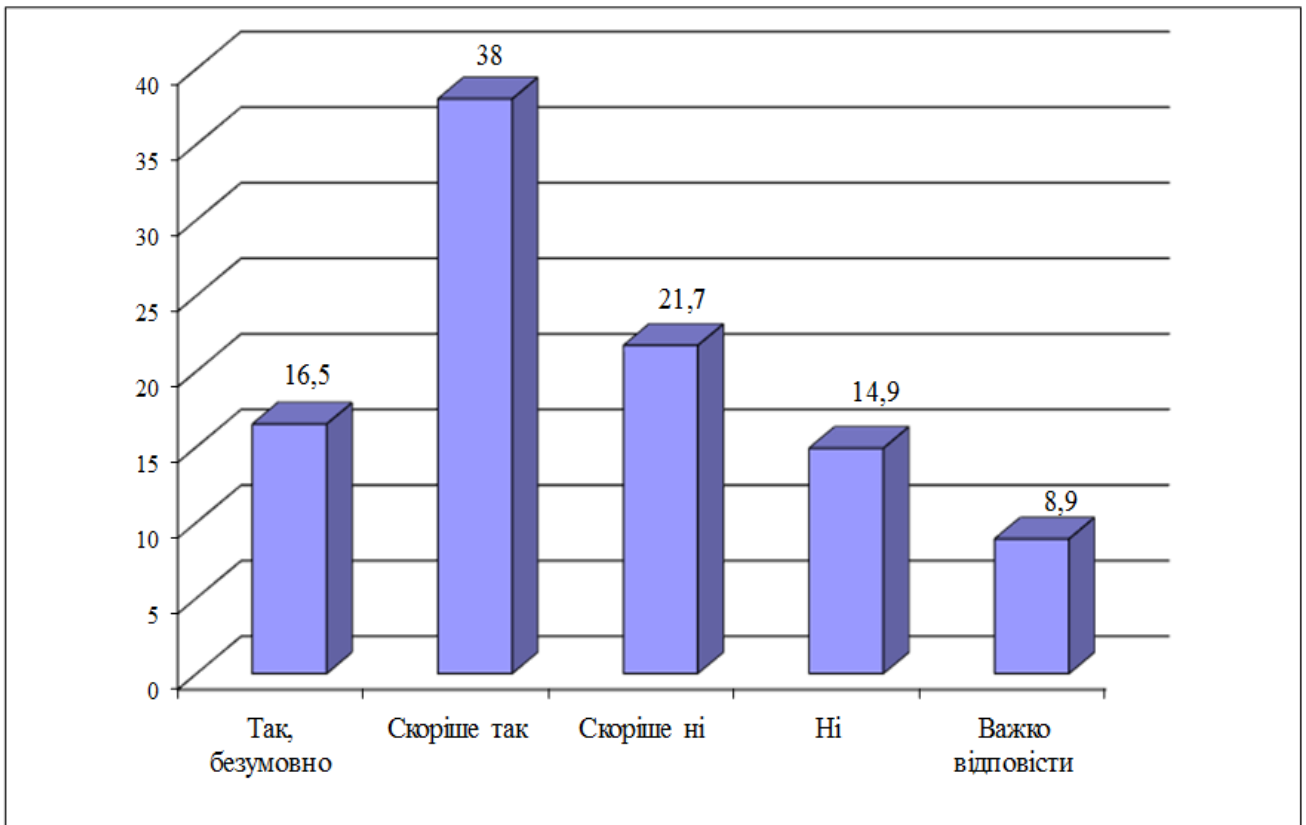

Рис. 21. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що держава має самостійно поєднати дані державних реєстрів в реєстрі декларації для Вас, щоб скоротити час збору інформації для внесення?», %

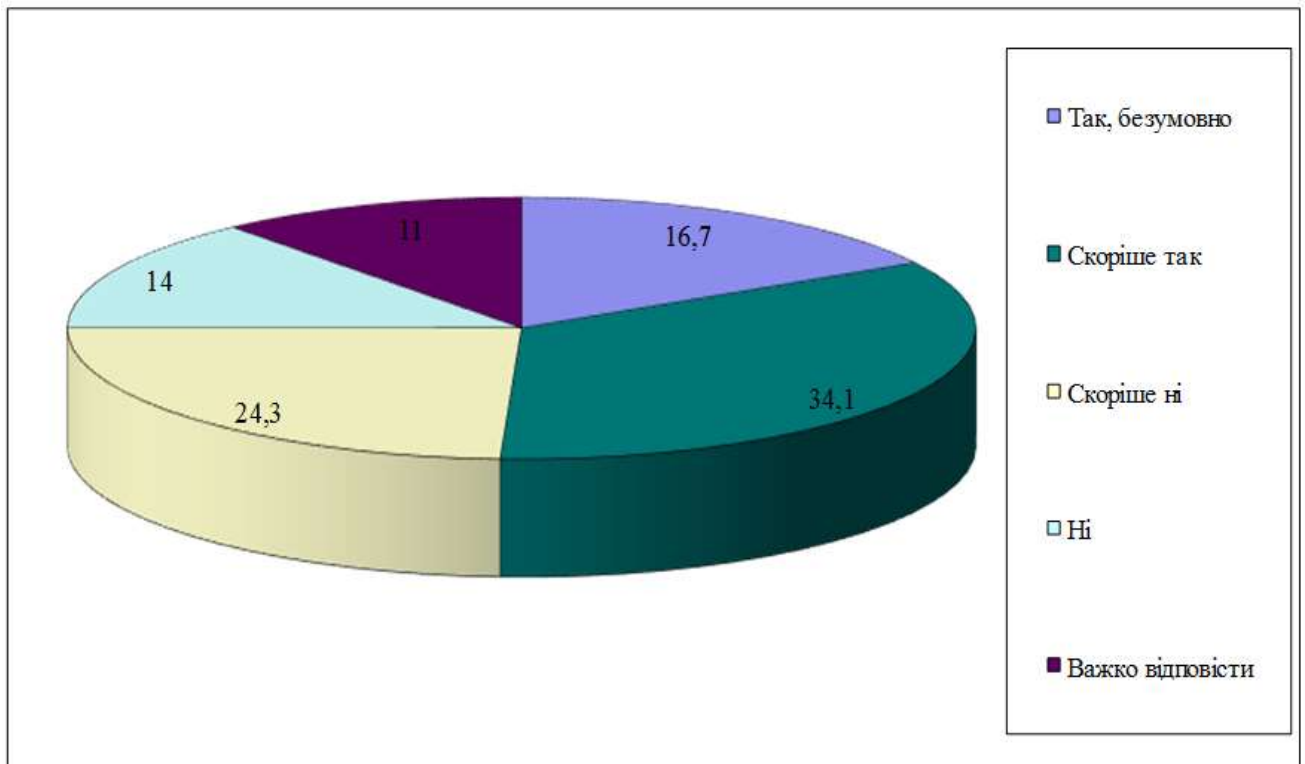

Рис. 22. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, що НАЗК варто взяти за основу, так званий, звіт «1-КОР», який розміщено на сайті МВС?», %

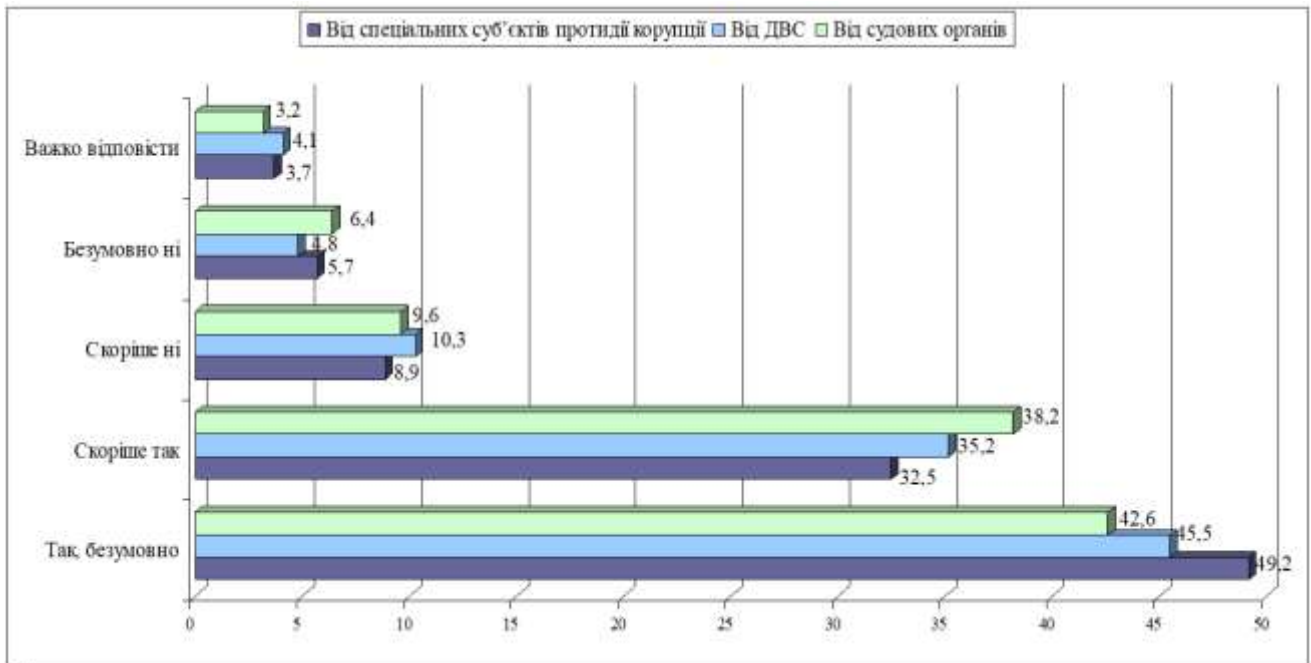

Рис. 23. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви, щоб звіт, приміром 1-КОР, мав підтвердження цифр:»,%

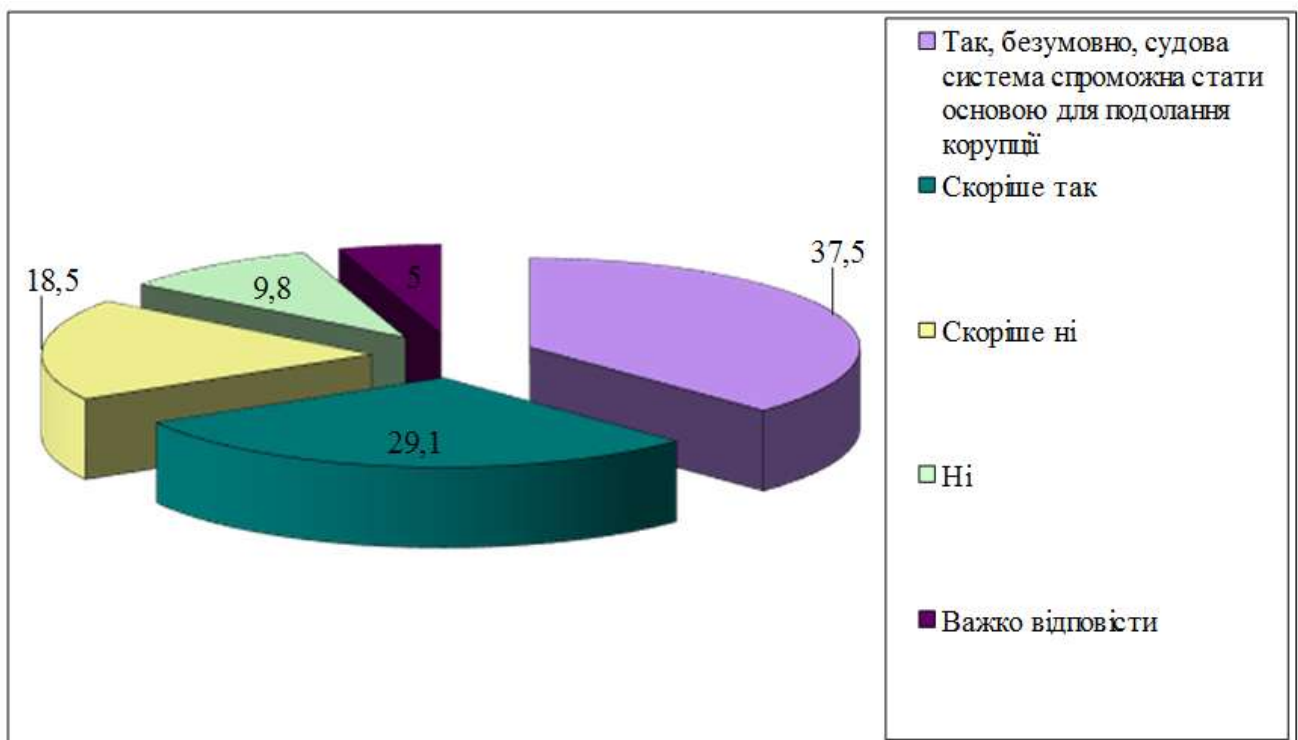

Рис. 24. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи буде діяльність Вищого антикорупційного суду сприяти боротьбі з корупцією?»,%

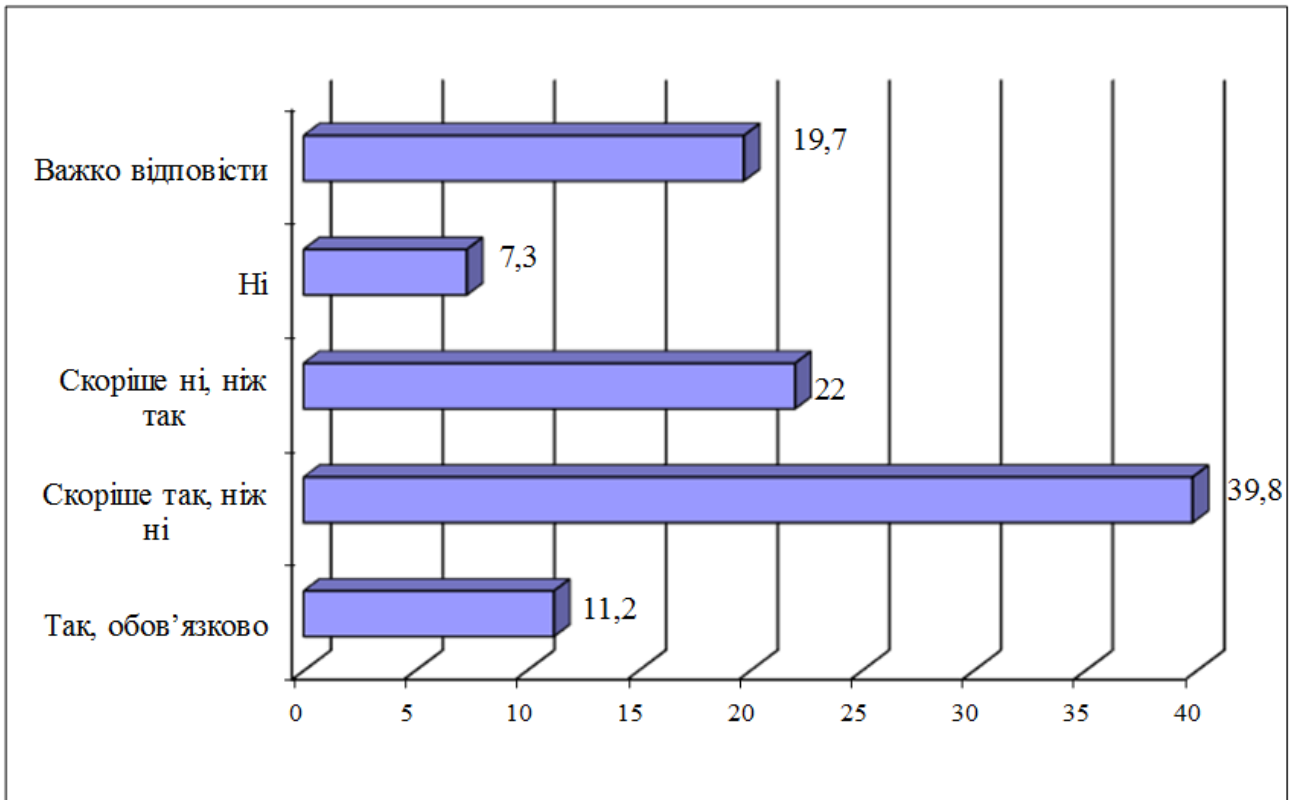

Рис. 25. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за необхідне дослідження стану протидії корупції на ТОТ (АРК, Луганська, Донецька області)?», %

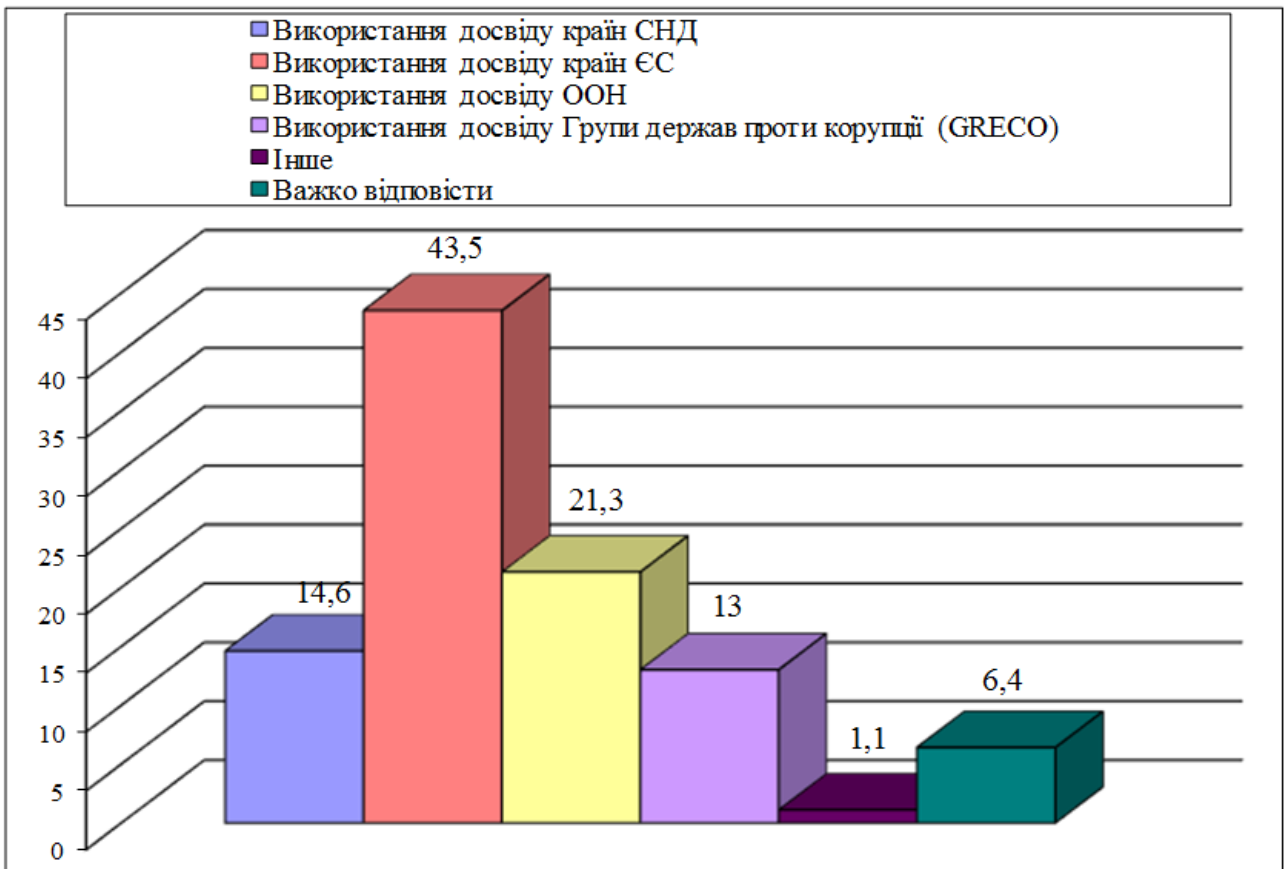

Рис. 26. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, у напрямку протидії корупції, який досвід бажано використовувати Україні?», %

Рис. 27. Розподіл відповідей на запитання «Які антикорупційні інструменти при впровадженні їх на державному рівні будуть сьогодні найбільш ефективними у питанні протидії корупції?», %

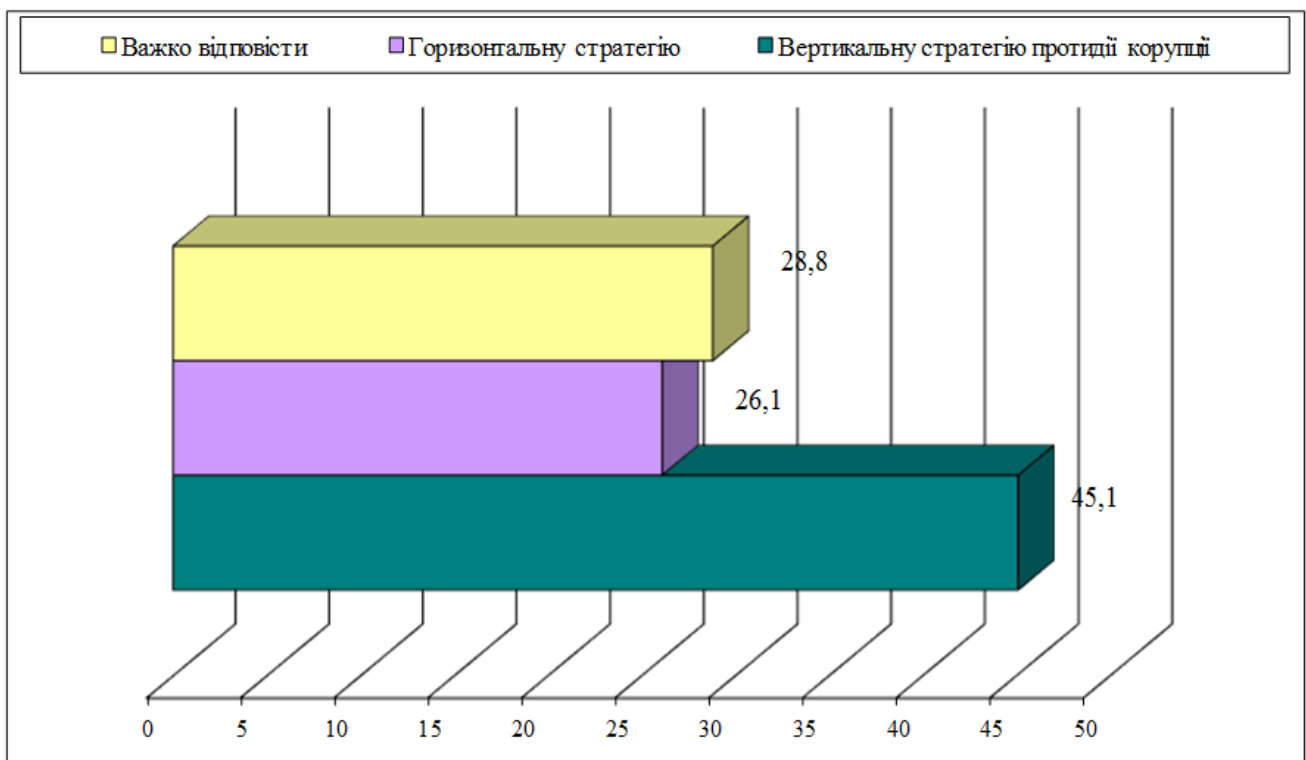

Рис. 28. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, яку стратегію протидії корупції (модель антикорупційної діяльності) доцільно було б застосувати в українських умовах?», %

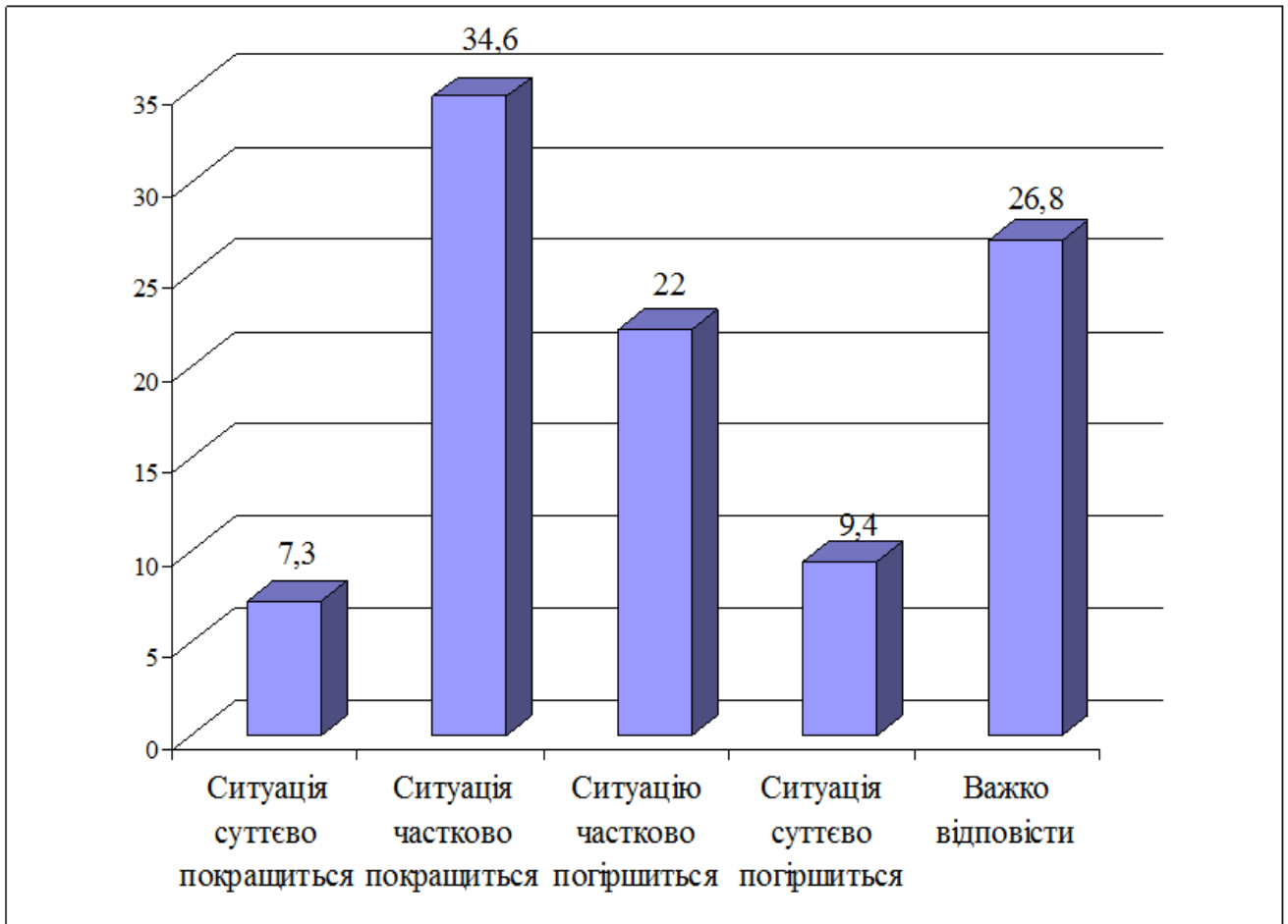

Рис. 29. Розподіл відповідей на запитання «Яким чином, на Ваш погляд, зміниться ситуація з корупцією у наступні 5-10 років?»

Висновки за результатами опитування

Соціологічне дослідження за темою дисертаційної роботи «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» було проведено методом анкетного опитування. Вибіркова сукупність складала 427 респондентів.

Більшість опитаних – це чоловіки – 60,9%, кількість жінок-респондентів – 39,1%. Віковий розподіл має такий вигляд (групи за убування кількості респондентів): 26-35 років – 42,8%, 36-45 років – 31,1%, 46-55 років – 11,4%, 18-25 років – 9,6%, 56 років і більше – 5,0%.

Насамперед опитані дали відповідь на запитання щодо рівня своєї зацікавленості темами протидії корупції та озброєного конфлікту на Сході України та / або анексії Криму. Обидві ці теми викликають інтерес респондентів – 81,9% майже постійно отримували відомості щодо озброєного конфлікту та / або анексії, а 65,4% цікавилися проблематикою протидії корупції. Ще у деяких категорій інтерес викликала тема протидії корупції – 30,2% (сума відповідей за індикаторами шкали «більше 10 разів» та «до 10 разів»). Таких, що взагалі не цікавилися подібною проблематикою, не було.

Розподіл відповідей на запитання «Наскільки явище корупції є розповсюдженим в Україні?» показав, що переважна кількість опитаних не заперечує цього негативного факту – так, 45,3% стверджують, що явище є досить розповсюдженим, рівень корупції дуже високий, а 24,5% говорять, що явище є скоріше розповсюдженим, рівень корупції від середнього до високого – у сумі ці відповіді дають 69,8%. Приблизно п'ята частка респондентів – 21,4% вважає, що явище є скоріше не розповсюдженим, рівень корупції невисокий; жоден з опитаних не обрав варіант відповіді, що свідчить про недостатню розповсюдженість явища та низький рівень корупції. 8,9% уклалися з відповіддю на запитання.

Головні причини корупції, на думку опитаних, полягають у таких таких факторах (розташовано у порядку убування):

- 88,3% найбільш вагому причину бачать у нестабільній економічній ситуації в країні;
- 86,5% мають негативне ставлення до чинного законодавства (правовий нігілізм), вважаючи його недосконалим і, відповідно, причиною корупційних проявів;
- 84,7% свідчать, що проблема корупції викликана відсутністю у владі політичної волі в процесі боротьби з корупцією;
- на думку 80,3% респондентів, безпосереднє відношення до вказаного явища має висока ступінь толерантності населення щодо проблеми корупції, зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до неї;
- 78,7% стверджують, що негативний вплив на ситуацію також має нереформована судова система;
- 69,1% до переліку раніше вказаних аспектів, додають ще деякі економічні фактори, наприклад, незадовільний матеріальний стан державних службовців, низький рівень винагороди, нерозвиненість механізмів реалізації соціальних гарантій тощо;
- 64,8% акцент зробили на факторі незастосування заходів відповідальності за корупційні порушення;
- ще 62,5% спостерігають поширення корисливої спрямованості в діяльності державних службовців, їх готовності до порушення закону, норм моралі, професійної честі;
- до попереднього факту можна додати ще високу інтенсивність особистих контактів державних службовців з громадянами та організаціями – на це наголошують 60,0% респондентів;
- 55,8% причини корупції знаходять також у декларативності багатьох реформаторських намірів і рішень влади, зволіканні та непослідовності у проведенні реформ;
- більше половини опитаних – 54,0% причиною негативного стану справ вважають і нестабільну політичну ситуацію в країні;
- така ж саме кількість респондентів – 54,0% увагу зосередили на проблематиці нерозвиненості інститутів громадського контролю;
- майже половина – 49,7% до негативних політичних проявів додають кумівство, політичне заступництво, протекціонізм, таємні домовленості, політичний спекулятизм – на їхню думку, саме ці політичні аспекти вдало корелюють з корупцією;
- про пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення до відповідальності винних у корупційних вчинках згадали 49,7%;
- 38,4% свідчать, що опір інших правоохоронних органів, неузгодженість дій також не є позитивним фактором і спричиняє корупційні дії;
- 36,8% спостерігають занепад моральності у суспільстві, який впливає на корупційні ризики;
- третина опитаних – 30,9% говорить і про низький культурний рівень державних службовців, який дозволяє мати толерантне ставлення до корупції;
- 18,1% до вказаних факторів відносять ще недостатність правової регламентації діяльності державного службовця, у тому числі відсутність нормативних документів щодо боротьби з корупцією;
- 1,6% обрали свій варіант відповіді (важко відповісти; усі зазначені причини; більшість економічних

аспектів, тощо).

У різні періоди України уряд мав своє бачення щодо боротьби з корупцією на державному рівні. Отже, оцінка ефективності запобігання та боротьби з корупцією у державі протягом деяких часових періодів з 1991 року (за часів різних Президентів), отримала такий вигляд. Найбільш ефективні дії щодо боротьби з корупцією по всіх можливих напрямках (як декларативні, так і реальні заходи) спостерігаються зараз – за часів президентства П.А. Порошенка (2014-2018 рр.) – 32,4% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «ефективні дії» та «частково ефективні»), на другому місці – президентство В.А. Ющенка (2005-2010 рр.) – 22,9%, на третьому місці – президентство Л.Д. Кучми (1994-2005 рр.) – 20,6%, наступне місце займає президентство В.Ф. Януковича (2010-2014 рр.) – 20,4%, на останньому місці – президентство Л.М. Кравчука (1991-1994 рр.) – 13,0%. Щодо найбільш низьких показників ефективності боротьби з корупцією саме при першому Президентові, то це обумовлено історичними факторами – він отримав у спадщину усі негативні риси радянського Союзу, у тому числі бюрократичний номенклатурний апарат з усіма його корупційними складовими. З часом, у наступних Президентів з'являлося більше можливостей для боротьби з цим багатоаспектним та складним явищем. Відповідно, кількість відповідей за індикатором шкали «зовсім неефективні» показав, що такими були дії за часів Л.М. Кравчука – 51,9%, В.Ф. Януковича – 49,2%, Л.Д. Кучми – 42,8%, В.А. Ющенка – 29,3%, П.А. Порошенка – 18,5%.

Наступне запитання було призвано оцінити успішність антикорупційної реформи в Україні. Так, 41,9% опитаних зазначили, що антикорупційна реформа взагалі виявилася провальною, гроші та зусилля витрачені марно. П'ята частка респондентів – 20,4% свідчить, що ця реформа скоріше є успішною, але потребує додаткового часу та зусиль, щоб ситуація у країні змінилася на краще. 17,4% вважають, що реформа скоріше не є успішною, затрачені зусилля не відповідають очікуванням, а 13,7% говорять, що антикорупційна реформа виявилася безумовно успішною. З відповіддю на запитання ускладнилися 6,6%.

На запитання «Яку оцінку ситуації з корупцією Ви би сьогодні дали?» більше третини респондентів – 37,1% вказали на такий варіант відповіді «як складну, проте таку, що можна покращити». Друга кількісна група опитаних – 29,3% оцінюють ситуацію як таку, що з кожним роком погіршується. На третьому місці за кількісним показником група, яка вважає, що склалася ситуація, що перебуває під адекватною протидією поліції – 12,1%. 9,6% вважають, що ситуація з корупцією «дуже важка й така, що неможливо покращити», 8,2% – дають оцінку «як ситуації, що з кожним роком покращується». 3,7% взагалі не дали жодних оцінок, але з них – 2,3% зазначили, що проблема корупції їх не бентежить, а 1,4% не відповідали на запитання. Якщо оперувати сумарними показниками, то 38,9% респондентів мають негативну оцінку і вважають, що ситуація рік від року погіршується і покращити її неможливо, але 45,3%, навпаки, мають більш позитивне сприйняття ситуації і стверджують, що ситуація або вже зазнає позитивних рухів або її можна покращити.

Щодо ефективності антикорупційного законодавства у сучасних умовах, то переважна кількість опитаних – 64,5% вважають його взагалі неефективним. П'ята частка респондентів – 20,8% бачать позитивні аспекти його використання, тобто високо оцінюють ефективність. 14,6% на це запитання не відповідали.

На запитання «На Вашу думку, на якому теоретичному рівні закладені норми в чинному ЗУ «Про запобігання корупції?» майже половина опитаних – 46,2% відмітила, що вони вузькі, неефективні, потребують змін; трохи менше третини респондентів – 29,5% свідчать, що вони мають вигляд лише пропозицій; ще 15,6% зауважили, що вони «розгорнуті, не потребують змін». 0,5% дали свою відповідь на запитання (залежно від того, як трактувати), а 8,2% ускладнилися з відповіддю на запитання.

На запитання «Чи вважаєте Ви за недолік відсутність визначення законодавцем поняття «протидії корупції?» 62,0% підтверджують цю думку (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» – 19,9% та «скоріше так» – 42,1%), 32,1% – заперечують (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» – 22,7% та «ні» – 9,4%). 5,9% відповіді на запитання не дали.

Оцінка ефективності антикорупційних заходів, що проводяться на державному рівні виявилася переважно низькою – 54,7% обрали варіанти відповіді «нижче середнього» та «низька». Відносно високою її вважають 23,5% – сума відповідей «висока» та «вище середнього». Середню оцінку антикорупційним заходам дають 16,5%. Не дали відповідь на запитання 5,3%.

У контексті вищезазначеного оцінка теперішніх санкцій за вчинення корупційних діянь у порівнянні з минулими отримала такий вигляд: більше половини респондентів – 55,8% свідчать, що на їхню думку, санкції стали більш жорсткими; приблизно чверть опитаних – 24,9% говорять, що теперішні санкції змін не зазнали; 8,7% звертають увагу на пом'якшенні санкцій; 10,5% з відповіддю на запитання ускладнилися.

За допомогою наступного запитання можна було оцінити ризики корупційних проявів щодо деяких категорій осіб (посадових / службових, залежно від сфери роботи). Отже, найбільш високі показники виявилися у (рейтинг за ступенем убубання):

1. посадових осіб, що надають публічні послуги – 42,3%;
2. депутатів Верховної Ради АР Крим – 41,4%;
3. депутатів сільських, міських, районних рад – 39,4%;
4. депутатів обласних рад – 38,4%;
5. посадових осіб юридичних осіб публічного права та державних службовців – по 37,3%;
6. посадових та службових осіб інших органів державної влади – 36,8%;
7. посадових осіб, юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди

– 36,6%;

8. посадових та службових осіб райдержадміністрацій – 33,0%;
9. працівників державної кримінально-виконавчої служби – 31,4%;
10. посадових та службових осіб облдержадміністрацій та працівників митної служби – по 29,1%.

Інші категорії за індикатором шкали «високий ризик» мають показники від 25,6% до 10,5%.

За індикатором шкали «середній ризик корупційних проявів» рейтинг отримав такий вигляд:

1. працівники СБУ – 76,4%;
2. професійні судді – 68,4%;
3. працівники податкової поліції – 68,0%;
4. народні депутати України і працівники державної податкової служби – по 67,5%;
5. працівники Збройних Сил України – 65,0%;
6. Верховна Рада України, Кабінет міністрів України та інші службові особи судової гілки влади – по 64,3%;
7. працівники органів прокуратури – 62,2%;
8. працівники органів внутрішніх справ – 61,6%;
9. Президент України, адміністрація Президента – 61,1%;
10. працівники державної прикордонної служби – 59,3%.

Низькі показники корупційних ризиків отримали такі категорії осіб:

1. працівники органів та підрозділів цивільного захисту – 26,5%;
2. працівники інших утворених відповідно до законів військових формувань – 22,0%.

Ще одне запитання було пов'язано не з оцінкою конкретних осіб, а з оцінкою корупційних ризиків щодо деяких систем управління. Так, рейтинг останніх за індикатором шкали «високий ризик» (за ступенем убунання) є таким:

1. паливно-енергетичний комплекс – 89,2%;
2. економічна система – 71,9%;
3. сфера приватизації – 68,2%;
4. виборчі органи – 68,0%;
5. фінансово-кредитна система – 65,7%;
6. банківська система – 62,2%;
7. сфера охорони здоров'я – 58,8%;
8. публічна служба, органи виконавчої влади – 58,6%;
9. агропромисловий комплекс та бюджетна сфера – по 57,9%;
10. сфера земельних відносин – 56,3%;
11. політична система, органи влади – 54,9%.

«Середній» ризик корупційних відносин, з точки зору опитаних, демонструють такі системи управління, як:

1. підприємства оборонно-промислового комплексу – 50,1%;
2. церква, релігійні організації – 48,5%;
3. сфера охорони довкілля – 46,7%;
4. транспортна система – 44,9%;
5. сфера освіти – 41,9%.

«Низький» ризик демонструють усі перелічені раніше системи, але з вкрай низькими відсотковими показниками – від 22,0% до 3,2%.

На запитання «Чи є сьогодні ефективною діяльність таких структур у питанні протидії корупційним проявам?», з точки зору опитаних, найбільшу ефективність сьогодні демонструють нижченаведені структури (рейтинг складено з урахуванням сумарної кількості відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так»):

- Спеціалізована антикорупційна прокуратура – 74,4%;
- Державне бюро розслідувань – 69,8%;
- Національна поліція України – 65,9%;
- Національне антикорупційне бюро – 64,1%;
- Генеральна прокуратура України – 59,7%;
- Антикорупційні громадські організації – 57,6%;
- Служба безпеки України – 54,9%;
- Судові органи – 54,7%;
- Національне агентство з питань запобігання корупції – 53,1%.

На запитання «Чи вважаєте Ви, що протягом трьох років акценти у питанні корупції змінилися з карально-репресивних на такі, що пов'язані з запобіганням?» більшість респондентів наголошує на наявних змінах у науковій літературі – 37,1% зазначили, що безумовно відбулися зміни у напрямку превенції; 20,4% стверджують, що такі зміни мають місце і у реальності. Якщо розглядати сумарні показники за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так», то вони підтверджують попередні результати – 45,1% свідчать, що карально-репресивні аспекти змінилися на ті, що ближче до напрямку запобігання у науковій літературі, про зміни у реальній ситуації говорять 36,2%.

Щодо користування реєстрами, то реєстром корупціонерів респонденти користуються частіше, ніж реєстром люстрованих – відповідно 27,2% проти 22,7% (індикатор шкали «майже постійно»). Різниця у показниках за індикатором шкали «декілька разів» виявилася несуттєвою. Щодо індикатора «жодного разу не користувався», то кількість відповідей про користування реєстром люстрованих більше лише на 2%.

На запитання анкети «Чи вважаєте Ви, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для загального (маємо на увазі не декларанта) аналізу декларацій, як це зроблено волонтерами проекту «Канцелярська сотня» на власному сайті?» більшість опитаних – 54,0% підтвердили цю позицію (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так»); 36,8%, навпаки, не згодні з даною ідеєю (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «ні»). 9,2% ускладнилися з відповіддю на запитання.

При тому, переважна кількість респондентів 66,8% свідчать, що на сайті НАЗК в реєстрі корупціонерів мають бути відкриті можливості для самостійного (при заповненні) аналізу декларантом декларації (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так»). Приблизно чверть опитаних – 22,2% не підтримують таку думку (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «ні»), а 11,0% на запитання відповіді не надали.

На запитання «Чи вважаєте Ви, що держава має самостійно поєднати дані державних реєстрів в реєстрі декларації для Вас, щоб скоротити час збору інформації для внесення?» 54,5% опитаних (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так») виявилися згодними з вказаним напрямом у покращенні роботи з різними державними реєстрами. Трохи більше третини респондентів – 36,6% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «ні») не згодні з ідеєю поєднання різних даних, 8,9% ускладнилися з відповіддю на запитання.

Ще одне запитання було призвано виявити чи потрібно НАЗК взяти за основу, так званий, звіт «1-КОР», який розміщено на сайті МВС. Половина опитаних – 50,8% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так») зауважують, що це буде цілком корисним заходом, у той час, як 38,3% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «ні») не вважають за потрібне це робити. 11,0% з відповіддю на запитання не визначилися.

До того ж відповіді опитаних стосовно побажання, щоб звіт, приміром 1-КОР, мав підтвердження цифр від різних суб'єктів розподілилися таким чином, що пріоритет в інформуванні такого роду, респонденти хотіли б мати, насамперед, від спеціальних суб'єктів протидії корупції – 49,2%, на другому місці – ДВС – 45,5%, на третьому і останньому – судові органи – 42,6%.

Щодо ефективності діяльності Вищого антикорупційного суду у боротьбі з корупцією, то більше третини опитаних – 37,5% відмітили, що безумовно, судова система спроможна стати основою для протидії корупції (сумарна кількість відповідей за індикаторами «так, безумовно» – 37,5% та «скоріше так» – 29,1%). Ще 29,1% вважають, що скоріше діяльність даної установи не призведе до позитивних результатів (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» – 18,5% та «ні» – 9,8%). 5,0% на запитання не відповіли.

Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за необхідне дослідження правового нігілізму та вдосконалення механізмів протидії корупції з урахуванням ситуації на ГОТ (АРК, Луганська, Донецька області)?» показав, що 51,0% опитаних говорять про необхідність проведення таких досліджень з метою отримання усієї необхідної інформації (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «так, безумовно» та «скоріше так»), 29,3% свідчать, що немає потреби досліджувати стан протидії корупції на вказаних територіях (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «ні»). 19,7% з відповіддю на це запитання не змогли визначитися.

Що стосується використання досвіду інших країн у справі протидії корупційним проявам, то трохи менше половини респондентів – 43,5% вважають за потрібне використовувати саме досвід країн ЄС, враховуючи євроінтеграцію України. П'ята частка опитаних – 21,3% свідчать, що досвід ООН також є цікавим та корисним. Приблизно рівні сегменти виступають за використання досвіду країн СНД та Групи держав проти корупції (GRECO) – відповідно 14,6% та 13,0%. 1,1% вказали на свій варіант відповіді (досвід кожної держави або групи держав є корисним), ще 6,4% ускладнилися з відповіддю на запитання.

Змістовний блок анкети продовжує запитання щодо ефективних антикорупційних інструментів, які потрібно впроваджувати на державному рівні. Рейтинг вказаних інструментів має такий вигляд:

- сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика у сфері боротьби з корупцією – за цей захід виступають 95,7% опитаних;
- 95,2% необхідним вважають впровадження жорстких, репресивних методів у сфері боротьби з корупцією;
- 87,9% наголошують на необхідності посилення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність;
- ще 84,7% респондентів акцент роблять на посиленні правової системи держави, у тому числі удосконаленні її законодавчої частини;
- про удосконалення антикорупційного законодавства, а також проектів нормативно-правових актів з цих питань йшлося у відповідях 82,8% респондентів;
- за незалежність судової влади виступають 78,3%;
- наступний інструмент, використання якого є вкрай необхідним – це антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів – 75,3%;
- не останнє місце опитані відвели й антикорупційній освіті та вихованню населення – 74,8%;

- 69,1% згадують про необхідність залучення громадськості, надання державної підтримки формуванню і діяльності громадських об'єднань, створених з метою запобігання корупційним правопорушенням;
- на десятому місці серед ефективних інструментів є стандартизація і регламентація виконання державних функцій (послуг) – 67,7%;
- наступний аспект, що може покращити ситуацію у боротьбі з корупцією – здійснення антикорупційного моніторингу виконання посадових обов'язків державними службовцями, що схильні до ризиків корупційних проявів – 64,8%;
- 62,7% респондентів потребу бачать у системній реформі органів правосуддя, яку слід довести до логічного закінчення;
- мова також йшла про зменшення кількості так званих «хабароємних» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок тощо) – 59,7%, що суттєво знизить корупційні ризики у відповідних сферах;
- також для зменшення корупційних ризиків у системі державного управління необхідним є створення системи матеріальної мотивації службовців, прив'язка оплати праці державних службовців до середньої заробітної плати осіб, які успішно працюють у приватному секторі – 54,0%;
- ще один аспект, що тісно пов'язаний з попередніми стосовно управлінських рішень – деперсоналізація взаємодії державних службовців з громадянами та організаціями (максимальне виключення особистої взаємодії) – 47,6%;
- нарешті, бажано здійснювати організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування – 30,0%;
- на свої варіанти відповіді вказали 1,8% опитаних (усі ці заходи ефективні, їх потрібно використовувати у комплексі, потрібні зміни у всіх без виключення управлінських системах з жорсткими санкціями).

Відповідно до перелічених заходів у вітчизняних умовах можна було б запровадити одну з світових стратегій протидії корупції (модель антикорупційної діяльності). Так, більшість респондентів – 45,1% більш налаштовані на застосування вертикальної стратегії протидії корупції зі швидким досягненням результату (сінгапурська або азійська модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея, Китайська Народна Республіка), наслідками якої є не повна ліквідація корупції, а досягнення певного прийнятного для влади та суспільства рівня корупції. Щодо використання горизонтальної стратегії, яка орієнтована на поступову, засновану на антикорупційних стимулах, тривалу антикорупційну діяльність (шведська або скандинавська модель – Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди), то її підтримують 26,1% опитаних, тобто чверть. Приблизно третина – 28,8% з відповіддю не визначилися.

На запитання «Яким чином, на Ваш погляд, зміниться ситуація з корупцією у наступні 5-10 років?» 34,6% відповіли, що ситуація частково покращиться; 22,0%, навпаки, вважають, що ситуація частково погіршиться; 9,4% стверджують, що ситуація зазнає суттєвих негативних змін; 7,3% налаштовані позитивно і свідчать про суттєве покращення; 26,8% не знають як оцінити ці прогностичні рухи. Але якщо оперувати сумою відповідей, то у 41,9% настроїв більш позитивний, ніж у 31,4% респондентів, які настроїв яких є негативним і перспектив у цьому напрямку вони не бачать.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Директор Науково-дослідного інституту
 публічного права,
 доктор юридичних наук, професор
 В.В. Галуцько
 «12» жовтня 2019р.

АКТ

вировядження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата
 юридичних наук Гейца Олександра Олександровича
 «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» у наукову діяльність
 Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» Гейца Олександра Олександровича. Під час обговорення складених матеріалів щодо використання їх у науково-дослідній діяльності комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права, та використовуються Інститутом в межах реалізації тем наукових досліджень «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме подальшій розробці проблем корупції в Україні та розробці напрямів удосконалення його діяльності.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Гейца Олександра Олександровича «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважатиме використаними в наукову діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки та адміністративного права.

завідувач відділу
 науково-правових експертиз
 та законопроектних робіт,
 кандидат юридичних наук

науковий співробітник
 відділу науково-правових експертиз
 та законопроектних робіт

К. М. Куркова

І.О. Глобенко

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
вул. Козацька, 116, м. Київ, 03118
Tel. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW
116 Kozatska Str., Kyiv, 03118
Tel. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

17.05.2018р № БН/2-150

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації Гейца Олександра Олеговича на
тему «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді про результати дисертації Гейца Олександра Олеговича «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» стосуються проблем корупції, зокрема, публічно-правового механізму протидії корупції в Україні, а також визначення шляхів його вдосконалення. Результати дисертації використовуються Інститутом під час досліджень в межах ЦДР «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0115U005495).

Директор Інституту

Галунько В.В.

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Ректор
 Дніпропетровського державного
 університету внутрішніх справ
 А.Є. Фоменко

«22» березня 2018

АКТ

«22» березня 2018

м. Дніпро

про впровадження у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертації Гейца Олександра Олеговича «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі: Юнін О.С. (голова) – доктор юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації; Собакарь А.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки; Жбанчик А.В. – кандидат юридичних наук, декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності,

уклала цей акт про те, що основні результати наукового дослідження Гейца О.О. «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, зокрема, при підготовці навчально-методичних комплексів та викладанні дисциплін «Адміністративне право і процес», «Антикорупційне законодавство», «Організація взаємодії підрозділів під час проведення досудового розслідування», «Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності», «Правові та організаційні засади протидії корупції в Україні».

Голова комісії:

О.С. Юнін

Члени комісії:

А.О. Собакарь

А.В. Жбанчик

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гейц О.О. Законодавче регулювання публічно-правового механізму протидії корупції (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік, Республік Грузія та Молдова). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 284-289.

2. Гейц О.О. Нормативно-правове регулювання визначення публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 122-128.

3. Гейц О.О. Стан протидії в Україні адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, впродовж 2013 року – 1 півріччя 2018 року (за матеріалами відомчої та судової звітності). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 156-161.

4. Гейц А.О. Международные стандарты в публично-правовом механизме противодействия коррупции. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 121-127.

5. Гейц О.О. Державно-правовий, хронологічний та історіографічний підходи до вивчення інституту публічно-правового механізму протидії корупції в адміністративно-політичній сфері. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 160-164.

6. Гейц О.О. Систематизація наукових досліджень з протидії корупції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 118-122.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Гейц О.О. Місце спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в сферах державного управління (на прикладі НПУ). *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Дніпро, 30 травня 2017 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 125-128 (очна участь).

8. Гейц О.О. Правовий нігілізм і регулювання механізму публічно-правової протидії корупції на тимчасово окупованих територіях. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.)*. Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 272-275 (очна участь).